

L. H.

227 $\frac{n}{7} - 3, 3$

(III, 3)

W e r k e

des heiligen

Alphons Maria von Liguori.

Dritte Abtheilung.

Moraltheologische Werke.

Dritter Band.

HOMO APOSTOLICUS. TOM. III.

Werke

des heiligen

Alphonsus Maria von Liguori.

Maria Abbazia

Vertheilung der Werke

Dritter Band

OTTO APSTOLICH, TOM III.

W. G. F. & Co.

des heiligen

Alphons Maria von Liguori

Alphonse Maria de Liguori
Dritte Abtheilung

Moraltheologische Werke

Dritter Band

Alphonse Maria de Liguori
Moraltheologische Werke
Dritter Band

RATISBONER 1843

Verlag von G. J. Neumann, Neudamm

Sämmtliche

W e r k e

des heiligen

Alphons Maria von Liguori.

Dritte Abtheilung.

Moraltheologische Werke.

D r i t t e r B a n d.

Homo apostolicus.

TOMUS TERTIUS.

RATISBONAE, 1843.

Sumtibus **G. Josephi Manz.**

H O M O A P O S T O L I C U S

INSTRUCTUS IN SUA VOCATIONE AD AUDIENDAS CONFESSIONES

SIVE

PRAXIS ET INSTRUCTIO CONFESSARIORUM,

AUCTORE

SANCTO ALPHONSO MARIA
DE LIGORIO,

Episcopo S. Agathæ Gothorum, etc. etc.

ADSUNT IN FINE OPERIS APPENDICES PERUTILES.

EDITIO NOVA.

TOMUS TERTIUS.

DE CENSURIS, ET IRREGULARITATIBUS, DE PRIVILEGIIS IN GENERE, ET SPECIATIM ECCLESIASTICORUM, AC PRAESERTIM EPISCOPORUM ATQUE REGULARIUM, DE MODO ET PRAXI, QUOMODO GERERE SE DEBEAT CONFESSARIUS CUM PECCATORIBUS IN OCCASIONE PROXIMA VERSANTIBUS, AUT RECIDIVIS, ETC. ET QUOMODO CUM PERSONIS DIVERSORUM GENERUM, AC CONDITIONUM.

RATISBONAE, 1843.

Sumtibus **G. Josephi Manz.**

TOMUS III.

TRACTATUS XVII. *De Extrema-Uctione, et Ordine.*

TRACTATUS XVIII. *De Matrimonio.*

TRACTATUS XIX. *De Censuris, et Irregularitatibus.*

TRACTATUS XX. *De privilegiis.*

Et hic fuse agitur in particulari de omnibus privilegiis Ecclesiasticorum, et præsertim Episcoporum et Regularium; in unum redigendo quidquid dispersim et confuse a moralistis tractatur.

TRACTATUS XXI. *De charitate, et prudentia confessorii.*

TRACTATUS ULT. *Quomodo se gerere debeat confessorius circa diversos status pœnitentium.*

INDEX

TRACTATUUM ET CAPITUM,

Quibus adduntur omnia summaria, ad hoc,
ut prae oculis habeantur cunctae materiae,
quae in hoc tertio tomo continentur.

TRACTATUS XVII.

De Sacramentis Extremæ-Uctionis, et Ordinis.

CAP. I. *De Extrema-Uctione.*

pag. 1

De essentia, et effectibus Extremæ-Uctionis 1. I. De materia remota 2. De materia proxima. 3. An necessaria sit unctio omnium sensuum 4. II. De forma, et quomodo aptanda est. 5. III. De ministro 6. IV. De subjecto cui ministranda est Extrema-Uctio. 7. Quando replicari possit 8. De dispositione 9. An ministranda sit pueris 10. An amentibus, ebriis, impœnitentibus, mutis, etc. 11. An adsit gravis obligatio suscipiendi hoc Sacramentum 12. De administratione 13.

CAP. II. *De Sacramento Ordinis.*

pag. 14

An quilibet ex septem Ordinibus sit Sacramentum 14. An materiae, et formae Sacramentorum sint in specie a Christo Domino determinatae 15. Quae sit materia Ordinis, an manuum impositio, aut instrumentorum traditio 16. De caeteris ad Ordinem spectantibus sermo erit in *examine Ordinandorum in appendice III. a n. 25.*

TRACTATUS XVIII.

De Sacramento matrimonii.

CAP. I. *De sponsalibus.*

pag. 18

PUNCT. I. *De natura sponsaliorum.*

ibid.

Definitio sponsaliorum. An pueri ante septennium, etc. Qui promittit sine animo se obligandi, aut adimplendi. Qui dolo aut errore, etc. 1. Si conditio dederit causam contractui 2. De sponsalibus metu initis. 3. An promissio debeat esse mutua? 4. An externata signis? Quid si promittit pater pro filio præsente: et quid si pro absente 5. An in dubio favendum sit libertati. Qui promittit in futurum, etc. Quid si mittatur annulus, etc. An

requiratur dispensatio, etc. 6. De impuberibus, etc. De tactibus inter sponsos 7.

PUNCT. II. *De sponsaliorum obligatione.* pag. 24

Quomodo, et quando sponsalia sint exequenda 8. Quid si unus promittit duabus mulieribus 9. An filius possit insciis parentibus se obligare 10. Qui a sponsalibus recedit, etc. Et de pœna apposita recedenti 11. An debeatur legatum relictum sub conditione, si nubat, etc. aut si non nubat 12.

PUNCT. III. *De sponsaliorum dissolutione.* pag. 29

Solvuntur sponsalia 1. Ob nuptias cum alio initas. An deobligatus restet nocens 13. II. mutuo consensu, licet intercesserit juramentum. Quid de impuberibus 14. III. Ob impedimentum superveniens. An teneatur petere dispensationem 15. An disparitas dirimat sponsalia 16. An parentum dissensus 17. IV. Ob delictum atrox. An ob fornicationem; et an talis fornicatio malitiam contineat diversam 18. V. Ob notabilem mutationem, v. g. odii, æris alieni, morbi, etc. An ob novam hæreditatem. An si melior occasio, etc. 19. VI. Ob discessum in longinquam regionem 20. VII. Ob terminum elapsum 21. VIII. An ob religiosam professionem aut ob Ordines sacros. An ob ingressum, etc. 22. An si ante ingressum, etc. 23. An peccet qui Sacris initiatur. 24. An votum castitatis, aut sacros suscipiendi Ordinis dirimat. etc. 25. An requiratur judicis auctoritas, etc. 26. Quænam probatio requiratur etc. 27.

CAP. II. *De matrimonio.* pag. 39

PUNCT. I. *De materia, forma, et ministro matrimonii.* ibid.

Quænam sit materia, forma, et quinquam sit minister 28. Illationes. An cum convalidantur, requiratur præsentia parochi, etc. 29. De finibus matrimonii 30. An sufficiat consensus per signa 31. De matrimonio per procuratorem, aut epistolam. 32. De consensu conditionato 33. An, adimpleta conditione, novo opus sit consensu 34.

PUNCT. II. *De usu licito matrimonii.* pag. 46

Usus conjugii est illicitus. I. Si Matrimonium est nullum. II. Si est dubium: an liceat contrahere cum dubio impedimenti 35. An liceat petere, aut reddere urgente dubio. 36. Quid si nuptiæ fuerint contractæ cum dubio., etc. 37. III. Si adsit periculum sanitatis 38. IV. Si ob solam voluptatem, etc. V. Si mente adultera, etc. VI. Si modo indebito 39. Si conjux se retrahat a seminatione 40. VII. Si loco indebito. VIII. Si tempore indebito, scilicet prægnationis. Si conjux sit impeditus ob votum, aut incestum 41. An tactus, et delectationes morosæ conjugibus permittantur 42.

PUNCT. III. *De usu præcepto matrimonii.* pag. 52

Quando conjux tenetur petere 43. Si neget semel aut bis 44. Si plures nascuntur filii 45. Si alter petat cum mortali 46. Si velit vir seminare extra vas 47. Si petat cum veniali 48. Si petat amens, vel ebrius. De impedimento petendi ob incestum. Si immineat damnum sanitatis, aut prolis 49. Si conjux cohibeat seminationem. Si uxor surgit, aut mingit. An puella op-

pressa possit semen expellere. Si senex sæpe effundit extra vas 50. De cohabitatione, et de alimentis uxori debitis 51.

PUNCT. IV. *De impedimentis impediētib.* pag. 57

Quaenam sint impedimenta 52. I. Vetitum. II. Tempus feriarum. An tempore feriarum vetetur consummatio. De benedictione sacerdotis. III. Catechismus. IV. Crimen. V. Sponsalia 53. VI. Votum. An Episcopus possit dispensare a voto castitatis 54. De clandestinitate, et proclamationibus 55. De obligatione denuntiandi impedimenta, et quando denuntiatio impedit 56. An sufficiat fama. Si sponsi interrogati, etc. Si parochus sciat impedimentum 57. Quandonam Episcopus possit et debeat dispensare in proclamationibus 58. An possit vicarius, aut parochus dispensare aut declarare 59.

PUNCT. V. *De impedimentis dirimentibus.* pag. 64

Innuuntur impedimenta dirimentia 60. I. De impedimento erroris circa personam, et circa qualitatem 61. II. De Conditionis impedimento, III. Voti. IV. Cognationis 62. V. Criminis 63. VI. De Disparitate cultus. VII. De violentia, et metu 64. VIII. De imped. Ordinis IX. Ligaminis. X. Publicae honestatis. 65. XI. Aetatis 66. XII. Affinitatis 67. De impedimento ad petendum 68. Quinam dispensare potest in hoc impedimento 69. XIII. De clandestinitate, et de assistentia testium. De parochi assistentia 70. et 71. De vagis, et exteris 72. Quaenam assistentia parochi requiratur 73. XIV. De impotentia 74. et 75. XV. De raptu. 76.

PUNCT. VI. *De matrimonii irriti revalidatione.* pag. 82

Quandonam impedimentum dicendum est occultum 77. Quid si parochus et testes conscii erant impedimenti, etc. 78. Qui fecte contraxit, an teneatur verum præstare consensum 79. An qui contraxit ex metu, aut fecte, teneatur patefacere nullitatem 80. An ablato impedimento debeat patefieri nullitas ignoranti 81. Quomodo exigi debeat consensus ab ignorante 82.

PUNCT. VII. *De dispensatione super impedimentis matrimonii.* pag. 88

In quibus impedimentis potest Papa dispensare 83. (et in quibus Episcopus; remissive ad Tract. XX. num. 54. et seq.) De causis justis ad dispensandum: an omnia impedimenta explicanda sint 84. An omnes circumstantiæ, præcipue incestus 85. An omnes gradus 86. De clausulis S. Pœnitentiariæ 87. De formulis supplicationum 88. De formula exequendi dispensationem 89.

CAP. III. *De divortio.* pag. 94

De divortio quoad vinculum 90. Quoad torum; et quot causis fieri potest divortium. I. Causa delicti. II. Morbi. III. Consensus 91. IV. Timoris damni V. Adulterii 92. Sed 1. requiritur adulterium perfectum, et certum. 2. An teneatur conjux se separare 93. Casus in quibus non potest separari ab adultero 94. De jure revocandi adulterum 95. An possit propria auctoritate 96. Facto divortio quis conjugum potest religionem ingredi etc. 97.

TRACTATUS XIX.

De censuris et irregularitatibus.

CAP. I. *De censuris in genere.* pag. 102

PUNCT. I. *De censurarum emanatione.* ibid.

Quid et quotuplex sit censura 1. Quando dicitur latae, et quando ferendae sententiae 2. Quis potest ferre censuras? De censura metu inflictæ 3. Quid requiritur ut subditus censura feriat, etc. An Episcopi, aut reges, etc. An communitas, etc. 4. An Prælati possit extra diocesim existens censuras ferre in subditos, et quid si subditus fuerit extra diocesim 5. An possit censurari peregrinus 6. Quale peccatum requiritur ut imponatur censura. De mandante, consulente, etc. 7. An excuset ignorantia et metus; et an censura possit imponi pro delictis præteritis 8. De solemnitate ad censurarum promulgationem requisita 9. Quid si causa est falsa aut dubia 10.

PUNCT. II. *De absolutione a censuris.* pag. 110

Qui potest absolvere a censuris 11. De censuris per sententiam generalem. Episcopus existens extra, etc. Alia notabilia 12. An requiratur formula, et an præsentia censurati, etc. De absolutione conditionata, et an extra confessionem, 13. De requisitis ad absolutionem 14.

CAP. II. *De censuris in specie.* pag. 113

PUNCT. I. *De excommunicatione majori.* ibid.

De communicatione cum toleratis, et vitandis 15. Cum percussoribus clericorum 16. De effectibus excom. maj. I. Privatus passivo Sacramentorum 17 II. Suffragiis, etc., et an possit orari, etc. III. Usu activo Sacramentorum. IV. Usu divinorum officiorum, Sacramentalibus, etc. 18. V. Beneficiis, dignitatibus, et pensionibus 19. VI. Communicatione forensi VII. Jurisdictione. VIII. Sepultura IX. Communicatione civili (*de qua in puncto sequenti*) 20.

PUNCT. II. *De excommunicatione minori, et ejus effectibus.* pag. 121

Actus, quibus incurritur excommunicatio minor, sunt: I. Os. II. Orare. De expellendis vitandis III. Vale. De resalutatione, et rescriptione IV. Communio V. Mensa 21. Quale peccatum sit communicare cum vitando, et quando est grave 22 Pro quibus causis potest quis communicare cum vitando. I. Causa utilitatis. II. Matrimonii 23. III. Subjectionis 24. IV. Ignorantiae 25. V. Causa necessitatis 26. De effectibus excommunicationis minoris; et an vetet Sacramenta ministrare, et beneficia recipere 27.

PUNCT. III. *De excommunicationibus non reservatis.* pag. 128

I. De excommunicationibus non reservatis 28. De excommunicatis in cogentes puellas ingredi monasteria, etc. 29. II. De excommunicationibus reservatis Papæ 30. De censuris circa questionem Conceptionis B. Virginis 31. et 32. De excommunicatis in frangentes clausuram Monialium. In ingredienti ad malum

finem, prætextu facultatum 33. An licentia debeat esse in scriptis, et an specialis 34. A quo petenda est 35. Ob quam causam 36. De confessario 37. De medico, et aliis 38. Si statim non egreditur. Et qui ingreditur ad malum finem, sed cum licentia 39. De prohibitionem colloquendi cum Monialibus, præsertim regularibus 40. De casu reservato: de parva materia, de conjunctis, et impuberibus 41. An cum Abbatisa, etc. 42. An regulares incurrant censuram ab Episcopo 43. An peregrini, etc. 44. An Episcopi, etc. 45. De Monialibus frangentibus clausuram 46. De clausura Regularium 47. In percussores clericorum 48. De mandantibus, ratihabentibus, aut non impredientibus percussionem 49. Qui venit nomine clerici, aut monachi 50. Ob quas actiones incurritur 51. Ob quas non incurritur 52. III. De excommunicationibus *Bullæ Cænæ*. In hæreticos 53. In fautores 54. In legentes, aut retinentes libros, etc. 55. Requisita ad incurrendam istam censuram librorum, etc. I. Ut scien-ter, etc. II. Ut auctor sit hæreticus 56. III. Ut liber agat de religione, et contineat hæresim 57. IV. Materia gravis 58. Qui audit legere, aut qui legit litteras aut manuscriptum? 59. De libris prohibitis in indice 60. et 61. Qui retinet libros, etc. 62. De cæteris casibus *Bullæ* 63.

I. De excommunicationibus non reservatis. pag. 128

II. De excommunicationibus Papæ reservatis, extra Bullam Cænæ. pag. 130

III. De excommunicationibus Papæ reservatis in Bulla Cænæ. pag. 150

PUNCT. IV. *De suspensione, degradatione, sive depositione, de interdicto, et cessatione a Divinis.* pag. 157

I. De suspensione 64. 65. et 66. II. De depositione, et degradatione 67. III. De interdicto 68. 69. et 70. IV. De cessatione a divinis 71.

CAP. III. *De irregularitate.* pag. 163

PUNCT. I. *Quid, et quotuplex sit irregularitas.* pag. 163

Definitio 72. An irregularitas sit censura 73. Divisiones irregularitatis 74.

PUNCT. II. *Effectus irregularitatis.* pag. 164

Effectus 75. An irregularis possit acceptare beneficia 76. An possit accepta retinere 77.

PUNCT. III. *Quomodo incurritur irregularitas.* pag. 165

Irregularitas debet esse expressa in jure 78. Qui dubitat an sit irregularis 79. Qui dubitat an sit homicida 80. Quid requiritur ad irregularitatem ex delicto 81. Si delictum est omnino occultum 82. An requiratur scientia legis 83. An scientia irregularitatis 84. Quomodo tollenda est irregularitas in genere 85. De dispensatione 86. Quomodo tollitur irregularitas ex defectu 87.

PUNCT. IV. *Quænam sint irregularitates ex delicto.* pag. 171

I. Ob Sacramentum 88. II. Ob violationem censuræ. 89. III. Ob exercitium solemne, etc. 90. IV. Ob illicitam Ordinum susceptionem 91. V. Ob delicta enormia 92. VI. Ob homicidium 93. De homicidio voluntario 94. 95. et 96. De mandantibus, consi-

lium dantibus, etc. 97. et 98. De cooperantibus 99. De ratiha-
bentibus 100. De non impredientibus 101. De homicidio casuali
102. ad 105. Qui occidit ob defensionem 106. Qui occidit ad
tuenda bona 107. De homicidio in rixa 108. De mutilatione
109. et 110. De dispensatione, remissive ad 111.

PUNCT. V. De irregularitate ex defectu. pag. 182

I. Ex defectu animæ 112. De lunaticis, et obsessis 113. De illit-
teratis 114. De neophytis 115. II. Ex defectu corporis, et I.
De cæcis. 116. II. De surdis 117. III. De mutis 118. IV. De
claudis 119. V. De iis qui manu carent 120. VI. De febris la-
borantibus 121. De deformibus 122. De leprosis 123. De mon-
struosis 124. De eunuchis 125. III. Ex defectu natalium 126 ad 128.
De expositis 129. IV. Ex defectu ætatis 130. V. Sacramenti,
nempe bigamiæ. De bigamia vera 131. De interpretativa 132.
Qui ducit corruptam 133. Qui contrahit cum ea invalide 134.
Si vir cognoscit uxorem adulteram 135. Qui contrahit duo
matrimonia 136. Si vir accusat uxorem, et reddit debitum, etc.
137. De similitudinaria 138. Quomodo tollatur irregularitas ex
bigamia 139. VI. Ex infamia. VI. Ex defectu libertatis. De
servis 140. De conjugatis 141. An conjux possit ingredi reli-
gionem, alio relicto in sæculo 142. De curiæ addictis, militi-
bus, etc. 143. VIII. Ex defectu lenitatis; circa bellum 144.
Circa judicium 145. et 146. De dispensationibus 147.

De facultatibus S. Pœnitentiariæ. pag. 196

TRACTATUS XX.

De Privilegiis.

CAP. I. De privilegiis in communi. 198

Differentia inter privilegium, dispensationem, et licentiam 1.
Quando privilegium derogat juri communi 2. Quando privile-
giatus tenetur uti privilegio 3. Utrum extra Sacramentum cen-
suræ, etc. 4. De clausulis, Ad instar etc., Quatenus sacris
Canonibus non adversetur, etc., Supplentes defectus, etc. 5.
De interpretatione privilegiorum 6. 7. et 8. De communica-
tione 9. 10. et 11. De privilegiis Regularium revocatis, cum
declarationibus S. Pii V. 12. De rescriptis gratiæ, et justitiæ,
utrum expirent morte Pontificis 13. Quot modis cesset privile-
gium 14. Quomodo cesset per revocationem 15. De revoca-
tione expressa 16. De tacita, et utrum sit intimanda, vel sal-
tem publicanda revocatio 17.

CAP. II. De privilegiis Ecclesiasticorum pag. 208

Quibus in rebus Ecclesiastici sint exempti a potestate laicali 18.
De privilegiis Canonis et fori quoad personas 19. Quoad bona
20. Quis gaudeat hujusmodi privilegiis 21. De beneficiatis 22.
De tonsuratis 23. De illis qui deposuerunt habitum 24. De
immunitate piorum locorum 25. ad 28.

CAP. III. *De privilegiis Episcoporum.* pag. 214

I. De facultate cap. Liceat. Utrum valeat Episcopus dispensare in irregularitate ex delicto, et ex defectu dubio 29. Quibus in locis non est receptum Tridentinum, etc. 30. Qui veniat nomine Episcopi 31. De peregrinis. Et utrum Episcopus absolvere possit a casibus papalibus extra confessionem 32. Quomodo delictum intelligatur occultum 33. Utrum Episcopus valeat hanc facultatem delegare 34. Utrum a casibus ab aliis Episcopis reservatis, etc. 35. Si a casibus post Concilium, etc. 36. Utrum Episcopus possit absolvere confessarium absolventem complicem in peccato turpi 37. Utrum Episcopi a casibus Bullæ Cœnæ, etc. 38. Utrum valeant dispensare in irregularitate, quæ per hæresim incurritur 39. Utrum valeant absolvere impeditos. 40. Et utrum per alios 41. Qui dicantur impediti 42. De perpetuo impeditis 43. Utrum hi teneantur per epistolam, etc. 44. Utrum teneantur saltem recursum habere ad Episcopum? Quid si recurrere nequeant, etc. Quid si sint in mortis articulo? 45.

II. De sex casibus episcopalibus, et præsertim de absolutione censuræ propter percussionem clerici 46. 47. et 48. III. De dispensatione cum illegitimis 49. Cum bigamis 50. IV. Circa irregularitates ob delictum occultum; et quid si homicidium sit omnino occultum 51. De homicidio casuali 52. V. Circa inhabilitates 53. VI. De facultatibus Episcoporum circa matrimonia 54. De dispensatione circa publicationes, votum castitatis, et impedimentum ad petendum, remissive. Circa impedimenta dirimentia dubia 55. Circa dirimentia certa, si matrimonium sit contractum 56. Si non sit contractum 57. Utrum Episcopus possit hanc facultatem delegare 58. VII. De dispensatione interstitiorum 59. VIII. De dispensatione capellani, ut celebrare valeat in alia ecclesia 60. IX. De celebratione post meridiem 61. X. De oratoriis 62. Quibus in locis possit celebrare Episcopus 63. Utrum valeat dispensare ad celebrandum domi 64. XI. De facultate Episcoporum, et Prælatorum circa electionem proprii confessarii 65. XII. Circa clausuram Monialium 66. De approbatione confessariorum Monialium 67. XIII. Utrum valeant Episcopi commutare ultimas voluntates 68. XIV. De compositione in restitutionibus incertis 69. XV. De reductione Missarum 70. Quoad juramenta, et vota (remissive ad Tom. I. Tract. V. n. 19. et 42.) De unione beneficiorum, novarum parochiarum erectione, etc. 71.

CAP. IV. *De privilegiis Regularium.* pag. 241PUNCT. I. *De privilegiis Regularium in communi.* ibid.

I. De exemptione a jurisdictione Episcoporum 72. 73. 74. Casus excepti, præcipue circa celebrationem Missarum 75. Declaratio S. C. 76. Quibus casibus potest Episcopus obligare Regulares, etc. 77. Utrum Regulares teneantur præceptis Episcoporum 78. Utrum Episcopus possit eos visitare 79. Utrum visitare clausuram Monialium 80. Utrum petere rationem Missarum, relictarum etc. 81. Quibus casibus possit criminaliter procedere etc. 82. et 83. II. De obligatione decimarum 84. ad 87. III. Circa foundationes 88. De monasteriis Episcopo subjectis 89. IV.

De iudice conservatore 90. De sepultura 91. et 92. De portione canonica, etc. 93. et 94.

PUNCT. II. *De privilegiis Regularium in particulari. pag. 257*

I. De facultate absolvendi subditos a casibus et censuris 95. 96. et 97. De reservatione casuum, etc. 98. De facultatibus quoad Sæculares 99. Utrum Regulares possint absolvere a casibus Episcopis reservatis a jure, vel consuetudine 100. Utrum a casibus papalibus 101. Utrum in itinere, aut ex bulla Cruciatæ, etc. 102. Utrum confessarii regulares possint denuo examinari ab Episcopo 103. II. Circa dispensationem in irregularitatibus 104. et 105. III. De dispensatione in præceptis ecclesiasticis, etc. 106. IV. Circa officium divinum 107. V. Circa dispensationem votorum, et juramentorum 108. Circa votum castitatis conjugum, et sponsorum 109. VI. De privilegio Religiosorum, novitiorum, et famulorum confitendi cuicumque sacerdoti, etc. 110. De Religiosis peregrinantibus 111. Utrum in jubilæo, etc. 112. VII. Circa Ordinum receptionem 113 ad 116. Circa Ordinum collationem 117. ad 120. Circa celebrationem Missarum 121. et 122. Circa Communionis ministracionem 123. Circa concionandum 124. ad 128.

TRACTATUS XXI.

De charitate et prudentia confessarii.

PUNCT. UNICUM.

pag. 275

De confessarii charitate in excipiendo pœnitente 1. In eo audiendo. 2. In eo corrigendo. 3. De prudentia in interrogando, admonendo, et disponendo. 4. Remedia generalia. 5. Remedia particularia 6.

TRACTATUS ULTIMUS.

Quomodo se gerere debeat confessarius cum pœnitentibus diversorum generum.

CAP. UNICUM.

pag. 281

Punct. I. De iis qui in occasione proxima versantur 1. ad 7.

Punct. II. De habituatis et recidivis 8. ad 15. De Ordinandis pravo habitu irretitis 16. et 17. Punct. III. De interrogationibus faciendis pœnitentibus neglectæ conscientiæ; et I. De interrogationibus faciendis rudibus juxta ordinem præceptorum 18. ad 30. II. Pœnitentibus diversorum statuum, et conditionum: et I. Sacerdotibus 31. II. Monialibus 32. III. Judicibus. IV. Scribis. V. Medicis 33. VI. Chirurgis et pharmacopolis. VII. Negotiantibus. VIII. Sartoribus 34. IX. Proxenetis, et venditricibus. 35. X. Barbitonscribis, et capillo-

rum fictitiorum, (vulgo *Perruche*) artificibus; et hic fit sermo de juvenibus qui mulieribus caput aptant 36. Punct. IV. De pueris et puellis 17. ad 41. Punct. V. De personis pietati addictis 42. et 43. Punct. VI. De mutis et surdis 44. et 45. Punct. VII. De moribundis 46. et 47. Punct. VIII. De capite damnatis 48. et 49. Punct. IX. De vexatis a dæmonibus a 50. ad 53. Punct. X. De mulieribus 54. et 55.

PUNCT. I. Quomodo gerere se debeat confessarius cum iis qui sunt in occasione proxima.	pag. 281
PUNCT. II. Quomodo cum habituatis, et recidivis.	pag. 288
PUNCT. III. De interrogationibus faciendis pœnitentibus neglectæ conscientiæ.	pag. 298
PUNCT. IV. Quomodo se gerat cum pueris, adolescentibus, et puellis.	pag. 314
PUNCT. V. Quomodo cum personis devotis.	pag. 318
PUNCT. VI. Quomodo cum mutis et surdis.	pag. 321
PUNCT. VII. Quomodo cum moribundis.	pag. 321
PUNCT. VIII. Quomodo cum capite damnatis.	pag. 322
PUNCT. IX. Quomodo cum vexatis a dæmone.	pag. 325
PUNCT. X. Quomodo cum mulieribus.	pag. 330

TRACTATUS XVII.

DE

SACRAMENTIS EXTREMAE - UNCTIONIS ET ORDINIS.

CAPUT I.

DE EXTREMA-UNCTIONE.

De essentia, et effectibus Extremae-Uctionis 1. I. De materia remota 2. De materia proxima. 3. An necessaria sit unctio omnium sensuum 4. II. De forma, et quomodo aptanda est. 5. III. De ministro 6. IV. De subjecto cui ministranda est Extrema-Uctio. 7. Quando replicari possit 8. De dispositione 9. An ministranda sit pueris 10. An amentibus, ebriis, impœnitentibus, mutis, etc. 11. An adsit gravis obligatio suscipiendi hoc Sacramentum 12. De administratione 13.

1. — EXTREMA-UNCTIO definitur: *Sacramentum a Christo Domino institutum, et a B. Jacobo promulgatum, ad salutem animæ vel etiam corporis conferendam infirmis de vita periclitantibus per unctionem olei benedicti, et orationem sacerdotis.* Dicitur 1. *Sacramentum*, quia Extrema-Uctio est verum Sacramentum, ut declaravit Trid. sess. 14. can. 1. de Extrema-Unct. Dicitur 2. *promulgatum a B. Jacobo*, uti habetur ex epistola hujus apostoli c. 5. 14. et seq. *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio Fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, remittentur ei.* Dicitur 3. *ad salutem animæ, vel etiam corporis*, ut notentur effectus hujus sacramenti. Effectus primarius est, ut confortet animam in mortis agone ad resistendum diaboli tentationibus: effectus secundarii sunt tres: 1. Tollere reliquias peccati; 2. extinguere debitum poenarum, quæ satisfaciendæ adhuc restant;

3. conferre etiam salutem corporis, si saluti animæ expedit, ut dicit Trid. sess. 14. cap. 2. Quoad autem remissionem peccatorum sententia communior et probabilior affirmat præcipuum effectum hujus Sacramenti esse non remissionem peccatorum (uti contendunt *Scotistæ*), sed reliquiarum peccatorum abstersionem; ita *Gonet, Sot. Suar. etc.* cum *S. Thoma* (1). Dicit autem Angelicus, quod si infirmus invincibiliter ignoraret peccata sua, modo illorum saltem generaliter illum poeniteat per attritionem, per hujus Sacramenti virtutem ei remittuntur omnia tam venialia, quam mortalia. Ita etiam dicunt *Bellar. Suar. Laym., etc.* deducunt ex Trid. loco cit. ubi sic legitur: *Cujus unctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit.* Imo valde probabiliter dicunt *Merbes, Habert, Tournely, Suar. et Salmant.* contra *Gonet, Petrocor., etc.* quod hoc Sacramentum remittit peccata gravia, non quidem per accidens, sed per se, licet consequenter; quia licet hoc Sacramentum sit vivorum, nihilominus institutum fuit a Deo ad remittenda peccata per se, juxta verba apostoli: *Et si in peccatis sit, remittentur ei*, et ut deducitur etiam ex *can. 2. Tridentini* in præfata Sessione 14. Dictum est consequenter, quia principaliter Extrema-Uinctio instituta est ad abstergendas reliquias peccatorum, nempe internam imbecillitatem, obscuritatem, etc. Sed quia, cum in anima reperitur peccatum, non possunt abstergi illius reliquiæ, quin remittatur peccatum; ideoque consequenter hoc Sacramentum abstergendo reliquias, tollit etiam peccatum (2). Communis autem sententia est cum *S. Thoma* et *S. Bonav.* quod possit hoc Sacramentum esse validum, et informe, adeo ut, remoto obice peccati, saltem per attritionem, si infirmus illud recipit bona fide existens in peccato, reciperet primam gratiam (3). Ideoque dicunt *Laym. et Tamb.* cui adhæret *Benedictus XIV.* (4), quod si infirmus non est capax alterius Sacramenti, sacerdos potest Missam interrumpere, ut ei Extremam-Uctionem afferat, ut gratiam recipiat, si est in peccato, et habet attritionem (5). Dicitur 4. *infirmis de vita periclitantibus*, ut denotetur subjectum, cui hoc Sacramentum exhibendum est. Dicitur 5. *per unctionem olei benedicti* ad

(1) *Suppl. q. 30. n. 1.* — — (2) *lib. 6. n. 731.* — (3) *n. 707. e. Quær. II.* — (4) *de Synod. lib. 8. cap. 6. n. 5.* — (5) *lib 6. n. 728.*

denotandam materiam. Dicitur 6. et tandem, *et orationem sacerdotis*, ad denotandam formam. Sed de omnibus sigillatim disserere opus est, et I. De materia; II. de forma; III. de ministro; IV. de subjecto cui ferenda est; V. de administratione.

2. — 1. Quoad *materiam*. Materia remota est oleum benedictum pro infirmis; et singulis annis, veteri combusto, renovandum est ex præscripto Clementis VIII, quod obligat sub gravi, ut probabilius tenent *Bonac. Castrop. Croix*, etc. contra alios. Sed casu quo novum haberi non possit, licet uti veteri, ut dicunt *Laym. Arer. Salm.* etc. cum quadam declaratione S. C. Et casu quo anni decursu deficeret, licitum est (urgente necessitate) immiscere oleo consecrato non consecratum, sed in minori quantitate, ut dicit *Rituale*; et hæc mixtio potest pluries fieri, ut dicunt *Bonac. Ronc. Carden. Possev. et Croix*, et ut declaravit S. C.; modo oleum quod immiscetur sit minoris quantitatis veteri (1). Notandum 1. quod hoc oleum debet esse ex olivis, et benedictum proculdubio de necessitate præcepti; dubium restat, an etiam necessitate Sacramenti? Negant *Juvenin, Cajet. Sanch.* etc.; sed sententia communissima affirmat cum *S. Thoma* (2), *Scot. Petrocor. Conc. Salm.* etc., dum in *Trident. Sess. 14. cap. 1.* dicitur: *Intellexit enim Ecclesia materiam* (Extremæ-Uctionis) *esse oleum ab Episcopo benedictum*, in quo certe dogmatice locutum est (3). Notandum 2. probabile esse cum *Bellarm. Vallen. Barbos. Castrop.* etc. (contra *Suar. Laym.* etc.) quod oleum debet esse benedictum de necessitate Sacramenti in ordine ad Extremam-Uctionem. Qua de re sententia opposita, quod possit dari hoc Sacramentum cum oleo Confirmationis vel catechumenorum, in praxi non est probabilis, nisi in solo casu necessitatis; et tunc administrandum est sub conditione, et si postea haberi possit oleum infirmorum repetendum est, ut præscripsit S. Carolus Borromæus (4). Notandum 3. quod benedictio hujusmodi potest a Papa simplici sacerdote committi, ex Decreto Clementis VIII. (5). Notandum 4. ad validitatem Sacramenti sufficere digiti extremitatem in oleo intingere, et ungere. Sed fit dubium utrum sufficiat una

(1) n. 708. — (2) *Suppl. q. 29. a. 5.* — (3) *lib. 6. 709.* Dubit 1. — (4) *Ibid.* Dubit 2. — (5) *lib. 6. n. 709.* Dubit.

gutta? Negant *Filliuc. Suar. Peyrin. Trullen.* etc., dicentes oleum debere diffundi; sed communius et probabilius affirmant *Tannerus, Escob. Hurtad. Dicast. Croix,* etc., modo illa gutta sufficiat ad inungendas omnes partes; nihilominus quia prima non est improbabilis, saltem extrinsece, illa in praxi sequenda est (1).

3. — Materia proxima est unctio facta a sacerdote in quinque sensibus, aut saltem in partibus proximis, si forte infirmus esset aliquo sensu mutilatus. Hic notandum I. quod non est necessarius tactus immediatus manus, cum in necessitate (ut tempore pestis) potest uti virga oblonga oleo tincta, quæ postea comburenda est; ita *Silv. Wig. Escob. Busemb.* (2). Notandum quod licet unctiones sint multæ, omnes tamen unum constituunt Sacramentum. An autem singulis unctionibus conferatur gratia partialis, negat *S. Thomas* (3), dicendo totam gratiam conferri in ultima unctione; sed affirmant multi alii cum *Scoto*, quia quælibet unctio habet suam formam gratiam significantem. Utraque sententia est probabilis (3).

4. — Sed quæritur an unctio quinque sensuum sit de necessitate Sacramenti? Alii probabiliter negant, ut *Silv. Becan. Merbes. Nat. de Alex.* etc. dicentes sufficere unam unctionem in qualibet corporis parte, dum apostolus aliud non dicit, quam *ungentes eum oleo*. Sed communius affirmant *Sot. Suar. Castrop. Laym. et Salm.* cum *Bellarmino. S. Benaventura,* et *S. Thoma*, quia hic est usus Ecclesiæ communi sensu doctorum sic practicatus. Tantum tempore necessitatis (dicunt hi AA, sicut etiam Rituale) potest conferri hoc Sacramentum, sed sub conditione, sub una unctione in aliquo membro; sed satius esset in capite sub hac contracta forma: *Per istam sanctam unctionem indulgeat tibi Deus quicquid per sensus deliquisti*, ut volunt nonnulli; aut ut melius volunt alii: *Per istam etc. indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per sensus, nempe visum, auditum, gustum, odoratum et tactum*; præmittendo verbum *deliquisti*, ut si infirmus deficiat ante verborum absolutionem, possit Sacramentum validum esse. Sed si infirmus supervivit, repetendæ sunt unctiones in singulis sensibus, additis orationibus

(1) *Ibid.* Dubit. 4. — — (2) *n.* 710. — (3) *Suppl. q.* 29. a. 8 — (3) *lib.* 6. *n.* 707.

omissis, ut præscribit Rituale; ubi etiam dicitur quod in dubio utrum infirmus sit vivus, apponenda est conditio *si vivis* (1). Certum est autem non esse de necessitate Sacramenti ungere ambas partes cujuscumque sensus, nempe utrumque oculum etc.; unde in casu necessitatis, si tempus non suppetat, aut adest periculum infectionis, aut si infirmus non volvi potest in aliud latus, sufficit ungere alterutrum oculum, alterutram auriculam, etc. Unctio renum, dicit Rituale, *in mulieribus semper omittitur, atque etiam in viris, quando infirmus commode moveri non potest*. Unctio autem pedum ex sententia communi cum *Laym. Suarez, Castrop. Ronc. et S. Thoma* (2), non est de necessitate Sacramenti, sicut nec etiam (juxta communem) ordo inter unctiones partium; licet hujus ordinis inversio, ut dicunt, esset graviter illicita (3).

5. — II. In quantum ad formam, verba sunt ista: *Per istam sanctam unctionem, et suam piissimam misericordiam indulgent tibi Dominus quidquid per visum (sive per auditum etc.) deliquisti. Amen*. Verbum *deliquisti* est de essentia, ut recte dicunt *Croix, Gabot. et Mazzot*. (contra *Boscum*); nam remissio peccatorum est effectus principalis hujus Sacramenti. Verbum *sanctam* certum est non esse de essentia, sed peccari si omittitur. Verba autem *per suam piissimam misericordiam*, multi contendunt esse de essentia; sed communius, et probabilius negant *Laym. Castrop. Bonac. Ronc. Salm*. Omnes tamen conveniunt illorum omissionem esse peccatum grave (4). An autem valeat forma, non deprecatoria, qualis est nostra, *indulgeat*, sed indicativa *ungo te, etc. ut... possis superare potestates*, ut erat forma Ambrosiana affirmant *Juven. Tourn. et alii*; sed negat sententia communis cum *Suar. Merbes. Petrocor. et aliis* cum *S. Bon. et S. Thoma* (5), et jam præscribit *S. Jacobus: Et orent super eum ungentes.... et oratio Fidei salvabit infirmum*. Ad formam Ambrosianam respondit *Benedictus XIV.* quod verba *ut possis* jam dignoscere faciunt esse deprecatoriam, et hunc sensum faciunt, *ungo te, orans ut possis* etc. (6). Notandum 2. formam aptandam esse modo sequenti, ut præscribit *Rit. Sacerdos*, intincto pollice in oleo

(1) *Lib. 6. n. 710. v. Quæst.* — (2) *Suppl. q. 32. a. 6.* — (3) *lib. 6. n. 710 v. Certum. et v. Nec etiam.* — (4) *n. 711.* — (5) *Suppl. q. 29 a. 8.* — (6) *lib. 6. n. 711. Dubit. 1.*

sancto, in formam crucis inungere debet, aptando crucem, et verba in unctione cujuscumque partis, semper incipiendo a dextra parte: *Per istam sanctam unctionem* ✠, *et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum* (dum unguntur oculi) *deliquisti.* Advertendo non terminandam formam antequam altera pars ungatur. Pars linita debet abstergi ab ipso sacerdote, aut a ministro (si est in Sacris) gossipio, quod postea comburendum est, et cineres in sacrarium projiciendæ. Deinde eodem modo unguntur aures, *per auditum*: narices *per odoratum*: os (labiis clausis) *per gustum, et locutionem*: manus (sacerdotibus extra, aliis intra palmas) *per tactus*: pedes (in plantis) *per gressum*: renes, *per lumborum delectationem* (1). Notandum 3. quod juxta ritum græcum septem debent esse sacerdotes qui ungunt, quisque partem suam, sed juxta latinum unus est minister; sed in casu necessitatis potest unus sacerdos unam partem ungere, et alius aliam, pronuntiando quisque formam correspondentem illi parti, ut dicunt communiter *Suar. Coninch. Castropal. Bonac. Salm. Spor.* etc. sed non potest unus ungere, et alius proferre formam; nec unus ungere unum oculum, et alter alterum, sicut declaravit Benedictus XIV. in Bulla *Etsi pastoralis*, an. 1742. §. V. n. 4. Si tamen sacerdos non posset proseguire omnes unctiones, debent reliquæ suppleri ab alio quin repetantur jam factæ; nisi esset quod posteriores supplerentur post aliquod tempus notabile, v. g. post horæ quadrantem, quia tunc debent omnes repeti, ut dicunt *Merati, Avers. Croix*, etc. (2).

6. — III. In quantum ad ministrum notandum 1. ministrum proprium Extr. Uinct. esse pastorem aut alium sacerdotem ex ejus consensu, quo deficiente, validum esset Sacramentum, sed illicitum, adeoque graviter peccaret sacerdos. An autem sufficiat consensus præsumptus parochi; alii negant, sed probabiliter affirmant *Sanch. Castr. Valent. Bon. Salm.* etc. Regulares autem administrando hoc Sacramentum sine licentia pastoris, incurrunt excommunicationem papalem in *Clem. 1. de Privil. §. 1.* Advertendum tamen quod S. Pius V. in sua Bulla, *Immarcescibilem*, an 1567. concessit Patribus Theatinis (et per communicationem aliis Religiosis) posse administrare hoc Sacramentum suis servis, mercenariis, ac quibusvis hospitibus qui forte morantur

(1) N. 711. — (2) n. 724.

in domibus dictæ Congregationis; item Sixtus IV. prius concesserat Regularibus posse dare Eucharistiam, et Extremam - Uctionem laicis, si parochus injuste aut malitiose negaret. Communis autem sententia est quod in necessitate, si parochus est absens, aut non vult Extr.-Uct. afferre, nec potest adiri Episcopus, tunc quilibet sacerdos etiam regularis potest hoc Sacramentum conferre (modo non sit excommunicatus, vel suspensus), tunc enim præsumitur licentia dari a Pontifice; ita contra paucos docent *Suar. Laym. Bonac. Conc. Tour. Nat. ab Alexand. Salm. Bened. XIV. etc.* et idem concessit. *S. Carol. Borrom.* pro sua diocesi (1). An autem parochus suspensus possit hoc Sacramentum conferre? alii affirmant; sed probabilius negant *Bonac. Suar. etc.* (2). Notandum 2. cum *Soto, Possev. Bonac. etc.* non incurrere irregularitatem (ut aliqui nimis quam par est scrupulosi tenent) sacerdotem, si jubendo volvi infirmum ut ungeretur, ille spiraret; dum, ut recte dicunt *Suar. Cornejus, Salmant. etc.*, talis irregularitas deberet esse ex delicto, a quo utique liber est qui charitatis officium exercet. Notandum 3. quod parochus tenetur sub gravi afferre Extremam-Uct. petentibus, nisi excuset causa justa, ut periculum vitæ (vide dicta *Tract. num. 27. et 28. de IV. præcepto Decalogi*); sed in quolibet casu tenetur, si forte infirmus probabiliter esset in peccato mortali, et multo abhinc tempore confessus non fuisset, ut communiter dicunt *Suar. Castr. Spor. Conc. Salm. etc.* (3). Notandum 4. probabile esse cum *Gobat. Arriag. et Croix*, quod licite possit parochus apud se domi retinere oleum sanctum (diligenter custoditum) aliquando, cum crederet noctu accersiri, et quod alioquin non perveniret opportuno tempore (4).

7. — IV. Quoad subjectum, cui conferenda est Extrema-Uct., notandum 1. quod, ut animadvertit *Rit.* et ut docet *Bened. XIV.* in Epistola, quæ incipit *Ex quo primum*, ad Ecclesiasticos ritus Græci, pro nova editione Euchologii (quod idem sonat ac *Rituale*, vel *Manuale*) non est ministrandum hoc Sacramentum *bene valentibus*, sed *iis dumtaxat qui gravi morbo laborant* (5); ideoque non dandum est capite damnatis, in conflictu aut periculosa navigatione,

(1) *Act. Mediol. p. 4.* — (2) *Lib. 6. n. 722. et 723.* — (3) *n. 729.* — (4) *n. 730.* — (5) *In Bull. edit. Mechl. t. 11. p. 332. §. 46.*

aut alio mortis proximo periculo versantibus. Tantummodo infirmis graviter decumbentibus quibus mors imminet, aut senibus decrepitis, *qui præ senio* (sunt verba Ritualis) *deficiunt, et in diem videntur morituri, etiam sine alia infirmitate*. Nec obstat ritus Græcus quem opponit *Juvenin*, juxta quem feria V. majoris hebdomadæ omnes adstantes inunguntur oleo infirmorum; sed respondet Bened. XIV. quod talis unctio non datur uti Sacramentum, cum sine ulla forma ungatur, (ut late disserit in cit. Ep. pro edit. Euchologii ex §. 46.), sed tanquam vera cæremonia sacra (1). Et ita pariter dicendum cum communi *Suar. Castr. Bonacin.* etc. (contra *Wig.*) quod si detur hoc Sacramentum infirmo non gravi morbo decumbenti, non solum illicite, sed etiam invalide conferretur (2). Si autem daretur in morbo gravi, quin aliquod videatur imminere periculum mortis, daretur quidem valide, sed illicite. Nec obstat quod Bened. XIV. cit. §. 46. docet, nempe quod dandum sit graviter decumbentibus, nam hoc intelligendum est ad præscriptum Ritualis nostri, nempe quod morbus gravis ita sit, ut probabile adsit periculum mortis, *ut mortis periculum* (præscribit Rit) *imminere videatur*. Sed quæritur 1. in quo morbi gradu danda est vel dari potest Extrema Unctio? Quando adest periculum proximæ mortis, tunc non dubitatur, quin non solum possit, sed etiam danda est juxta Rit. *Debet hoc Sacramentum infirmis præberi qui... tam graviter laborant, ut mortis periculum imminere videatur*. Et juxta communem DD. cum Catech. rom. (*de Extr.-Unct. p. 2. n. 18.*) peccat graviter parochus, qui differt E.U. usquequo infirmus destituatur sensibus, nam tum ille privatur effectu consequendi salutem tam animæ quam corporis, quam consecuturus fuisset si tempestive inunctus fuisset: *Gravissime peccant* (dicit Catechismus) *qui illud tempus ægroti ungendi observare solent, cum jam omni salutis spe amissa, vita et sensibus carere incipiat*. Idcirco Bened. XIV. in Euchologio Græcorum, sive Rituali Græcis assignato (vide in Bullar. loc. cit. §. 46.) præcipit ut hoc Sacramentum præbeatur, dum infirmi *sibi constant, et sui compotes sunt*. Hoc currit in quantum ad obligationem præbendi Extremam-Uctionem. Sed in quan-

tum ut possit licite præberi, dicunt communiter DD. sufficere ut infirmitas sit periculosa mortis, licet remote; ita *Suar.* qui dicit: *Ut ex tali infirmitate mors possit moraliter timeri, saltem remote.* Idem tenent *Laym. Castrop. Bonac. Coninc. Salm.* et alii. Idem dicit *Bened. XIV. (1)*, et *Honoratus Tourn.* qui adducit Concilia Aquisgr. et Mogun. Et hoc perspicue infertur tum ex Florentino, ubi dicitur: *Subjectum hujus Sacramenti esse infirmum; cum de ejus morte timetur;* tum ex *Trid. Sess. 14. c. 3.* ubi hæc leguntur: *Hanc Uctionem infirmis adhibendam, illis vero præsertim, qui in exitu vitæ constituti videantur.* Ibi particula *præsertim* recte denotat quod potest dari E.-U. etiam aliis infirmis, qui non sunt constituti in exitu vitæ. Sed clarius hoc confirmatur a *Bened. XIV.* in præfata Bul. (*Eucholog. cit. §. 46*) ubi dicitur, nec Sacramentum E.-U. ministretur bene valentibus, *sed iis dumtaxat qui gravi morbo laborant.* Unde recte dicit *Castr.* quod quoties potest infirmo non jejunio præberi Viaticum, potest et expedit dari E.-U. Recte tamen dicunt *Laym.* et *Castr.* quod ut dari possit non sufficit periculum dubium mortis, sed requiritur saltem probabile, sive prudens timor mortis; ut ceteroquin communiter admittunt *Suar. Castrens. Escob. et Holzm.* cum *Mastrio*, et *Scoto*. Quæritur 2. an possit dari parturientibus? Respondetur cum *Lug. Filliuc. Bonac. Escob. Trullen.* et aliis communiter non posse, si mulier patitur in partu tantum dolores communes, licet sit primus partus, aut licet aliis vicibus fuerit in periculo mortis. Secus autem si gravissimis doloribus cruciaretur, adeo ut actu ei immineret periculum mortis (2).

8. — Notandum 2. quod dicit *Rit.* circa repetitionem hujus Sacramenti: *In eadem infirmitate hoc Sacramentum iterari non debet, nisi diuturna sit, aut cum infirmus convaluerit, iterum in periculum mortis incidit.* Adeoque cum infirmitas non est diuturna, nempe non est febris tabida, hydropisis, et similes, non potest denuo ungi, nisi convaluerit, et iterum in aliud vitæ discrimen inciderit. Quando autem est diuturna, si ille in eodem vitæ periculo perduravit, nec potest quidem denuo inungi; secus autem si illud periculum evasit (non post quatuor aut 5. dies, sed post tempus no-

(1) *De Synod. l. 8. c. 7. n. 2.* (2) *Lib. 6. n. 713.* Dubit

tabile, ut communiter dicunt *Conin. Suar. Wig. Bonac. Viva*, etc.). et deinde iterum in illud incidit: et hoc scite docet *Bened. XIV.* (1) posse licite praticari etiam in dubio (intellige positivo) quod mutatus sit status infirmi (2).

9. — Notandum 3. quoad dispositionem animæ, quod si infirmus sit in peccato mortali, debet esse saltem contritus putative, ut hoc Sacramento muniatur. Sed hoc intellige, si tempus non suppeteret confitendi; secus, ut recte advertit *Busemb.* debet prius Pœnitentiæ Sacramento muniri, tanquam magis necessario; unde fit quod iste casus sit moraliter impossibilis. Dumtaxat accidere posset, si infirmus esset sensibus destitutus. Cæterum, ut dicit *Rit.* et juxta Ecclesiæ usum, si tempus et infirmi qualitas id patitur, non debet Extrema-Uinctio conferri nisi prius confessus sit, et communicaverit. Hoc tamen Sacramentum ante Viaticum sumere, aut omni culpa caret, aut ad summum est veniale; *Suar. Croix et Benedict. XIV.* (3).

10. — Notandum 4. quod Extrema-Uinctio non est danda pueris ratione expertibus, ut dicit *S. Thomas* (4), et etiam *Ritual. rom.*, quia in infantibus non potest verificari forma in qua exprimitur remissio peccati, non quidem originalis (cum hoc remissum sit), sed actualis: *Indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti*, etc. Contra sententia communior et probabilior est cum *Laym. Nav. Suar. Val. Sa, Escob. Spor. et Ben. XIV.* (5) adversus *Sot. Wig.*, etc. præbendam esse E.-U, pueris ratione pollentibus, licet non adhuc Communionis capaces sint; dum in *Rit* expresse dicatur: *Debet hoc Sacramentum infirmis præberi, qui ad usum rationis pervenerint.* Nec obstat *S. Thomas* loco cit. ubi dicit, *non debet dari pueris*; nam intellige rationis expertibus, dum ratio ibi a Sancto assignata alia non est, nisi quod ipsi sunt incapaces peccati actualis. An autem possint hoc Sacramento inungi pueri, de quibus dubitatur an necne ad usum rationis pervenerint? Tres adsunt sententiæ, sed probabilior mihi videtur illa de *Lugo, Escob. Dicast.*, etc. qui dicunt eos pueros ungendos esse sub conditione, cum sufficiat pro cau-

(1) *De Synod. l. 8. c. 8. n. 4.* — (2) *lib. 6. n. 715.* — (3) *n. 716.* — (4) *Suppl. q. 32. a. 4.* — (5) *de Synod. l. 8. c. 8. n. 2.* —

sa ne illi hujus Sacramenti fructu priventur, si forte pervernerint jam ad illius capacitatem (1). Et idem dicendum de amentibus, de quibus dubitatur an unquam ratione præditi fuerint (2).

11. — Notandum 5. non esse præbendam E.-U. perpetuo amentibus; dico *perpetuo*, quia si aliquod lucis intervallum habent, possunt recte inungi, ut docet S. Th.; imo dicit Rit. *Infirmis autem qui, dum sana mente essent, illud petierint, seu verosimiliter petiissent, seu dederint signa contritionis, etiamsi deinde loquelam amiserint, vel amentes effecti sint, vel delirent, aut non sentiant, nihilominus præbeatur*. Sed si suspicatur quod infirmus phrenesim patiens posset aliquid contra Sacramenti reverentiam committere, non est inungendus, nisi (ait Rit.) *periculum tollatur omnino*. Hoc periculum tamen probabiliter dicit Tamb. potest removeri infirmum ligando aut efficiendo, ut ab aliis teneatur. Ebrii, qui jamjam morituri sunt, etiam inungendi sunt, ut dicunt Croix, Gobat., et Lohner, modo non constet eos in peccato mortali existere, dum Rit. dicit: *Impænitentibus, et qui in manifesto peccato mortali sunt, et excommunicatis penitus denegetur*. Dicunt tamen Coninch. Tamburin. Lohner, et Croix, quod vulnerati in aliqua rixa sensibus destituti possunt sub conditione inungi, dum recte præsumi potest, quod in illo extremo statu eos peccatorum suorum poeniteat, si usus rationis in eis reperitur. Muti autem, surdi, et cæci a nativitate proculdubio inungendi sunt etiam in sensibus, quibus privantur; quia licet cum illis non peccassent externe, nihilominus potuerunt peccare cogitatione; ita communiter Possev. Salm. Diana, Præpos., etc. cum S. Carolo Borrom. et S. Thoma (3), quicquid dicant Croix, et Gobat (4).

12. — Quæritur hic an infirmus teneatur sub gravi ad suscipiendam Extremam-Uncionem? Prima sententia affirmat cum S. Bonav. Soto, Merbesio, Ronc. Habert, et Conc., dicens verba apostoli, *inducat presbyteros*, importare præceptum grave. Sed sententia communior negat cum Suar. Nav. Estii, Silv. Tamb. Castrop. Salm., etc., quibus adhæret S. Thomas, qui dicit hoc Sacramentum non esse

(1) Lib. 6. n. 719. — (2) n. 732. — (3) Supplem. quaest. 32. art. 7. — (4) lib. 6. n. 732.

de necessitate salutis. Hoc non obstante, puto valde probabilem esse primam sententiam, et dico illam omnino infirmis suadendam non tantum ratione præcepti, cum de illo saltem non constat utrum obliget sub gravi, an sub levi; quantum ratione charitatis, quam moribundus erga seipsum exercere debet; licet enim posset ille aliis muniri mediis, cum tamen in eo statu reperiatur, ex una parte debilis est, ut bonis actibus mentis suæ sibi prospicere possit; ex alia parte (ut dicit Trident.) tunc dæmonis insidiæ sunt vehementiores; unde videtur se exponere magno periculo tentationibus succumbendi, qui hoc Sacramento præmuniri negligit, quod Jesus-Christus instituit hoc fine, ut robur conferat ad resistendum diabolo in illo extremo agone. Omnes autem conveniunt quod per accidens potest infirmus sub gravi ad hoc teneri, v. g. si ille non posset aliud suscipere Sacramentum, et existeret in mortali, aut si secus induceret alios ad credendum se esse hæreticum, aut hoc Sacramentum contemnere. Et certum est etiam talem contemptum esse gravem, quando est formalis. Formalis tamen intelligitur, ut dicunt communiter *Suar. Castrop. Salm. etc.* contra *Merb.*, non quando infirmus recusaret hoc Sacramento inungi, ex aliqua repugnantia, aut negligentia, sed quando proprie omitteret, quia parvi illud ducit. Hoc confirmatur ex Bulla Martini V. ubi dicitur: *Hoc Sacramentum neque negligi sine culpa, nec contemni posse sine peccato mortali.* En vide quod hic recte notatur contemptum importare culpam gravem, negligentiam vero levem (1).

13. — V. Denique quoad administrationem hujus Sacramenti notandum primo, quod, juxta Rituale, sacerdos debet instruere mensam tobalea alba desuper cum vase, in qua septem gossipii globi prompti sint ad abstergendas partes unctas: candela ex cera, cujus lumen inservire debet dum inungitur. Ex Ecclesia vero secum deferat saltem clericum unum, qui afferat crucem (sed sine hasta), aquam benedictam cum aspersorio, et Rituali; et ipse sacerdos sine sonitu campanulæ deferat decenter vas olei clausum in bursa serica violacei coloris collo, ut nunc mos est, suspensa; et si iter esset longum potest sacerdos super equo sedens sacram unctionem deferre. Advertit Rituale, quod si infirmus

(1) N. 733.

peracta confessione sit proximus morti, tunc idem sacerdos qui defert Viaticum, potest etiam deferre oleum sanctum. Sed si potest haberi alius sacerdos, aut diaconus, qui oleum sanctum deferat, per ipsum deferatur, qui superpelliceo indutus sacerdotem Viaticum portantem sequatur. Notandum 2. esse peccatum mortale ministrare E.-U. sine superpelliceo et stola. An autem ab hoc excuset necessitas, negant *Suar. Castr. et Bonac.*; nam (ut dicunt) reverentia Sacramenti præferenda est utilitati privatæ. Sed hoc non obstante, probabiliter affirmant *Possev. Croix, Escob. Quintan. Diana. et Leand.* in casu quo infirmus aliter sine Sacramento esset decessurus, dum non præsumitur Dominus ob sacrarum vestium deficientiam velle infirmum privari tanto auxilio (1). Ita etiam grave est, ex se loquendo, omittere orationes præscriptas a Rituali, ut omnes fatentur; intelligitur etiam extra necessitatem, quia si adest periculum mortis imminens, dicit Rituale ut infirmus cito ungatur, et deinde si supervivat, dicantur orationes prætermissæ. Intelligitur item de orationibus quas dicere debet sacerdos; nam Psalmi pœnitentiales, et Litanie cum precibus sequentibus dicendæ sunt ab astantibus, dum inungitur infirmus; probabilius (contra alios) dicit *Tamb.* quod sint tantum de consilio. Rituale enim non præcipit eas recitandas, sed tantum ibi dicitur: *Dum infirmi sacro liniuntur oleo, dicuntur flexis genibus* ab astantibus, etc. (2). Notandum 3. non esse grave deferre oleum, aut administrare illud sine lumine; ita *Barbos. Possev. Quintanad. Escob.* etc., aut sine ministro; imo de hoc dicunt *Bon. Escob. Possev.*, etc. nullum esse peccatum; sed ego puto non vacare culpa, dum dicit Rituale: *convocatis clericis, saltem uno*: hinc extra necessitatem esset veniale ungere sine ministro, ut dicunt *Tolet. Dicast. Graff.*, etc.; sic etiam veniale esset conferre hoc Sacramentum omissis crucibus inter ungendum (3). Advertendum denique quod tempore interdicti vetitum est præberi hoc Sacramentum, ex cap. *Quod in te, Pœnit.*

(1) *Lib. 6. n. 726.* — (2) *n. 727.* — (3) *lib. 6. n. 728.*

CAPUT II.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

An quilibet ex septem Ordinibus sit Sacramentum 14. An materiae, et formae Sacramentorum sint in specie a Christo Domino determinatae 15. Quae sit materia Ordinis, an manuum impositio, aut instrumentorum traditio 16. De caeteris ad Ordinem spectantibus sermo erit in examine Ordinandorum.

14.—De doctrinis ad hoc Sacramentum spectantibus loquimur in *Tom. III. App. III. de examine Ordinandorum* in capitibus II. et III. Hic tantum breviter discutiemus tres celebres quæstiones quæ super hanc materiam agitantur. Prima quæstio est an quilibet ex septem Ordinibus sit Sacramentum? Quatuor circumferuntur sententiæ. I. affirmat universaliter, ut *Bellarm. Gonet. Sanch., Salm. etc.*, et hujus sententiæ est *S. Thomas* (1). Ratio unica hujus sententiæ est Decr. Eugenii IV. ad Armenos, ubi dicitur quod materia Ordinis est illa, cujus traditione confertur Ordo, et deinde singulis septem Ordinibus assignat materiam propriam. Nec obstat quod minister ordinationis sit solus Episcopus, ut dicitur in Trident. *Sess. 23. cap. 3. et 8.*; nam respondent hoc intelligi de ministro ordinario, sed non de extraordinario, quem Papa assignare potest ad conferendos Ordines. II. Sententia cum *Cajet. et Durando*, dicit solum sacerdotium esse Sacramentum; sed hæc sententia est singularis, et improbabilis, dum non est dubitandum quin diaconatus sit Sacramentum, siquidem in illius ordinatione habentur illa tria requisita ad constituendum Sacramentum, nempe 1. signum sensibile, quod est manuum impositio. 2. Institutio divina, nam. Conc. docet in Ecclesia adesse hierarchiam a Deo institutam ex Episcopis, sacerdotibus, et ministris, et nomine ministrorum saltem debent intelligi diaconi. 3. Promissio gratiæ significatæ per verba Episcopi: *Accipe Spiritum sanctum ad robur*, quæ habentur pro forma. III. Sententia cum *Soto, Nav. et Vasq.* prætendit omnes Ordines majores esse Sacramentum IV. Sententia nobis probabilior cum *Gratiano, Petro Lombardo, Morin. Estio, Tourn. Cabassut. Habert*, et aliis affirmat sacerdotium, et

(1) *Suppl. qu. 37. a. 2. ad 1. et 3.*

diaconatum dumtaxat esse Sacramenta. Probatur 1. hæc sententia, quia si essent Sacramenta cæteri Ordines, præter sacerdotium, et diaconatum, non possent illi ab Abbatibus conferri, sicut jam conferuntur, cum unus minister ordinis Sacramenti non possit esse alius quam Episcopus, ut probat *Tourn.* (1) dicens quod ad ordinationem ex institutione divina necessario requiritur in ministro character episcopalis; et subjungit hoc probari ex traditione, quia nunquam concessa est, quacumque urgente necessitate, aliis quam Episcopis, facultas ordinandi presbyteros, et diaconos. Et respondetur ad quoddam privilegium quod asseritur ab Innoc. VIII. concessum fuisse Cisterciensibus, ut possent conferre tales Ordines, quod illud est valde dubium; et licet fuisset certum, fuit tamen illud idem interpretatum a S. C. Concilii, et etiam a Clemente VIII. intelligi pro facultate non ordinandi, sed concedendi dimissorias. Probatur 2. quia in aliis Ordinibus desideratur materia, nempe impositio manuum quæ est unica materia hujus Sacramenti, ut dicemus in quæstione 3.; et desideratur etiam forma; cum in collatione cæterorum Ordinum non reperiatur forma aliqua significans gratiæ productionem, sed tantum fiat mentio potestatis, sive officii quod ordinatis confertur. Ad Decretum Eugenii respondetur quod materiæ cæterorum Ordinum non sunt a Pontifice assignatæ uti essentielles, sed tantum uti accidentales, ad explicandam potestatem quæ recipitur (2). Ex hac sententia infert Bened. XIV. (3) non posse damnari certi sacrilegii illos, qui promoventur ad Ordines diaconatu inferiores cum conscientia peccati mortalis.

15. — Secunda quæstio est an materiæ, et formæ Sacramentorum (et præsertim Ordinis) sint omnes in specie determinatæ a Christo Jesu? Prima sententia negat cum S. Bonavent. Bellar. Valent. Morin. Lugo, Salm., etc. Unica ratio istorum est, quia secus non possent diversæ esse materiæ et formæ Sacramentorum in Ecclesiis græca, et latina, ut præsertim est in Sacramento Ordinis, dum in græca sacerdotium, et diaconatus conferuntur per solam manuum impositionem, sed in latina præter impositionem requiritur traditio instrumentorum, sicut expressum est in Drecreto

(1) *De Ord. qu. 14. a. 2. conclus. 2* — (2) *lib. 6. n. 736. et 737.* — (3) *de Syn. l. 8. c. 9. n. 12.*

Eugenii IV. ut superius dictum est. Quapropter asserunt quod quoad Baptismum et Eucharistiam, Jesus Christus in specie instituit tam materias, quam formas; sed circa alia Sacramenta, eas instituit tantum in genere, relinquendo Ecclesiæ facultatem determinandi eas in specie, adhibendo eas res et verba, quæ exprimerent Sacramenti effectum. Hæc sententia est probabilis; sed probabilior est opposita, quæ dicit materias, et formas omnium Sacramentorum fuisse in specie determinatas a Domino; ita *Merbes, Habert, Juvenin. Tournely, Petrocar. Concina*, et alii multi cum *S. Thoma* (1), qui non potest negari fuisse pro hac sententia, dum dicit: *Quia ergo sanctificatio hominis est in potestate Dei sanctificantis, non pertinet ad hominem suo iudicio assumere res quibus sanctificetur: sed hoc debet esse ex divina institutione determinatum. Et ideo in Sacramentis novæ Legis, quibus homines sanctificantur, oportet uti rebus ex divina institutione determinatis.* Huic sententiæ adhæret *Bened. XIV. (2)*, qui dicit nullum haberi fundamentum, unde probetur hæc potestas fuisse a Christo Jesu Ecclesiæ concessa, imo probatur oppositum ex *Trident. sess. 21. cap. 2.* ubi dicitur Ecclesiam nihil posse circa substantiam sed tantum circa administrationem Sacramentorum. Quoad autem diversitatem Ecclesiæ græcæ et latinæ, respondetur quod traditio instrumentorum non habetur pro materia essentiali, sed accidentali, licet integrali. Et Decreto Eugenii respondemus cum *Merbes. Tourn. et Conc.* quod Pontifex non jam determinavit materias essentielles Ordinis, sed tantummodo instruere voluit Armenos circa ritum Ecclesiæ romanæ, cum qua cupiebant uniri. Nec valet dicere quod Eugenius non loquebatur de ritu, sed de materia; quia respondetur: quod si hoc verum esset, sequeretur certum esse quemlibet Ordinem etiam minorem, cui sigillatim Papa designavit materiam, esse sacramentum; sed hanc certitudinem etiam ipsimet adversarii negant (3).

16. — Tertia quæstio est, quænam sit materia sacerdotii, an sola impositio manuum, an etiam instrumentorum traditio, et quænam sit forma? Tres adsunt sententiæ. 1. quæ est *Fagnan. Sot.* et aliorum paucorum, vult materiam esse

(1) 3. p. q. 60. a. 5. — (2) de Syn. l. 8. c. 10. n. 10. — (3) lib. 6. n. 12.

solam traditionem instrumentorum, quæ Episcopus tradit ordinando; et formam esse verba. *Accipe potestatem offerendi Sacrificium etc.*, et hac sola materia, et forma dicit tradi potestatem, tam sacrificandi, quam a peccatis absolvendi. Momentum totale desumunt ex Decr. Eugenii IV. ubi dicitur: *Ordo presbyteratus traditur per calicis cum vino, et patenæ cum pane porrectionem.* Sed hæc sententia communiter ab aliis DD. non recepta est. II. Sententia est *Bellarmin. Estii, Scot. Layman, Salm. Coninc. Holzm. Vasq.* etc., quæ vult in ordinatione sacerdotii duplicem esse materiam essentialem, dicendo per traditionem instrumentorum dari potestatem super Corpus Christi reale, nempe sacrificandi, cum forma, *Accipe potestatem*; et per impositionem manuum tradi potestatem super Corpus Christi mysticum, nempe absolvendi a peccatis cum forma, *Accipe Spiritum sanctum; quorum remiseris peccata, remittuntur eis.* III. Sententia quam tenent *Martene, Becan. Tourn. Juvenin. Petrocor. Conc.* et alii cum *S. Bonav.* cui adhæret *Bened. XIV.* (1) vult utramque potestatem sacerdoti conferri per secundam impositionem manuum, nempe cum Episcopus extendit manus super ordinandum una cum presbyteris assistentibus, sicut declaratur a Trid. sess. 14. c. 3. de Extr.-Unct., ubi dicitur quod ministri Extr.-Unct. sunt aut Episcopi, aut sacerdotes ab ipsis rite ordinati per impositionem manuum presbyteri. Probatur hæc sententia, 1. ex Trid. sess. 23. c. 2, nempe quod ex Scripturis satis docemur nos ea, quæ maxime attendenda sunt in ordinatione sacerdotum, et diaconorum; sed ex Scripturis nihil aliud assignatum habemus pro materia Sacramenti Ordinis, quam manuum impositionem: dicendum igitur est præter impositionem nihil aliud in ordinatione esse de necessitate essentiali. Probatur 2. ex ritu græco, quo ordinantur (ut dictum est) sola manuum impositione; cum valor Sacramentorum essentialiter dependeat ex materiis, et formis a Jesu Christo institutis. Accedit etiam quod notat *Bened. XIV.* loc. cit. cum *Martene*, quod traditio instrumentorum non prius in Ecclesiam inducta est, quam a sæculo VIII. vel IX. Ad hoc AA. adversarii nihil quod respondeant habent, nisi quod relatum est in quæstione secunda, nempe quod a Domino relictum sit

(1) *De Syn. l. 8. c. 10. n. 6.*

S. Liguori, homo apostol. III.

Ecclesiæ potestas determinandi in specie materias et formas Sacramentorum; sed ad hoc jam ibi satisfactum est. Quænam autem sit forma juxta hanc tertiam sententiam, alii dicunt esse verba, *Accipe potestatem*, etc. Sed forte probabilius dicunt *Morin.* et *Tourn.* esse orationem quam recitat Episcopus in præfata impositione; et verba quæ recitat in fine in tertia manuum impositione, *Accipe spiritum*, esse dicunt tantum declarativa *Spiritus sancti* jam accepti. Hæc tertia sententia est probabilior, sed quia secunda etiam est probabilis, saltem extrinsece, ideo illa in praxi sequenda (1). Cætera spectantia ad hoc Sacramentum, jam dictum est a principio, quod notentur in *examine Ordinandorum*.

TRACTATUS XVIII.

DE

SACRAMENTO MATRIMONII.

CAPUT I.

DE SPONSALIBUS.

PUNCTUM I.

De natura sponsaliorum.

Definitio sponsaliorum. An pueri ante septennium, etc. Qui promittit sine animo se obligandi, aut adimplendi. Qui dolo aut errore, etc. 1. Si conditio dederit causam contractui 2. De sponsalibus metu initis 3. An promissio debeat esse mutua? 4. An externata signis? Quid si promittit pater pro filio præsentem: et quid si pro absente 5. An in dubio favendum sit libertati. Qui promittit in futurum, etc. Quid si mittitur annulus, etc. An requiratur dispensatio, etc. 6. De impuberibus, etc. De tactibus inter sponsos 7.

1. — SPONSALIA definiuntur: *Promissio voluntaria et deliberata, et mutua, signo sensibili expressa futuri matrimonii inter personas habiles.* Dicitur 1. *Promissio*, quia

(1) *Lib. 6. n. 749.*

solum propositum non externatum, nec acceptatum, certe non obligat (1). Dicitur 2. *voluntaria*, et *deliberata*, nam ad inducendam obligationem gravem, quam secum inducit promissio sponsalitia, requiritur spontanea, et plena deliberatio. Ex quo deducitur 1. quod nemo potest teneri ad sponsalia, nisi constet de suo perfecto rationis usu; sed si constat, utique ille remanet obligatus, licet esset puer, qui adhuc non explevit septennium, juxta probabiliorem, et communio rem sententiam *Sanch. Coninc. Bonac. Salm.*, etc. contra *Palaum*, et alios, modo (intelligi debet) hujusmodi puer comprehendat aliquo modo onera, quæ secum affert status conjugal. Deducitur 2. quod non remanet obligatus qui promittit sine animo contrahendi, aut sine animo se obligandi, licet cognosceret obligationem quæ ex sponsalibus oritur, ut probabilius dicunt *Sanch. Pal. Laym. Less. Salm. Mazz.*, etc. contra *Pontium, Sot. Vivom*, etc., quia quando obligatio oritur ex propria voluntate, ubi deest voluntas, deest etiam obligatio. Et hoc valet etiamsi promissio sit jurata, ut recte dicunt *S. Bonav. S. Antonin. Sanch. Palaus, Salmant. Bon.* cum *S. Thoma*, quia juramentum sequitur naturam promissionis (2). Secus vero dicendum, si adfuisset defloratio cum ficta promissione, ut dictum fuit *Tom. I. Tract. X. n. 93.*, cum de restitutione locuti fuimus (3). Qui promittit sine animo contrahendi, at cum animo se obligandi, iste certe remanet obligatus, licet a principio ei deesset animus promissionem exequendi (4). Deducitur 3. quod non remanet obligatus qui promittit inductus vi, aut dolo alterius, aut errore circa substantiam, aut circa conditionem substantialem, ut esset cum ille expresse promitteret sub illa particulari conditione: quod cæteroquin est commune cum cæteris contractibus; vide dicta *Tract. X. n. 124.*

2. — Quæritur 1. an valeant sponsalia, cum dolus aut error sit circa aliquam conditionem, non jam substantialem, sed accidentalem, sed eam quæ causam contractui ita dedit, ut sine illa sponsus non contraxisset? Plures DD. dicunt sponsalia tunc irrita esse; sed nos oppositum ut probabilius tenuimus (5); vide dicta *Tract. X. n. 124.* ubi

(1) *Lib. 6. n. 831.* — (2) *Lib. 6. n. 833.* — (3) *n. 832.* — (4) *n. 833.* — (5) *n. 835.*

diximus etiam quod pars decepta habet ceteroquin actionem ad rescindendum contractum, licet deceptio evenisset ab aliquo tertio, inscia parte, ut docet *Sanch. cum Covar. et aliis*; imo probabiliter dicunt *Less. Laym. Spor. et Viva*, quod si res integra est (ut evenit in simplicibus sponsalibus), et error sit invincibilis, in conscientia deceptus non tenetur stare contractui, ne iudicis quidem post sententiam (1). An autem stando primæ sententiæ, nempe quod talis contractus dolo dante causam contractui sit ex se irritus, eo casu etiam decipiens liber exstet a sua obligatione? negamus juxta probabiliorum cum *de Lug. Pal. Less. Laym.*, etc. contra *Sanch., Pontium*, etc., ex generali ratione quod nemini patrocinari debet fraus sua (2).

3. — Quæritur 2. an sponsalia contracta metu injusto, gravi, et ab extrinseco sint ex se invalida? Alii, ut *Coninch. Dicast. Viva*, etc. dicunt non esse irrita, sed irritanda arbitrio partis, quæ metum passa est, sicut dictum est de omnibus aliis contractibus *Tract. X. n. 125*. Sed sententia probabilior, et communissima cum *Sanch. Pontio, Laym. Bonacina, Azor. Sa, Bec. Boss. Salmanticens.* etc. contendit esse omnino irrita, quia sponsalia sequuntur naturam matrimonii, quod certe nullum est, dum metu contrahitur; ideoque sicut nemo tenetur hujusmodi matrimonium contrahere; ita nec potest teneri sponsalibus quæ sunt medium ad matrimonium. Unde fit quod ex talibus sponsalibus nullum oritur publicæ honestatis impedimentum (3). Dictum est tamen 1. si metus est *injustus*, quia si esset justus, sicut est validum matrimonium (prout dicemus postea), ita sunt valida etiam sponsalia (4). Dictum est 2. si metus sit *gravis*; si enim metus est levis, obligant sponsalia juxta sententiam probabiliorum et communiorum *Bonac. Pont. Medin. Salm. Croix, Viva, Mazzot.* etc. (contra *Nav. Less. Ronc.* etc.), dum judicatur sponte contrahere ille, qui cum possit metum repellere, cum ille sit levis, non respuit (5). Excipitur tamen, si talis metus, licet levis, dederit causam contractui, ut probabiliter dicunt *Laym. Sanch. Bonac. Wigandt, Salm. Croix, Lugo, Azor.* adversus *Pontium, Vivam*, etc. Tanto magis hoc currit, si qui passus est metum

(1) *lib. 6. 835.* — (2) *n. 335. v.* An autem, — (3) *n. 844.* — (4) *ib.* — (5) *ibid.* Quaer. II.

hujusmodi levem, tamquam gravem apprehendisset (1). Dictum est 3. *ab extrinseco*, quia si fuisset ab intrinseco (v. g. si quis promitteret, timens ne cogeretur ad solvendum debitum, aut ne in carceres conjiceretur) tunc iste teneretur ad sponsalia (2).

4. — Dicitur 3. quod promissio sponsaliorum debet esse *mutua*. Hinc si alter sponsorum promittit, alter vero non, neuter eorum remanet obligatus; præterquam si pars promittens vellet se obligare independenter ab alterius promissione; sed in eo casu non teneretur illa vi sponsalium, sed vi simplicis promissionis (3), quæ juxta opinionem probabilem innixam auctoritate *S. Thomæ* (ut dictum est *Tract. X. n. 127.*), cum obliget tantum ratione fidelitatis, non obligat sub gravi. Sed hic quæritur 1. an quis possit se obligare sponsalibus sub gravi cum vera promissione sponsalitia, independenter ab obligatione alterius partis? Negant *Pont. Vasq. et Conc.*; sed communior et probabilior est sententia opposita *Sanch. Laym. Bon. Coninc. Spor. Salm.* etc. (4). Quæritur 2. an pars non repromittens, sed solum acceptans alterius promissionem sponsaliorum intelligatur se obligasse? Affirmant *Ponc. S. Ant. Silv.*, etc.; sed probabilius negant *Sanch. Bonac. Laym. Conin. Sot. Castrop. Salm.*, etc., quia recte potest stare promissio unius sine repromissione alterius: nec acceptatio includit repromissionem, cum possit jam aliquis acceptare alterius obligationem, quin seipsum obliget (5). Advertendum tamen est (ut probabiliter dicunt *Spor. et Tambur.*) plerumque sponsos non intendere se obligare, nisi sub conditione, ut altera pars etiam se obliget (6).

5. — Dicitur 4. *signo sensibili expressa*; quia non sufficit ad se obligandum taciturnitas sponsorum. Excipitur casus, si pater aut mater pro filio aut filia præsentem et tacente promitteret, ut habetur ex *cap. un. §. fin. de Despons. impub.* ubi dicitur: *Porro ex sponsalibus quæ parentes pro filiis puberibus vel impuberibus plerumque contrahunt, ipsi filii si expresse consenserint, vel tacite et præsentem fuerint, nec contradixerint, obligantur* (7). Advertendum tamen 1. hoc habere locum quoad forum externum, sed

(1) *Ibid.* Quaer. III. — (2) n. 1053. — (3) lib. 6. n. 836. — (4) n. 837. — (5) n. 836. Quaer. I. — (6) n. 837. in fin. — (7) n. 838.

quoad conscientiam filius non tenetur sponsalibus si interne dissentit, ut dicunt *Bonac. Ronc. Holzm. et Anacl.* Et idem puto dicendum, si filius nec assentit, nec dissentit, sed negative se habet; dum ad contrahendam aliquam obligationem requiritur positivus consensus. Nec obstat verbum textus *obligantur*; quia intelligi debet, (ut recte dicunt *Bonac* et *Salm.*) quoties adest consensus internus (1). Advertendum 2. hoc procedere solum in casu quo promittunt parentes, non autem si promittunt alii, licet sint tutores, aut curatores; quia præfata legis dispositio tantum comprehendit parentes, qui pro filiis promittunt (2). Si tamen hujusmodi parentes promittunt pro filio absente, alii DD. ut *Sanch. Ponc. Ronc. Escob. Boss.* etc. dicunt non sufficere filium certiore factum promissioni non contradicere, sed amplius requiri, ut ratificet medio aliquo signo expresso, aut tacito. Hæc sententia est probabilis; sed probabilior est opposita *Bonac. Palud. Castr. Conc. Sot. Salm. Spor.* etc. quæ affirmat sufficere taciturnitatem filii absentis; et hujus sententiæ est etiam *S. Thom.* (3) qui dicit: *Robur habent (sponsalia) in quantum illi, inter quos contrahuntur ad ætalem debitam venientes non reclamant, et intelliguntur consentire quæ per alios facta sunt.* Et probatur etiam ex cit. cap. un. de *Despons.* in 6. ubi dicitur: *Et est idem, si filii tempore sponsaliorum absentes, et etiam ignorantes eadem sponsalia, post scienter ratificaverunt tacite, vel expresse. Expresse intelligitur externe consentiente, tacite intelligitur non contradicente, ideoque dicitur ibi, Et idem est: in tantum dicitur ratificaverunt quia agitur de re nomine alterius acta.* Notant tamen *Castrop. et Coninc.* non sufficere, si filius casu sciat sponsalia a parente celebrata, et non contradicat: sed amplius requiritur ut parens per se, aut per alium eum certiore faciat (4).

6. — Hic quæritur 1. an in dubio verborum, aut signi promissionis sponsalium, sit potius favendum matrimonio, an libertati? Alii dicunt matrimonio, sed probabilius (ut dicit *Viva*) favendum est libertati (5). Quæritur 2. an teneatur vi sponsalium qui diceret: *Non ducam aliam nisi te?* Quicquid dicant alii, verior sententia est, et valde commu-

(1) *Ibid. v.* Id tamen. — (2) *lib. 6. n. 838. et 839.* — (3) *in 4. dist. 27. q. 2. ad 1.* (4) *n. 839.* Dub. 2. — (5) *n. 840. v.*
quando.

nior *Laym. Castrop. Sanch. Escob. Boss. Holzm. Salm. Anacl.*, quæ docet istum non posse aliam ducere uxorem, sed non teneri ad illam ducendam. Teneretur tamen, ut dicunt *Pontius, Viva, et Perez*, si verba essent de præsentī: *Nolo aliam nisi te* (1). Mittere annulum aut alia dona sponsalitia non inducunt sponsalium obligationem, nisi is esset regionis mos, ut docent communiter *Sanch. Castrop. Conc. Bossius, Busemb. etc.* aut nisi præcessisset promissio alterius partis, et altera acceptasset annulum ab illa missum, ut communiter *Castr. Busemb. Escob. Sanch. Silvest. Holzm. et alii*; aut si missus fuerit a parentibus cum illius consensu, ut recte subjungunt *Sanch. Castrop. Boss. Mol. etc.* Sponsalia autem celebrata inter eos qui aliquo tenentur impedimento, sub conditione, si *Papa dispensat*, licet non sint valida, obligant tamen ad expectandum usque dum exitus videatur dispensationis, si ipsa de facili obtineri possit (2). Vide dicenda seq. punct. III. num. 15. in fine.

7. — Dicitur 5. et demum, *inter personas habiles*; hoc intelligitur quod non valeant sponsalia, si deest sponsis ætas præscripta, aut si inter eos aliquod subsit impedimentum (3). Hic notandum 1. promissionem matrimonii per verba de præsentī inter impuberes valere pro sponsalibus; secus de puberibus, qui clandestine contraherent, nempe sine paracho, et testibus; quia cum invalidus sit contractus ex se, dum ei obstat lex Tridentini, ille nullam parit obligationem. Intelligitur hoc tamen pro locis ubi Trident. receptum est, nam pro aliis locis sponsalia inita verbis aut signis de præsentī (puta copula affectu maritali exhibita), transeunt in matrimonium (4). Notandum 2. inter sponso non solum esse mortales actus impudicos, sed etiam pudicos, quoties ad id fiunt, ut delectatio sensibilis habeatur, eodem modo, ac sunt mortalia inter solutos, ut dictum est *T. I. Tr. IX. n. 2.*; nullus enim sponso (quicquid dicant alii) acquirit jus ad alterius corpus; unde sicut sponsis vetita est copula, ita etiam tactus, qui ideo permittuntur, in quantum sunt ad illam ordinati; ita recte docent *Lessius, Bonac. Ronc. Conc. Suar. Viva, Croix, Mazzot. et alii plures*. Vix sponsis permitti possunt (ut dicunt *La*

(1) *N. 842.* — (2) *lib. 6. n. 843.* — (3) *n. 840.* — (4) *n. 853. in fin.*

Croix, Viva, et alii) oscula illa, vel amplexus, quos mos patriæ permittit, modo non sint pressi, neque per notabile tempus protracti. Nec practice probabilis est opinio illorum AA. dicentium licitos esse sponsis tactus pudicos, si ipsi non intendant delectationem veneream, sed solam sensibilem; in hoc enim ordinarie adest periculum incidendi in veneream tam sensibili propinquam, aut saltem in prava desideria progrediendi ad veneream (1). Et sic etiam sub gravi prohibitum est sponsis se delectari de copula futura; cum illa ipsis in præsentī statu actualiter sit vetita (2). Vide dicta *Tom. I. Tract. III. num. 51.*

PUNCTUM II.

De sponsaliorum obligatione.

Quomodo, et quando sponsalia sint exequenda 8. Quid si unus promittit duabus mulieribus 9. An filius possit insciis parentibus se obligare 10. Qui a sponsalibus recedit, etc. Et de pœna appositā recedenti 11. An debeatur legatum relictum sub conditione, si nubat, etc. aut si non nubat 12.

8. — SPONSALIA obligant certe sub gravi ad contrahendum matrimonium; et si non est præfixum tempus, obligant statim, juxta sententiam veriore *Pontii. Castrop. Ronc. Conc. Coninch. Salm.*, etc. contra *Sanch. Nav. Holzm.* etc. qui contendunt non obligare, nisi cum pars instat; sed ratio nostra est, quia omnes obligationes, ubi terminus præfixus non est, debent quamprimum adimpleri, ut exprimitur in *L. Eum qui, §. Quoties, ff. de verb. oblig.* ubi dicitur: *Quod sine termino præfixo debetur, statim debetur.* Probabiliter tamen dicunt *Castrop. Coninch. Salm.*, etc., quod in casu quo altera pars commode posset pro matrimonio contrahendo instare, et taceret, tunc prudenter potest judicari consentire illam dilationi (3). Hoc valet quoad partes, sed quoad judicem, recte docent *Sanch. cum S. Bonav. S. Antonin. Navar. Conc. Castrop. Holzm. Ronc. Salm.* et aliis communiter, quod ille non debet eos cogere ad matrimonium, si ex eo timentur scandala, aut rixæ, ut exprimitur in *cap. 10. de Sponsalib.* ubi dicitur: *Ecclesia-*

(1) *Lib. 6. n. 854.* — (2) *ibid. in fin.* — (3) *n. 845. v. Quær. igitur.*

stica censura compellas, nisi rationabilis causa obstiterit. Et ita declaravit etiam S. C. Et in dubio semper satius erit, ut dicunt *Busemb. Tambur. et Concina*, evitare damna talis matrimonii, quam evitare damnum partis; unde si unquam pars retinens ideo excommunicata fuit, expedit ut iudex eam absolvat, quoties timetur ne futurum sit, ut hujusmodi nuptiæ malum exitum habeant (1).

9. — Notandum 1. quod si quis sponsalia cum duabus contrahit, et secunda conscia erat sponsaliorum, quæ cum prima inita erant; matrimonium cum prima erit contrahendum. Si vero erat inscia, aliqui DD. dicunt quod in casu quo copula intercessisset cum secunda, sponsus hanc ducere debet; sed communius et probabilius dicunt *Nav. Sanch. Led. Bon. Ronc. Elbel, Laym. Soto, Holzm. Anacl. Croix*, etc. in omni casu ducendam esse primam, quia promissio facta secundæ semper nulla est, et de re illicita, cum jam promissa fuerit priori sponsæ, ideoque non tenet, licet juramento firmata fuisset. An autem cum intercesserit copula cum secunda debeat prior cedere ex æquitate? Alii affirmant; sed non improbabiler *Holzm. Anacl. Gutt. et Pichler*, sentiunt ne teneri quidem ad hoc primam, dum secunda sponsa imbecillitati suæ imputare debet incommodum talis damni (2).

10. — Notandum 2. sponsalia inita a filiis, insciis parentibus, certe esse valida, ut declaravit Trid. sess. 24. cap. 1. de Ref. matrim. contra *Lutherum*, et *Bucerum*. Celebris illa quæstio est, an peccet graviter filius, qui invitis parentibus matrimonium contrahit? In hoc quatuor adsunt sententiæ. *Prima* dicit peccare graviter, sive contrahit insciis, sive invitis parentibus; et hoc ratione gravium scandalorum, et damnorum quæ cæteroquin ex hujusmodi matrimoniis oritura sunt; ita *Pontius Sylvius, Nav. Mol. Conc. Petrocor. et Ronc.* *Secunda* autem sententia dicit filium teneri sub gravi obligatione parentes certiores facere, et etiam consilium accipere, alioquin eis gravem inferret injuriam; sed non teneri postea eorum consilio stare, cum non teneantur filii, juxta id quod docet *S. Thomas* (3), parentibus parere in iis quæ ad matrimonium spectant, cum in id totalis requiratur libertas; ita *Vasq. Sanch. Barb.*

(1) *Lib. 6. n. 846.* — (2) *n. 848.* — (3) *2. 2. q. 104. a. 5.*

Laym. Bonac. Filliuc. Viv., etc. Tertia sententia dicit, quod quoties matrimonium non affert dedecus familiæ, et non adsit causa ob quam parentes juste contradicant, filius non peccat graviter si uxorem ducit, aut nubit insciis parentibus; cum enim ille non teneatur eorum stare consilio, consequens est non posse esse gravem illius obligationem, ut eos consulat; ita *Castrop. Bossius, Holzm. Salm. Pichler, Elbel. Covar. Renzi, Led. Vict. Henr. Spor. Aver. Dicast., etc.* Quarta sententia quasi cohærens cum tertia distinguit, et dicit: Si parentes juste vetant filio aliquod matrimonium particulare, puta quia esset illud dedecori, aut scandalo familiæ, tunc filius peccaret graviter, si illud contraheret. Et in casu quo esset dedecori familiæ, ille non tenetur sponsalibus contractis, etiam juratis, licet sponsam deflorasset, cum sufficiat tunc si tantum illam dotet, si potest; cum justitia non possit obligare ad actum qui sine peccato executioni mandari nequit. Secus autem dicunt, si pater sine justa causa impediret matrimonium; ita *Laym. Delb. et Aversa* (1). Cæterum omnes conveniunt communiter DD. ad excusandum filium in casibus sequentibus: nimirum 1. si pater injuste vetaret status conjugalis electionem, et filius esset in periculo incontinentiæ. 2. Si filius injuste a parentibus vexaretur. 3. Si pater longe abesset, et filius posset prudenter præsumere ejus consensum. 4. Si pater impediret matrimonium suo statui conveniens, nam cum in tali casu peccaret pater, non teneretur filius ei obedire, ut communiter dicunt *Sanch. P. Sotus, Cordub. Boss. Gutt. Rebel. Viva, etc.* 5. Si pater vellet filio uxorem indignam, infirmam, aut pravæ conditionis dare (2). Quæritur autem hic, an filius teneatur obedire parenti, qui jubet eum statum matrimonialem inire, aut uxorem a qua ipse abhorret ducere? Plerumque ab omnibus negatur; sed *Laym. Sanch. Bellarm. Sot. Petrocor. Croix, Bossius, et alii* communiter excipiunt, si ob tale matrimonium gravis inimicitia dirimenda esset, aut si parentes a magna paupertate per illud essent sublevandi; sed hoc intelligitur, quoties filio status matrimonialis esset assumendus; intelligi etiam debet, quoties illi non esset horror valde intolerabilis erga illam mulierem; charitas enim neminem potest

(1) *Lib. 6. n. 849.* — (2) *ibid. v. Conveniunt.*

obligare ad tantum, ut ei vivendum esset totam vitam suam cum uxore quam notabiliter horreret (1).

11. — Notandum 3. partem, quæ voluntarie a sponsalibus promissis recedit, amittere arrhas sponsalicias, et teneri amplius acceptas restituere cum refectione omnium damnorum, quæ ab hoc suo recessu emanant. Quocirca advertendum esse illicitam et invalidam promissionem poenæ quæ apponeretur in sponsalibus in recedentem, uti constat ex cap. *Gemma de spons.* ubi hæc habentur: *Cum itaque libera matrimonia esse debeant, et ideo talis stipulatio propter poenæ interpositionem sit merito improbanda, etc.* Itaque in tali casu, qui recedit non tenetur ad præfatæ poenæ solutionem, licet promissionem juramento obfirmasset (2). Et si poena unquam soluta sit, qui eam exegit, tenetur ad restituendum, uti sentit probabilior opinio *Castrop. Soti, Boss. Guttier. Hurtad. Salm., etc.* adversus *Sanch. Less. Escob. Mol.* et alios, quia illi nullus titulus est, quo eam sibi retineat; dum lex omnino irritat talem promissionem, ut expressum est in *L. fin. cap. de Sponsal.* ubi dicitur: *promissio poenæ ex utraque parte nullas vires habebit* (3). Hoc tamen currit quando poena apponitur a sponsis, aut a sibi conjunctis, aut amicis, secus autem, si ab extraneo, ut notant communiter *Sanch. Castr. Salm., etc.* (4). Insuper currit, si pars juste recedit; sed si injuste repugnat matrimonium inire, licet sit probabilius sententia *Sanch. Bonac. Boss. Conc. Becan., etc.* ne teneri quidem ad eam poenam, quia secus matrimonii libertas etiam aliquam pateretur læsionem; attamen probabilior est opposita *Pontii, Laym. Castropal. Suav. Vasq. Salm. Anacl. Ronc. Holz., etc.* quia præfata poenæ promissio non est prohibita neque jure naturali, nec positivo: non quidem naturali, cum æquum sit subjici poenæ eum qui injuste recedit; libertas autem quæ in matrimonio requiritur, est libertas rationabilis, non irrationabilis; alias nunquam posset judex censuris, aut carceribus cogere sponso ad contrahendum: nec positivo, nam (sicut affert *Pontius*) in *Novella* 18. expresse approbatur poenæ impositio in recedentem injuste a sponsalibus. Et textus canonicus in cap.

(1) *N. 850.* — (2) *lib. 8. n. 853.* Quaer. II. — (3) *ibid.* Quaer. III. — (4) *n. 853.*

Gemma, superius relatus debet intelligi de recessu justo, non autem de injusto (1). Advertendum etiam quod Benedictus XIV. in Bulla *Nimiam licentiam*, die 18. Maji 1743. damnavit, et irrita declaravit pacta inter conjuges inita de non appellando a sententia pro matrimonii nullitate, adeo ut in nullo foro obligent nec interno nec externo, sub poena excommunicationis Papæ reservata, præterquam in articulo mortis.

12. — Sed quæritur hic, an legatum relictum puellæ sub conditione ut nubat certo juveni, ei debeatur, cum nubit alteri? Respondetur: per se loquendo non debetur, ut habemus ex *L. Titio*, §. 1. ff. de *Condit. et demonst.* dum illa jam libera restat ad acceptandas aut respuendas tales nuptias. Sed excipitur 1. si secus pater ei Legitimam denegaret. 2. Si illud matrimonium esset indignum, quia tunc talis conditio reputatur ut turpis; ita communiter *Laym. Mol. Ronc. Vasq. Salm. Boss.*, etc. cum *Rot. Ronc.* Si autem sponsus esset dignus, sed pater puellæ vellet ut illa alteri nuberet, *Pontius*, etc. dicit tunc legatum ei non deberi ex sententia quam ipse tenet, non peccare filiam cum nubit personæ dignæ, licet invito parente; multi alii tamen, ut *Ros. Sanch. Mol. Coninc. Guttier*, etc. tenent oppositum, dicentes quod cum non possit puella, parente dissentiente nubere, parenti obtemperando, privari non debet legato (2). Si autem mulieri sit relictum legatum sub conditione, ne nubat, et illa nuberet, si ipsa est virgo, etiam ei debetur legatum: secus autem si est vidua (3).

(1) *Ibid.* Quaer. I. — (2) *lib. 6. n. 853.* Quaer. IV. — (3) *l. 3. n. 930. v. Dubit 7.*

PUNCTUM III.

De sponsaliorum dissolutione.

Solvuntur sponsalia 1. Ob nuptias cum alio initas. An deobligatus restet nocens 13. II. mutuo consensu, licet intercesserit juramentum. Quid de impuberibus 14. III. Ob impedimentum superveniens. An teneatur petere dispensationem 15. An disparitas dirimat sponsalia 16. An parentum dissensus 17. IV. Ob delictum atrox. An ob fornicationem; et an talis fornicatio malitiam contineat diversam 18. V. Ob notabilem mutationem, v. g. odii, æris alieni, morbi, etc. An ob novam hæreditatem. An si melior occasio, etc. 19. VI. Ob discesum in longinquam regionem 20. VII. Ob terminum elapsam 21. VIII. An ob religiosam professionem aut ob Ordines sacros. An ob ingressum, etc. 22. An si ante ingressum, etc. 23. An peccet qui Sacris initiatur. 24. An votum castitatis, aut sacros suscipiendi Ordinis dirimat. etc. 25. An requiratur iudicis auctoritas, etc. 26. Quænam probatio requiratur etc. 27.

13. — DISSOLVUNTUR sponsalia ob sequentes causas 1. Ob *matrimonium validum* ab alia parte contractum (1). Hoc certum est quoad partem innocentem; sed dubium fit, an etiam nocens liber a sponsalibus remaneat ex matrimonio a se contracto. Affirmant *Sancti. Bonac. Laym. Wigandt*, et alii, quibus etiam inclinatur *Concina*; sed oppositam sententiam *Pontii, Castropal. Concini. Roncagli. Sylvii, Salm. Ledesm.*, etc., ego puto absolute probabiliorem, nam talis dissolutio non probatur nec lege positiva, nec naturali; nam ratio naturalis dictat obligationem jam contractam sponsaliorum, durante matrimonio, suspendi dumtaxat, non extinguere (2).

14. — II. Ob *mutuum consensum* sponsorum. Sed hic advertendum quod inter puberes ob talem consensum mutuum solvuntur sponsalia, licet fuerint juramento firmata; intelligitur, modo adsit justa causa, alias peccarent sponsi, non quidem graviter, sed leviter, ut dicunt *Sancti. Ronc. Navar. Holzm. Salm.*, etc. licet juramentum principaliter fuerit factum in Dei honorem, quia in omnibus juramentis in proximi favorem redundantibus, semper subauditur conditio, nisi a parte remittantur (3). Inter impuberes autem

(1) *Lib. 6. n. 875.* — (2) *ibid. v. Quæritur.* — (3) *lib. 6. n. 855.*

non dissolvuntur mutuo oonsensu, nisi cum ad pubertatem pervenerint: uti habetur ex *cap. De illis, de Sponsal. impub.* Itaque impuber, cum pubertatem attigerit, poterit a sponsalibus recedere, modo statim animum suum declaret: hoc *statim*, intelligitur intra tres dies, qui incipiunt non quidem a tempore pubertatis, sed a die quo pars venit in notitiam privilegii posse recedere. Quod si sponsus dissentit jam ante pubertatem, et in dissensu perseverat, jam sponsalia soluta sunt, statim ac puber ille fuit factus: modo hunc dissensum suum aperuerit, ut vult sententia probabilior *Ronc. Castr. Suar. Conc.*, etc. (contra *Sanch. Bonac.*, etc.); quia tale beneficium non est concessum nisi reclamantibus, quod proculdubio intelligitur externe (1). An autem sponsus, cum ad pubertatem pervenit, possit recedere, licet sponsalia juramento firmaverit, negant *Bonac. Sanch. Ronc.*, etc.; sed probabilius affirmant *Ponc. Castr. Concina, Viva, Palud, Salm.*, etc., quia juramentum sequitur naturam contractus, sive sponsaliorum, quæ inter impuberes sunt revocabilia: nec obstat *cap. Litteris, de Sponsal.*, quia sicut animadvertunt *Castr. Ponc. et Viva* ibi tantum loquitur de *impubescentibus*, ut exprimit textus, nempe de proximis pubertati, qui merito habentur uti puberes et huic sententiæ etiam assentitur *Sanch.* cum aliis (2).

15. — III. Ob impedimentum superveniens. Sed hic distinguenda sunt impedimenta: si impedimentum est tantum impediens, probabilior est sententia, et est communissima cum *Sanch. Castropal. Palud. Bon. Coninch.*, etc. (contra *Sotum*) sponsalia non dissolvi; modo impedimentum non sit ob votum religionis, et etiam probabiliter castitatis, ut infra dicetur *num. 25*. Si vero impedimentum est dirimens, certum est sponsalia dissoluta esse, quoad partem innocentem, etiamsi nihil aliud esset, quam fama apud majorem partem viciniæ; secus autem quoad nocentem, juxta probabiliores sententiam, et communiores *Sanch. Castrop. Coninch. et Guttier* (contra *Dicast.*) ex illa generali regula, quod nemo potest ex suo delicto commodum reportare (3). Propterea in eo casu sponsus qui impedimentum contraxit, tenetur dispensationem procurare, quoties de facili potest, et intra tempus breve; secus cum magna impensa, aut

(1) *N. 856*. — (2) *ibid.* Quaer. — (3) *lib. 6. n. 857*.

magno labore, et tempore opus esset; et enim ille tenetur fidem præstare mediis ordinariis, non autem extraordinariis, ut probabilius *Sanch. Bonac. Gutt. Wigandt. et Sporer*, contra *Castrop. Ronc. et Salm.* qui eum obligant, etiamsi impensa esset nimia. Merito tamen excipit *Sporer*, cum *Tamb.* si sponsus teneretur ad matrimonium, ut damnum reparet deflorationis, aut infamiae sponsæ (1). Et si forte aderat impedimentum tempore quo celebrata fuerunt sponsalia, et hæc celebrata fuerunt cum pacto impetrandi dispensationem, tunc licet sponsalia non sint valida ante dispensationis impetrationem, ac proinde non inducant impedimentum publicæ honestatis; nihilominus remanent sponsi obligati ad expectandum conditionis eventum; et sponsalia, quæ cum alia persona inirentur, essent nulla, ut dicunt *Spor. et Ronc.* cum *Decret. S. C.* Et dicimus cum *Sanchez, Ronc. Lug. Laym. Bon. Salmant. Castrop.*, etc. dispensatione obtenta, hujusmodi sponsalia sine novo consensu esse valida, modo consensus præstitus adhuc perseveret (2); vide infra n. 34.

16. — Quæritur hic 1. an notabilis disparitas conditionis inter sponso, sit impedimentum potens sponsalia dissolvere? Respondetur, quod si tempore contractus ignorabatur disparitas, sponsalia utique sunt nulla. Secus si cognita erat; præterquam si tale matrimonium non posset iniri sine notabili familiæ dedecore, v. gr. si nobilis filiam rustici, aut fabri ducturus esset; ita communiter *Laym. Sanch. Panorm. Ronc. Spor.*, etc. (3). Et idem dicitur si sponsus esset longe ditior quia tunc promissio sponsalitia uti prodiga non obligat, cum nunquam quis teneatur ad exequendum illicitum, licet sit tantum venialiter illicitum, juxta communioem et verio-rem sententiam *Soti, Prad. Bann. Suar. Salm.*, etc.. (4). Hoc tamen intelligitur (loquendo de disparitate divitiarum) modo sponsa aliqua peculiari prærogativa nobilitatis, honestatis, prudentiæ, aut pulchritudinis prædita non esset, qua carentiam bonorum fortunæ compensasset, et modo non adesset defloratio, aut modo infamia notata non remaneret sponsa, si matrimonium non fieret (5). Dicunt autem DD. quod licet matrimonium non sit familiæ opprobrio, nec lice-

(1) *N. 858. et l. 3. n. 650.* — — (2) *lib. 6. n. 859.* — (3) *n. 851. et l. 3. n. 643.* Dubit 1. et 2. — (4) *lib. 6. n. 851. v.* Sed quid, et seq. — (5) *ibid. v. Juxta.*

ret illud contrahere, cum timerentur damna, aut odia inter parentes. Sed considerando quod obligatio hoc matrimonium non contrahendi in hoc casu non esset nisi charitatis actus, nescio quomodo posset excusari sponsus cum suo damno aut incommodo a tali matrimonio non contrahendo, ut vitet odia inter parentes; nisi esset quod ex tali matrimonio orituræ essent communes perturbationes apud plures familias in oppido parvo, adeo ut posset aliquo modo judicari esse malum commune toti regioni (1).

17. — Quæritur 2. an dissensus parentum sit impedimentum adeo potens, ut solvi possint sponsalia? Respondetur: si parentes injuste dissentiant, non potest filius a matrimonio resilire, cum jure canonico certum sit parentum consensum non esse de necessitate valoris matrimonii, sed tantum honestatis. Secus vero dicendum, si parens juste contradicat, ut cum tale matrimonium esset familiæ dedecori, aut scandalo parentibus; *Layman. May. Sanch.*, etc. aut, ut ait *Roncagl.*, si filius juste timeret hæreditate privari paterna, modo hoc periculum non præviderit, cum sponsalia contraxit (2).

18. — IV. Ob atrox delictum alterius partis, ut si alter sponsus in hæresim incideret, aut aliquod homicidium, aut grave furtum, aut aliud facinus, quod gravi sibi esset damno, aut infamiæ, committeret. Si autem crimen esset fornicationis, distinguere oportet virum a muliere. Quoad sponsam, certum est virum liberum fieri, si illa ab alio carnaliter fuerit cognita, licet invita, juxta communem et veriore sententiam *Sanch. S. Antonin. Sot. Concin. Navar. Pont.*, etc. et ut habetur ex *C. Raptor 33. Casus. 27. q. 2.* ubi permittitur sponso repudiare sponsam vi raptam; aut si ipsa permisit impudice tangi. Contra quoad sponsum, sive ipse fornicasset ante, sive post sponsalia, etiam communius, et probabilius dicunt *Sanch. Pont. Castrop. Salm.*, etc. sponsam non posse recedere. Excipiunt tamen, et merito præfati AA. cum aliis, si celebratis sponsalibus, cognovisset sponsa, ex alia muliere sponsum habuisse prolem, aut in hoc vitium frequenter lapsum fuisse, cum multis congressum habendo (3). Dubitatur autem inter DD. an fornicatio inter spon-
sos habeat malitiam diversam, quæ mutet speciem? Tres

(1) *ibid.* v. Ad id. — (2) n. 877. (3) *lib. 6. n. 860. et seqq.*

adsunt sententiæ omnes probabiles. Prima affirmat tam de sponsa, quam de sponso; quia ex utraque parte irrogatur injuria juri acquisito ad corpus alterius: ita *Castr. Laym. Salm.*, etc. Secunda affirmat de sola sponsa, non vero de sponso, qui fornicando non videtur gravem afferre injuriam sponsæ: ita *Sanch. Ronac. et Fill.* Tertia etiam probabilis negat de utroque, quia neuter sponsus acquirit jus ad corpus alterius; ita *Pont. Trullen. Covar. Vival.* et probabilem vocant *Sanch. Laym. Lug. Salm. Elbel*, etc. (1). An autem nec ne teneatur sponsa, virgo reputata, suum defectum patefacere, si talis non est? vide dicenda numero sequenti.

19. — Ob *mutationem notabilem*, quæ suboritur, ut esset 1. timor gravis odii inter sponso (cognita ab altero alterius asperitate) aut inter parentes; ita *Bonac. Laym. Busemb.* 2. Si detegatur alter sponsus nimio ære alieno gravatus aut si sponsa dotem non haberet; *Sanch. Tol. Pont. Bon. Spor.*, etc. 3. Si alteruter sponsus in lepram, paralysim, morbum gallicum incidat, aut aliud simile ei accidat quo difformis aut inhabilis ad familiam sustentandam evadat, *Sanch. Conin. Layman, Bon.* et alii communiter cum *S. Thoma* (2) et sufficit ut de hoc prudens habeatur suspicio (3). Et si forte tempore sponsaliorum alterutra pars haberet aliquem personalem defectum occultum ex descriptis aut suæ familiæ, qui redderet nuptias nocivas alteri parti ignorant, illa non potest matrimonium contrahere, nisi illum manifestet. Dictum est *nocivas*, quia si eas redderet tantum minus appetibiles, v. gr. si sponsa putabatur dives, pulchra, aut virgo, et postea talis non esset, quoties illa non fingat esse a tali defectu immunem, non tenetur illum manifestare, sed potest dissimulare, quia tunc non fingit, sed vitium suum occultat: nec aliquis tenetur suam patefacere infamiam, cum illa jus alterius non lædit; ita communissime *Sanch. Pont. Castropal. Coninc. Roncag. Salm. Escob. Croix*, et alii, contra *Concinam* (4). Ad judicandum quænam causa valeat dissolvere sponsalia, hæ duæ regulæ attendendæ sunt. Prima est, quod ob causas sponsalibus supervenientes, sufficit ea, quæ si prævisa esset, illa utique

(1) *N. 847.* — (2) *Suppl. q. 43. a. 3. ad 3.* — (3) *lib. 6. n. 863.* — (4) *lib. 6. n. 864.*

contracta non fuissent; unde tunc pars a tali defectu immunis remanet, quæ præsumitur contraxisse semper sub conditione quod talis rerum non adsit mutatio, quæ prævisa si fuisset, eam a contrahendo removisset. Secunda regula est, quod ob causas sponsalia præcedentes sufficit, ut adsit illa quæ si suboriretur, valet ea impedire. Hinc fit, quod si ignorantia illius causæ non dedisset causam contractui, sed fuisset concomitans, nempe quod si fuisset cognita, etiam contracta fuissent sponsalia, tunc non possunt dissolvi; ita *Sanch. Ronc. Castrop. Salm.* et alii communiter (1). Sed hic quæritur, an superveniente alterutri sponсорum pingui hæreditate possit ille recedere a sponsalibus? Affirmant *Hurtad. Trull. Leand.* etc. dicendo, tunc notabiliter mutari sponсорum conditionem. Sed alii communissime, ut *Sanch. Boss. Comit. Castrop. Escob. Concina, Ronc.*, etc. id negant, quia tunc ille jam non deceptus est in conditione alterius partis, in qua nulla accedit mutatio. Quare dicit *Croix*, quod si sponsus inveniret sponsam melioris conditionis, non potest primam derelinquere; sed in hoc casu, quo conditio esset longe melior, ego non auderem, meliore advertentia salva, damnare sponsum, si vellet ducere secundam; quia magni lucri amissio æquivalet magno damno, ut dictum est *Tract. VI. n. 22.* et ita invenio dixisse multos theologos in vita S. Joannis a Capistrano *cap. 9.*

20. — VI. Ob discessum alterius partis in regionem longinquam; unde fit quod si sponsus alio domicilium suum transferret, aut in locum longinquum proficisceretur, licet animo redeundi, sponsa liberatur a promissione, et potest nubere cui velit, ut exprimitur in *cap. De illis 5. De sponsal.* ubi dicitur: *Qui præstito juramento promittunt se aliquas mulieres ducturos, et postea, eis incognitis, dimittunt terram, se ad partes alias transferentes, liberum erit mulieribus se ad alia vota transferre.* Sed si sponsus ad vicinas partes se animo redeundi transferret; tunc sponsa aut expectare debet regressum, aut debet requirere sponsum ut redeat; et si ille prosequatur absentiam, aut expectare debet usque ad competens tempus ad prudentis arbitrium, aut (ut melius dicunt alii) adeatur iudex, ut præfigatur terminus (2). Hoc currit cum in sponsalibus terminus non præ-

(1) *N. 865. v.* Ad videndum. — (2) *lib. 6. n. 866.*

fixus fuit ; quia si jam fuit appositus, observetur quod infra dicetur.

21. — VII. Ob *termini præfixi lapsum*, hoc nihilominus intelligitur cum tempus est appositum ad solvendum obligationem ; et tunc libera restat pars innocens, licet promississet sponsalia juramento, ut dicunt omnes cum *S. Thomas* (1), et est expressum in *cap. Sicut 22. de spons.* ubi Papa damnavit sponsum, qui sponsalibus initis cum una, contraxerat cum alia : *Nisi* (addidit tamen) *terminum præfixit, et per eum non stetit, quin ad statutum terminum matrimonium consummaverit.* Igitur, si per ipsum non stetisset, juste recessisset (2). Et hoc currit etiamsi terminus elapsus fuisset defectu alterius partis, sed inculpabiliter, ut communiter, et probabilius contendunt *Laym. Castrop. Nav. Conin. Conc. Salmant. Ronc.* (contra *Bonac. Pont. Vivam, Sanch., etc.*) ; et hoc deducitur perspicue ex eodem textu citato (3). An autem elapso termino liberetur etiam qui culpa sua distulit nuptias ; affirmant *Ronc. et Conc.*, et hæc opinio videtur non posse dici improbabilis, nam eam expresse tenet *S. Thomas* (4), dicens : *Si per eum stetit, debet agere pœnitentiam de peccato factæ promissionis, et contrahere* (potest) *cum alia, si vult.* Sed attenta ratione, et communiori sententia *Pontii, Sanch. Laym. Navar. Castrop. Conin. Salmant. Palud., etc.* mihi videtur valde probabilior opposita, quia nemo debet commodum ex sua culpa reportare. Cæterum, si ex utriusque partis culpa steterit, quin matrimonium contractum fuisset, certum est elapso termino utramque liberari (5).

22. — VIII. Ob *professionem religiosam aut ob Ordinis sacri susceptionem* certe solvuntur sponsalia, etsi juramento firmata (6). Quæritur autem 1. an ob ingressum in religionem remaneat libera tum pars quæ ingreditur, quam altera ? Affirmant *Busemb. Sanch. Bon. Tol., etc.* ; sed ego puto absolute probabiliorem oppositam, quæ est communior, cum *Laym. Spor. Pont. Castrop. Croix, Conin. Viva, Gonet, Salm.* et aliis pluribus, liberam remanere tantum partem quæ in seculo remanet, dum altera religionem ingrediens videtur suo juri cessisse ; secus autem pars in-

(1) *In 4. D. 27. q. 2. a. 3. ad 2.* — (2) *lib. 6. n. 867.* — (3) *n. 868.* — (4) *in 4. D. 27. q. 2. a. 3. ad 2.* — (5) *lib. 6. n. 868. Dubit. 3.* — (6) *n. 869.*

grediens: illa enim ingrediendo non fit inhabilis ad contrahendum matrimonium. Opinio autem illorum quod utraque pars libera restet, non videtur satis probabilis (1).

23. — Quæritur 2. an cum sponsalia sunt jurata, teneatur sponsus, antequam religionem ingrediatur, matrimonium contrahere? Dicunt *Sotus*, *Nav. Led.*, etc. illum teneri nuptias contrahere, sed ante matrimonii consummationem posse, si velit, religionem ingredi. Sed sententia opposita est communior, et verior *Pont. Sanch. Petrocor. Castr. Bonac. Holzm. Spor. Salm.*, etc., quia juramentum semper intelligitur factum sub conditione, nisi eligatur status perfectior. In unico casu tantum tenenda est prima sententia, cum matrimonii celebratio necessaria esset ad legitimandam prolem jam conceptam, aut ad reparandum scandalum, aut infamiam sponsæ. Et tunc non permetteretur sponso religionem ingredi relicto matrimonio rato, ut advertit *Busemb.* (2). Quod confirmatur ex eo quod dictum fuit *Tract. X. n. 97.*, ubi diximus, quod si sponsus, etiamsi castitatem vovisset (aut religionem, ut dicunt DD. ibi citati) et postea sponsam deflorasset sub promissione (licet ficta) matrimonii, tenetur procurare dispensationem voti, ut matrimonium ad effectum adducat. Si autem sponsus post sponsalia, sed defloratione remota, voveret religionem ingredi, procul dubio tenetur ad votum, et non obligatur sponsalibus, nisi cum e religione egrederetur. Sed si votum esset etiam profitendi, tunc certe utraque pars libera remanet, quia tunc qui vovet, fit omnino inhabilis ad matrimonium, ut pro certo affirmant *Salmant. Viva*, etc. (3).

24. — Quæritur 3. an peccet sponsus sacris si initietur Ordinibus, sponsa inscia, aut non consentiente? Certum est ordinatum a sponsalibus liberum esse ex *Extrav. Antiquæ de Voto*. Dubium in hoc versatur, an peccet graviter; alii affirmant, quia tantum, ut in religionem se recipiat, permissum est jure canonico (uti volunt) a sponsalibus divertere, non vero ut statum amplectatur ecclesiasticum. Hoc non obstante valde probabilis est sententia opposita *Pont. Navar. Conin. Bonac. Gutt. Sot. Silvest. Salm. Escob. Henriq.*, etc. ex ratione superius allata, quia in sponsaliorum promissione semper subauditur conditio, modo non

(1) *N. 870. v. Hinc.* — (2) *ibid.* Dubit. 2. — (3) *lib. 6. n. 873.*

eligatur status perfectior (1). Si autem sponsus minoribus tantum Ordinibus initiaretur, non potest sponsa propter hoc deflectere, juxta sententiam communioem, et verioem *Sanch. Pont. Palud. Wigandt, Salm.* quicquid dicant *Ronc. et Spor.*) dum Ordines minores non impediunt matrimonium, cum etiam dentur clerici conjugati (2).

25. — Quæritur 4. an votum castitatis, aut sacris Ordinibus initiandi sit validum, et dirimat sponsalia etiam quoad voventem? Dico *voventem*, quia altera pars procul dubio liberatur. Dico *votum post sponsalia*, quia si ipsum antecederet fuerit emissum, sponsalia sunt irrita, cum irrita sit promissio rei illicitæ. Dubium igitur in hoc restringitur, quid si votum sponsalia subsequatur? Alii dicunt probabiliter fuisse nullum, quia in tertii præjudicium emissum; ita *Laym. Nav. Castrop. Cabass. Ronc.* etc. sed alii communius, ut *Pont. Petrocor. Suar. Gonet. Coninc. Sot. Azor. Bon.* volunt esse validum; et probabile dicunt ipsi AA. citati *Laym. Sanch. Castropal. Cabass. et Salm.* cum *S. Thoma* (3) qui dicit: *Per votum simplex sunt sponsalia dirimenda.* Ratio Angelici est, quia ubi concurrunt duæ obligationes, præferenda est potior; sed ratio communior aliorum est superius relata, nempe quod sponsalia promissa esse intelliguntur semper sub conditione, nisi status melior eligatur. Quocirca adest etiam quædam decisio S. C. Conc. apud *Pittonium* (4) sub die 5. Martii 1701, ubi dicitur votum castitatis, aut suscipiendi Ordines sacros, irritare sponsalia etiam jurata. Addunt *Bonac. et Sanch.* voventem solutum remanere a sponsalibus, licet postea voti dispensationem impetraverit, et hoc non omnino est improbabile, sed probabilius mihi videtur oppositum cum *Rebell. Aver. et Salm.* quia prior obligatio non penitus extinguitur, sed suspendi tur, donec votum servatur (5).

26. — Quæritur 5. an ad sponsalia dirimenda semper intercedere debeat judicis auctoritas? Respondetur negative, cum sponsalia fuerint publica, et causa etiam est publica, et certa; idem dicendum si sponsalia fuerint occulta, et causa est occulta. Secus vero, si causa non est certa, sed est dubia, sive juris, sive facti, quia tunc omnino interce-

(1) N. 871. — (2) n. 872. — (3) *Suppl. q. 53. a. 1. ad 1.* — (4) *De matrim. n. 2513.* — (5) *lib. 6. n. 873.* Dubit. 1.

denda est iudicis auctoritas; ita communiter *Sanchez, Castrop. Holzm. Gutt.*, etc. Cum vero sponsalia sunt publica, et causa est occulta, tunc si causa non potest probari in iudicio, non requiritur iudex, sed cum iam probari potest, requiritur, sed non sub gravi, nisi esset ad evitandum grave scandalum, ut dicunt DD. citati cum *Nav. Pont.* et aliis communiter. Cum autem defectus posset probari, sed esset occultus, debet pars innocens alteram admonere; et tunc si illa non quiescit ut sponsalia solvantur, tunc poterit licite defectum ad iudicem deferre; *Laym. Pont. Sanch. Castrop. Coninch.* etc. (1).

27. — Quæritur 6. quænam probatio requiritur ad solvenda sponsalia? Respondetur: si causa est circa aliquod impedimentum (sive sit dirimens, sive impediens) tunc sufficit quilibet testis iuratus, modo sit oculatus, ut habetur in *cap. Super eo de Test. et attest.*, et hoc valet, licet ille sit criminosis, et non citatus, sed tandem productus a parte; et etiamsi deponeret in secreto, tacito suo nomine, ut dicunt *Sanch. Castr. Salm. Coninch. Holzm. Viva, Croix, Gutt.*, etc. (2). Si causa vero non fuerit impedimentum, sed alia sufficiens ad efficiendum ut alter sponsorum possit a sponsalibus desciscere, tunc, ut dicunt communius *Sanch. Laym. Castrop. Salm. Coninc.*, etc. requiruntur duo testes (3). In *cap. In omni de Test.* requiruntur duo testes iurati, ubi agitur de damno tertii. Nihilominus probabiliter tenent *Pallud. Aver. Salmant. et Trull.* sufficere etiam unum testem fide dignum, in casu quo ipse testaretur sponsæ fornicationem. Cæterum hoc currit quoad forum; sed in conscientia communis est sententia sufficere unum tantum testem pro omnibus casibus; *Sanch. Castrop. Croix, Con. Salm.*, etc.

(1) *N. 878. Dubit. 1.* — (2) *lib. 6. n. 878. Dubit. 2.* — (3) *ibid.*
 •. Si vero.

CAPUT II.

DE MATRIMONIO.

PUNCTUM I.

De materia, forma et ministro matrimonii.

Quænam sit materia, forma, et quinam sit minister 28. Illationes. An sponsi possint simulare. De matrimoniis clandestinis. An, cum convalidantur, requiratur præsentia parochi, etc. 29. De finibus matrimonii 30. An sufficiat consensus per signa 31. De matrimonio per procuratorem, aut epistolam. 32. De consensu conditionato 33. An, adimpleta conditione, novo opus sit consensu 34.

28. — COMMUNIS inter DD. est sententia ministros matrimonii esse ipsos contrahentes. Materia est mutua traditio juris quod alter in alterius acquirit corpus, per verba aut signa consensum exprimentia. Forma autem est mutua acceptatio iisdem verbis aut signis expressa. Sed huic adversantur *Canus, Juvenin. Conc. et Tournely*, dicentes ministrum matrimonii esse sacerdotem assistentem, et formam esse verba: *Ego vos in matrimonium conjungo, etc.* Sed nostram sententiam tenent *Bellarm.*, qui eam vocat communem in scholis (ut eam appellat etiam idem *Canus*), *Gonet, Frassen. Cabass. Ronc. Abel. Wigandt, Van Espen, Pontas, Petroc. Benedict. XIV. Fagnanus*, qui oppositam vocat periculosam in Fide, *Merbes*, qui asserit oppositam nunquam fuisse probabilem, et *Henriq. Manuel, Sotus* vocant eam temerariam. Pro nostra sententia etiam stant *Scot. et S. Thomas* (1). Et quod ipsi sponsi, non autem sacerdos, sint ministri matrimonii, probatur 1. ex *Conc. Florentino*, ubi dicitur causa efficiens matrimonii esse mutuus consensus sponsorum: ergo ipsi sunt ministri. 2. Probatur ex *Trident. sess. 24. c. 1. de Reform. matrim.* ubi matrimonia sine parochi præsentia dicuntur olim fuisse rata, nempe indissolubilia; contra probatur aliunde ex *cap. Quanto, de Divort.* quod matrimonia fidelium ideo sunt rata, quia sunt Sacramentum: *Etsi matrimonium* (sunt verba textus) in-

(1) *Scot. in 4. d. 26. q. 4. n. 11. et S. Th. in 4. d. 26. q. 2. a. 1. ad 1. et d. 28. q. 1. ar. 3.*

*fidelium verum existat, non tamen est ratum. Inter fideles autem verum et ratum existit, quia Sacramentum Fidei (nempe Baptismus) quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii Sacramentum, ut ipsum in conjugibus illo durante perduret. Igitur Baptismus, non parochus efficiebat tunc ratum Sacramentum matrimonii, adeo ut esset indissolubile, sicut indissolubilis est Baptismi character. Hoc argumentum valde exaltat Benedictus XIV. (1). 3. Probatur ex eo quod verba, *Ego vos conjungo, etc.*, ut testantur *Martene*, et *Simonetus*, apud *Bened.*, olim non dicebantur, sed alia; idque probant ex pluribus antiquis Ritualibus. Si autem verba prolata a sacerdote fuissent forma Sacramenti, uti autumant adversarii, illa semper eadem, vel saltem æquivalentia esse debebant. Adde quod Tridentinum permisit parocho posse uti etiam *aliis verbis, juxta receptum uniuscujusque provinciæ ritum*. 4. Probatur ex eodem Concilio *loc. cit.* ubi dicitur ita: *Qui aliter quam præsentente parochos... contrahere attentabunt, inhabiles reddunt, et hujusmodi contractus irritos et nullos esse decernit. Igitur non est nullum matrimonium, si fiat coram parochos, licet ille taceat; sed tantum cum fit illo absente; itaque ejus verba, quæ adversarii supponunt esse formam, non sunt necessaria et per consequens non est minister matrimonii sacerdos (2). His tamen non obstantibus, oppositam sententiam, nimirum parochum esse ministrum matrimonii, quam tenent *Guilielmus Paris. Canus, Toletus, Maldonatus, Estius, Juveninus, Tournely, et Collet* ejus Continuator, *Natalis Alexand. Conc.* et alii, territus ab auctoritate tantorum virorum non audeo improbabilem dicere, tanto magis quod Benedictus XIV. in *Opere de Synodo* (3) eam valde probabilem vocat.**

29. — Cæterum ex prima nostra sententia, quam saltem probabiliorem censemus, infertur 1. quod parochus assistendo matrimonio publicorum peccatorum non peccat uti minister, sed tantum uti cooperator sacrilegii eorum, uti diximus *Tract. XIV. n. 6*. Infertur 2. quod sponsi, qui in mortali matrimonium contrahunt, duo committunt sacrilegia, unum quia Sacramentum suscipiunt, alterum quia in peccato mi-

(1) *Bened. XIV. de Syn. l. 8. c. 13. n. 5.* — (2) *lib. 6. ex n. 897.* — (3) *Bened. XIV. loc. cit. n. 6.*

nistrant, licet hoc secundum probabiliter non sit grave, quia sponsi non sunt ministri consecrati ad hoc Sacramentum, uti volunt *Concina, Tournelly, Gonet.* et alii cum *S. Thoma* (1); quamquam loco citato oppositum sustinuimus. An autem sponsa possit contrahere licite cum publico peccatore? vide dicta *Tract. XIV. n. 6.* (2). An autem possit simulare celebrationem nuptiarum, justa intercedente causa, v. g. si aliquod interesset impedimentum dirimens, et non posset sine gravi damno hujusmodi simulationem omittere? Negat *P. Milante*; sed affirmant communiter *Sanch. Castropal. Conc. Card. Coninch. Viva, Croix, Henriq. etc.*: dicunt enim cum tunc non adsit contractus defectu consensus nec Sacramentum intercedit; nec propterea Sacramenti simulatio (3). Infertur 3. quod sponsi debent esse in gratia, etiam cum per procuratorem contrahunt, quia cum sint veri contractus, sunt vera Sacramenta; *Bellarm. Sanch. Navar. Sot. etc.* (4). Infertur 4. quod matrimonia clandestina, nempe celebrata coram parocho repugnante assistere, et dare benedictionem, sunt graviter illicita, sed sunt valida, et vera Sacramenta. Hinc refert *P. Ferraris Biblioth. verb. Matrim. art. 1. n. 31.*, pluries declarasse S. C. sufficere ad valorem Sacramenti præsentiam parochi nulla verba dicentis. Idcirco animadvertendum, quod matrimonia celebrata coram parocho, tunc tantum sunt nulla, cum parochus adfuisset quidem, sed nihil audivisset, aut percepisset, modo ille ex industria non affectasset non percipere; ita decrevit S. C. Conc. ubi dictum fuit: *Matrimonium non valere si non intellexisset, nisi ipse parochus affectasset non intelligere.* Infertur 5. quod parochus assistendo matrimonio in mortali, non peccat graviter, quia nec conficit, nec ministrat Sacramentum; *Sanch. Bonac. Suar. Coninch. Reg. etc.* Advertendum tamen quod si ille omittit pronuntiare benedictionem, *Ego conjungo vos*, etc. peccat mortaliter, ut vult sententia probabilior cum *Barbosa, Rebell. Henriq. etc.*, quia omittit cæremoniam gravem Ecclesiæ. Infertur 6. quod matrimonia celebrata coram parocho, et duobus testibus cum occulto impedimento, obtenta dispensatione, convalidantur, et vera Sacramenta fiunt solo consensu de novo

(1) Vide l. 6. n. 32. v. Infertur 2. et n. 54. — (2) n. 55. v. Si autem. — (3) n. 62. — (4) n. 884.

a sponsis præstito (a quo tamen potest dispensare Papa, vide n. 81.); nec requiritur parochi præsentia; ita communiter *Navar. Fagnan. Nat. de Alex, Hab. Tournely, Sanch. Card. Sot. Lamb. Salm. Van Espen*, et alii (contra *Comit. et Conc.*); et ita declaravit S. C. et ita praxis S. Pœnitentiariæ ex oraculo S. Pii V. qui ea consultus (ut refert *Cardenas*), declaravit non opus esse paracho, et testibus, cum matrimonium jam semel palam initum est; et revera S. Pœnitentiarum in concedenda dispensatione dicit: *Ut uterque inter se secrete contrahere valeant* (1). Et hoc argumentum ut ait *Benedictus XIV.* loco citat. valde probat minister matrimonii non esse sacerdotem, sed ipsos sponso; alias recte dicit quod Ecclesia, nisi id haberet pro certo, numquam permetteret sponso relinqui in periculo, quod remaneant sine gratia Sacramenti. Adest tamen Decretum S. C. sub die 8. Junii anni 1619. apud *Ferrar. Bibliot. t. 5. v. Matrimonium art. 2. n. 19.* quod si matrimonium esset nullum ex causa publica, scilicet ob defectum ætatis, tunc reconvallidandum est ante parochum et testes.

30. — Hic plura notanda sunt. Notandum 1. quoad honestatem finium matrimonii, duos esse fines intrinsecos, et essentielles, mutuam corporum traditionem, et vinculum indissolubile: quicumque contraheret hos fines excludendo, nempe aut animo non reddendi debitum, aut contrahendi ad tempus, matrimonium esset nullum (2). An autem peccet venialiter qui matrimonium contraheret principaliter in concupiscentiæ remedium, affirmant *Bossius, Navar. Conin.* etc. cum *S. Thoma* (3); sed probabiliter negant *Castrop. Pont. Ronc. Cajet. Croix, Conc. Holzm.* et alii multi, qui innituntur eo quod dixit apostolus: *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat*, 1. Cor. 7. 2. Sicut explicant *Estius, Salm. et Cornelius*, cum *S. Joanne Chrisost.* illud propter fornicationem non intelligitur ad evitendam fornicationem alterius conjugis, sed propriam. Et hoc probatur ex eo quod dicit cap. 7. 1 — 2. idem apostolus: *Bonum est homini mulierem non tangere; propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat.* En vide quod prius suadeat cœlibatum, sed postea in remedium in-

(1) *Lib. 6. n. 1110.* — (2) *Lib. 6. n. 882.* — (3) *Suppl. q. 49. a. 5. ad 2.*

continentiæ propriæ hortatur ad ducendam uxorem; igitur loquitur ibi de incontinentia propria, et deinde subjungit: *Quod si non se continent, nubant; melius est enim nubere, quam uri, ibid. 9. (1).* Et ita probabilius etiam dicunt *Pont. Castrop. Cajet. Coninch. Salm. etc.* culpa vacare matrimonium contrahi principaliter ob aliquem finem accidentaliter extrinsecum, v. gr. ad conservandum familiæ decus, ad conciliandam duarum familiarum pacem, etc. (2). Si quis autem contraheret animo se obligandi, sed postea negandi debitum, aut vitandi prolis procreationem, peccaret graviter, sed valide contraheret; modo talis intentio non deducatur in pactum, sicut contractum fuit matrimonium inter B. Virginem, et S. Josephum (3).

31. — Notandum 2. quoad contrahentium consensum, non esse de matrimonii valore verba, sed satis esse signa exprimentia, ut certum est ex *cap. Tuæ Fraternitat. 25. de Sponsal. (4).* Et satis sufficiens signum esset, si mulier, expresso jam viri consensu, manum ei extenderet; secus autem si tantum eam non retraheret, posteaquam sponsus illius manum apprehendit. Sicut nec sufficit annuli donatio, nec conductio sponsæ in viri domum, nisi esset quia ob loci consuetudinem hujusmodi signa consensum exprimant; ita *Sanch. Pont. Salm. et alii communiter (5).* Dicimus autem venialiter peccare, qui solis signis vellet exprimere suum consensum, et nollet uti verbis, nisi verecundia excusaret (6).

32. — Notandum 3. quod cum per procuratorem celebratur matrimonium, si forte mandans revocaret consensum (licet interne) antequam contrahatur, matrimonium esset nullum. Sed quæritur an esset validum, cum mandans, dum mandatum dedit, animum contrahendi non habuisset, sed tempore contractus consensum præstitisset? Alii dicunt matrimonium non valere, quia tale mandatum, quod nullum fuit cum datum est, non potest postea consensu interno reconvolidari; ita *Castrop. et Coninc.* Hanc sententiam non puto improbabilem; sed opposita est communior *Sanch. Bon. Ronc. Salm. etc.* et est etiam probabilior, quia procurator contrahendo non exprimit voluntatem præteritam mandantis, sed

(1) *Lib. 6. n. 882. v. Dubit. 1.* — (2) *n. 883.* — (3) *n. 881. ad 5. et n. 882. in fin.* — (4) *n. 887.* — (5) *lib. 6. n. 889.* — (6) *n. 888.*

præsentem ad tempus contractus, quæ jam adest (1). Ad hoc autem ut procurator valide contrahat, multa requiruntur: 1. Ut illud sit mandatum speciale. 2. Ut persona, cum qua contrahendum est, sit determinata. 3. Ut procurator contrahat per se (non per alios) coram paracho, et testibus, illis mandatum exprimendo; quod sufficit si oretenus sit datum, ut dicunt *Castropal. Sanch. Salmant. Guttier. etc.* 4. Ut procurator non excedat conditiones in mandato appositæ, v. g. temporis, dotis, etc. secus matrimonium est nullum. Sed si ille contraheret sine Episcopi licentia, aut sine proclamationibus, matrimonium esset validum; ita communiter DD. (2). In hujusmodi nuptiis parochus interrogare debet procuratorem: *Vis in uxorem Titiam nomine N. N.?* et postea ad mulierem: *Vis in virum N. N. medio præsentis procuratore?* Potest etiam matrimonium contrahi per epistolam, et sic fiet: Sponsus scribit ad sponsam quod ipse in virum ei se tradit, et ex tunc eam in sponsam acceptat. Sponsa idem rescribit viro, et hæc responsio legitur coram paracho, et testibus. Cæterum satis est etiam ut vir scribat mulieri modo relato, et sponsa, quin sponso rescribat, litteras coram paracho et testibus aperiat, et suum præbeat consensum; ita *Sanch. Villal. Dian. Salm. etc.* (3).

33. — Notandum 4. quod cum consensus est conditionatus, si conditio est de *præteritis* aut de *præsenti*, et conditio jam verificata est, aut verificatur, tunc jam sufficit talis consensus ad contrahendum. Pariter sufficit si conditio esset de *futuro*, sed de futuro necessario, v. gr. *Si pater tuus morietur*; ita omnes cum *S. Thoma*: modo ex hoc non intelligatur suspendi consensus usque ad patris mortem; *Ronc. Salmant. Conc. etc.* Sed si conditio est de futuro contingenti, iterum distinguendum est: si conditio esset turpis, aut contra substantiam matrimonii, v. g. contra Sacramentum, contra fidem conjugalem, aut prolem: si dicatur, v. g. *Te volo, si prolis generationem vitabis*; aut, *si adulterium committes*; aut si dicat: *Te duco usquedum uxorem ta meliorem inveniam*; tunc matrimonium est nullum. Si autem conditio est turpis alio modo, aut si est impossibilis, tunc habetur pro non adjecta, et matrimonium est validum, *cap. fin. de Condit. app.* ubi dicitur: *Si condi-*

(1) n. 886. — (2) n. 885. — (3) lib. 6. n. 886.

tiones contra substantiam conjugii inserantur (juxta exempla superius allata) *matrimonialis contractus caret effectu; licet aliæ conditiones, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant pro non adjectis haberi.* Et ratio est, quia tunc præsumitur datus consensus, non obstante conditione apposita. Sed si unquam sponsi vere non intenderent consentire sine tali conditione, matrimonium etiam esset invalidum. Cæterum in dubio debet judicari in favorem illius, ut docet *Sanch. Pont. Ronc. Holzm. etc. ex cap. fin. de Sent. et re judic. (1).*

34. — Contra si conditio de futuro esset honesta, tunc matrimonialis contractus nullus foret, sed tantum sponsalitus. Sed hic quæritur an, adimpleta conditione, requiratur novus consensus pro matrimonio? Alii affirmant, ut *Suar. Pont. Sot. Concina, Gonet* et alii, quibus favet *S. Thomas (2)*, qui dicit: *Aut (conditio) est contingens, ut acceptatio parentum, et tunc... non facit Matrimonium.* Ratio hujus sententiæ est, quia matrimonium non solum est contractus, sed etiam est Sacramentum, cujus valor non potest pendere ab effectu futuro. Alii tamen negant, ut *Laym. Bonac. Cast. Salm. Ronc. Salmant. Coninch. etc.* quia matrimonium, licet sit etiam Sacramentum habet tamen rationem contractus, et ad hujus rationis normam ejus valor dirigitur. Hæc secunda sententia videtur probabilior, sed quia prima est etiam fundata, in praxi expedit eam sequi. Et idem dicendum in casu quo sponsi aliquo impedimento præpediantur, et ipsi contraxissent sub conditione. *Si obtinebitur dispensatio; et hoc ita declaratum fuit a sacra Congregat. (3).* Advertendum hic tamen, quod conditio suspendit matrimonium, quod non suspendit demonstratio, aut causa, aut modus appositus. *Demonstratio* est cum dicitur: *Duco te quæ es virgo nobilis, etc.; causa* cum dicit: *Duco te quia es virgo; modus* est cum dicit: *Duco te ut mihi in ancillam famuleris.* Et hic modus non suspendit, licet sit de modo impossibili, aut turpi; ita *Sanch. Salm. et Viva*, quia consensus non dependet a modo, uti dependet a conditione. Addit *P. Viva* cum *Castrop.* licet modus sit contra substantiam matrimonii, v. g. *Te duco ut adulteres, etc.* Sed pro-

(1) n. 890. et 791. — (2) *Suppl. q. 47. a. 5.* — (3) *Vide P. Zacch. Adnot. ad Croix l. 6. p. 3. n. 83.*

babilius contradicunt *Sanch.* et *Salm.* quia revera non videtur habere animum contrahendi, qui habet intentionem omnino oppositam contractui (1). Si vero apponitur dies, v. g. *Te duco post 10. dies*, probabilius et communius dicunt *Viva*, *Coninch.* *Perez*, *Salmant.* etc. (contra *Sanch.*) quod intelligitur suspensus consensus, usque ad terminum appositum (2).

PUNCTUM II.

De usu licito matrimonii.

Usus conjugii est illicitus. I. Si Matrimonium est nullum. II. Si est dubium: an liceat contrahere cum dubio impedimenti 35. An liceat petere, aut reddere urgente dubio. 36. Quod si nuptiæ fuerint contractæ cum dubio, etc. 37. III. Si adsit periculum sanitatis 38. IV. Si ob solam voluptatem, etc. V. Si mente adultera, etc. VI. Si modo indebito 39. Si conjux se retrahat a seminatione 40. VII. Si in loco indebito. VIII. Si tempore indebito, scilicet prægnationis. Si conjux sit impeditus ob votum, aut incestum 41. An tactus, et delectationes morosæ conjugibus permittantur 42.

35. — **U**SUS matrimonii per se loquendo licitus est, sed ob plures causas quandoque fit illicitus, et I. Si matrimonium est certe nullum, quo casu nunquam licet parti id scienti nec petere, nec reddere debitum alteri ignoranti (3). II. Si matrimonium est dubium. Sed hic dubitatur 1. an liceat inire matrimonium cum dubio impedimenti? Communiter docent DD. *Sanch.* *Suar.* *Castr.* *Carden.* *Croix*, *Bos.* *Holz.* *Viva*, etc. quod, post adhibitam diligentiam, licet contrahere matrimonium cum opinione probabili de carentia impedimenti. Nec obstat quod in confectione Sacramentorum non est licitum uti opinione probabili: nam in Sacramento matrimonii, ut diximus *Tom. I. Tract. I. n. 27.* et tradunt AA. communiter, stante opinione probabili, ex inveterata consuetudine censetur Ecclesia dispensare in impedimento, si forte adsit (4). Attamen notandum 1. quod id currit, si opinio est probabilis de jure (nempe ex auctoritate DD.), non autem tantum de facto, ut ajunt *Card.* *Viva*, *Croix*, *Aversa*, etc. contra *Bonac.* et *Tamb.*, quia probabi-

(1) *L. 6. n. 896.* — (2) *ibid. v. Utrum.* — (3) *lib. 6. n. 900.*
 (4) *n. 901.*

litas facti non constituit veram probabilitatem, sed tantum conjecturam, qua non licet uti ad contrahendum matrimonium; nisi pro carentia impedimenti talis forte urgeret præsumptio, quæ certitudinem quamdam moralem exhiberet (1). Notandum 2. id procedere tantum in impedimentis de jure ecclesiastico, non autem in aliis de jure naturali, in quibus Ecclesia nequit dispensare; unde si dubium sit de morte prioris conjugis, illicitum est novum inire conjugium, nisi de illius morte certe moraliter constet, ut habetur ex c. *Dominus de secund. nupt.* Tantum excipitur aliquis rarissimus casus in quo Pontifex, tanquam divinæ legis interpret, ob urgentissimam causam declaret matrimonium, non obstante tali dubio, posse contrahi, prout refert *Cardenas Urbanum VIII.* in quodam casu declarasse (2). An autem in impedimentis de jure ecclesiastico, quando dubia sunt, possit Episcopus dispensare? Plures graves DD. communissime, et probabiliter id admittunt, *Castr. Cabass. Barb. Ronc. Holzm. Bon. Salm. et Elb.* juxta dicenda *Tr. XX. de Privil. num. 57.* (3).

36. — Dubitatur 2. quandonam, inito jam matrimonio, et urgente dubio de ipsius valore, liceat petere, aut reddere? Manente dubio, conjux dubitans ne potest quidem petere ante diligentiam adhibitam ad dubium vincendum; sed tenetur reddere alteri petenti in bona fide, ut patet ex cit. cap. *Dominus, de secund. nupt.* (4). Ratio, quia alter adhuc possidet jus petendi: intellige vero post bimestre ab inito conjugio, et modo ipse non sit a petendo impeditus ob incestus, vel adulterii crimen (5). Diximus *ante diligentiam*, quia si dubitans contraxit in bona fide, et post diligentiam non potuit dubium vincere, probabilissimum et communissimum est posse etiam petere, ob possessionem petendi jam acquisitam, *Sotus, Wigandt, Hab. Castrop. Suarez, Lug. Less. Laym. Ronc. Sanch. Salm., etc.* (contra *Navar. et Conc.*). Quapropter tradunt *Sanch. Anacl. Carden. Henriq.* et alii, quod conjux ille post diligentiam licite potest petere, semper ac certus non sit de impedimento, non obstante quacumque probabilitate in contrarium (6).

(1) *Lib. 6. n. 902.* Quær. III. — (2) *ibid.* Quær. II. — (3) *ibid. v. Cæterum.* — (4) *n. 903.* — (5) *n. 905. in fin.* — (6) *n. 906. et 907.*

37. — Dubitatur 3. quid si matrimonium sit contractum cum dubia fide, an tunc conjux dubitans possit post diligentiam adhibitam petere, adhuc dubio perseverante? Alii negant, quia non licet uti re quæ incepta est possideri cum dubia fide; et hæc sententia est quidem communior cum *Sanch. Castr. Salm. Ronc.*, etc. Attamen *Holzm. et Elbel* non improbabiler id affirmant, quia tametsi dubitans nequeat deponere dubium ex titulo possessionis, potest tamen ex alio principio, nempe quod in dubio standum est pro valore actus, præsertim matrimonii, in cujus favorem in foro tam externo, quam interno semper in dubio judicandum. Excipitur tamen casus, quo dubium adsit de morte prioris conjugis, ut vidimus ex *cit. cap. Dominus. Dico dubium*, nam si habeatur firma probabilitas de valore matrimonii, tunc communiter docent DD. *Sanch. Bon. Boss. Ronc. Salm. Spor. Croix*, etc. tali dubitanti licitum esse post diligentiam non solum reddere, sed etiam petere, cum textus præfatus in casu dubii, non autem probabilitatis, loquatur; et cum probabiliter dubitatur de vita prioris conjugis, probabiliter dubitatur etiam de ipsius conjugis possessione (1). Quando autem debeat quis vel non dubitare de valore matrimonii; tres dantur regulæ: Prima, quod conjux ordinarie loquendo non tenetur credere alteri asserenti fide consensisse, licet asserat cum juramento; *Bonac. Sanch. Sotus, Salm.*, etc. ex *c. Cum a nobis, de Testib.* Secunda, quod si quis audiat adesse impedimentum a personis non fide dignis, vel ex fama a nullo auctore certo exorta, nec tenetur credere. Tertia, quod si audiat a fide digno, aut per famam ex certo auctore, tenetur veritatem inquirere, et interim abstinere a nuptiis, aut a petendo; sed tenetur reddere, si unus tantum adsit testis, ut *Nav. Silv. Salm.*, etc. (2). Cæterum in dubio semper judicandum pro matrimonio; *Sanch. Pontius* et alii communiter (3).

38. — III. Non est licitus usus matrimonii, si adsit grave periculum sanitatis, nec obsit periculum incontinentiæ. Probabiliter autem licet, si morbus sit diuturnus, ut lepra, phthisis, morbus gallicus, et similia; modo non sit talis, ut proxime tendat ad mortem; et modo adsit aliqua justa causa; ita *Sanch. Cajet. Pont. Laym. Boss. Bus. Bon.*,

(1) *Lib. 6. n. 906.* — (2) *n. 908.* — (3) *n. 907.*

etc. Cæterum tali morbo laborans tenetur illum manifestare alteri nescienti, si petat, et etiamsi velit reddere; nam si nolit, potest licite debitum negare, cum non teneatur morbum suum (v. g. gallicum) cum sua infamia patefacere, ut *Tamb. cum Soto* (1). Non licet petere statim a balneo, vel a sectione venæ, aut cum febris; *Sanch. Bonac. Boss. etc.* Licet vero petere ab uxore quæ laborat seminis fluxu, seu gonorrhæa, si fluxus sit perpetuus; secus si sit maleficus, et non adsit in alterutro proximum periculum incontinentiæ (2). Coitus post prandium probabiliter non affert grave damnum; quapropter tunc uxor non excusatur a reddendo, dum tenetur reddere etiam cum modico incommodo (3). An autem licitus sit usus tempore lactationis? Negat *Pontius*, si prudens sit timor de gravi nocumento prolis; sed admittit *Sanch.* (4). An tempore menstrui? Licet, si menstruus sit extraordinarius, et diuturnus; non vero si naturalis; sed tunc probabilius non erit nisi venialiter illicitus, ut communissime *S. Antonin. Nav. Conc. Pont. Sanch.* Et idem dicitur de usu in purgatione puerperæ; modo non fiat eadem die, vel sequenti partus (5).

39. — IV. Usus est illicitus (sed non plus quam venialiter) si adhibeatur ob solam voluptatem, nisi voluptas intendatur ad bonum generationis, vel ut reddatur vir aptus ad reddendum, ut recte ajunt *Croix* et *Viva* (6). V. Si exerceatur mente adultera. Se excitare ad usum respiciendo ad imagines sacras, gravis esset irreverentia. Periculosum autem se delectando de pulchritudine alterius personæ, et maxime de coitu alieno inter quasdam cognitās personas (7). VI. Si fiat modo indebito, nempe extra vas naturale, quod sine dubio erit mortale, et gravius si in vase præpostero, etiamsi ibi tantum copula inchoetur, ut verius dicendum cum *Sanch. Pont. Castrop. Bon. Tamb. Spor. Boss.* et communi, contra *Navar. et Ang.* (8). Vel si fiat in vase naturali; sed indebito modo, sive situ, prout stando, sedendo, vel more pecudum, aut viro succumbente. Hoc tamen est tantum veniale juxta communem DD. sententiam, *S. Antonini, Navarr. Petrocor. Alb. M. Gers. Cajet. Soti, Castr. Sanch. Tol. Ronc. Salm. Croix, etc.* ex *D. Thoma*, quia

(1) *N. lib. 6. n. 909.* — (2) *n. 910.* — (3) *ibid. v.* Videtur.
 (4) *n. 911.* — (5) *n. 925.* — (6) *n. 912.* (7) *n. 913. et 914.* —
 (8) *n. 915. et 916.*

mutatio situs minime impedit generationem, dum matrix foeminæ ex se attrahit semen viri. Adduntque AA. citati cum *Concina* id nullum esse peccatum, si fiat ex aliqua justa causa (1). An autem sit mortale mutare situm, si propter id casu aliquid seminis effunditur? affirmant *Salmanticenses*, sed communius negant *Sanch. Pont. Castr. Boss. Perez, Hurtad. et Aversa* (2).

40. — Hic autem dubitatur 1. an peccent graviter conjuges, si incepta copula se retrahunt a seminatione? Negant communiter *Sanch. S. Antonin. Laym. Pont. Cajet. Less. Salm.* etc., si hoc fiat ex consensu, et sine effundendi seminis periculo, quod tamen, ut ait *Sanchez*, ordinarie adest (3). Si autem uxor jam seminarit, vel proxima sit ad seminandum, graviter quidem peccat vir se retrahens, nisi forte faciat ad vitandam mortem, aut scandalum aliorum; iidem AA. etiam communiter (4). Si tamen contra vir seminavit, alii ut *Sanch. Pont. Salm.*, etc. excusant a mortali uxorem, si se retrahat. Alii vero, ut *D. Bonav. Cajet. Abul. Major, Aversa, Hurtad.* etc. non excusant, dicentes cum *Suarez* semen mulieris simpliciter esse necessarium ad generationem; et quoniam horum opinio satis videtur probabilis, hæc sequenda est, cum non liceat sequi oppositam cum probabili damno prolis, sive generationis (5). Dubitatur 2. an viro se retrahente, liceat uxori statim post seminationem viri tactibus se excitare, ut seminet? Negant *Diana*, et *Rodriguez*. Sed communissime affirmant *Wigandt, Less. Sanchez, Bonac. Fill. Salm. Spor. Boss. Elbel*, et alii plures, nec reprobant *P. Conc.*; idque ob eandem rationem mox supra allatam, quia semen mulieris est necessarium, vel saltem valde confert ad generationem; nihil enim in natura frustraneum (6).

41. — VII. Si usus habeatur in loco indebito, puta publico, vel sacro. An autem copula conjugalis etiam occulta vetita sit in ecclesia? Vide dicta *Tom. I. Tract. IX. de sexto Præcepto Decalogi n. 21. VIII.* Si habeatur tempore indebito. Plura hic notanda: 1. Petere ante Communionem est veniale (nisi petatur ad incontinentiam vitandam); nullum vero peccatum reddere, aut petere post Com-

(1) *Lib. 6. n. 917.* — (2) *ibid. v. Vicunt.* — (3) *n. 918.* — (4) *ibid. v. Si vero.* — (5) *Ibid. v. Si autem.* — (6) *n. 919.*

munionem; vide dicta *Tract. XV. n. 57*. Pariter nequaquam peccant conjuges, ut communiter DD. dicunt, si reddant in diebus festivis; et etiam si petant, communius docent *S. Bonav. Sotus, Cajetan. Pont. Sanchez, Azor. Castrop. Bonac. Salmant. Valent. Conin. etc.*, quia nullo jure id vetatur, et si aliquis SS. Patrum videtur id vetare, eloquitur de consilio, non de præcepto, ut probat *Sanchez*. (1). Saltem, ut ait *Benedict. XIV. de Synodo, l. 5. c. 1. n. 8*. si olim id erat de præcepto, nunc certe non est nisi de consilio. 2. Tempore prægnationis usus, ut communiter docetur, non est nisi veniale (modo absit abortus periculum, quod ordinarie non adest); et nullum, si periculum adsit incontinentiæ, vel alia justa causa (2). 3. Conjux prohibitus a petendo ob votum, aut impedimentum affinitatis post matrimonium ab eo contractum, potest, imo tenetur reddere, si alter sit in periculo incontinentiæ, vel si interpretative petat, nempe quando *mulier* (ait *D. Thomas*) *verecunda est* (particulari modo quam aliæ mulieres), *et vir sentit ejus voluntatem de debiti redditione*; et ita communiter alii. Præterea, si ipse impeditus (intellige ratione affinitatis tantum, non autem voti) sit in proximo periculo incontinentiæ, et periculum sit in mora, potest etiam petere; ita *Viguer. et Quintanad*. Et quidem probabiliter si dispensatio brevi obtineri nequeat (3). 4. Certe licet conjugi petere ab altero excommunicato; et juxta veriore sententiam id licet etiam excommunicato, si existat in periculo incontinentiæ; ita *Suar. Bon. Sanch. Boss. etc.* communiter (4).

42. — Quæres hic, an tactus, delectationes morosæ conjugibus permittantur? Resp. 1. Tactus etiam impudici, si ad copulam ordinantur, sine dubio conjugibus permittuntur; si vero non ordinantur, ut communiter et verius docent *Sotus, Caj. Tol. Vasq. Less. Laym. Sanch. Castr. Abul. Armil. Bon. Salm. Conc. Sa, etc.* (contra quosdam) sunt tantum veniales, quia status conjugalitatis excusat eos a mortali (5). Excipe nisi conjux petens sit ligatus voto castitatis; vel nisi prævideatur pollutio (quamvis involuntaria) in se, vel in altero, ut ajunt *Sotus, Castr. Cajet. Boss. Salm. etc.* Tunc tantum autem poterit petens excusari, si tactum

(1) *Lib. 6. n. 923*. — (2) *n. 924*. — (3) *n. 930*. — (4) *n. 931*. — (5) *n. 933*.

impudicum habeat, ut se aptet ad copulam, secluso periculo consensus in pollutionem; ita *Sanch. Filliuc. Spor. Escob. Elbel*, etc. Et si periculum proximum pollutionis sit ex tactu pudico, tactus neque potest adhiberi, etiam secluso periculo consensus, nisi fiat ex gravi causa, puta ad fovendum mutuum amorem, etc. Hoc de petente; sed reddens in huiusmodi tactibus videtur semper excusari, cum alter habeat jus ad illos, nisi adeo sint impudici, ut videantur quasi inchoata pollutio (1); vide dicenda in *puncto seq. n. 48. Resp. 2.* Probabilius peccat graviter conjux seipsum turpiter tangens ob delectationem, tum propter periculum pollutionis, tum quia conjuges nullum habent jus ad seipsos tangendos, nisi tantum ad se aptandos ad copulam; ita *Laym. Diana. Spor. Salm.* etc. contra *Sanch. Castrop. Boss.* etc. (2). *Resp. 3.* Quoad delectationes, hortandi sunt conjuges, ut abstineant a delectatione morosa de copula habita vel habenda, si alter absit; sed non damnandi de mortali, ut communius dicunt *Sanch. S. Antonin. Bonac. Suar. Gers. Cajet. Fill. Croix* etc. cum *D. Thoma* (3). Excipe nisi delectatio habeatur cum aliqua non solum carnali, sed etiam venerea voluptate (4).

PUNCTUM III.

De usu præcepto matrimonii.

Quando conjux tenetur petere 43. Si neget semel aut bis 44. Si plures nascuntur filii 45. Si alter petat in mortali 46. Si velit vir seminare extra vas 47. Si petat cum veniali 48. Si petat amens, vel ebrius. De impedimento petendi ob incestum. Si immineat damnum sanitatis, aut prolis 49. Si conjux cohibeat seminationem. Si uxor surgit, aut mingit. An puella oppressa possit semen expellere. Si senex sæpe effundit extra vas 50. De cohabitatione, et de alimentis uxori debitis 51.

43. — DISTINGUERE hic oportet petitionem a redditione. In quantum ad petitionem spectat, per se loquendo, neuter conjugum tenetur petere, nisi prævideat in se, vel in altero periculum incontinentiæ. Sufficit tamen ut uxor tacite petat, ut vir teneatur ad eam accedere; ita omnes cum *D. Thoma* (5) qui ait: *Quando vir percipit per aliqua signa,*

(1) *Lib. 6. n. 934.* — (2) *n. 936.* — (3) *de malo q. 15. a. 2. ad 17.* — (4) *n. 937.* — (5) *Suppl. q. 44. a. 2.*

quod vellet debitum, tenetur reddere. Contra vero dicunt *Sanch. Sot.*, etc. ex eod. *D. Thoma*, uxorem non teneri copulam præstare, nisi vir expresse petat. Excipe 1. cum *Sanch. S. Antonin. Nav.*, etc. si potius erubescencia esset ex parte viri, puta si mulier esset feræ conditionis, vel magnæ auctoritatis (1). Excipe 2. si vir esset in periculo incontinentiæ, ut diximus; sed quia tunc probabilius, juxta *Sanch. Coninch. Palud.*, etc., ex sola charitate uxor petere teneretur, facile posset excusari, si in petendo magnam pateretur verecundiam (2).

44. — In quantum autem ad redditionem, conjux negans alteri debitum ordinarie graviter peccat. Sed dubitatur 1. an sit mortale, semel vel bis debitum negare? Si alter remisse petat, vel facile cedat precibus negantis, ex communi sententia non est mortale (et ne veniale quidem, si adsit causa), nisi alter sit in periculo incontinentiæ, nec contra adsit gravis causa negandi. Si tamen ille serio et instanter petat, *Castr. Tamb. Boss. Croix*, etc. putant gravem esse materiam, nisi petat immoderate, puta quater in eadem nocte. Alii vero levem, ut *Pontius, Sanch, Sa, Bonac. Hurtad. Ledesm.*, etc. et non videtur omnino improbabile, si alter non sit in periculo incontinentiæ. Sic etiam *Pontius, Sanch*, et alii communissime excusant a mortali conjugem qui differt reddere a die ad noctem, vel a nocte ad mane (3).

45. — Dubitatur 2. an sit causa justa negandi debitum, si plures nascantur filii quam alii possint? Alii negant, *Laym. Ronc. et Spor.*, quia procreatio prolis spectat ad præcipuum finem conjugii; affirmant vero *Sanchez, Pontius, Bonac. Bossius*, etc., quia in omnibus debitis magna difficultas excusat a solutione. Excipiunt tamen nisi in petente sit periculum incontinentiæ; hinc quia periculum hoc vix poterit abesse, primæ sententiæ magis puto adhærendum (4).

46. — Dubitatur 3. an conjux teneatur, aut possit reddere alteri petenti cum peccato gravi. Hic distinguendum: Si culpa se tenet ex parte actus, puta si vir petat in loco sacro, vel cum periculo abortus, scandali, aut sanitatis

(1) *Lib. 6. n. 928.* — (2) *n. 929.* — (3) *lib. 6. n. 940.* — (4) *n. 941.*

alterutrius, tenetur uxor negare sub gravi; tunc enim vir non habet jus ad petendum; ita communiter *Sanch. Pont. Conc. Bonac. Salm.*, etc. cum *D. Thoma* (1). Si vero culpa se tenet ex parte petentis, puta si habeat votum, aut petat ob pravum finem, prima sententia cum *Pont. La-Croix*, et aliis paucis tenet non licere ei reddere, nisi sit in potestate petentis se a culpa eximere, puta si peteret ob voluptatem aut alium malum finem; sed communis et probabilior sententia cum *Suar. Lugo, Tourn. Conc. Laym. Bonac. Salm. Castr.*, etc., docet posse et teneri ad reddendum, quia vovens retinet jus ad petendum (2). Tenetur tamen reddens, ut advertunt *Sanch. Boss. Coninch.*, etc., ex charitate alterum monere ut desistat; at si desistere nolit, expedit ut ipse petitionem anticipet; sed merito ait *Sanch.* uxores ad id raro teneri (3). Si vero petat conjux incestuosus qui jam privatus est jure petendi, alter non tenetur quidem, sed bene potest ei reddere, cum ipsi semper competat jus tam petendi quam reddendi; ita *Sanch. Castr. Bonac. Laym. S. Anton. Salm.*, etc. (4).

47. — Dubitatur 4. an liceat uxori petere vel reddere viro volenti seminare extra vas post copulam inceptam? Alii negant, quia tenetur impedire peccatum viri; alii affirmant, quia ipsa dat operam rei licitæ. Sed puto distinguendum inter petitionem, et redditionem: In reddendo, etsi probabile est cum *Ronc. et Elbel*, quod uxor possit negare debitum, et etiam teneatur, si potest sine suo gravi incommodo juxta primam sententiam; quia vir, cum sit abusurus re debita, non habet jus ad illam; tamen probabilius est cum *Sanchez*, quod post monitionem teneatur reddere, cum culpa se teneat non ex parte actus, sed personæ, ut supra mox diximus. In petendo vero, dicimus cum *Ronc. et Elbel*, uxorem non posse petere ab hujusmodi viro, quia tenetur ex charitate illius peccatum impedire. Excipe nisi gravem haberet causam petendi, nempe si esset in periculo incontinentiæ, vel si alioquin perpetuo abstinere deberet a suo jure petendi; charitas enim cum tanto onere non obligat; unde non videtur teneri ad abstinendum, nisi per paucas vices (5); vide dicta in simili casu *Tract. IV. n. 28. in fine*.

(1) n. 943. v. Certum. — (2) n. 944. — (3) *ibid.* v. Bene autem. — (4) lib. 6. n. 945. — (5) n. 947.

48. — Dubitatur 5. an conjux teneatur reddere petenti cum culpa veniali? Alii affirmant, alii negant; sed pariter ut supra distinguendum puto: Si copula est illicita ex parte petentis, nempe si petat ob voluptatem, vel mane ante Communionem, tenetur alter reddere; si vero ex parte actus, puta si petit situ innaturali, vel tempore menstrui, aut puerperii, etc., tunc alter potest quidem reddere, si aliqua adsit causa v. g. ne incurrat illius indignationem; non tamen tenetur, nisi petens justam habeat causam petendi tali modo, aut tempore (1).

49. — Deinde plura hic sunt notanda. Notandum 1. quod juxta communissimam sententiam non est obligatio reddendi debitum amentibus, vel ebriis, cum hi sint incapaces jure dominii, excipe nisi sint in periculo prodigendi semen, vel si non sint universe amentes, aut omnino ebrii; ita probabilius *Sanch. Castropal. Bonac. Conc. Layman, Soto, Croix, Busemb. Con.*, etc. contra *Navarr. et Sylv.* Cæterum communiter admittitur posse istis reddi, si absit periculum scandalii, aut abortus, puta cum uxor esset furiosa (2). Notandum 2. quod si vir rem habuit cum consanguinea alterius in primo vel secundo gradu, tenetur reddere, sed amittit ipse jus petendi ex *cap. Si quis 1. De eo qui cognor.* etc. et sic contra (3). Ut autem quis contrahat hoc impedimentum petendi, requiritur ut sciat legem, non tantum divinam sed etiam ecclesiasticam vetantem incestum: et probabiliter, ut sciat etiam hujusmodi poenam, ut dicunt *Bon. Wigandt. Castrop. Boss. Elbel, Sanch. Laym.* (4). etc. Notandum 3. quod si conjux timeat damnum tantum leve sanitatis ex redditione, tenetur reddere; et hoc est certum apud omnes. Si vero timet grave damnum, nec tenetur, nec potest, nisi ipse vel petens sit in proximo periculo incontinentiæ; aut nisi alias magna formidet dissidia, modo morbus quo inficiari veretur, non sit proxime tendens ad mortem; ita *Pontius, Sanch. Laym.* et alii passim. Dixi potest, sed non tenetur, quia charitas eo casu excusat si reddat, sed non obligat (5). Solum autem periculum prolis nascituræ, nempe quod ex tali coitu defectuosa nascatur, non excusat ab obligatione reddendi, ut verius docet *D. Thomas* (6) cum aliis, quia (ut ait) *melius est*

(1) *N. 946.* — (2) *lib. 6. n. 948.* — (3) *n. 949. et 1070.* — (4) *n. 1074.* — (5) *n. 950.* — (6) *in 4. D. 32. q. un. a. 1. ad 4.*

proli sic esse, quam penitus non esse (1). Notandum 4. quod non tenetur conjux reddere, si laborat febris; *Bon. Sanch. Per. Bus.*, etc. (2). Neque uxor, si experta sit non posse parere sine mortis periculo, ut communiter docetur (3). An autem possit reddere, si experta sit filios parere mortuos? Affirmat *Layman*, sed communius negant *Bonac. Bossius, Rodriq. Victor*, etc. nisi adsit periculum incontinentiæ, ut addunt *Bonac. et Sanchez*: quod periculum (ait *Sanchez*) maxime aderit, si ob hanc causam perpetuo deberent abstinere conjuges ab usu matrimonii (4).

50. — Notandum 4. peccare mortaliter conjugem, si cohibeat seminationem, altero seminante: vel si post suam seminationem, se retrahat, antequam alter seminet, quia hoc modo impeditur generatio. Tantum poterit permitti copulam interrompere, cum immineat scandalum aliorum, aut mortis periculum (5), vide dicta *num. 40*. Sic pariter peccat uxor, si statim post copulam surgit aut mingit, animo impediendi generationem, nisi hoc faciat ut supra ad scandalum, aut mortem vitandam. Dixi *statim*, quia non tenetur diu immota manere; ita *Sanch. Pont. Salm. Bonac. Boss.*, etc. contra *Tambur.* (6). Puella autem oppressa extra matrimonium non potest sine peccato semen viri expellere, postquam illud jam recepit in matricem; tantum ipsa poterit impedire ne immittatur, ut rectius *Pontius, Tamb. Escob. et Leander* (contra *Sanch. et Boss.*); quia nunquam potest semen receptum in matricem ejici sine injuria generationi humanæ (7). An autem liceat viro copulari, si ob senectutem, aut aliam infirmitatem sæpe extra vas semen effundat? Licet, ut dicunt communissime *Sanch. Laym. Bonac. Bossius, La-Croix*, etc. semper ac adest probabilis spes effundendi intra, quia tunc adhuc possidet jus ad copulam (8).

51. — Notandum 6. quod conjuges ratione debiti reddendi tenentur cohabitare, non solum quoad domum, sed etiam quoad torum; nisi separentur ex consensu, absitque tunc periculum incontinentiæ, et damnum educationis. Vir autem licite potest suscipere aliquam brevem peregrinationem ex causa devotionis, vel alia honesta, etiam invita uxore: sed

(1) *L. 6. n. 951.* — (2) *n. 952.* — (3) *n. 953.* — (4) *ibid.* — (5) *lib. 6. n. 918. et 954.* — (6) *ibid. v. Licunt.* — (7) *ibid.* — (8) *Ibid. Dubit. 2.*

non uxor, invito viro. Potest imo vir etiam diu abesse, si id oporteat ad bonum publicum, vel familiæ, ita communiter *Sanch. Castrop. Bos. Laym.*, etc. Dicit autem *Boss.* cum *Tolet. Sayro*, quod vir tenetur tunc secum ducere uxorem, si commode possit (1). Quando vero uxor teneatur sequi virum, et vir eam ducere, vide dicta de quarto præcepto *Decalogi Tom. I. Tr. VII. n. 13.* Notandum 7. quod ob dotem non solutam nequit vir negare debitum, aut cohabitationem; sed non tenetur uxorem alere, si dos non solvatur culpa promittentis (et idem currit si uxor renuat cohabitare), nisi nulla exstiterit promissio facta dotis; vel nisi uxor non habeat unde ali, et sine sua culpa dos non solvatur, aut nisi omittat cohabitare absque sua culpa (2). Casu vero quo vir deprehenderit uxorem fuisse adulteratam, bene poterit ei alimenta denegare, modo negare possit sine illius infamia, puta si crimen jam est notorium; ita communius et probabilius *Sanch. Soto, Salm. Trull.*, etc. Idem dicunt *Salm.* cum aliis, si uxor admiserit oscula ab alio notoria, et etiam occulta, si fuerint nimis lasciva, vel si ipsa sit nobilis (3).

PUNCTUM IV.

De impedimentis impedientibus.

Quaenam sint impedimenta 52. I. Vetitum. II. Tempus feriarum. An tempore feriarum vetetur consummatio. De benedictione sacerdotis. III. Catechismus IV. Crimen. V. Sponsalia 53. VI. Votum. An Episcopus possit dispensare a voto castitatis 54. De clandestinitate, et proclamationibus 55. De obligatione denuntiandi impedimenta, et quando denuntiatio impedit 56. An sufficiat fama. Si sponsi interrogati, etc. Si parochus sciat impedimentum 57. Quandonam Episcopus possit et debeat dispensare a proclamationibus 58. An possit vicarius, aut parochus dispensare aut declarare 59.

52. — Duo sunt impedimentorum matrimonii genera: altera impedientia, nempe quæ reddunt illud illicitum, aut impediunt illius usum: altera dirimentia, quæ illud reddunt omnino nullum; et est certum, imo de Fide est utraque impedimenta posse ab Ecclesia constitui, prout decla-

(1) *N. 939.* — (2) *lib. 6. n. 939.* Dubit 1 et 2. — (3) *ibid.* Dubit. 3.

ravit Trident. sess. 24. can. 4. quia licet Ecclesia non possit irrita reddere Sacramenta, cum debita existunt requisita, nihilominus quia Sacramentum matrimonii subsistit in contractu, ideoque bene potest Ecclesia, justis existentibus causis, invalidare contractum, et cum desit contractus, nec Sacramentum adesse potest (1). In punct. sequenti loquimur de impedimentis dirimentibus, in hoc agemus de impedimentibus dumtaxat. Præter peccatum mortale, et excommunicationem, quæ reddunt matrimonium illicitum, ad sunt sex alia impedimenta, quæ his comprehenduntur versibus:

53. — I. Ecclesiæ vetitum, II. nec non tempus feriarum,

III. Atque Catechismus, IV. Crimen, V. Sponsalia, VI. Votum

Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

I. *Vetitum*: nempe Episcopi, aut parochi prohibitio, ob dubium, an forte adsit impedimentum, aut inhabilitas ad contrahendum (2). II. *Tempus feriarum*: feriæ sunt ab Adventu ad Epiphaniam, et a die Cinerum ad octavam Paschæ. Sed hic advertendum, quod talibus temporibus vetatur benedicere nuptiis, instruere convivia solemnia, non quidem matrimonium contrahere, nec sponsam in domum conducere, si hoc fiat sine solemnitate: nec prohibitum est matrimonium consummare, ut recte dicunt *Bellarm. Sanch. Pont.*, et fuse id confirmat *Lambertini*, qui postea Benedictus XIV. (3). cum *Pignatell. Fill. Croix*, etc. ac cum *Declarat. S. C.* dicens Canones allatos a canonistis esse de consilio, non de præcepto (4). Et licet dicant aliqui peccari (sed tantum venialiter, ut communiter dicunt *Sanch. Bos. Sot. Sa, Escob.* etc. (5), contra *Concinam*, qui contendit esse mortale) omnino omittere benedictionem quæ datur a paracho, aut a sacerdote de ejus licentia in missa pro hac re peculiariter designata pro primis nuptiis, nam secundæ non benedicuntur, ut præcipit *Benedict. XIV.* in Bulla *Etsi pastoralis*, §. S. n. 4. edita 26. maji 1742; nihilominus communius et probabilius dicunt *Navar. Pont. Laym. Sanch. Bellarm. Castr. Salm. Viva*, etc. cum *Lambert* loco cit. ma-

(1) N. 979. — (2) lib. 6. n. 982. — (3) *Notif.* 89. n. 17. —

(4) lib. 6. n. 984. — (5) n. 988. v. Secundum.

trimonium consummare ante benedictionem omni culpa vacare, et probatur ex Trident. Sess. 24. cap. 1. et ex Rituali, ubi hoc non solum insinuatur, sed etiam præcipitur, et clarius ex can. *Nostrates*, 30. qu. 5. ubi dicitur: *Sicque deum benedictionem, et velamen cæleste suscipiunt; peccatum autem esse, si hæc cuncta in nuptiali fœdere non interveniant, non dicimus* (1). III. *Catechismus*: quid catechismi nomine veniat, alii dicunt esse Fidei professionem, quæ nomine baptizandi fit; alii aliter explicant. Cæterum hoc impedimentum cessavit per Tridentinum, ut dicunt *Sanch. Coninch. Castr. Salm.* etc. cum quadam Declaratione S. C. (2). IV. *Crimen*: sub hoc nomine olim comprehendebantur quædam delicta, nempe incestus cum propria matre, raptus alienæ sponsæ, etc.; sed hoc impedimentum etiam desuetudine exolevit (3). V. *Sponsalia*, nempe sponsalia cum alia persona inita, sed non dissoluta, de quibus jam puncto antecedenti sermo factus est.

54. — VI. *Votum*: nempe simplex castitatis, aut religionis, aut non nubendi. Hic notandum est, quod Episcopus ante nuptias contrahendas non potest dispensare in voto castitatis (cum votum est absolutum; secus si est pœnale aut conditionatum, juxta dicta *Tract. V. n. 49.*); excepto, si non dispensaretur, adesset periculum incontinentiæ, aut alterius damni gravis ob moram, nec posset citius adiri Papa, ut dicunt communiter *Sanch. Suar. Less. Nav. Sot. Silv. Salm.* etc. (4); reservationes etiam ad ædificationem, non ad destructionem institutæ sunt. Initis autem nuptiis, bene potest dispensare Episcopus (et ut dicunt *Salm.*, etiam Vicarius generalis, ex concessione generali, quæ ei collata est omnium casuum episcopaliū) in voto castitatis post matrimonium edito, aut etiam ante illud, ut communius et probabilius dicunt *Sotus, Sanch. S. Anton. Conc. Nav.* etc. ex *S. Thoma* (5). Et eadem facultate fruuntur etiam Mendicantes, ut communiter dicunt *Castrop. Wigandt, Sanch. Suar. Tourn. Salmant.* etc., vigore suorum privilegiorum (6). Votum tamen castitatis a conjugibus emissum communi consensu solus Pontifex potest dispensare, ut dicunt cum communiori *Sanch. Spor. Anacl.* etc. apud *Fer-*

(1) *Lib. 6. n. 984* Dubit. 2. — (2) *n. 985.* — (3) *ibid. v.* Dicitur IV. — (4) *n. 987.* Dubit. 3. — (5) *ib.* Dubit. 2. — (6) *ib. v.* An autem.

raris (1). Cæterum Episcopus, exceptis voto castitatis, et sponsalibus cum alia persona initis potest dispensare in omnibus impedimentis impediens, et in omnibus aliis, quæ post matrimonium suboriuntur; *Castrop, Bon. Salm. Croix*, etc. (2).

55. — Præter allata adest impedimentum clandestinitatis, nempe cum matrimonium fit prætermisissis tribus proclamationibus præscriptis a Trident. *sess. 24. cap. 1. de Reform. matrim.* Hæc ut fiant modo debito, oportet 1. ut fiant a proprio paroco, aut ab alio sacerdote de ejus licentia. 2. Ut fiant in ecclesia populo ad Divina congregato, ut præscribit Tridentinum; licet probabiliter dicant *Sanch. Barbosa*, et *Ronc.* posse eas fieri etiam tempore concionis aut processionis; imo admittunt etiam *Wigandt, Sanch. Laym. Barbos. Boss. Escob. Fill.* etc. (contra *Pont.* et alios) extra ecclesiam in loco magni concursus, quia sic jam finis Concilii obtinetur (3). 3. Ut fiant in loco originis, ut pluries declaravit S. C. (4). Unde si sponsi sunt diversarum parochiarum, oportet ut in utraque ecclesia fiant proclamationes; nisi esset (ut dicunt *Laym. Boss. Salm. etc.*) quod parochiæ essent inter se valde propinquæ. Et in casu quo alter sponsorum per breve tempus actualiter alibi moraretur, non satis est, quod ibi fiant proclamationes, sed oportet ut illæ fiant ibi etiam unde profectus est, ut valde probabiliter dicunt (contra *Pontium*) *Sanch. Coninch. Barbos. Ronc.* etc. cum Declarat. S. C. Præterea notandum hic, quod si alter sponsorum est externus, parochus non debet ad proclamationes procedere, nisi prius coram Ordinario fide authentica de ejus statu libero constiterit, ut habetur ex instructione S. C. (5). 4. Tres præfatæ proclamationes debent fieri tribus diebus festivis continuis, ut dicit Trident. *sess. 24. cap. 1.*, non autem immediatis, ut dicunt *Sanch. Ronc. Pont.* etc.; licet etiam probabiliter teneant *Trull. Salm. Hurtad. Regin.* etc. nihil ob stare esse immediatos, dum Concilium aliud non præscribit, quam *tribus diebus festivis*, et non addit ne sint immediati. Permittit etiam *Salm.* cum *Aver.* et aliis posse fieri proclamationes

(1) *Ferr. Bibl. v. Debitum conjug. art. 2. n. 4.* — (2) *lib. 6. n. 987.* Dubit. 3. — (3) *lib. 6. n. 991.* — (4) *Ut refert. Zach. Adnot. ad Croix lib. 6. p. 3. n. 477.* — (5) *lib. 6. n. 991.* Dubit. 3.

tribus diebus festivis non continuis, modo non intercedant plures dies festivi; sed hoc recte *Sanch. Castrop. Bonnac. Escob.* etc. non excusant saltem a culpa veniali (1). Hic advertendum quod si, factis proclamationibus, matrimonium non celebratur intra duos menses, præcipit *Rituale (tit. de sacr. matr.)* ut illæ denuo fiant, modo aliud Episcopo non videatur.

56. — Itaque proclamationibus jam absolutis, quæritur an quilibet impedimenti conscius, teneatur ad illud denuntiandum, licet illud non posset probare? Negant *Pont. Diana*, etc.; sed sententia verior, et communissima affirmat cum *Sanch. Castrop. Coninc. Escob. Laym. Bon. Barb.* etc., et ut probatur ex *cap. Præterea 12. de sponsal.* et ex *cap. 22. Super eo de Test. et attest.* ubi dicitur: *Matre asseverante ipsos esse consanguineos, non debent conjungi.* Et ita sufficit ad impediendas nuptias fama impedimenti, licet illud sciret sub secreto naturali, etiam cum juramento, ut dicunt *Sanch. Escob. Boss. Barbos. Salmant.* etc. cum *S. Thoma* (2), qui docet secreti juramentum non obligare, ubi agitur de impediendo damno communi, aut tertii (3). Hoc tamen intelligitur quoties denuntiatio potest commode fieri, quia contra non tenetur testis denuntiare cum gravi suo damno, aut cum gravi aliorum scandalo (4). Intelligitur item, facta monitione, quia antequam Episcopo, aut parocho impedimentum deferat, tenetur sponsos admonere (si admonitio est profutura) ut ab hujusmodi matrimonio desistant (5). Ad hoc autem, ut matrimonium impediatur ob testis denuntiationem, requiritur 1. ut ille non solum denuntiet, sed etiam deponat impedimentum, licet ceteroquin sponte ad deponendum se offerat, ut dicunt *Sanch. Boss. Gult.* etc., modo ille non probasset famam impedimenti, quia tunc sufficit ut denuntiet, ut habetur ex *cap. Non in duo, de sponsal.* 2. Requiritur ut deponat, aut denuntiet cum juramento. 3. Ex certa scientia, non autem auditu, excepto si impedimentum esset consanguinitatis, aut affinitatis, quia tunc sufficit, si illud sciverit, a personis certis, et fide dignis. 4. Requiritur ut testis non sit vilis conditionis, modo factum non sit adeo occultum, ut probari non possit aliter; nam ubi deficit potentia probandi, admittitur

(1) *N. 972.* — (2) *2. 2. q. 70. a. 1. ad 1.* — (3) *lib. 6. n. 995.* — (4) *ibid. in fin.* — (5) *n. 994. v. Certum.*

etiam probatio, quæ ex se non esset sufficiens; ita communiter DD. (1).

57. — Præterea super hac materia multa advertenda sunt. Advertendum 1. quod fama impedimenti sufficit ad impediendas nuptias, ut superius dictum est; sed hoc non currit, cum consanguinei sponsorum, ut dicunt *Sanch. Castrop. Guttier. etc. ex c. Cum in tua, de spons. aut ipsi sponsi, ut addit Sanch.*, jurarent non adesse impedimentum (2). Advertendum 2. quod contrahentes, cum sunt legitime interrogati, tenentur aut fateri impedimentum, aut a nuptiis abstinere, licet impedimentum non sit probatum; nisi tamen occulte obtinuissent dispensationem; tunc enim non tenentur patefacere impedimentum, cum illud non sit aliunde probatum; ita *Silv. Laym. Sanch. Ronc. Boss. et alii communiter* (3). Advertendum 3. quod parochus, Episcopus, aut alius iudex, si ipse tantum habuisset notitiam impedimenti, modo id non sciat sub sigillo confessionis, tenetur impedire matrimonium. Nec obstat dicere quod peccatori occulto non potest negari Sacramentum, cum ille publice petit; hoc enim currit cum aliud non evenit malum, quam sacrilega perceptio Sacramenti; secus autem cum interveniunt alia gravia damna, quæ plerumque accidunt ex matrimoniis invalidis; ita recte docent *Sanch. Castr. Boss. Coninch. Ronc. Escob. etc. contra Pontium* (4). Et hic advertendum parochum teneri sub gravi, cum aliquod celebrandum est matrimonium, investigare diligenter utrum aliquod subsit impedimentum (5).

58. — Advertendum 4. quod Episcopus, juxta Trident. *Sess. 24. c. 1. de reform. matrim.* potest ex tribus duas proclamationes dispensare, ut unica tantum, et etiam ut nulla fiat, cum justa intervenit causa, ut cum suspicio probabilis habetur matrimonium malitiose impediri, ut dicitur in textu Concilii; et etiam ob alias causas, ut dicunt *Sanch. Barbos. Pont. Cabass. Bonac. Bos. Salm., etc.*, nimirum si nuptiæ celebrandæ essent inter primarios homines, aut inter senes, aut inter personas valde dispares conditione, ætate, divitiis, aut alia qualitate: aut si moraliter certum esset nullum subesse impedimentum: aliter Episcopus, si dispensat, semper

(1) n. 997. — (2) lib. 6. n. 999. — (3) n. 1000. — (4) n. 1002. — (5) n. 54. v. Certum.

se certum saltem aliunde facere debet impedimentum non adesse (1). Et cum dispensatio necessaria esset ad evitandum grave damnum spirituale aut temporale, aut ad auferendum aliquod impedimentum alicujus notabilis boni, etiam privati, tunc (ut dicunt *Ronc. Sonch. Barb. Castro-pal. Bonac. Filiuc. Boss. Conin.*, etc.) Episcopus tenetur ad dispensandum, ut esset 1. si probabilis timor haberetur, ne matrimonium injuste impediretur. 2. Si matrimonium necessarium esset ad evitandum infamiam sponsi, aut prolis, v. gr. præcessisset defloratio, et sponsus jamjam moriturus esset, aut discessurus in longinquam regionem, aut timeretur ne mutaret voluntatem. 3. Si parentes cogerent filium ad ducendam indignam. 4. Si timeretur aliquod periculum spirituale aut temporale. 5. Si immineret tempus Adventus, aut Quadragesimæ, ut addit *Roncaglia*, et ita pariter ob quamcumque aliam rationabilem causam, juxta prudentum judicium (2). Dicit tamen *Boss.* (3) quod si forte Episcopus his stantibus causis injuste negaret dispensationem, ipsi recurrere debent ad judicem superiorem; non possunt tamen contrahere, nisi cum periculum esset in mora, et ad Superiorem adeundi non suppeteret facultas. Advertendum hic ex Concilio præcipi quod, cum dispensetur in proclamationibus, *ante consummationem denuntiationes in ecclesia fiant, . . . nisi Ordinarius judicaverit, ut remittantur.* Insuper advertendum id quod mandat observari *Bened. XIV.* in Bulla *Nimiam licentiam* (edita 18. Maji 1743.) ubi vetat, ne Episcopi alii sacerdoti quam parocho licentiam assistendi matrimoniis dent, nec dispensent in denuntiationibus, nisi *urgente legitima, gravissima et ineluctabili causa*, cum apertissime intelligant ex Trident. facultatem effrænatam ac immoderatam dispensandi sibi non adesse. Et ne committant facultatem contrahendi coram alio sacerdote, quam parocho, prius quam ex diligentibus abhibitis sibi tuto constiterit nullum interponi impedimentum.

59. — Queritur hic tandem, an Vicarius generalis, et etiam parochus possint in denuntiationibus dispensare? Quoad Vicarium generalem probabilius est, quod possit,

(1) *N. 1006.* — (2) *lib. 6. n. 1005. v. Docet.* — (3) *Boss. tom. 1 c. 7. n. 34. de Matr.*

dum ipse cum Episcopo unum efficit tribunal; ita communissime *Sanch. Castr. Bon. Wig. Elbel, Barb. Navar. Ronc. Fill.* contra *Pontium*, et *Dianam* (1). Parochus contra non potest, quia ille nulla potitur jurisdictione. Unde si præsumat assistere ad matrimonium sine denuntiationibus, incurrit suspensionem ab officio tribus annis, sed hæc est ferendæ sententiæ, ut habetur ex *cap. Cum inhibitio, §. Sane, de clandest. desp.* Probabiliter tamen dicunt. *Sanch. Laym. Croix, Ronc. Gob. et Elbel*, quod in casibus, in quibus Episcopus tenetur dispensare, et non possit ad eum confugere, et contra periculum dilationem non pateretur, in eo casu parochus non potest quidem dispensare, sed potest (modo ei constet non subesse impedimentum) declarare tunc non obligare præceptum denuntiationum. Imo addunt *Pont. Castrop. Boss. Salmant. Busemb. Sanch. Conc. Sot. Escob.*, etc. ipsosmet sponso, si certi sunt nullum adesse impedimentum, posse, omissis denuntiationibus, contrahere (2).

PUNCTUM V.

De impedimentis dirimentibus.

Innuntur impedimenta dirimentia 60. I. De impedimento erroris circa personam, et circa qualitatem 61. II. Conditionis III. Voti. IV. Cognationis 62. V. Criminis 63. VI. Disparitatis cultus. VII. De violentia, et metu 64. VIII. De imped. Ordinis IX. Ligaminis. X. Publicae honestatis. 65. XI. Aetatis 66. XII. Affinitatis 67. De impedimento ad petendum 68. Quinam dispensare potest in hoc impedimento 69. XIII. De clandestinitate, et de assistentia testium. De parochi assistentia 70. et 71. De vagis, et exteris 72. Quænam assistentia parochi requiratur 73. XIV. De impotentia 74. et 75. XV. De raptu. 76.

60. — IMPEDIMENTA dirimentia (præter defectum consensus) sunt sequentia :

I. Error, II. Conditio, III. Votum, IV. Cognatio, V. Crimen, VI. Cultus disparitas, VII. Vis, VIII. Ordo, IX. Ligamen, X. Honestas,

(1) *Lib. 6. n. 1007.* — (2) *lib. 6. n. 1007. Dubit. 2.*

XI. Aetas, XII. Affinis, XIII. Si clandestinus XIV. et impos, XV. Raptave sit mulier, nec parti reddita tutæ.

Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

61. — Sermo sit de singulis sigillatim. *I. Error*: Error circa personam lege naturæ irritat matrimonium, licet sit vincibilis, et etiamsi concomitans, qui causam non dedit contractui, adeo ut etiam cognito errore, pariter nuptiæ contractæ fuissent (1). Error contra circa personæ qualitatem, v. gr. si illa judicata fuerit nobilis, virgo, aut dives, et talis non reperiatur, certe non irritat matrimonium; et hoc currit juxta communem sententiam, et veriore cum *Sanch. Mol. Laym. Nav. Conc. Hab. Ronc. Less. Gon. Salm.*, etc. cum *S. Thoma* (2), contra *Pontium*, et alios paucos, etiamsi error dederit causam contractui; nam intercessit jam consensus circa substantiam matrimonii, quæ consistit in verificatione personæ; alioquin si verificandæ essent omnes qualitates a sponsis apprehensæ, innumerabilia matrimonia restarent dubia, et litibus obnoxia (3). Qualitas tamen si redundaret in substantiam, communiter dicunt DD. tunc errorem circa qualitatem irritare matrimonium. Tres dantur regulæ quibus dignosci possit, quando error circa qualitatem redundet in substantiam. *Prima*, cum quis actu intendit, aut prius, voluntate numquam mutata, intellexit non contrahere, nisi sub illius qualitatis conditione; ita *Sanch. Pont. Castr. Salm.* et alii communiter (4). *Secunda*, cum qualitas est propria et individualis alicujus certæ personæ, v. gr. si quis intendit contrahere cum primogenita regis Galliae, ita *Castr. Petrocor. Habert, Laym. Holzm.* et *Spor.* Secus autem si intenderet contrahere cum una filiarum regis, quia tunc qualitas non est individualis, sed communis aliis filiabus, et tanto minus si intenderet contrahere cum filia regis, nisi esset quod principaliter intenderet non contrahere, nisi cum persona regali (5), ut dicemus mox infra in tertia regula. *Tertia*, cum contrahens principaliter intendit qualitatem, et minus principaliter personam, ut si diceret: *Volo ducere, no ilem, qualem puto esse N. N.* Secus autem esset, si diceret: *Volo*

(1) *L. 6. n. 1010*. — (2) *Suppl. q. 51. art. 2. in corp. ad 1. et ad 3.* — (3) *l. 6. n. 1011. et 1012.* — (4) *n. 1013. et 1014.* — (5) *n. 1015.*

ducere *N. N.* quam puto esse nobilem; ita *Sotus*, *Silt.* *Abul.* *Holz.* *Cabass.* et alii cum *S. Thoma* (1).

62. — II. *Conditio*: Per conditionem intelligitur servilis; unde si ex ignorantia cum serva contrahitur, matrimonium nullum est (2), et hoc etiamsi ignorantia esset crassa, ut probabilius dicunt *Sanchez.* *Conin.* *Salm.*, etc. contra *Sotum* (3). Secus autem si jam sciret illam esse servam, tunc enim valide contraheret, fieret tamen irregularis ex *Can. Si quis, dist. 34.* (4). Sicut etiam esset validum matrimonium, si ipse esset servus, uti probabilius tenent cum *S. Thoma* (5) *Sanch.* *Salm.* *Bonac.*, etc. (6). Idem curcit, prout probabilius dicunt *Sanch.* *Salm.* *Bon.*, etc. contra *Castropalaum* (7), si serva ob matrimonium fieret libera, ut evenit, cum dominus ipsemet chirographum dotale dat servæ, aut eam in uxorem dat alteri ignoranti esse servam III. *Votum*: intelligitur solemne castitatis vel ob Ordinis sacri susceptionem: vel ob religiosam professionem spontaneam: dicitur *spontaneam*, nam illa emissa metu, nulla est (8). An autem Papa possit dispensare in voto in professione emisso, probabilissimum est posse, cum *S. Thoma* (9), *S. Antonin.* *Suar.* *Castr.* *Less.* *Sanch.* *Cajet.* *Pont.* etc. (10). Et idem dicitur de voto sacri Ordinis (11). IV. *Cognatio*: Triplex est cognatio: *legalis*, quæ oritur ex adoptione perfecta, nempe facta principis supremi rescripto; et hæc dirimit matrimonium inter adoptantem et adoptatum; et inter uxorem et descendentes adoptati, et inter uxorem adoptantis, ac inter ejus consanguineos in primo gradu; ita ex *c. Per adoptionem 3. q. 3.* et ex *c. Diligere 30. q. 3.* (12). *Spiritualis* est illa quæ oritur ex Baptismo, aut ex Confirmatione; et hæc dirimit matrimonium inter baptizantem et baptizatum, inter patrinum et baptizatum, et parentes baptizati, ut ex *c. 1. de Cogn. spir. in 6.* et ex *Trident. sess. 24. c. 2.* (13). Vide dicta *Tract. XIV. n. 33. et 53.* Tertia denique est *carnalis*, quæ provenit ex consanguinitate personarum quæ ex eodem stipite descendunt: et hæc in linea transversali lege ecclesiastica matrimonium dirimit usque

(1) *n. 1016.* — (2) *l. 6. n. 1017.* — (3) *n. 1019.* — (4) *n. 1018.* — (5) *suppl. q. 52. a. 1. ad 1.* — (6) *lib. 6. n. 1018.* v. Si vero. — (7) *n. 1022.* — (8) *n. 1024.* — (9) *in 4. D. 38. q. 1. art. 4. ad 1.* — (10) *l. 3. n. 256.* — (11) *ibid. et lib. 6. n. 807. 808. et 1059.* — (12) *n. 1027.* — (13) *n. 1028.*

ad quartum gradum; sed in linea recta semper (1). An autem in linea recta hoc sit lege naturæ, an Ecclesiæ, quæstio est: cæterum probabile est in primo dumtaxat gradu lege naturæ prohibitum esse matrimonium in linea recta, adeo ut in reliquis gradibus possit Papa dispensare; ita *Less. Lugo, Sanch. Salm. Ronc.*, etc. Vide dicta *Tract. IX. n. 18*. Ad distinguendos gradus consanguinitatis, hæ traduntur regulæ: I. In linea recta tot sunt gradus, quot sunt personæ, dempto stipite, qui nunquam in numero computatur. II. In linea transversali æquali quot gradibus sponsus distat a communi stipite sponsæ, tot distant inter se. III. In linea transversali inæquali quot gradibus consanguineus remotior distat a stipite, tot distant inter se (2). An autem debeat in dispensatione exprimi gradus proximior, vide *seq. n. 86*.

63. — V. *Crimen*: Crimina matrimonium dirimentia sunt homicidium, adulterium et raptus. De raptu dicetur infra *n. 76*. Loquendo igitur hic de homicidio, et adulterio, hoc impedimentum tribus in casibus incurritur, nimirum, 1. Utroque patrante (to patrante respicit solunt homicidium, non vero adulterium). 2. Uno patrante. 3. Nemine patrante. Et 1. utroque patrante intelligitur cum ambo sponsi conspirarunt (sed sine adulterio) in conjugis mortem, quocum alter eorum matrimonio ligatus erat, fine matrimonii ineundi cum eo (3); saltem cum alter sponsorum talem habuit finem et complici communicavit, ut probabilius tenent *Pont. Vasq. Peyr. Diana, Salm.*, etc. contra *Sanch. et Castrop.* qui affirmant impedimentum incurri, etiamsi finis prædictus matrimonii parti alteri participatus non fuerit. Cæterum ego puto sufficere, seu saltem requiri ut indiciis sufficientibus manifestatus sit, v. gr. donis, litteris amatoriis, aut aliis signis amoris et familiaritatis quæ inter partes intercesserunt (4). II. Uno patrante, cum una pars tantum, altera inscia, conjugem suum dedit morti; sed amplius adulterium commisit cum parte cui nubere cupit, ut ex *can. Si quis vivente 5. Caus. 31. q. 1. et cap. Propositum I. de eo qui duxit*, etc. Sed ad incurrendum hoc impedimentum requiritur 1. ut adulterium præcedat homicidium; 2. ut adulterium sit

(1) *n. 1029*. — (2) *lib. 6. n. 1026. v. Prima*. — (3) *n. 1033. v. Ex I. capite*. — (4) *n. 1034*. —

perfecte consummatum cum seminatione intra vas non tantum ex parte viri, sed etiam mulieris, juxta sententiam *S. Bonav. Innoc. Hostiens. Viquer. et P. Concina*, qui tradit eam ut communem; et merito probabilem vocant *Sanchez, Castrop. Ronc. Salm. etc.* Ratio, quia hoc impedimentum habet rationem poenae, et quævis poena non incurritur, nisi crimen sit perfecte consummatum in suo genere; ut autem adulterium sit perfecte consummatum, requiritur ut adulteri fiant una caro per utriusque seminationem mixtionemque seminum; ait enim *D. Thomas*, (cujus verba proferemus infra n. 68 in fin.) quod tantum per mixtionem seminum vir et foemina efficiuntur una caro (1). Requiritur 3. ut uterque adulter sint conscii prioris matrimonii; quare probabiliter (ut dicunt *Sanch. Rebell. Aversa, Bus. et Salm.*) excusat ignorantia etiam culpabilis, si non sit affectata (2). Requiritur 4. ut occisio sit patrata eo fine, ut ducere possit adulteram, et talis finis sit ei manifestatus (saltem signis supra narratis); ita *Sanch. Pont. Vasq. Salm Perez, etc.* (3).

III. *Neutro patrante*, intelligitur cum non intercessit homicidium, sed tantum adulterium cum matrimonii promissione, ut habetur ex *cap. fin. de Eo qui duxit, etc.* Ad incurrendum hoc impedimentum requiritur primo ut adulterium et promissio intercesserint vivente conjuge. Secundo ut promissio non sit revocata ante adulterium. Tertio ut promissio sit acceptata. Hæc certa apud omnes habentur (4). Alia sunt dubia, quocirca dicimus 1. probabile esse cum *Sanch. Castr. Gutt.* (contra *Pont.*, etc.) ad acceptationem non sufficere solam adulteræ taciturnitatem (5). Dicimus 2. probabilius et communius esse cum *Laym. Bonac. Salm. Holzm. Croix, Spor. etc.* (contra *Sanch. Castr.*, etc.) non sufficere promissionem fictam, dum textus citatus requirit promissionem, qualis non est promissio ficta (6). Dicimus 3. non sufficere conditionatam promissionem; cum enim agatur de poena, pro promissione a textu allata, debet intelligi absoluta, et probabilius etiam dicunt *Laym. Conin. Perez, Holzm. contra Sanch. Tourn.*, etc. Dicimus 4. contra probabilius, et communius esse cum *Sanch. Bonac. Castr. Sot. Coninch. Silv.*, etc. adversus *Bellarmin. Laym. Holzm. Elbel*, etc. non

(1) *lib. 6. n. 1036. v.* Hinc autem. — (2) *ibid. v.* Requirit. V. — (3) *ibid. v.* Requirit. VI. — (4) *n. 1037.* — (5) *n. 1038.* — (6) *n. 1039.*

requiri mutuam promissionem; nam in *c. 1. et 6. de Eo qui duxit*, etc. nulla mentio fit repromissionis, sed tantum fidei datae (1). Præterea notandum est ad tria illa crimina addendum esse quartum, ex quo etiam oritur impedimentum, et est adulterium cum *matrimonio attentato*; nempe cum vir vivente uxore aliam cognoscit, ac intentat cum illa contrahere: hoc matrimonium est nullum, sive copula præcesserit, sive sequatur attentatum, ut habetur ex *c. 2. 4. 5 et 9. de eo qui duxit*, etc. (2). Qui autem, vivente uxore, daret fidem ducendi aliam, sed sine adulterio, et sine matrimonio attentato, non incurreret hoc impedimentum, sed non excusaretur a culpa gravi, ut communiter dicunt *Sanch. Laym. Bon. Castr. Elbel*, etc. et deducitur ex *c. fin. de Eo qui duxit* (3).

64. — VI. *Disparitas cultus*: intelligitur disparitas religionis. Hæc dirimit matrimonium inter baptizatum, et non baptizatam; sed inter baptizatos, nempe inter Catholicum, et hæreticam disparitas non dirimit, sed tantum impedit matrimonium, et reddit illicitum, nisi Papa dispenset, ut patet ex *c. 1. de Divort.* et ex Bulla Bened. XIV. *Matrimonia*, data 4. Nov. 1741. (4). VII. *Vis*: intelligitur non solum vis proprie dicta, sed etiam metus, qui dirimit matrimonium tam lege ecclesiastica, ex *c. Significavit, c. Veniens et c. Consultationi, de Eo qui duxit*, etc. quam lege naturali (5). Et dirimit, licet juramento sit firmatum, modo juramentum non sit præstitum ad liberum præbendum consensum, quia tunc certo obligat, ut ait *P. Viva* (6). Sed ad hoc ut metus irritet matrimonium, 1. debet esse gravis, quia levis satis non est, ut tenendum est cum sententia communissima *Pont. Gastr. Sanch. Sot. Tamb. Bos. Vivæ* (contra *Lugo, et Nav.*) cum *S. Thoma* (7), qui dicit: *Coactio metus, quæ cadit in constantem virum, tollit matrimonium, et non alia.* Ratio est, quia neque lege naturæ, nec positiva habetur quod metus levis tollat matrimonium (8). Pro metu gravi intelligitur periculum mortis, exilii, carceris, infamiæ, aut amissionis gravis bonorum, aut excommunicationis, aut alius damni gravis, quod contrahens timeret sibi, aut sibi conjunctis usque ad quartum gradum: ita communiter

(1) *Lib. 6. n. 1041.* — (2) *n. 1042.* — (3) *n. 1043.* — (4) *n. 56. et 1044.* — (5) *n. 1045. et 1054.* — (6) *n. 1045.* — (7) *Suppl. q. 47. a. 3.* — (8) *l. 6. n. 1055.*

DD. (1). Solus metus reverentialis erga parentes, avos, dominos, Prælatos, et tutores (addunt *Roncagl. Sanchez, Boss.*, etc. etiam erga patruos, et fratres natu majores) dicimus cum sententia communi *Lessii, Sot. Sanch. Suar. Mol. Laym. Conc. Pont.*, etc. cum quadam decisione Rotæ rom. contra aliquos canonistas, quod non satis sit ad irritandum matrimonium, nisi cum additur timor gravis mali, ut diuturni odii, aut indignationis, aut verberum, etc., nam, ut recte ait *Pont.*, metus mere reverentialis non est proprie metus, sed simplex reverentia, quæ secum nullius mali affert timorem, sed solam quamdam erubescientiam, quæ potius ab intrinseco quam ab extrinseco ortum habet, sicut mox infra explicabitur (2). 2. Metus iste debet esse ab extrinseco incussus, nempe ab alio: et non sufficit ut sit ab intrinseco, ut si quis contraheret, ut ab aliquo liberetur damno, a nemine incusso, sed a seipso apprehenso; ita communiter *Sanch. Pont. Sot. Ronc. Salm.* (3). 3. Debet esse injuste incussus; unde si forte sponsus, facta matrimonii promissione ex timore carceris, quem ei juste minitatus est judex, contrahat, aut timore ne sponsa eum accuset, tunc matrimonium est validum. 4. Debet incuti metus ad finem contrahendi matrimonii; quare si stuprator ducit corruptam incussus timore minarum illius conjunctorum, matrimonium est nullum; secus vero si parentes minantur ei mortem ob violationem puellæ, et ille, ut a periculo liberetur, matrimonium contrahit; ita communiter *Sanch. Bonac. Ronc.* et alii (4). Dubitatur autem an irritato facto matrimonio metus causa, libera restet etiam pars quæ metum incussit? Affirmant probabiliter *Sanch. Sot. Castr. Busemb. Hurtad.*, etc.; sed probabilior videtur opposita *Pontii, Nav. Coninch. Salm.*, etc. uti deducitur ex c. 1. de eo qui duxit, quia nemini commodum de suo facinore comparandum est. Imo dicimus cum *Castrop.*, eum, qui metum incussit, omnino teneri mulierem ducere, cum non posset alio medio illius honori consulere (5).

65. — VIII. *Ordo*: intelligitur sacer, quo dirimitur matrimonium, non quidem lege divina, uti volunt nonnulli, sed ecclesiastica, sicut probabilius docent *Sanch. Pont. Suar.*

(1) *Lib. 6. n. 1047. et 1048.* — (2) *n. 1056.* — (3) *n. 1049.* — (4) *Ibid. ad 1053. ubi alii casus discutiuntur.* — (5) *n. 1057.*

Bellarmin., etc. cum *S. Bonav.* et *S. Thoma* (1) qui dicit: *Sed quod (Ordo) impediatur matrimonium, ex constitutione Ecclesiæ habet*; quia votum simplex castitatis ex se non irritat certe matrimonium; si igitur irritat, est quia est solemne, sed talis solemnitas dumtaxat provenit ex lege Ecclesiæ: ideoque bene potest Papa in eo dispensare (2). IX. *Ligamen*: intelligitur de eo qui alio matrimonio ligatus est, propter quod cum nemine alio contrahere potest, nisi certe constet de prioris conjugis morte: qui si comparet, tenetur, qui aliud contraxit matrimonium, ad priora redire vota (3). X. *Honestas*: nempe publica honestas, qua nullum redditur matrimonium illius qui, sponsalibus celebratis cum una, matrimonium contrahit cum consanguinea illius in primo gradu, sicut novissime statuit Tridentinum, quia jure antiquo tale impedimentum extendebatur usque ad quartum (4). Hic notandum I. tale impedimentum non oriri ex sponsalibus cum persona incerta initis (v. g. cum una ex filiabus Petri), uti constat ex *c. uno de sponsal. in 6.*, neque ex sponsalibus conditionatis, si adhuc conditioni non fuerit eventus, ut dicunt communiter *Sanch. Castrop. Bonac. Salmant.* et certum est ex declaratione Bonif. VIII. apud *Tournely*. Notandum 2. ex matrimonio rato oriri impedimentum publicæ honestatis usque ad quartum gradum, licet matrimonium fuerit nullum, modo nullitas non provenit ex defectu consensus, quia in hoc jus antiquum correctum non est a Concilio; ita communiter *Sanch. Pont. Castrop. Salmant.* Sed hic quæritur an adsit impedimentum, cum nullitas oritur ex defectu consensus? Affirmant *Sanchez, Pont.* et alii, quoties defectus est occultus (et idem dicunt de sponsalibus nullis ob quemcumque defectum occultum, cum valida sunt in foro externo); sed probabilius negant *Castr. Bon. Conc. Salm. Coninch.* etc. quia in textu citato universaliter dicitur quod ex matrimonio nullo defectu consensus, non oritur impedimentum; et ita refert *Barbosa* declarasse S. C. Quoad autem sponsalia, indistincte dixit Trident. sess. 24. c. 3. de Reform. matrim. *Ubi Sponsalia quacumque ratione valida non erunt, sancta Synodus prorsus tollit impedimentum* (5). Notandum 3. sponsalia licet mutuo consensu soluta, aut alia ex justa causa, parere im-

(1) in 4. dist. 37. q. 1. art. A. — (2) lib. 6. n. 1058. et 1059. — (3) 1060. — (4) n. 1061. — (5) lib. 6. n. 1062. —

pedimentum, uti recte dicunt *Sanch. Tourn. Conc. Sot. Laym. Bonac. Salmant.*, etc. (contra *Pont. Castrop.*). Ratio est quia ex sponsalibus validis, juxta *Trid.* jam oritur impedimentum; unde hoc non potest deinde tolli sponzorū voluntate, aut alia causa superveniente: et hæc sententia (uti recte ait *La-Croix*) est omnino tenenda ex approbatione S. C. approbata ab Alex. VII. die 6. Julii 1668, ubi prohibitum fuit, ne hoc deinceps amplius in dubium revocaretur (1). Notandum 4. ex matrimonio nullo, ex eo quod fuit clandestinum, etiam oriri impedimentum publicæ honestatis, ut recte dicunt *Pont. Castropal. Pign. Ronc. Tourn. Conc. Laym.*, etc. (contra *Sanch. Nav. et Coninch.*), et ita declaravit S. C. (2). Insuper hic advertendum matrimonium ratum cum una sorore, sed invalidum ob publicam honestatem, non inducere impedimentum in præjudicium alterius sororis, cum qua contracta sunt sponsalia, uti ex *cit. c. un. de spons. in 6.* (3).

66. — XI. *Aetas*: intelligitur, si sponsus sit minor natus quam 14. annos completos, et sponsa 12., matrimonium est nullum, uti habetur ex *c. 7. 10. et 14. de Despons. impub.*, modo malitia non suppleat ætatem, ut excipitur ex *c. De illis 9. eod. tit.*; sed hoc intelligitur pro illis impuberibus qui pubertatem jam attingunt; et præterea intelligitur de illis qui non solum potentes sunt ad generationem, sed etiam sunt capaces ad intelligendas consequentias conjugalis vinculi, ad quod contrahendum perfecto opus est rationis usu, ut dicunt *Sanc. Sotus*, et alii cum *S. Thoma* (4). Quæritur hic, an matrimonium sit nullum, si pueri etiam completa ætate coire nequeant? Alii affirmant, sed communiter negatur cum *Nav. Castr. Sanch. Silvest.* etc.; nam nulla lege cavetur quod matrimonium inter puberes pueros sit nullum, si adhuc potentia generandi careant; dum impotentia tunc potius judicanda est temporalis, quam perpetua. Itaque tunc, ut communius dicunt *Castr. Pont. Sanch. Silvest. Escob.*, etc. quoad marem expectanda est ætas usque ad annum 18, quoad mulierem saltem usque ad 14. (5). Notandum hic matrimonium senum ætatis decrepitæ etiam

(1) *n. 1063.* — (2) *n. 1064.* — (3) *ibid. v.* Notandum. —

(4) *n. 1065. et 1066.* — (5) *lib. 6. n. 1067.*

esse validum, modo coire possint arte medica; ita communiter *Sanch. Salm.* et alii cum *S. Thoma* (1).

67. — XII. *Affinis*: Affinitas illa quæ oritur ex copula habita ab uno sponsorum cum consanguineis alterius. Hæc dirimit matrimonium usque ad quartum gradum, si ex copula licita nata est: usque ad secundum, si ex illicita; ita ex *Trid. sess. 24. c. 4.* Notandum hic quod affinitas non parit affinitatem, unde duo fratres possunt ducere duas sorores; et vitricus potest ducere uxorem sui privigni, ut declaravit *S. C.* (2). Insuper notandum quod si quis cognoscit sororem sponsæ suæ, neutram sine dispensatione ducere potest; sed obtenta dispensatione, si iterum eandem sororem sponsæ cognoscit, nova dispensatione non indiget; et hoc etiamsi dispensatio executioni data sit, ut dicunt probabilius *Sanch. Tourn. Anacl. Guttier.*, etc. contra *Habert. et Elbel*, cum Declaratione *S. C.* quia illa affinitas jam per dispensationem sublata est ad effectum contrahendi matrimonium. Et ita revera respondit *S. Pœnitentiaria* 21. Sept. 1752. cuidam rescripto quod authenticum ego vidi. Advertit autem *Lambertini* (3) cum *Fill. Cleric. et Tamb.*, quod si postea impedimentum, super quo in foro conscientiæ dispensatum est, detegatur in foro externo, et conjuges non possunt ad probandam dispensationem aliquam probationem adducere, tunc Episcopus aut parochus debet quiescere, si confessarius testetur de obtenta dispensatione (4).

68. — Præterea notandum præfatum affinitatis impedimentum tunc dirimere matrimonium, cum illud præcessit; sed si post matrimonium conjux rem habet cum consanguineo alterius in primo aut secundo gradu, ille privatur jure petendi debitum, ut habetur ex *c. Si quis 1. de Eo qui cognov.*, etc. et ex Declaratione *Gregorii XIII.* (5). Advertendum autem: ab hoc impedimento 1. excusat metus, v. g. si uxor metu gravi coacta cognoscitur a consanguineo viri; ita communiter et probabilius *Nav. Bonac. Rebel. Elbel* cum *Laym. Sot. Castr. et Salm.* qui hoc probabile vocant, quia sicut metus gravis a lege humana, ita etiam excusat a pœna (6). 2. Excusat ignorantia: hæc ignorantia potest

(1) *Ibid.* v. Matrim. — (2) n. 1038. et 1069. — (3) *Notif.* 87. n. 51. — (4) *lib. 6. n. 1140.* — (5) *lib. 6. n. 1070.* — (6) n. 1071.

esse aut facti, aut juris, aut poenæ. Si est facti, nempe si conjux ignorat illam personam, cum qua copulam habet, esse consanguineam sui conjugis, ab omnibus excusatur, licet ignorantia esset crassa, ut dicunt *Sanch. Pont. Nav. Castr.*, etc., cum illa poena sit imposita, ut legitur in textu citato, *scienter peccantibus* (1). Nec incurritur ab eo qui ignorat legem ecclesiasticam, quæ præter divinam id prohibet; dum non potest incurri poena illius legis, cujus nulla habetur notitia; ita communissime *Suar. Nav. Bonac. Wigandt, Pont. Salm.* etc. contra pauciores (2). Et est etiam probabile non incurri ab eo, qui licet sciat legem ecclesiasticam, ignorat tamen poenam; ita tenent *Bon. Wigandt, Castrop. Boss. Coninch.* et alii; quia hoc impedimentum (ut dicunt) habet veræ poenæ rationem; alias etiam incurreretur ab eo qui citra culpam committeret incestum; et cum sit poena extraordinaria, ei non subjicitur ignorans, uti dicitur *Tract. XIX. n. 8.* loquendo de *Censuris* (3). 3. Non incurritur præfatum impedimentum, nisi copula sit ex utraque parte consummata cum seminatione, ut probabiliter dicunt *Castrop. Silv. Sanch. Bonac. Salm.* et alii cum *S. Bonavent.* et *S. Thoma* (4), qui dicit: *Vir et fœmina efficiuntur una caro per commixtionem seminum: unde.... nisi mixtio seminum sequatur, non contrahitur affinitas.* Advertendum tamen quod in dubio semper præsumenda est copula fuisse perfecta, et consummata ab utraque parte (5).

69. — Huic impedimento, communis est sententia cum *Merbes. Castr. Laym. Pont. Sanch. Boss. Wig. Anacl.*, etc. contra aliquos pauciores, posse dispensare Episcopos ex potestate sua ordinaria, aut saltem ex consuetudine jam introducta (6). Et possunt delegare etiam aliis facultatem dispensandi, cum ipsa annexa sit dignitati episcopali; ita etiam communiter *Barbosa, Pont. Sanch. Castrop. Salm. Bon.*, etc. (7). Item possunt dispensare omnes confessarii mendicantes ratione privilegiorum suorum, ut referunt *Sanch. Pont. Spor. Salm.*, etc. contra *Concinam* (8). Ad hoc autem ut regulares confessarii possint super hoc impedimento dispensare, alii volunt ut illi habeant licentiam

(1) *N. 1073* — (2) *n. 1072.* — (3) *n. 1074.* — (4) *Suppl. qu. 55. art. 4. ad 2.* — (5) *l. 6. n. 1075.* — (6) *lib. 6. n. 1076.* (7) *n. 1125.* — (8) *n. 1127.*

suorum Generalium, aut Provincialium; alii absolute id negant; cæterum recte dicunt *Salm.* cum aliis, non requiri, sed sufficere licentiam Superioris localis, dum privilegium concessum Benedictinis Vallisolitanis a Martino V. et a Julio II. concessum fuit Priori monasterii (1).

70. — XIII. *Si clandestinus*: Advertendum clandestinitatem, loquendo de matrimonio, bifariam accipi posse: primo cum fiunt nuptiæ omissis denuntiationibus, et de hac jam actum est num. 55. Secundo cum celebratur matrimonium sine parochi, et testium assistentia, et de hac est sermo. *Trid. sess. 24. c. 1.* declaravit nullum fore matrimonium, nisi contrahatur coram parochi, aut alio sacerdote de ejus licentia, et coram duobus saltem testibus; et hoc currit (si in locis ubi *Trident.* receptum est, versatur) etiamsi aliqua urgeat necessitas quæ oppositum expostularet, et etiamsi matrimonium sit contractum ex ignorantia; ita communiter DD. (quicquid dicant aliqui cum *Scoto*), dum Concilium declaravit *omnino inhabiles* eos qui aliter contrahunt (2). Quoad testes, notandum quod quilibet testes in hoc sufficiunt, etiam mulieres, pueri (modo sint rationis capaces), infideles, infames, parentes, servi, et etiam illi qui casu illac transeunt, aut vi detinentur; ita communiter *Sanch. Barb. Castrop. Laym. Bon., etc.* (3).

71. — Quoad parochum autem, plura notanda sunt. Notandum I. nomine parochi intelligi non solum Episcopum, et Vicarium capitularem Sede vacante, sed etiam Abbatem jurisdictionem quasi episcopalem habentem, Vicarium generalem Episcopi, licet ei hoc Episcopus prohibuisset, cum non possit hic impedire quominus parochus, aut Vicarius suus generalis matrimoniis assistat, ut pluries declaravit S. C. (4). Peccaret tamen graviter parochus, si assisteret postquam ei ab Episcopo jurisdictio vetita sit, ut communiter dicunt DD. Notandum 2. parochum etiam irregularem, aut suspensum, aut excommunicatum, licet vitandum, valide assistere, ut dicunt communiter *Sanch. Pont. Salm., etc.* et *Fagn.* cum Decreto S. C.; ibi enim non exercet jurisdictionem, sed tantum uti testis assistit (5). Licet,

(1) *N. 1128.* — (2) *n. 1079.* — (3) *n. 1085.* — (4) *vide P. Zacch. ap. Croix. l. 6. p. 3. n. 725.* — (5) *lib. 6. n. 1082.*

assistente vitando, non excusarentur a culpa gravi nec ipsi nec sponsi, modo casus non accideret quo gravissima causa urgeret, ut citius matrimonium contraheretur; et non sup- peteret tempus Episcopum adeundi, ut dicunt probabilius *Coninch. Pont. Suar. Vasq. Bonac.*, etc. contra *Sanch. Bos.*, etc. (1). Contra probabilius dicunt *Sanch. Castrop. Barb. Pont. Bonac. Cajet. Salm.*, etc. (contra *Laym.* et alios) parochum vitandum recte dare posse alteri sacerdoti licentiam assistendi; nam licentiam dare non est actus juris- dictionis, sed potestatis sibi a Concilio concessæ, non uti parochus, sed uti testi, cum facultate delegandi alium sacer- dotem (2). Bene potest etiam assistere, aut licentiam dare parochus non sacerdos infra annum, quo sacerdotio initian- dus est; et etiam post annum (saltem valide), sicut declara- vit S. C. (3). Et ita pariter sacerdos qui titulo colorato pa- rochus haberetur (4), aut errore communi, juxta dicta *Tract. XVI. n. 90.* Notandum 3. sufficere licentiam parochi etiam tacitam, modo sit præsumpta de consensu præsentis; non jam ratihabitione futura, ut dicunt communiter *Sanch. Pont. Bonac. Salm.*, etc. Et sufficit etiam dolo aut timore extorta, et oretenus tantum data, ut addunt iidem AA. citati (5).

Notandum 4. assistere debere matrimonio parochum illius parochiæ, in qua sponsi domicilium habent; sed si domici- lium in duabus parochiis haberent, communissime docent *Sanch. Pont. Bonac. Coninch. Ronc. Salm.*, etc., posse contrahere coram parochus alterutrius: modo in utraque (moraliter loquendo) æque incoluerint (6). Sed advertit *P. Zaccharia* pluries declarasse S. C. quod si sponsi fide in aliam parochiam domicilium transferrent, ibi contrahendo, invalide contraherent. Sed contra validum esset matrimo- nium, si eo revera domicilium transferrent, licet in fraudem parochi primi domicilii; ita *Croix* cum *Fagnano, Barb. Sanch. Silv. Boss.* et alii (7). Notandum 5 ad matrimonii valorem sufficere assistentiam parochi alterutrius sponsi, etiam extra parochiam, et diocesim; quare valet matrimo- nium, si in parochia sponsæ assistit parochus sponsi, ut declaravit multoties S. C. accedente etiam Pontificis appro- batione (8). An autem peccet parochus assistendo extra

(1) *N. 1083.* — (2) *n. 1084.* — (3) *n. 1081.* — (4) *ibid.* — (5) *n. 1088.* — (6) *n. 1086.* — (7) *Croix. l. 6. p. 3. n. 717.* — (8) *lib. 6. n. 1087.*

parochiam? alii affirmant; sed communius eum excusant *Sanch. Castr. Salm. Barb. Coninch. Boss. etc.*, dicendo (ut supra) assistere non esse actum jurisdictionis (1). Quæritur an in aliam parochiam proficiscens non animo eodem transferendi domicilium, nec ex transitu, sed ut ibi per majorem anni partem moretur, possit ibi contrahere nuptias? Alii probabiliter negant; sed probabilius affirmant *Sanch. Pont. Bon. Silv. Castrop. et Salm.* Imo dicit *Lambertini* cum *Laym. et Nav.* sufficere ut ibi moretur per aliquam notabilem anni partem occasione alicujus occupationis, ut medici, judicis, servi, cauponis etc. (2); vide dicta *Tract. XIV. n. 17.*

72. — Notandum 6. vagos posse contrahere coram quocumque parocho, licet tantum alter sponsorum sit vagus. Tenetur tamen tunc parochus investigare diligenter, an alibi contraxissent; et istis assistere non debet sine speciali Episcopi licentia, ut docent *Sanch. Barb. Salm.*, etc. Quoad externos, hi non possunt matrimonio conjungi extra patriam, nisi ostendant fidem authenticam Ordinarii proprii de statu eorum libero, uti constat ex instructione S. C. (3). Sed ut declaravit etiam S. C. exteri in carceribus detenti non possunt ibi contrahere. Et idem docet *Lambertini* dicendum (juxta instructionem S. C.) de exteris infirmis in xenodochiis, excepto casu præcisæ necessitatis, in qua possunt cæteroquin contrahere, e iam sine attestatu de statu libero; sed antequam de eo constet, non possunt matrimonium consummare. Puellæ vero expositæ, quæ in conservatoriis versantur contrahere debent coram parocho ipsiusmet loci, ut declaravit S. C. Et idem dicit *Lambertini* ex antiqua consuetudine, quæ adest, de illis puellis quæ vivunt in conservatoriis, a quibus aluntur, et dotantur; sed illæ quæ ibi educantur, debent contrahere coram parocho domicilii paterni, materni, aut fraterni, si adest, alioquin coram parocho loci conservatorii; et idem dicunt de famulis qui domi dominorum vivunt (4). Præterea circa matrimonia militum adsunt multæ Decis. S. C. (5), nempe quod non possunt contrahere sine Pontificis licentia coram capellano castrorum, sive in præsidiis, sive in stationibus hyemalibus,

(1) *Ibid.* — (2) n. 115. et 1091. — (3) n. 1089. in fin. — (4) lib. 6. n. 1091 v. Quid si, in fin. — (5) ap. *Zacch. ad Croix l. 6. p. 3. n. 751.*

aut æstivis, et ne in castris quidem, licet in oppositum inveniam apud *Pittonium* (1) quoddam Decretum S. C. ubi dicitur quod ipsi capellani possunt assistere matrimoniis militum, cum hi in actuali expeditione reperiuntur. Sed cum sunt exteri, semper opus habent fide suorum Ordinariorum de statu libero (2).

73. — Notandum 7. ad hoc ut matrimonium sit validum, requiritur præsentia non tantum materialis, sed etiam moralis parochi et testium, adeo ut ipsi testari possint tam de personis contrahentibus, quam de matrimonio contracto; quare recte ait *Pontius* (contra *Sanch.*) apud *Croix* (3), quod si parochus non bene intelligeret consensum sponzorum, quia forte alterius sunt idiomatis, non sufficit unus interpretes qui affirmet. Contra sufficit si parochus intelligit eorum consensum, licet eos non videat (modo eorum voces dignoscat), et licet nihil ipse proferat; ut decisum affert *Fagnanus* a S. C. et ut communiter dicunt DD., imo etiamsi vi detentus sit et contradicat, ut communiter etiam dicunt *Sanch. Bon. Filliuc. Conc. Busemb. etc.* (4), et juxta plures Decis. S. C. (5). Sed in hoc non excusarentur sponsi a mortali, et in aliquibus diocesis incurrerent excommunicationem; nisi esset casus, uti dicunt *Castr. Con. Salm. etc.*, quo parochus injuste renueret assistere, et contra adest necessitas contrahendi (6). Parochus vero tenetur sciscitari consensum a sponsis, et proferre verba: *Ego vos conjungo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.* Licet probabiliter dicunt *Sanch. Coninc. Pont. Castrop. Salm. Bon. etc.*, quod si ea verba non proferret, peccaret tantum venialiter, quoties factus esset certus de consensu manifestato, sed forte probabilius *Boss. Rebell. Barb.* et alii non excusant eum a peccato mortali, cum defectus sit circa materiam gravem (7).

74. — XIV. *Impos*: Hoc impedimentum est frigiditas sponzorum, aut impotentia habendi copulam per se aptam ad generandum. Impotentia hæc, si est perpetua, et antecedit nuptias, nec auferri possit nisi per miraculum, aut peccatum, aut cum periculo mortis, de jure naturæ illas irritat,

(1) *Pitton. tr. de Matr. n. 2117.* — (2) *Vide opus nostr. l. 6. n. 1090.* — (3) *lib. 6. p. 3. n. 750.* — (4) *n. 1092.* — (5) *apud P. Zacch. ad Croix l. 6. p. 3. n. 790.* — (6) *lib. 6. n. 1093.* — (7) *n. 1094.*

ex cap. *Fraternitatis*, de *frigid. et malef.* Impotentia autem oriri potest 1. ex maleficio: et tunc, si maleficio intra triennium nequit removeri sine peccato, dirimitur matrimonium, ex cap. *fin. eod. tit.* Oriri potest 2. ex frigidityte: et tunc pariter, si intra triennium nequit inter conjuges perfici copula idonea ad generationem, matrimonium irritum est. Idem docet *D. Thomas* (1) casu quo vir talem habeat erga mulierem abominationem, ut nullo modo possit per triennium cum ea copulari, sicque pariter sentiunt *Albert M. Sanch. Silvest. Ang. Tab. Turrecr. contra Sotum* (2). Oriri potest 3. ex improportione membrorum, nempe si foemina haberet vas nimis arctum; et tunc, si ipsa nequeat apta fieri, nisi per incisionem cum periculo mortis, vel gravis morbi (in quo moraliter semper inest mortis periculum, ut recte apud *Sanch. et Ronc.*), matrimonium est invalidum ex *cit. cap. Fraternitatis, etc.* ubi dicitur tum matrimonium esse nullum, cum nequit haberi copula, *nisi per incisionem, aut alio modo violentia sibi inferatur,.... forte tam gravis, ut ex ea mortis periculum timeatur*, (3).

75. — Hinc autem insuper tria sunt notanda. Notandum 1. quod mulier eo casu, quamvis non teneatur incisionem pati cum periculo gravis morbi, ut recte tenent (contra aliquos) communiter *Pont. Castr. Tournely, Pontas, Sanch. Ronc. Salm. Bonac. Soto, Croix* etc., quia nunquam censetur ipsa ad tantum periculum se voluisse obstringere: tenetur tamen illam pati cum aliqua gravi molestia et dolore, ut communissime et probabilius tenent *Sanchez, Bonac. Ronc. Spor. Salm. Croix, Soto, Escob. etc.* (contra *Pontium, Castr. et Tourn.*) quia ad id videtur obligari ex contractu inito, cum id sit necessarium, ad servandum viro jus ad copulam (4). Verumtamen, si incisio non posset fieri nisi per manum chirurgi, non videntur improbabilius dicere *Coninch. Tourn. cum Pontas*, quod mulier non tenetur eam perferre cum tanta verecundia, quod esset onus moraliter intolerabile (5). Quod si vir debilis sit ad scindendum virginalia claustrum, an tunc mulier teneatur pati fractionem per aliquod instrumentum? Negant *Pont. Castr. et alii*, quia cum defectus sit ex parte viri, uxor non tenetur nisi ad

(1) *Sup. q. 58. art. 1. ad 5.* — (2) *l. 6 n. 1096. v. II.* Si impotentia. — (3) *ibid. v. 3.* Si demum et 1097. — (4) *lib. 6. n. 1099. circa fin.* — (5) *ibid. in fin.*

tradendum corpus suum modo ordinario et naturali, non extraordinario scindendum. Sed probabilius affirmant *Sanch. Vega, Angles. etc.*, quia hujusmodi molestia, licet non sit modo naturali in eo casu perferenda, tamen non debet dici extraordinaria, cum ex una parte sit ipsa omnibus nuptis ordinaria, et ex alia videtur necessario toleranda, cum desit alias modus ut mulier apta fiat ad tradendum usum sui corporis, cujus dominium jam in virum transtulit (1). Notandum 2. quod soluto matrimonio ob arctitudinem foeminae, si ipsa cum alio nuptias iniret, non ex eo quod per usum conjugii apta facta sit primo viro, ideo primum matrimonium validum est reputandum, sed id conjiciendum a similitudine secundi viri cum primo; ita (quicquid alii dicant) recte docent *D. Antonin. Sanch. Silv. Ang. Turrecr. Durand. etc.* Idque clare colligitur ex *d. cap. Fraternitatis*, ubi dictum fuit ideo teneri mulierem redire ad primum virum, cum pateat (verba textus) *ex post facto, quod cognoscibilis erat illi, cujus simili commiscetur* (2). Notandum 3. quod cum impotentia est certa, non est jam expectandum triennium; tunc enim statim potest altera pars ab impedita libere discedere (imo tenetur, si adsit periculum incontinentiae) et ad alias nuptias transire, etiam ex propria auctoritate, si non adsit scandalum; si vero adsit, ut communiter accidit, debet omnino ad judicem ecclesiasticum recurrere, et impedimentum probare (3): quando autem impotentia est dubia, tunc si dubium antecessit nuptias, pars dubitans de sua potentia (intellige positive ex aliquo indicio probabili, non autem negative, cum ordinarie quisque habilis praesumitur) nequit contrahere, nisi dubium alteri parti manifestet, et sit saltem probabiliter potens, ut dicunt *Dicast, Elbel, et Viva* (4). Si autem dubium superveniat matrimonio, tunc datur triennalis experientia (quae incipit a copula intentata); et experientia permittitur, licet conjuges semen (sed praeter intentionem) extra vas effundant, ut communiter docent *Sanch. Castr. Soto, Tourn. Salm. etc. ex D. Thoma* (5). Et in dubio an impotentia nuptias antecesserit vel supervenerit, probabilius dicunt *Bon. Sylv. Tourn. Salm. etc.* (contra *Sanch. Castr. Mazz. etc.*) judicandum

(1) n. 1100. — (2) n. 1098. — (3) lib. 6. n. 1101. — (4) n. 1102. — (5) n. 1103.

quod antecessit, nisi forte post matrimonium aliquis supervenerit morbus, ex quo impotentia præsumatur successisse (1). Quod autem ad forum externum pertinet, observa, quæ in Opere adnotantur (2). Ibiq̃ue etiam vide quæ dicuntur de matrimoniis, quæ contrahuntur inter hæreticos, vel cum hæreticis (3).

76. — XV. *Rapta*: Raptui etiam a Tridentino (*sess. 24. c. 6.*) impositum est impedimentum. Ad contrahendum hoc impedimentum requiritur 1. ut mulier rapta sit ab uno ad alium locum exportata, vel saltem ab una ad aliam domum per aliquos passus dissitam (sed non sufficit ab uno ad aliud ejusdem domus cubiculum), ubi illa manet sub raptoris potestate, licet ibi illa ab eo cognita non sit; ita communiter *Sanch. Salm. Conc.*, etc. (4). 2. ut raptus sit patratus solo fine matrimonii; unde, uti probabilius tenent *Sanch. Coninc. Holzm. Castr. Salm.* etc. (contra *Bonac. Busemb.* etc.) non contrahit hoc impedimentum, qui alio fine eam raperet, etiamsi ad libidinem explendam; nam Concilium hoc impedimento nihil aliud intellexit, quam matrimonii libertati favere (5). 3. Ut raptus fiat dissentiente muliere; secus est si, dissentientibus propinquis, mulier assentiatur, raptor licet incursum sit alias poenas in raptores latas, non autem impedimentum, uti communiter docent *Sanch. Castr. Conc. Holz. Coninc. Aversa, Salm.* etc. (6). Et idem constat ex *cap. penult. de Rector.* ubi dicitur: *Iste raptor dici non debet, cum habuerit mulieris assensum, et prius eam desponsaverit, quam cognoverit, licet parentes reclamarent.* Notandum hic 1. quod juxta Tridentinum præter hoc impedimentum, raptor et cæteri omnes, qui ad id auxilium suum præstant, incurrunt excommunicationem ipso facto; reliquæ vero poenæ impositæ a Concilio non incurruntur, nisi post sententiam; *Castr. Sanch. Salm.* etc. (7). 2. Quod raptor mulieris invitæ incurrit impedimentum, et poenas, licet cum illa prius contraxerit sponsalia, ut recte docent *Castr. Escob. Sa, Sanch. Conc. Corn. Salm.* etc. (contra aliquos), cum constet ex Concilio incurrì impedimentum, quoties mulier invita rapitur (8). Dubium fit autem, an in casu raptus

(1) *N* 1104. — (2) *n.* 1103. — (3) *n.* 1105. — (4) *n.* 1107. — (5) *ibid.* v. *Requir.* II. — (6) *lib.* 6. *n.* 1107. v. *Requir.* III. — (7) *ibid.* v. *Not.* hic. — (8) *Lambert. Notif.* 87. *n.* 45. *in fin.* —

etiam sponsalia invalidentur? Affirmant *Bonac. Pont. Sanch. Dicast. Salm.* et alii communius. Verum opposita, quam tenent *La-Croix*, et *Holzlm.* (1) cum *Perez*, *Pichler*, *Kimer*, et aliis, mihi probabilior videtur; quamvis enim leges poenales extendantur ad casus in quibus eadem currit adæquata ratio; prout dictum est *Tract. II. n. 78*; in nostro tamen casu non eadem ratio militat, nam matrimonium non est rescindibile sicut sponsalia sunt.

PUNCTUM VI.

De matrimonii irriti revalidatione.

Quandonam impedimentum dicendum est occultum 77. Quid si parochus et testes conscii erant impedimenti, etc. 78. Qui fecte contraxit, an teneatur verum præstare consensum 79. An qui contraxit ex metu, aut fecte, teneatur patefacere nullitatem 80. An ablato impedimento debeat patefieri nullitas ignoranti 81. Quomodo exigi debeat consensus ab ignorante 82.

77. — Hic prænotandum 1. matrimonium probabiliter validum habendum esse certe validum, quia præsumitur Ecclesia certe dispensare in impedimento, quoties adest vera probabilitas de matrimonii valore, ut dictum fuit *Tr. I. n. 27*. Prænotandum 2. (uti dictum est hic *n. 29*.) ad revalidandum matrimonium nullum ex defectu occulto, sufficere consensum solum externum sponsorum, omissa assistentia parochi et testium, illa enim jam adfuit. Itaque hic notandum impedimentum tunc dici occultum, juxta *Fagnanum*, cum non est notum nisi 4. aut 5. personis loci: sed *Lambertini* (2), cum *Tiburt. Navarrus*, *Thesaur.* et *Syro*, dicit esse occultum, licet sit cognitum 7. aut 8. personis. Cæterum dicunt *Nav. Sanch. Azor. Avil. Salm. Reginald. Molin. Tourn. Bon. Castr. Tolet.*, etc. communissime, delictum aut factum tunc dici occultum, cum non est notum nisi majori parti regionis, parochiæ, aut viciniæ, ubi morantur saltem 10. personæ; et mihi constat S. Pœnitentiariam dispensasse in quodam casu quo impedimentum erat cognitum 10. personis. Hoc tamen intelligi debet, quoties prudens non adsit timor, ne

(1) *La-Croix l. 6. p. 3. n. 54. Holzlm. dn Matr. t. 7. n. 271.* — 2) *Card. Lamb. Notif. 87. n. 45. in fin.*

impedimentum fiat publicum, quia tunc non potest dispensari in impedimento ut occulto, licet esset notum tantum duabus personis, uti dicunt *Layman, Sporer, Croix, Hurtad.* Et idem dicit *Fagnanus* observandum, cum in clausula S. Poenitentiariæ dicitur, *omnino occultum*, ut poni solet in impedimento *criminis*. Contra dicunt *Sanck. et Lambert.* cum *Bon. de Leone, Girib. Tiburt. Navar.* et pluribus aliis, quod aliquando factum est publicum materialiter, quia jam viciniæ cognitum est: sed formaliter est occultum, quia ignoratur tale impedimentum; et tunc potest etiam ad S. Poenitentiarium pro dispensatione concurrere, tanquam occultum (1).

78. — His positis quæritur 1. an revalidandum sit matrimonium coram paroco et testibus, cum tempore quo contractum fuit conjuges erant conscii impedimenti? Affirmant *Sanchez, Ledesma, et Croix*, et alii probabiliter, quia tunc illi non fuerunt testes de valore matrimonii, sed potius nullitatis; sed probabilius negant *Coninch, Tambur. Gobat.* et alii, quia eorum assistentia a Tridentino non præscripta fuit ad testificandam matrimonii validitatem, sed ad ejus celebrationem, ne quis (ut exprimit Concilium) fraudulenter plura matrimonia ineat; imo hic est stylus sacræ Poenit. (2).

79. — Quæritur 2. an qui fecte contraxit, teneatur ad revalidandum matrimonium per verum consensum? Affirmant *Castrop. Roncagl. Concina, Salmant.*, etc. dicendo quod cum una pars jam corpus suum tradiderit per consensum, tenetur altera pars, ut æqualitatem servet, tradere etiam corpus suum per verum consensum; sed probabilius *Sanck. Navar. Henriq, Arag. Hurtad., Gutt.*, etc. negant (modo matrimonii revalidatio non requireretur ad reparanda damna ex dolo illata); ratio est, quia deficiente consensu alterius, contractus fuit nullus, et per consequens nulla intercessit alterius partis traditio, adeo ut eadem pars remaneat in eo casu libera, non secus ac nunquam consensum dedisset (3).

80. — Quæritur 3. an qui fecte, aut metu contraxit (quo casu matrimonium est nullum, ut diximus *numer. 64.*), si velit matrimonium revalidare, verum præstando consensum teneatur alteri parti manifestare matrimonii nullitatem?

(1) *Lib. 6. n. 1111.* — (2) *n. 1112.* — (3) *n. 1113.*

Negat sententia communior cum Sanchez, Lessio, Navar. Laym. Tournely, Roncaglia, Bonac. Salmant. et aliis pluribus cum S. Antonino, et S. Thoma (1), qui loquendo de matrimonio metu inito, dicit: *Ex consensu libero illius qui primo coactus est, non fit matrimonium nisi in quantum consensus præcedens in altero adhuc manet in suo vigore; unde si dissentiret, non fieret matrimonium.* Igitur si metum passus consensum præstat, jam matrimonium revalidatur. Ratio est, quia in contractu matrimonium non est necessaria simultas physica consensuum, sed sufficit moralis, nempe ut una pars consensum suum præstat, dum alterius partis consensus semel præstitus adhuc perseverat in aliquo effectu, nimirum per copulam maritalem, aut per cohabitationem. Idem tenet P. Cuniliati (2) cum S. Bonaventura, Paludano, et Soto; atque non obstare timorem, quod si requireretur pars de novo consensu, forte non daret; nam hic dissensus interpretativus non est verus dissensus, et interim perseverat consensus semel præstitus. Id quod fortius urget pro hac sententia, sunt duo Canones, qui pro eo adducuntur: Primus est in cap. *Insuper 4. Qui matrim. accus., etc.* ubi in argumento sic habetur: *Invita desponsata postea sponte cognita, contra matrimonium non audiatur.* Secundus est in cap. *Ad id 21. de Sponsalib.* ubi dicitur: *Quamvis ab initio invita fuisset ei tradita, tamen, quia postmodum per annum et dimidium sibi cohabitans consensisse videtur, ad ipsum est cogenda redire.* Itaque juxta hos textus spontanea copula, vel cohabitatio æquivalet libero consensui. Advertendum vero cum Sanch. Navar. Tournely, etc. ad hoc ut pars liberum ponat consensum, oportet ut sciat nullum fuisse matrimonium (3). Secunda autem sententia absolute tenet, quod ad revalidandum matrimonium manifestanda est alteri parti ejus nullitas, ita dicunt Castropalaus, et Hurtadus apud Salmanticenses, et præsertim Pontius cum Comitolo (4), qui refert super hoc quandam declarationem Clementis VIII. qui consultus in simili casu, sic respondit. Ratio, quia consensus partis, quæ libere eum præstitit, ab initio fuit nullus, cum ceciderit super materiam inhabilem; unde cum materia postmodum habi-

(1) S. Thom. Supplem. quæst. 47. n. 4. ad 2. — (2) Cuniliat. de Matrim. §. 29. num. 2. et 3. — (3) lib. 6. n. 1114. — (4) ibid.

lis facta fuerit, ad matrimonium reconvalidandum novus requiritur consensus sensibilibus signis præstandus, quandoquidem primus, cum fuerit invalidus, perseverare non potuit. *Cardinalis Lambertini* (1) sentit quod, cum agatur hic de valore Sacramenti, omnino hæc secunda sententia tenenda est tanquam tutior, tanto magis quod idem *P. Sanchez* (ut ait) qui oppositam tuetur, probabiliorem vocat. Ratio cæterum supra adducta videtur equidem satis fundata. Sed contra non video, quomodo responderi possit textibus supra relatis, et præsertim secundo in *cap. Ad id 21. de Sponsal.* ubi casus fuit, quod puella quædam, quæ prius invita nupsit, deinde judicans matrimonium nullum ad secundas transierat nuptias; at quia per annum cohabitaverat cum primo viro, præcepit Pontifex, ut ad eum rediret, urgente præsumptione quod sua longa cohabitatione jam consensum præstiterit: *Quamvis ab initio* (repeto verba textus) *invita fuisset ei tradita, tamen, quia postmodum per annum sibi cohabitans consensisse videtur, ad ipsum est cogenda redire.* Papa igitur non habuit pro vera rationem *Pontii*, quod consensus libere præstitus a viro eo casu per se nullus esset, tanquam cadens super materiam inhabilem; sed potius ut verum habuit, quod ille mariti consensus, moraliter perseverans, et se conjungens cum consensu postmodum præstito a muliere per suam cohabitationem, jam primum conjugium revalidaverat, et ideo præcepit, ut mulier ad ipsum redire teneretur. Quod autem ad declarationem *Clementis VIII.* in contrarium adductam respondet *Roncaglia* vel de ea non satis constare, vel Pontificem eo casu ut privatum doctorem fuisse locutum.

81. — Quæritur 4. an cum matrimonium est nullum ob aliquod impedimentum, ut revalidetur novo consensu, sublato impedimento per dispensationem, utraque pars conscia esse debeat nullitatis? Affirmant *Pontius, Less. et Castrop.* cum *Guttier. Hurt. Comit.* et aliis, quia prior consensus præstitus a parte quæ ignorabat impedimentum, fuit nullus: posterior vero ejusdem partis etiam nullus est, siquidem cum ignoret nullitatem matrimonii, licet præstat consensum, errat ideo in substantiam, dum intendit consentire in conjugem jam suum. Contra *Sotus, Palud. Ledes. Rodriq.*

(1) *Lambertini Notif. 87. n. 69.*

Ang. Salmant., etc. dicunt non esse necessariam scientiam nullitatis matrimonii, sed sufficere simplicem consensum præstitum a parte inscia, aut expresse, aut saltem signis externis; quia licet prior consensus fuerit nullus ob impedimentum ab Ecclesia appositum, attamen fuit validus lege naturæ; quare sublato impedimento, sufficit prior consensus, qui jam perseverat in effectum per copulam conjugalem, aut per cohabitationem, aut per alia signa externa. Et revera *Lambert.* (postmodum *Benedictus XIV.*) (1) refert quoddam Breve Clementis XI. editum die 2. April. 1701. ubi Papa revalidavit quædam matrimonia aliquarum nationum, quæ nominabantur *Procueles* et *Quartarones*, nulliter contracta, quin novum exquisierit consensum. Super hoc puncto (quidquid dictum sit in Opere morali) (2) nunc dicimus, quod stante declaratione *Benedict. XIV.* edita die 27. Septemb. 1755, novissime a me inspecta in Tom. 4. Bullar. nuperrime typis dato, pag. 346, (3) ubi dicitur, facto casu quod quidam vir contraxerat nulliter matrimonium ob impedimentum consanguinitatis, sed bona fide, et conabatur illud roborare inscia uxore ob scandalum quod timebatur separationis, Pontifex dispensasse, et simul etiam declarasse (*vide ibid.* §. 7), quod cum non agatur de impedimento orto jure divino vel naturali, ut cum datur consensus vivente altero conjuge, aut si est servus ignotus, aut erratur in persona: sed jure ecclesiastico, in eo casu posse quidem Papam matrimonium roborare dispensando a novo consensu præstando a parte ignorante impedimentum, pro valido habendo consensum quem illa in principio dedit, qui consensus lege naturæ erat validus; tunc enim Papa aufert impedimentum in radice matrimonii, retrahendo contractum, ac si principio nullum adfuisset impedimentum: juvat hic verba *Benedicti* adnotare: *Porro gratia concessa importat dispensationem in radice matrimonii, quæ a romanis Pontificibus concedi consuevit, urgente magna causa, et quando agitur de impedimento matrimonii ortum habente non a jure divino, aut naturali, sed a jure ecclesiastico; et per eam non fit, ut matrimonium nulliter contractum non ita fuerit contractum, sed effectus de medio tolluntur, qui ob*

(1) *Notif.* 87. n. 80. — (2) *lib.* 6. n. 1115. — (3) *vide Const. Etsi matrimonialis* Ed. Mech. t. 11. pag. 251, et tenorem subsequentis Decreti *Cum nuper.*

hujusmodi matrimonii nullitatem ante indultam dispensationem, atque etiam in ipso matrimonii contrahendi actu producti fuerunt. Cæterum cum hæc specialis Papæ dispensatio non intercedit, non est recedendum in praxi a prima sententia, potissimum quia S. Pœnitentiaria in concedendis dispensationibus pro revalidandis matrimoniis nulliter contractis, expresse apponit clausulam: Ut dicta muliere (aut viro) de nullitate prioris consensus certiorata, uterque inter se de novo secrete contrahere valeant. Et hæc, ut probabilior ait Lamb. (1), est conditio positiva, non autem simplex instructio, uti contendebant Sanch. Bonac., etc.; nam juxta jurisperitos ablativum absolutum importat veram conditionem, sicut habetur ex lib. A testatore, ff. de Condit. etc. (2). Hoc tamen intelligitur extra casum urgentis necessitatis, quia in casu quo si, patefacta nullitate matrimonii, timeretur periculum mortis, aut infamiae, aut scandali ob separationem, tunc observetur quod dicitur Tract. XX. n. 57. ubi dicitur in eo casu posse Episcopum dispensare, et, cum necessitas non pateretur moram, juxta id quod dicunt plures DD. potest confessarius declarare legem impedi- menti tunc non obligare, adeo ut possit matrimonium contrahi, omissa dispensatione.

82. — Quæritur 5. si exigendus est consensus a parte inscia (juxta primam sententiam præcedentis quæsit), quomodo exigendus est? Communis est sententia cum Sanc. Card. Holzm. sufficere parti consciæ impedi- menti, eo per dispensationem sublato, sic dicere: *Tempore quo contraxi tecum, ego verum consensum non præstiti; eum nunc præsto, vis etiam tu eum præstare?* quia consensus datus a parte inscia in hoc casu jam non penderet a primo; et recte potest dici quod consensus nullus, cum contractus sit nullus, non est verus consensus. Ita pariter puto cum Bus. Salm. Caj. Nav. et Trull. sufficere si dicatur: *Ego dubito de valore matrimonii nostri, renovemus consensum:* quia eo casu consensus renovatus jam esset independens a primo. Admittunt etiam multi DD. dicere: *Dic mihi, si matrimonium nostrum fuisset nullum, intendis nunc denuo mecum contrahere?* Hunc modum ego non admitterem, nisi tantum cum pars ignara ob talem interrogationem de nulli-

(1) Notif. 87. n. 68. — (2) lib. 6. a. 1115. in fine.

tate matrimonii in suspicionem veniret; aliter consensus illius dependeret a primo, et non esset sufficienter validus, juxta in superiori quæsito dicta. Alii autem admittunt, etiamsi diceret: *Si non me accepisses, acciperes nunc?* Aut: *Pro mea consolatione de novo consensum præstemus nostro matrimonio.* Sed istis modis ego penitus non assentior, dum in ipsis consensus certo non facit, ne dependeat a priori. Et tanto minus admittere possum quod tenent aliqui, sufficere solam copulam maritali affectu præstitam. Hoc dumtaxat admittunt *Sanch. Tourn. Bon. Sot. Cajet, Coninch. Salm. Ronc. Instruct. pro Confess. Tyronibus*, et alii communiter in solo casu necessitatis, nempe cum alii modi adhiberi nequeunt sine periculo gravis damni, ut dictum est supra num. præced. Nec obstat tunc clausula *certiorata parte* requisita a S. Pœnitentiaria, quia in tali casu necessitatis præsumitur, ut sentit *Lambertini* cum *Tiburt. Navar.*, loc. cit. Ecclesiam velle omitti talem conditionem uti moraliter impossibilem; cum contra sit valde fundata sententia quod sufficiat ad revalidandum matrimonium nulliter contractum sola copula, aut cohabitatio voluntaria, uti habetur ex *cap. Ad. id 21. de sponsal., cap. Insuper 4. qui matrim. accus., etc.* et ex *cap. Significavit, de eo qui duxit.*: ubi dicitur quod per cohabitationem, aut copulam conjugalem spontaneam subsequentem matrimonium nulliter contractum ob vim aut metum, roboratum esse intelligitur (1). Vide n. 80.

PUNCTUM VII.

De dispensatione super impedimentis matrimonii.

In quibus impedimentis potest Papa dispensare 83. (et in quibus Episcopus; remissive ad Tract. XX. num. 54. et seq.) De causis justis ad dispensandum: an omnia impedimenta explicanda sint 84. An omnes circumstantiæ, præcipue incestus 85. An omnes gradus 86. De clausulis S. Pœnitentiariæ 87. De formulis supplicationum 88. De formula exequendi dispensationem 89.

83. — Hic prius sermo erit de iis qui dispensare possunt. Et 1. loquendo de iis qui super impedimentis dispensare

(1) *Lib. 6. n. 1117.*

possunt, certum est Papam posse dispensare in omnibus tam impredientibus, quam dirimentibus a jure ecclesiastico ortum habentibus; secus autem in iis quæ sunt juris divini aut naturalis, ut supradictum est *n. 81.*; nam juxta sententiam probabiliorem, et communioem *Suar. Pont. Castrop. Silvest. Salas* etc., Papa licet possit dispensare in iis, in quibus jus divinum oritur a voluntate humana, ut in votis et juramentis, non autem in his quorum jus ex sola divina voluntate pendet. Et huic sententiæ favet *S. Thomas* (1), qui dicit: *In præceptis juris divini, quæ sunt a Deo, nullus potest dispensare, nisi Deus, vel is cui specialiter committeret.* Hæc autem specialis commissio, ait *Castrop.*, non habetur pro data Pontifici per illa verba: *Quodcumque ligaveris*, etc. aut per illa alia: *Pasce oves meas*, quia hæc important generalem, sed non specialem commissionem. Dicimus dumtaxat cum *Suar. Sot. Nav. Coninc. Valent.* et aliis Pontificem in aliquo particulari casu posse tanquam doctorem universalem Ecclesiæ, et supremum voluntatis divinæ interpretem declarare legem divinam tunc non obligare (2); vide dicta *Tract. 2. n. 56.* Quoad potestatem quam habent Episcopi ad dispensandum super impedimentis matrimonii, vide fusius dicenda in *Tract. XX. De Privilegiis n. 54. et sequentibus.*

84. — II. Loquendo de causis justis ad obtinendam dispensationem super impedimentis dirimentibus, assignantur a DD. sequentes: 1. Extinctio magnæ litis, vel odii, vel scandali inter agnatos. 2. Inæqualitas matrimonii, nisi inter consanguineos nubatur ob defectum dotis, aut alterius. 3. Conservatio facultatum in eadem cognatione. 4. Merita petentis dispensationem. 5. Aetas excedens 24. annos in muliere. 6. Subministratio pecuniæ, quæ a Papa in pietatis opera impenditur, ut communiter admittunt DD. et praxis docet; et aliæ causæ id genus (3).

85. — Notandum hic 1. ad hoc ne dispensatio sit subreptitia, in supplicatione explicanda sunt 1. omnia impedimenta consanguinitatis vel affinitatis, quæ subsunt, licet sint ejusdem gradus, ut si cognovisset duas sorores suæ sponsæ, sicut communius dicunt *Sanch. Pont. Anacl. Castr.*

(1) 1. 2. q. 97. a. 4. ad. 3. — (2) lib. 6. n. 1119. et 1120. — (3) lib. 6. n. 112. et 1130.

Escob. Conc. Salm. cum *Rota, Ronc.* (contra alios), quia licet talia impedimenta non sint specie diversa, tamen sunt numero distincta, ideoque reddunt dispensationem difficiliorrem. Nec amplius de hoc dubitandum est, nam *Benedict. XIV.* die 30. Septemb. 1755. in quodam Brevi, cujus initium, *Etsi matrimonialis*, in *Bull. edit. Mechl. tom. II. pag. 254. et est 50 in ord.*, declaravit et statuit irritum fuisse et fore quoddam matrimonium celebratum cum impedimento duplicis gradus consanguinitatis, licet super uno gradu, qui tantum in notitiam pervenerat, a *Clemente XII.* dispensatum fuisset. Et ita pariter eadem ratione quando impedimenta sunt plura, et disparata, v. g. voti, et consanguinitatis; sed sunt hujusmodi ut copulata difficiliorrem reddant dispensationem, ut si quis vellet ducere consanguineam, cum cujus sorore copulam habuerit, tunc non sufficit se junctim, sed conjunctim oportet petere dispensationem: ita probabilius *Salm.* et alii cum *Salas, Rodriq. etc.* Excipiunt *Coninch. e Aversa*, si impedimentum contractum ob copulam cum sorore habitam est occultum, et illud patefacere esset infamiae, quia tunc, dicunt, potest separatim obtinere dispensationes nempe illam cognationis a *Dataria*, et illam affinitatis ob copulam a *Pœnitentiaria*. Sed nos dicimus, quod saltem in supplicatione ad *Pœnitentiariam*, debet exponi utrumque impedimentum (1). Si quis autem, obtenta dispensatione in affinitate ob copulam cum sponsæ sorore habitam, iterum illam cognosceret, non indiget nova dispensatione, licet prima jam sit executioni mandata (2). et sicut diximus n. 67.

Debent 2. in supplicatione exponi omnes circumstantiæ quæ accidunt, et quæ reddere possunt dispensationem difficiliorrem, et præcipue si intercesserit copula inter cognatos qui matrimonio jungi cupiunt. Et hoc non tantum si illa habitata est ut facilius dispensatio obtineatur, uti certum est, sed etiam si hic finis non fuerit præhabitus, uti dicunt *Sanch. Laym. Coninch. Castrop. etc.* (contra *Pontium, Salmant. etc.*). Et de hoc hodie dubium omne cessat, dum declaratum est a *Bened. XIV.* in *Bulla Pastor bonus*, §. 41. ubi irritum pronuntiatur matrimonium inter consanguineos celebratum ex dispensatione obtenta, tacito incestu (3).

(1) *Lib. 6. n. 1138. et 1139.* — (2) *n. 1140.* — (3) *n. 1134. et 1135.*

Item si quis, obtenta dispensatione super gradu prohibito antequam executioni detur, rem habet cum sponsa, indiget nova dispensatione, ut recte dicunt *Sanch. Guttier. Gallego*, etc. contra aliquos, et ita declaravit S. C. mense Maji 1635; nam ex stylo Curiae, manifestato novo incestu, Pontifex solet imponere majorem poenitentiam, et ampliorem pecuniae compositionem exigit (1). Secus vero si rem habet post dispensationis executionem, ut probabiliter dicunt *Lugo, Sanchez. Cajet. Arm. et Vega*, quia tunc, executi dispensatione, et ablata prohibitione matrimonii, cessat etiam malitia incestus. Item si quis petit secundam dispensationem, postquam obtinuerit primam super eodem delicto, debet exprimere primam, secus vero, si impedimentum non provenit ex aliquo crimine, vel ex crimine diverso; uti communiter *Coninch. Aver. Salm. et Conc.* (2).

86. — Explicandi sunt 3. omnes gradus consanguinitatis, aut affinitatis, quibus sponsi conjuncti sunt, tam gradus proximior quam remotior: v. g. si conjuncti essent in secundo, et tertio, aut in tertio et quarto, ut communiter dicunt *Pont. Silv. Salm. Tourn.* etc.; nam etsi dispensatio tantum requiritur pro gradu remotiore, attamen S. Pius V. in suo moto proprio *Sanctissimus* declaravit, quod obtenta dispensatione super gradu remotiore, nulla mentione facta proximioris, impetrandae sunt litterae declaratoriae super proximioris. Hae tamen litterae si non expédiantur, matrimonium erit utique validum, sed illicitum (uti declaravit Benedictus XIV. in Brevi allato n. 85. *Etsi matrimonialis*, cum inserto decreto, *Cum super*, §. 6. referens etiam sic decisum fuisse a S. C. 18. Martii 1722.), modo conjuncti non sint in primo et secundo consanguinitatis aut affinitatis gradu, in quo, sicut refert ibidem Benedictus, protestatus fuit S. Pius, se nolle dispensare nisi expressus sit etiam primus gradus. Item notandum, quod si forte causa dispensationis cesset ante ejus expeditionem, aut executionem, cessat etiam dispensatio. Secus autem si cessat post executionem, licet nuptiae adhuc celebratae non sint, quia tunc jam sublatum est impedimentum. Ita satis probabiliter *Pont. Suar. Castr. Salm. Silv.* etc. contra *Sanch. et Dicast.* qui tamen hoc uti probabile etiam admittunt (3).

(1) n. 1141. — (2) n. 1137. — (3) lib. 6. n. 1136. —

87. — Præterea notandæ sunt clausulæ quæ solent apponi in dispensatione S. Pœnitentiariæ. I. *Si ita est*: in quo fides habenda est postulanti, nisi constet de opposito, ut dicunt *Sanch. et Cabass.* Sed hic advertendum 1. Benedict XIV. in Bulla *Ad apostolicæ servitutis* sub die 25. Febr. 1742. declarasse expressionem et verificationem causarum ad dispensationis valorem spectare. Si autem sponsi falso exposuissent pauperes esse, et propterea dispensatio concederetur in *forma pauperum*, dispensatio etiam est valida; uti declaravit S. C. Conc. 9. Sept. 1679. apud *Monacelli* (1). Advertendum 2. ad dispensandum super voto castitatis non sufficere simplicem tentationem, sed requiri vehementem incontinentiæ: etiamsi periculum sit unius lapsus, uti recte dicunt *Tournely*, et *Pontas* (2). II. *Audita prius sacramentali confessione*: juxta igitur hanc clausulam necesse est ut confessio præcedat ut dispensationi detur executio, ut dicunt *Tourn.* et *Sanch.* III. *sublata occasione peccandi*: intelligitur si occasio est voluntaria, quia si esset necessaria, sufficit (ut ait *Tourn.*) ut media eligantur, quibus ex proxima fiat remota. IV. *Dummodo impedimentum sit occultum*: quando autem impedimentum putandum est esse occultum, jam dictum est n. 77. V. *Injuncta ei gravi pœnitentia*: intellige juxta vires pœnitentis, ut recte notat *Tournely*, cum *Tiburtio*, et *Nav.* qui dicit posse imponi, ut per sex menses semel jejundet, aut ter Rosarium recitet qualibet hebdomada, aut frequentet confessionem (quam puto satis esse semel in mense), et hujusmodi. Quod si unquam, addit *Tournely*, pœnitens jam debitam pro suo peccato pœnitentiam egisset, potest tunc pœnitentia moderari, modo illa non sit injuncta a Pœnitentiaria, tanquam commutatio. VI. *Præsentibus laceratis, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ*. Hæ litteræ statim lacerandæ sunt, sed intellige moraliter, nempe infra tres dies postquam executioni demandatæ sunt; et intellige si matrimonium jam contractum erat; secus si adhuc contrahendum est, tunc enim dispensatio occulte asservanda est a parocho, aut saltem adnotari in aliquo libro, qui a nemine alio aspici possit, ad hoc ut, si opus erit (nempe si forte impedimen-

(1) *Monac. tom. 2. tit. 16. form. 2. n. 33.* — (2) *lib. 6. n. 1143.*

tum fieret publicum), possit de dispensatione impetrata fidem facere (1).

88. — Maxime huc refert adnotare formulas ad obtinendam dispensationem a Pœnitentiaria super præfatis impedimentis, aut votis, aut irregularitatibus.

Si petatur dispensatio super impedimentis matrimonii, intus a parte superiori: *Eminentissime. et Reverendissime Domine. Circa medium:*

N. N. cum carnaliter cognovisset quamdam mulierem, dedit fidem de matrimonio contrahendo N. N. ejus sorori. Et quoniam impedimentum est occultum, et matrimonium si cum præfata sorore non contraheretur, magnum eveniret scandalum, quapropter suppliciter orat Em. V. ut ei dispensationem benigne indulgeat. Responsum dignetur mittere Neapolim (aut Neapoli Salernum) ad Rev... (hic exprimitur nomen et cognomen) confessarium approbatum. Et id pro gratia habebit, etc. Si vero matrimonium est jam contractum, poterit sic scribere; N. N. ignarus (aut conscius) impedimenti, contraxit cum muliere, matrem (sive sororem) cujus jam antea carnaliter cognoverat; sed cum impedimentum sit occultum, ideoque cum nequeat sine scandalo separari, supplicat Em. V. pro absolutione, et dispensatione. Responsum, etc.

Circa vota castitatis aut religionis: *N. N. cum castitatis voto sit obstrictus, et cum in gravi versetur periculo incontinentiæ, suppliciter orat Em. V. ut dignetur oratori a præfato voto dispensationem indulgere, quo matrimonium contrahere possit, etc.*

Circa irregularitates: *N. N. Sacerdos incurrit irregularitatem ob homicidium (aut abortum, aut violationem censuræ) etc.: et cum ei immineat periculum infamiæ, si a celebrando se abstinet, ideo supplicat, etc.*

Foris vero in superscriptione: *Eminentissimo ac Reverendiss. Domino, Domino Colendiss.*

Domino Cardinali Pœnitentiaro majori, Romam.

89. — Confessarius vero cui commissa est dispensationis executio, in dispensando, absolutione sacramentali impertita, hac formula uti poterit: *Et insuper auctoritate apostolica mihi concessa dispenso tecum super impedimento*

(1) *Lib. 6. n. 1143. in fine.*

primi (seu secundi, seu primi et secundi) gradus proveniente ex copula illicita a te habita cum sorore mulieris, cum qua contraxisti (aut contrahere intendis), ut matrimonium cum illa rursus contrahere possis, renovato consensu, et prolem, si quam suscipies (vel suscepisti) legitimam declaro, in nomine Patris, etc. Sed si dispensatio est a voto castitatis, dicet: Insuper votum castitatis, quod emisisti, ut valeas matrimonium contrahere et illo uti, in opera quæ tibi præscripsi dispensando, commuto, in nomine etc. Si autem, non obstante voto castitatis, aliquis jam matrimonium contraxisset, dicet: Item non obstante castitatis voto quod emisisti, ut in matrimonio remanere, et debitum conjugale exigere possis, auctoritate apostolica tecum dispenseo, in nomine etc.

Si quis autem scire cupiat quibus facultatibus S. Poenitentia gaudeat in dispensando ab impedimentis matrimonii, in casibus papalibus, censuris, irregularitatibus, votis, juramentis, restitutionibus incertis, vid. *Tr. XIX. n. 148. de facult. S. Pœnit.*

CAPUT III.

DE DIVORTIO.

De divortio quoad vinculum 90. Quoad torum; et quot causis potest fieri divortium. I. Causa delicti II Morbi III. Consensus 91. IV. Timoris damni V. Adulterii 92. Sed 1. requiritur adulterium perfectum, et certum. 2. An teneatur conjux se separare 93. Casus in quibus non potest separari ab adultera 94. De jure revocandi adulterum 95. An possit propria auctoritate 96. Facto divortio quis conjugum potest religionem ingredi 97.

90. — **DIVORTIUM** bifarium esse potest, quoad vinculum, et quoad torum. Divortium quoad vinculum, tribus tantum casibus dari potest. 1. Si alter conjugum moritur. 2. Si duorum conjugum infidelium alter ad Fidem convertitur, saltem si infidelis sine Creatoris injuria pacifice cohabitare renuit. 3. Si antequam consummetur matrimonium, intra primum bimestre ad hunc finem a lege concessum, alter ingrederetur religionem. Itaque inter infideles matrimonium licet sit validum, non tamen est indissolubile; tunc indissolubile fit, cum uterque conjux ad Fidem convertitur, modo

illud consumment post conversionem; aliter Papa in aliquo (sed urgentissimo) casu etiam illud potest dissolvere. Quod si tantum alter convertitur, hic non potest ad alias nuptias transire, nisi in casu (ut dictum est) quo alter non conversus velit inducere eum in peccatum, et renuit cohabitare sine contumelia divini Nominis, ut exprimitur in *cap. Quanto, de Divort.* Hoc ita erat primævis temporibus, sicut scripsit apostolus 1. *Cor. 7. 13.* et seq. ex eo quia tunc temporis ob miracula quæ sæpe sæpius fideles operabantur, multi infideles ad Fidem veniebant; sed hodie, jam cessatis miraculis ita frequentioribus, recte dicunt *Sanchez, Pont. Tourn. Conc. Salmant.* etc. cum communiori, non licere amplius cum conjuge infideli cohabitare, ob perversionis periculum; quare hac nostra tempestate, si conjux infidelis admonitus converti recusat, fidelis potest et debet eum derelinquere, et potest ad alias transire nuptias, ut habetur ex instructionibus Gregorii VIII., et sancti Pii V. (1). Loquendo autem de matrimonio inter fideles, illud certe est indissolubile, usquedum vivunt, nisi esset quod alter eorum ante consummationem religionem profiteretur. Ideoque conjugibus conceduntur duo menses a matrimonii celebratione, in quibus non tenentur reddere debitum conjugale, ut habetur ex *cap. Si quis Conj. 25. qu. 7.* et ex Trident. *sess. 24. can. 6.* Quod si quis in religionem se reciperet elapso bimestri, professio esset illicita, sed non invalida, ut dicunt communiter *Sanchez, Pont. Salm. Trullench.* etc. (2). Hoc tamen intelligitur, modo matrimonium non sit necessarium ad legitimandam prolem, vel ad reparandum sandalum, aut sponsæ infamiam: nam tunc non posset sponsus eam derelinquere, ne religionem quidem ingrediendo (3). Quæstio autem est, an Papa possit dispensatione sua matrimonium ratum solvere. Duplex adest sententia. Negant. *Pont. Gonet. S. Bonav. Scotus, Castrop. Sot.,* etc. dicentes matrimonium ratum ejusdem esse naturæ ac consummatum, unde lege divina indissolubile est; sed affirmant *Bellarmin. Sanch. Cajet. Navar. Vasq. Coninch. Salm.,* etc. dicendo quod Papa tanquam Vicarius Christi potest dispensare in aliquibus, quæ sunt de jure divino, sed humanos actus concernunt, urgente tamen magna causa, ut esset in

(1) *Lib. 6. n. 957.* — (2) *n. 958.* — (3) *ibid.*

casu v. g. si superveniret impotentia conjugum, aut scandalum imminens, aut bonum publicum. Addunt etiam, si adsit disparitas conditionis, morbus contagiosus, dissensiones perversæ, mutuus conjugum consensus, sed merito has quatuor causas non admittit *P. Concina*, saltem si non urgeat necessitas boni publici; nam alias istis admissis pauca matrimonia rata et firma restarent (1).

91. — Quoad divortium *tori*, et cohabitationis, firmo remanente vinculo conjugali, sex causis potest hoc divortium fieri. I. Si alter conjugum aliquod committeret delictum alteri perniciosum, ut si conaretur eum in peccatum inducere, aut si a Fide deficeretur; tunc enim innocens potest, imo debet eum derelinquere, si est in periculo perversionis; et si delictum est publicum, et si divortium factum est ex Ecclesiæ sententia, tunc potest etiam fieri Religiosus, ut habetur ex *Can. De illa, de Divort.* (2). II. Si alter conjugum lepra sit foedatus, aut alio morbo contagioso laborat, aut si sit amens, furiosus, aut maleficus, aut obsessus; dum recte tunc potest alter separari, si manet in gravi periculo alicujus damni (3). In casu tamen lepræ, ait *S. Thomas* (4) quod sanus tenetur reddere debitum, sed non cohabitare. III. Si conjuges ex communi consensu separentur, quod ceteroquin permitti non solet, si ambo non ingrediuntur religionem, aut saltem nisi, muliere religionem profitente, vir Sacris initietur. Attamen si uxor 60. annos esset nata, aut etiam 50. et castitatem voveret, dicunt *Sanch. Bonac. Barb. Viva*, etc. etiamsi ipsa in sæculo remaneret, posset vir ingredi religionem, aut sacerdotio initiari (5). Si autem conjux qui in sæculo manet, nesciebat se in tali casu teneri ad vovendam castitatem, inquiunt *Sanch.* et alii contra *Anacletum* apud *Ferraris* (6), quod etiam post datum consensum, revocare potest conjugem, qui jam professus est.

92. — IV. Justa etiam causa est divortii conjugis *sævitia*, cap. *Ex transmissa de Rest. spol.* et hoc licet conjux justa indignatione sit arreptus, nempe ob aliquod delictum ipsius, uti habetur ex *c. De Benedicto 33. q. 1.* Dicunt etiam *Sanch. Salm.* et alii communiter, sufficere ad divortium, si conjux malum grave timeret sibi, aut filiis, aut suis

(1) n. 959. — (2) lib. 6. n. 973. et 974. — (3) n. 973. v. IV. Morbus. — (4) Sup. q. 64. a. 1. ad 4. — (5) lib. 6. n. 975. — (6) *Ferrar. Bibl. v. Conjux. n. 23.*

propinquis ab altero conjuge, aut ab ejus conjunctis; et pro malo gravi non tantum intelliguntur minæ mortis, aut gravis vulneris, cum conjux solet eas exequi sed etiam convicia crebra, et gravia pro personæ qualitate, v. gr. si est nobilis (1). Quæritur autem an sola verbera sufficiant ad divortium? Dicunt communissime *Pont. Ronc. Sanch. Silv. Arm.*, etc. licere viro aliquando uxorem verberare, modo id frequenter non faciat, nec severe; quare dicit *Sanch.* non posse uxorem separari, cum verbera sunt levia (excipiunt *Salmant.* si uxor sit nobilis). Addunt *Ronc. Bonac. Castr.* cum eodem *Sanch.* licet verberationes fuissent graves, sed semel illa sic vapulavit, nec timeretur probabiliter ne replicarentur (2). Advertendum tamen cum *Sanch. Salm. Cast. Anal.*, etc. talem separationem ob sævitiam non posse fieri sine judicis auctoritate, nisi esset quod damni periculum moram non pateretur, aut nisi quia conjux timens damnum non posset litigare, aut judicem adire, aut non posset faciliter probare periculum (3). V. Si alter conjugum adulteretur, uti habetur ex *Matth. c. 5. v. 32. et 19. 9. Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem,...* mæchatur, et ex c. *Ex litteris*, et ex c. *Significasti, de Divort.*

93 — Sed super hac V. causa adulterii, plura notanda hic sunt. Notandum 1. ad faciendum divortium requiri adulterium perfectum cum effusione seminis, ut dicunt probabiliter *Sanch. Fill. Bon. Salm. Escob. Led.*, etc. contra *Sot. Silv. Conc.*, etc., quia nomine fornicationis intelligitur consummata per seminationem, qua fit carnis divisio (4). Et non sufficit de hoc aliquam habere probabilitatem, sed requiritur, ut talis adsit præsumptio, ut fundet moralem certitudinem, sicut communiter dicunt *Sotus, Sa, Viva*, cum *S. Bonav. S. Antonin. et S. Thoma* (5), ut esset, si testes asserant vidisse solum cum sola, nudum cum nuda in eodem lecto jacentem, sicut dicitur in c. *Cæteris, 12. de Præsumpt.* Et præfatæ circumstantiæ intelliguntur conjunctæ (dum non sufficit, ut sit inventus solus cum sola), ut dicunt *Sanchez. et Navar.* Nec per se sufficiunt soli tactus, amplexus, et oscula, ut dicunt *Pont. Viva, Sanch. Palud. Barb. Nav. Castrop.* Contra dicunt idem *Sanch. Viva, Ca-*

(1) *Lib. 6. n. 970. et 971. v. Quær. 3.* — (2) *lib. 6. n. 972.* — (3) *n. 971.* — (4) *n. 962. Quær. III.* — (5) *in 4. D. 35. q. un. a. 3. ad 4.*

strop. cum aliis sufficere pro foro conscientiae, si unus fidei integræ testetur adulterium, aut aliquod vehemens dat indicium. Et sufficit etiam (ut dicit *Castr.* cum *Menoch.*) epistola uxoris in qua confitetur suum adulterium. Et ita etiam puto sufficere, si aspiciatur solus cum sola in eodem lecto (1). An autem liceat facere divortium ob sodomiam aut bestialitatem a conjuge commissam? Negant *Innoc.* *Abul.*, etc., quia hæc crimina non sunt fornicationes. Affirmant vero communiter *Sanchez*, *Sot.* *Castrop.* *Salm.* *Conc.* etc., quia, ut ajunt, jam ille fidem conjugalem lædit carnem cum alio dividendo. Cæterum recte ait *Pontius*, quod hæc sententia, licet sit communis, attamen ratione non probatur, quia semper responderi potest, quod sine copula naturali caro non dividitur (2).

94. — Notandum 1. quod ratione adulterii non tenetur vir separari ab adultera, dumtaxat poterit ad id teneri, ut illa corrigatur, si alius non suppeteret modus, ut dicunt *S. Thomas* (3), *S. Bonav.* *Cajet.* *Salm.*, etc.; sed modo (intelligitur) ex separatione grave non esset passurus incommodum, ut communiter dicunt *S. Antonin.* *Pont.* *Castr.* *Sot.* *Sanch.* *Salm.* *Bon.*, etc. (4). Potest teneri etiam, ut vitet scandalum, nempe ne videatur ipse peccato uxoris consentire, uti dicunt *S. Th.* loco cit., *Sanch.* *Pont.* *Salm.*, etc. et exprimitur *c. Si vir, de Adult.* et *c. Non solum 6., caus. 28. q. 1.* Sed hoc intelligitur 1. ut dicunt *Pont.* *Sanch.* *Salm.* *S. Antonin.*, etc. si adulterium est publicum. 2. Ut communiter dicunt *Laym.* *Bonac.* *Tolet.* *Caj.*, etc. si nullus alius subest modus, quo scandalum reparetur, et modo vir justam non habeat causam ne dividatur, ut si ipse remaneret in periculo incontinentiæ, aut alterius damni gravis, aut si putaret quod, si illam a se dimitteret, deterior fieret; unde concludit *S. Antonin.* *Ergo vir cum detrimento juris sui, et periculo, non tenetur (uxorem) expellere.* Imo probabiliter subjungunt *Castropal.* *Laym.*, etc. cum eodem *S. Antonin.* quod si vir jam præbuerit sufficientia indicia, quod ipse ægre ferat mulieris adulterium, ad nihil aliud tenetur; quia tunc scandalum aliorum esset pharisaicum (5). Ita etiam uxor tenetur diverti a viro, cum hoc esset necessa-

(1) *Lib. 6. n. 961.* — (2) *lib. 6. n. 962.* — (3) *Suppl. q. 62. a. 2. ad 1.* — (4) *l. 6. n. 963.* — (5) *ibid. v. Quod prop. fin.*

rium, non ut auferatur scandalum, quia nunquam supponitur uxor consentire viri adulterio, sed ut ipse resipiscat. Cæterum difficulter, dicunt *Suar. Castr. Salm.* et alii, mulier ad hoc tenebitur; et enim difficulter uxor potest cum fructu virum corripere, et ipsa rarissime a viro discedere potest sine gravi incommodo; et ita pariter difficulter ob correctionem tenentur uxores negare debitum viris; ita *S. Antonin Bonac. Sanch. Fill.* (1). Si autem conjux adulter esset jam emendatus, et esset in periculo incontinentiæ, congruens esset ut innocens sibi reconciliaret jam emendatum, si commode potest, ut dicunt *Salm.* Sed ego non auderem illam obligare ad id sub gravi (ut volunt *Bus. Conc.*, etc.), dum ex una parte Dominus jam eam liberavit a cohabitatione; et ex alia videtur charitas non obligare cum tanto onere ad vivendum cum eo qui sibi fidem fregit. Nec obstat quod dicitur in *cap. Si quis, de adult.*: *Debet, sed non sæpe, recipere peccatricem*; dum recte *to debet* explicat *Glossa*: *Debet debito honestatis, non necessitatis* (2).

95. — Notandum 3. in quatuor casibus non potest fieri divortium ab altero adultero, nempe 1. Si uterque sit adulterii reus. Est probabile tamen cum *Sanch. Coninch. Bon. Salmant. Viva*, etc. quod emendatus possit diverti ab obfirmato in adulterio, licet sententia opposita *Pontii, Dicast. Led. Hurtad.*, etc. etiam probabilis sit (3). 2. Si alter consentit adulterio alterius, uti habetur ex *c. Discretionem, de Eo qui cogn.*, etc.; sed non sufficit ad præsumendum talem consensum occasio, quam præbuisset vir uxori adulterandi, eam relinquendo, aut eam duriter habendo, sicut dicit textus, nec sufficit dissimulatio ejusdem, quod ille non potuisset sine suo gravi incommodo impedire uxoris delictum; ita communiter *Sanch. Bon. Coninch. Peyr. Salmant.*, etc. ex *S. Thoma* (4). 3. Si uxor adulterata fuisset sine sua culpa, nimirum si vi oppressa fuisset (secus vero si consensisset metu gravi, ut advertit *Sanch.*), aut si adulterium evenisset ex errore inculpabili; ita communiter DD. cum *S. Thoma* (5). Dicit tamen *Dicast.* quod si vir crederet uxorem jam mortuam, et aliam cognosceret, non potest eum uxor respuere; sed non e converso (6). 4. Si injuria jam remis-

(1) n. 964. — (2) lib. 6. n. 965. — (3) n. 966. — (4) *Suppl. q. 62. a. 1.* (5) *ibid.* — (6) lib. 6. n. 966. v. Tertius.

sa est sive ante, sive post divortium, ut præsumitur, si innocens conscius adulterii sponte coierit cum adultero, aut manet in eadem domo, mensa, et toro, maxime si accedant amplexus, tactus, et oscula; ita *S. Thom.* (1) *Sanch. Salm. Dicast. Trull.*, etc. Advertunt tamen *Sanch. Filliuc. Salm. Aver. Villal.*, etc. quod si revera conjux per dictos actus non intendit remittere injuriam, in conscientia potest semper separari (2).

96. — Notandum 4. quod licet divortium factum sit ex judicis sententia, conjux innocens semper habet jus ad se revocandi adulterum, sicut docent communiter (contra *Sotum*) *Sanch. Silv. Sa, Cast. Pont. Bon. Salm. Gutt.* etc. cum *S. Thoma* (3) qui dicit: *Cum divortium sit inductum in favorem viri, non aufert ei jus petendi debitum vel revocandi uxorem; unde uxor tenetur ei reddere, et ad eum redire, si fuerit revocata*. Et ad hoc non opus est (ut recte dicit *Sanch.*) nova judicis sententia. Cæterum scite animadvertit *Castrop.* cum *Guttier*, quod difficulter mulier adultera poterit obligari ad redeundum ad virum, quia semper potest rationabiliter timere periculum mortis aut ne crudeliter tractetur, nisi adsint argumenta probabilia in contrarium (4). Sed fit 1. dubium an, quando conjux innocens etiam ipse in adulterium laberetur, sed facto jam divortio per sententiam, teneatur redire ad adulteram quæ eum ad se revocat? Affirmant *Pont. S. Antonin. S. Bon. Conc. Sot.*, etc.; sed probabilius negant *Sanchez, Bon. Fill. Salm. Regin.* et alii cum *S. Thoma* (5). Ratio est, quia primus adulter ex sententia jam omnino spoliatus fuit omni jure super innocentem. In eo casu tamen dicit *S. Thomas* cum aliis communiter, quod potest judex cogere secundum adulterum, ut iterum uniatur, ad hoc ut ita consulatur tum illius animæ, cum etiam scandalo aliorum (6). Fit 2. dubium an possit fieri divortium propria auctoritate innocentis? Tres adsunt sententiæ probabiles. *Prima* cum *Bellar. Aver. et Conc.* cum *S. Thoma* absolute negat. *Secunda* cum *Layman. Pont. S. Antonin. Salm.*, etc. distinguit: affirmat si adulterium est notorium; sed negat si est occultum, quia tunc injuste patefieret infamia adulteri. *Tertia* cum

(1) *Suppl. qu. 62. a. 1.* — (2) *lib. 6. cit. n. 966.* Quartus. — (3) *Suppl. q. 62. art. 6. ad 3.* — (4) *lib. 6. n. 967.* — (5) *Suppl. qu. 62. art. 6. ad 4.* — (6) *lib. 6. n. 967.* Dubit. 2.

Sanch. Sot. Abb. Bon. Sa, Fill. Led. Reg., etc., absolute affirmat, sive adulterium sit publicum, sive occultum. Si est publicum probatur ex *cap. Ex parte 9. de spons.* ubi dicitur: *Nemini licet uxorem suam sine manifesta causa fornicationis dimittere.* Ergo licet, si fornicatio est manifesta. Si autem est occultum, probatur ex *cap. Dicit Dominus 32. q. 1.* ubi hæc habentur: *ubicumque fornicatio est, vel fornicationis suspicio* (intelligitur suspicio illa vehemens quæ fundat certitudinem moralem, ut dictum est *n. 93.*) *libere dimittitur uxor.* Dicitur *libere*, ergo non requiritur nec sententia, nec licentia; nam Dominus absolute concessit conjugi ab adultero diverti. Et hanc sententiam puto probabiliorem, saltem quando adulterium est ex parte uxoris; nam valde durum esset viro in iudicium adducere mulieris infidelitatem, quod esset sibi perpetuo probro. Quod si forte iudex eum obligaret ad cohabitandum, scite ait *Bonac.* quod tunc ille teneretur tantum ad cohabitandum, sed non ad reddendum debitum (1).

97. — Denique notandum quod facta sepeparatione per sententiam, conjux innocens potest religionem ingredi, ut ex *cap. Agatosa 27. q. 2.* et potest etiam Sacris initiari, ut dicunt communiter DD.; contra adulter nequit fieri nec Religiosus nec sacerdos, nisi de alterius licentia, aut nisi alter jam statum irretractabilem assumpsisset. Alias etiam religionem professus potest revocari ab innocente et teneretur redire. Dictum est, *nisi de licentia alterius*, sed sufficit etiam tacita, v. gr. si alter cognoscens adulterum velle statum mutare, ipse, cum commode possit, id facere illum non impedit. Et sufficit etiam, ut dicunt *Sanch. Coninch. Bon. Salm.* et alii ex *cap. Gaudemus, de convers. conjug.* si alter requisitus pro reconciliatione, neget; imo addunt *Pont. Sanch. Castrop.*, etc. sufficere, si adulter per biennium non sit revocatus, ut disponitur in *Auth. Sed hodie, c. ad l. Jul. de Adult. (2).* Notandum hic tandem quod facto juridice divortio, filii educandi sunt apud conjugem innocentem; et in quantum ad expensas, si divortium evenit patris culpa, ejus expensis filii alendi sunt, ut exprimitur in *Auth. Si Pater, c. Divort. facto, etc.* Et idem currit si divortium factum sit matris culpa, ut dicunt communiter *Laym. Castrop.*

(1) *n. 968.* — (2) *n. 969.*

Sanch. Silv. Pal., etc. contra pauciores. Advertit tamen *Sanch.* cum communi quod ut ad has expensas teneatur, requiritur iudicis sententia (1).

TRACTATUS XIX.

DE

CENSURIS, ET IRREGULARITATIBUS.

CAPUT I.

DE CENSURIS IN GBNERE.

PUNCTUM I.

De censurarum emanatione.

Quid et quotuplex sit censura 1. Quando dicitur latae, et quando ferendae sententiae 2. Quis potest ferre censuras? De censura metu inflictæ 3. Quid requiritur ut subditus censura feriat, etc. An Episcopi, aut reges, etc. An communitas, etc. 4. An Prælati possit extra diocesim existens censuras ferre in subditos, et quid si subditus fuerit extra diocesim 5 An possit censurari peregrinus 6. Quale peccatum requiritur ut imponatur censura. De mandante, consulente, etc. 7. An excuset ignorantia et metus; et an censura potest imponi pro delictis præteritis 8. De solemnitate ad censurarum promulgationem requisita 9. Quid si causa est falsa aut dubia 10.

1. — CENSURA definitur: *Est pœna spiritualis et medicinalis, qua delinquenti et contumaci aufertur usus quorundam spiritualium bonorum.* Censura trifariam dividitur. I. In excommunicationem, suspensionem, et interdictum. II. In inflictam *a jure*, nempe a lege generali permanente, et in eam quæ est *ab homine*, nempe a Prælato per sententiam generalem (sive statutum) in eos qui aliquod committunt delictum. Sententia generalis, sive statutum respicit locum et peccata futura; quare si subditus extra locum illum de-

linquit, non incurrit censuram *cap. Ut animarum 2. de Constit. in 6.* ubi sic dicitur: *Statuto Episcopi... subditi qui furtum extra ipsius diœcesim committunt, minime ligari noscuntur, cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune.* Sententia autem particularis emanari solet ob præterita delicta, et in personas determinatas; ideoque hæc, cum afficiat personam, bene potest ferri in subditum etiam exemptum, citando eum per Edictum. III. In eam quæ dicitur *latæ sententiæ*, quæ statim incurritur; et *ferendæ sententiæ*, quæ non incurritur, nisi post sententiam (1).

2. — Ad dignoscendum quandonam censura est *latæ*, et quando *ferendæ sententiæ*, dicunt DD. quod, cum verba includunt actionem ab altero faciendam, sunt *ferendæ*: quando aliter, sunt *latæ*; unde dicunt esse *latæ sententiæ*, quando dicitur: *Ipo jure, ipso facto, aut sine alia sententia*; aut si verba sint præteriti aut præsentis temporis, v. gr. *excommunicamus, excommunicatus est, excommunicantur, jubemus esse excommunicatum, etc.* Contra sunt *ferendæ sententiæ*, si verba sunt de tempore futuro, *excommunicabitur*, aut si sunt comminativæ, *sub pœna excommunicationis, sub interminatione anathematis* (modo ex contextu aliorum verborum oppositum non arguatur); item si dicitur: *volumus excommunicari, aut excommunicetur*; hoc tamen intelligi debet, quando a jure imponitur Episcopo præceptum excommunicandi; sed quando absolute dicitur, *excommunicetur, suspendatur, etc.* intelligitur *latæ sententiæ*, ut communiter dicunt *Bonac. Silvest. Suar. Vasq. etc.* (2). Cum autem dicitur *excommunicatus*, aut *anathema sit*, volunt *Suar. et Tournely* esse *latæ sententiæ*; sed *Sanch. Laym. Dicast.* volunt esse *ferendæ*, modo non sit adversus aliquem errorem hæresis; utraque sententia est probabilis (3). Si autem dicatur: *maneant excommunicatus, aut suspensus*, volunt *Nav. Silv. Henriq., etc.* neutram incurri censuram; sed *Sayrus, Bon. Salm. Con., etc.* tenent tunc dari optionem reo ad eligendam quam malit (4).

3. — Quæritur 1. quis ferre potest censuras? Resp. Papa, Episcopi, et etiam eorum Vicarii, ut recte dicunt *Busemb. Fagnan. Suar. Sanch. Tournely, etc.* contra *Say-*

(1) *Lib. 7. a. n. 1. ad 6.* — (2) *n. 7. et 8.* — (3) *n. 8. in fin.* — (4) *n. 62.*

rum, etc. Vicarii capitulares, Concilia provincialia, Prælati regulares, et eorum capitula, et cæteri omnes quibus concessa est facultas; sed non parochi, et tanto minus laici, et mulieres, licet sint Abbatissæ; nam illæ non sunt capaces jurisdictionis ecclesiasticæ (1). Quare qui censuram ferre potest, saltem sit tonsuratus, et habeat jurisdictionem expeditam, quoad usum; adeoque Episcopus excommunicatus, suspensus, hæreticus, aut schismaticus non potest ligare aliquem censura, *c. exceptionem, de Except.*; nec ejus Vicarius, *c. I. de Offic. Vicar. in 6.* sed excommunicatus, aut hæreticus occultus valide (licet illicite) censuras fert, ut communiter *Suar. Sot. Salm.* etc.; imo idipsum dicunt *Bonac. Dian. Avil.*, etc. de publice excommunicato, si nominatim non est denunciatus (2). Hic notandum censuram ex coactione, sive metu gravi esse validam; ita *Suar. Bon. Castr. Tour. Salm.*, etc. contra alios; sicut contra invalida est absolutio metu injusto extorta, ex *cap. Verbum, de Pœnitent.* (3).

4. — Quæritur 2. quid requiritur ut quis censura ligari possit? Requiritur 1. ut sit baptizatus. 2. Ut usu rationis polleat: advertendum tamen hic censuras latas a jure, aut ab homine sententia generali non incurri ab impuberibus, nisi expressum sit in lege, ut est expressum de pueris, qui monasteria Monialium ingrediuntur. *Trid. sess. 25. c. 5.* aut qui percutiunt Clericos *c. Pueris fin. de sent. excom.* (4). 3. Ut sit subditus, unde probabilius cum *Lugo*, et aliis, ut dictum est *Tract. XVI. n. 138.* Episcopus non potest ferre censuras in peregrinos, si ille iterum post monitionem non deliquerit. Item notandum Episcopos non incurrere censuras, nisi sint speciatim nominati; *c. Quia periculosum, de Sent. excom. in 6.*; sed hoc communiter dicunt intelligi de suspensione, et interdicto, quia de ipsis tantum fit mentio in textu (5). Reges et reginæ tantum a Papa possunt censurari, ut etiam communiter *DD.* (6). 4. Ut feratur in personam determinatam; hoc intelligitur tantum de excommunicatione, quia tota communitas potest quidem suspensioni, aut interdicto subjici; non autem excommunicationi, ut communiter *Castr. Bon. Salm.*, etc. cum *S. Thoma* (7); imo

(1) *Lib. 7. n. 9. 10. et 11.* — (2) *n. 12. et v. Requir. V.* — (3) *ibid. Requir. VI.* — (4) *n. 13. ad 15.* — (5) *n. 15.* — (6) *n. 16.* — (7) *Suppl. q. 22. art. 5. ad 2.*

neque excommunicari potest per modum sententiæ aliquis incertus alicujus communitalis, loquendo de delicto jam patrato, *Ronc. Salm.*, etc.; sed si prohibetur aliquod delictum in futurum sub poena excommunicationis, certum est omnes delinquentes illam incurrere (1). Advertendum hic, quod si Papa reperiret omnes communitalis reos, utique posset illos excommunicare; sed si hoc faceret Prælati, esset illicitum, *c. Romana, de sent. excomm. in 6.*, sed non invalidum, ut dicunt *Avila, Ledesma, Salm.* etc. Et *Hostiens. Jo. Monac. Archid. et Franciscus Philippus Probus, Felin.* cum *Ricc. et Rota* (apud *Fagn. in 2. part. V. lib. Decretal. c. Responso, de sent. excom. ex n. 93. et seqq.*) dicunt etiam hoc esse irritum, dum in cit. *c. Romana* dicitur: *Omnino prohibemus*, ac si dixisset: auferimus potestatem ita excommunicandi: et *Fagn.* ipse, qui priori sententiæ adhæret, dicit ideo primam sequendam esse, quia cum hæc sit probabilis, tenenda est uti tutior. Quare Episcopus debet quemlibet reum nominatim excommunicare (2).

5. — Prælati regularis potest censura ligare suos subditos ubicumque isti reperiantur. *Suar. Avila, Tourn. Croix, Salm.*, etc. commun.; sed Episcopus non potest censuram ferre, dum extra diocesim moratur, ex *Clement. Quamvis, de Foro comp.* Excepto si subditi contumacia sit adeo manifesta, ut non indigeat cognitione causæ, *can. Manifesta, 2. q. 1.* Excipitur etiam, si censura lata sit per modum præcepti, aut statuti, ad evitanda delicta communia (3). Contra Episcopus in diocesi existens recte potest per sententiam subditum alibi morantem censura ligare, ut dicunt communiter *Bon. Coninch. Tourn. Conc. Dian. Salm.* etc. contra *Pontium*, etc.; et tunc pro citatione satis erit (ut dicunt *Salm.*) si citetur aut domi, aut in loco publico proprii territorii per *Edictum*, ut statuit *Trid.*; sed hoc intelligitur tantum pro delictis in proprio territorio, non autem extra illud, patratum, ut dicunt *Suar. Bonac. Salm.* etc. (contra *Sayr.*, etc.) ex *c. 2. de Const. in 6.* (4). Quod si ab Episcopo lata censura fuerit in aliquem per præceptum particulare, v. g. si tale crimen committet, probabilius est eam incurrere delinquentem, licet extra diocesim delique-

(1) *Lib. 7. n. 18.* — (2) *N. 19.* — (3) *n. 20. et 21.* — (4) *lib. 7. n. 22.*

rit, quia præceptum afficit personam, ideoque eam ligat ubicumque reperiatur, ad differentiam statuti, quod afficit locum; ita probabiliter *Suar. Laym. Bonac. Croix, Spor. contra Tourn. Ronc. Avil. Holzm., etc.* quorum sententia etiam est probabilis (1).

6. — Episcopus utique potest ligare censura peregrinum in diocesi sua delinquentem, *cap. fin. de Foro com.*; semper tamen hoc intelligitur, modo reus sit factus contumax, ut dictum fuit *Tract. XVI. n. 138. in fin.*, et modo Episcopus citaverit reum antequam hic profectus sit ab ejus territorio (2). Peregrinus modo alicubi moretur animo per majorem anni partem ibi morandi, incurrit censuram per modum statuti generalis latam pro futuris criminibus, v. g. adversus furantes in ecclesia; secus vero, si peregre ibi moratur, aut si censura est per modum præcepti in casu particulari, puta adversus non revelantes latrones: ita *Suar. Silv. Sayr. Salm., etc.* (3).

— Quæritur 3. quænam requiruntur ad incurrendam censuram gravem, puta excommunicationem majorem, aut suspensionem ab omni usu, et ad longum tempus? Requiritur 1. peccatum grave, nempe quod materia importet culpam gravem (4). Sed in dubio gravitatis materiæ obligat præceptum Superioris, quia in dubio possidet potestas ejus, ut recte dicunt *Salm. et Cornejo* (5). Et cum præceptum est impositum sub censura *latæ sententiæ*, jam obligat sub gravi, licet materia non esset ex se gravis, sed esset talis, ut valde conducere ad finem intentum. Secus autem si materia non esset de se gravis, et censura esset *ferendæ sententiæ*; ita *Sot. Avil. Ronc. Salm. etc.* (6). 2. Requiritur actus externus, qui posset ab aliis externe cognosci; unde si quis diceret, *ita est*, intelligendo ita hæresim confirmare, non incurrit excommunicationem, ut comm. dicunt *Suar. Tourn. Conin. Sayr. Salm.* Et debet item esse graviter externus, proinde non est excommunicatus, qui leviter percutit clericum, licet illi sit animus eum occidendi: ita iidem AA. (7). 3. Requiritur actus peccati consummatus, nisi aliter lex exprimat: ita etiam communiter *Sanch. Suar. Castr. Bonac. Salm. Bon. Bus. etc.* (8). Sed hic quæritur 1. an

(1) *N. 23.* — (2) *n. 26.* — (3) *n. 27.* — (4) *n. 29. ad 31.* — (5) *n. 32.* — (6) *n. 33.* — (7) *lib. 7. n. 34.* — (8) *n. 36.*

censura imposita mandantibus aut consilium dantibus aliquod crimen committi, incurritur ab ipsis, quando crimen non est in effectum perductum? Resp. quod si censura principaliter sit lata in eos, utique incurritur quoties mandatum, aut consilium est jam ab ipsis præstitum: secus si censura est imposita ob delictum quod principaliter est vitium, licet a mandato sit proveniens: quare non incurrit mandans percussionem clerici, si illa non evenit, *Bonac. Bus. Salm. Croix*, etc., et ita pariter excusant *Nav. Salm. Croix*, etc. eum qui dedit mandatum aut consilium ei, qui jam paratus erat delicto patrando (1). Quæritur 2. an incurrat censuram qui dubitat an suum mandatum aut consilium influxum dederit? Negant *Salm.* et alii, quia pœna non incurritur, nisi constet de delicto, et de effectu secuto: sed affirmant *Sanck. Croix, Dicast.*, etc. quia in dubio possidet delictum. Utraque sententia est probabilis, juxta dicta *Tr. X. n. 45.* (2). Quæritur 3. an incurrat censuram consilium dans, cum consilium revocat, antequam executioni detur? Affirmant *Navar. Bonac.*, etc. cum *P. Concina*, qui cæteroquin oppositum docuit circa restitutionem, uti vidimus in dicto *Tr. X. n. 48.* ubi nos dissensimus a *P. Concina*; sed hic etiam ab eo dissentimus cum *Suar. Castr. Laym. Avil. Salm. Viva*, et aliis communius, quia Ecclesia non potest ligare censuris, nisi contumaces usque ad criminis executionem (3), ut in simili dicemus de irregularitate, an incurrat qui propinat venenum clerico.

8. — Requiritur 4. ad incurrendam censuram contumacia, quæ importat contemptum censuræ. Et ex hoc 1. inferitur quod ad incurrendas censuras non sufficit scientia legis ecclesiasticæ (et etiamsi delictum sit prohibitum lege divina), sed requiritur amplius scientia ipsius censuræ; quare communiter dicunt *Suar. Cajet. Castr. Fill. Bonac.* et alii, excusare a censura ignorantiam, non solum antecedentem, sed etiam concomitantem: *concomitans* esset si quis occideret clericum ignorans esse clericum, sed eo animo paratus, quod si scivisset etiam occidisset (4). Excusat etiam ignorantia crassa, cum censura est lata in *audentes*, aut *præsumentes*, aut *consulto*, aut *temere peccantes*; ita *San-*

(1) *N. 37. et 38.* — (2) *n. 39.* — (3) *n. 40.* — (4) *lib. 7. n. 43.*

chez, Escob., etc. Imo tunc admittunt *Bon. Roncag. Sanch. Salm. Silv.*, (contra sententiam *Suar. Castr. Tour. Conc.*, etc. quæ cæteroquin est communior) quod excuset etiam ignorantia affectata; et reapse id nequit dici improbable, quia in ipsa (loquendo in rigore) non adest dolus formalis, qui inducit verum contemptum censuræ (1). Infertur 2. valde probabiliter cum *Suar. Castr. Bon. Salm. Conin., etc.* quod metus gravis etiam excuset a censura, licet crimen, super quod inflicta est, sit vetitum lege divina (modo non peccetur in contemptum legis): nam metus excusat a lege humana, uti humana accepta. Infertur 3. quod censura, licet possit ferri ob crimina futura, ut communiter et valde probabiliter dicunt *Laym. Coninc. Abbas, Spor. Viva, etc.* (adversus *Tourn.*), et uti jam practicatur ad ea vitanda: nihilominus non potest imponi ob peccata mere præterita, et quæ non habent tractum successivum, ubi non præcesse-rit rei admonitio: quia alias deest contumacia. Hoc tamen intelligitur tantum pro excommunicatione, dum suspensio et interdictum possunt infligi pro delictis præteritis per modum puræ pœnæ, ut dicunt *Castr. Bon. Salm. Coninch., etc.* (2). 4. Infertur necessariam esse monitionem canonicam, cum intervallo sex dierum, ad minus, nisi adsit justa causa tempus abbreviandi. Hoc intelligitur pro licitudine, quia pro validitate censuræ sufficit ut intercesserit monitio; ideoque aliquando sufficit una. Item intelligitur pro censuris ab homine per sententiam particularem, nam pro aliis a jure latæ sententiæ eadem lex est ac illa quæ monet, sicut probabilius dicunt *Bon. Sanch. Filliuc. Boss. Avil.* (contra *Suar. Castr. Laym. et Salm.*); et idem valet pro censuris ferendæ sententiæ, quia in illis jam habetur monitio, et contumacia; modo reus sit citatus ante censuræ declarationem quando delictum non est omnino notorium, ut recte advertunt *Tol. Bon. et alii* (3).

9. — Ad hoc autem, ut licite feratur censura, debet iudex eam scripto ferre, adnotatis ibi distincte persona, censura, et causa in specie, exhibita copia censurando, si forte ille eam exquisiverit. Dictum est *licite*, quia si feratur, posthabitis solemnitatibus, censura erit valida, sed iudex peccati gravis fiet reus, ac erit per mensem suspensus a Divinis, et

(1) *N. 48.* — (2) *n. 51. et seqq.* — (3) *lib. 7. n. 55. et 56.*

ab ingressu ecclesiæ, c. *Cum medicinalis 1. de Sent. excom. in 6.* Hoc tamen intelligitur de censuris latis per modum sententiæ prævia citatione, et causa cognita; secus autem de aliis, quæ feruntur per leges naturales, aut etiam per præceptum particulare, minando alicui, v. g. si aliquid tale agat. Item non comprehenduntur in hoc iudices illi qui, aliqua urgente causa, et dilationem non patiente, præfatas solemnitates omitterent aut si id facerent ex ignorantia licet culpabili; dum in textu dicitur: *Si quis temerarius*, temeritas scientiam supponit (1). Item sententia censuræ non est ferenda die festo, nisi contumacia esset adeo evidens, ut cognitione causæ opus non esset, cap. *Evidentia de accusat.* (2).

10. — Notandum denique quod si quis reapse esset innocens, sed contra ex probatis juste esset censuratus, hic licet in conscientia non ligaretur censura, nec fieret irregularis administrando in *Sacris*, attamen in externo se gerere debet, tanquam censuratum, ad evitandum scandalum; ita communiter *Suar. Castr. Coninch. Salm. et Croix.* Et idem est, cum certe est censura contracta, et dubitatur de justitia illius, aut de absolutione ab illa, quia tunc possidet potestas iudicis, unde reus se tenere debet uti censuratum, ut commun. *Castr. Croix, Suar. Salm. Sanch.*, etc. (3); secus autem, cum dubitatur an incurrit nec ne censuram, sive dubium sit *facti*, v. g. utrum percussio fuerit nec ne graviter injuriosa clerico; sive *juris*, v. g. utrum censura sit *latæ*, aut *ferendæ* sententiæ; ita pariter commun. *Sanch. Bon. Holzm. Ronc. Salmant. ex S. Thoma* (4). Sed si iudex decerneret, v. g. aliquam solutionem sub pœna censuræ, reus licet pro se haberet probabilem opinionem se non teneri, tenetur tamen intra tempus a iudice præscriptum (aut prorogatum a creditore, qui alioquin, juxta quod probabilius docent *Suar. Castr. Tourn. Coninch.*, etc. (5), potest semper prorogare terminum). At si postea certus fieret de sua justitia, tunc non tenetur nec ad solutionem, nec ad observandam censuram, ut dicunt *Avila et Salm.*; peccaret tamen (ut dictum est) in publico, non remoto scandalo, si censuræ non pareret (6).

(1) n. 59. ad 61. — (2) n. 63. — (3) N. 66. — (4) n. 67. — (5) lib. 7. n. 64. — (6) n. 68.

PUNCTUM II.

De absolutione a censuris.

Qui potest absolvere a censuris 11. De censuris per sententiam generalem. An Episcopus existens extra, etc. Alia notabilia 12. An requiratur formula, et an praesentia censurati, etc. De absolutione conditonata, et an extra confessionem, etc. 13. De requisitis ad absolutionem 14.

11. — Si censura lata est per modum sententiæ particularis, plerumque ille tantum potest absolvere, qui eam tulit, aut ejus Superior, aut successor, aut delegatus. Sed si imposita est a jure communi, tunc ab illa potest absolvere quilibet confessarius, uti commun. *Tournely, Sot. Coninch. Castr. Conc. Ronc. Salm.*, etc. cum *S. Thom.* (1). Et hoc habetur ex c. *Nuper. 39. de sent. excomm.* ubi, cum sermo fiat de excommunicatione non reservata (et idem intelligitur comm. a DD. de suspensione, et interdicto personali, *Castrop. Sot. Vasq. et Salm.* cum *S. Thoma*), dicitur a suo *Episopo, vel a proprio sacerdote poterit absolutionis beneficium obtineri*. Sub nomine a proprio sacerdote venit quivis confessarius approbatus, juxta sententiam communem (2), et uti ostensum est *Tract. XVI. n. 86. et 96 in fin.* Dictum est *approbatus*, quia simplices sacerdotes ne possunt quidem ab excommunicatione minori absolvere, quicquid aliqui dicant (3). Sed hic notanda sunt multa.

12. — Notandum 1. hujusmodi absolutionem valere pro foro tam interno, quam externo; unde dicunt *Roncaglia, Conin. Castrop. Suar. Spor. Salm.*, etc. posse dari absolutionem etiam extra confessionem (4). Notandum 2. quemlibet confessarium posse pariter absolvere ab omnibus censuris latis ab homine per sententiam, non jam particularem, sed generalem: quia illæ æquiparantur censuris latis a jure, ut probabilius dicunt *Castrop. Ronc. Laym. Conc. Salm. Holzm. Coninc. Bon. Croix*, etc. communissime contra *Suar. et Filliuc.* (5). Notandum 3. Episcopum, extra diœcesim licet moretur, posse absolvere subditum a censuris, cum causæ cognitione opus non est; *Silv. Salm. Avil.*

(1) *Suppl. q. 24. art. 1.* — (2) *lib. 7. n. 69. et 70.* — (3) *ibid. et 71.* — (4) *cit. n. 70. in fin.* — (5) *lib. 7. n. 72.*

etc.; secus, si quis extra diœcesim delinquit, et per sententiam particularem excommunicatus est ab Episcopo illius loci; tunc enim non potest a proprio Episcopo absolvi, nisi de Episcopi licentia; *Coninc. Turrian. Diana, Salm., etc.* (1). Notandum 4. quod qui facultatem habet absolvendi a casibus papalibus, non ideo potest absolvere a casibus *Bullæ Cænæ*; *Bon. Dian. Buss.* (2). Ita pariter qui potest absolvere a censuris *Bullæ Cænæ*, non ideo potest absolvere ab hæresi, ut declaravit Benedictus XIV. in Bulla *Convocatis*, data 25. Nov. 1749. n. LIII. (3): ita pariter facultas data ab Episcopo pro reservatis non intelligitur pro illis quibus annexa est censura reservata, ut ait *Tamb.*; secus autem si concessio est facta a Papa, dum casus papales plerumque sunt reservati cum censura et propter censuram: *La-Croix, etc.* Et ita pariter facultas concessa in jubilæo absolvendi ob omnibus censuris reservatis, intelliguntur ex communi usu etiam reservatæ ab Episcopis (4).

13. — Notandum 5. ad absolvendum a censura in foro interno non requiri verborum determinatam formulam, sed sufficere quodlibet externum signum (cum cæteroquin satis non sit sola voluntas); *Suar. Castrop. Salm., etc.* (5). Non requiritur præsentia censurati, quia certe etiam absens absolvi potest, ut habetur ex *c. De manifesta 2. q. 1.*; Sed notant *Sanch. Salm., etc.* hoc non esse faciendum, nisi ex urgente causa; et si absolutio obtinetur per procuratorem, hic speciale debet habere censurati mandatum ad absolutionem obtinendam. Potest absolvi etiam invitus, sed communiter hoc non licet (6). Notandum 6. absolutionem metu gravi, et injusto extortam irritam esse, et metum incutientem nova excommunicatione ligari, *c. un. de His quæ vi, etc.* (7). Notandum 7. absolutionem datam, non satisfacta parte, si ab Ordinario concessa est, esse validam; licet certe illicitam, ut dictum fuit *Tract. XVI. n. 71.*; sed si est data a delegato, ut probabilius dicunt *Suar. Spor. Vasq. etc.*, est etiam invalida, si in delegatione apposita est clausula *satisfacta parte*; licet opinio opposita *Sanch. Castrop. Bonac. Ronc. Salm.* etiam sit probabilis, quoties in concessione non exprimitur clausula irritans absolutionem (8).

(1) *Ibid. ad. I. et Notand. II.* — (2) n. 110. — (3) n. 113. — (4) n. 111. — (5) n. 116. — (6) *lib. 7. n. 117.* — (7) n. 119. (8) n. 120. et 121.

Notandum 8. valere absolutionem conditionatam de futuro ; sed illicitam justa causa non existente ; *Suar. Coninch. Salmant. Ronc.* etc., et tunc, conditione verificata, censura aufertur (1). Contra licite datur absolutio cum *reincidentia*, nempe quod si absolutus intra tempus præfixum suæ obligationi non satisfaciat, in eandem censuram reincidentat, sed tunc juxta probabiliorem sententiam *Laym. Coninc. Castr. Ronc. Tourn. Salm.*, etc. contra *Suarez, Bon.*, etc. requiritur nova culpa, qua deficiente, non potest renasci illa censura quæ semel sublata est, nam non possunt censuræ sine Pontificis auctoritate suspendi. Et idem dicunt *Laym. Conin. Salmant.*, etc. tenendum esse quando Papa absolvit *ad omnem effectum*, licet cum *reincidentia* (2). Notandum 9. probabile esse cum *Sanch. Coninc. Salmant. Ugolin. Buss.* etc., contra *Suar. et Navarr.* quod qui facultatem habet absolvendi a censuris in foro conscientiæ, potest absolvere etiam extra confessionem (3). Sed excipiendi sunt casus papales occulti qui ab Episcopis non possunt absolvi, nisi in confessione, juxta Declarationem Gregorii XIII. ut dicetur *Tract. XX. n. 32.*

14. — Notanda denique sunt requisita ad absolutionem. Hæc sunt I. satisfactio præcedens parti offensæ, nisi illa remiserit, aut justam recusaret satisfactionem, aut nisi reus esset impotens ; quod si tunc sine gravi incommodo satisfacere nequiret, sufficet cautionem præstare si potest, aut saltem juramentum satisfaciendi, *cap. Odoardus, de Solut. et cap. 23. de Verb. sign.* modo, intelligitur, creditur idem incommodum non pateretur ; *Navar. Coninc. Salm.* etc. (4). II. Juramentum de non reincidento in idem crimen, *cap. De cætero, et c. Ex tenore, de sent. excomm.* ; sed hoc intelligitur quando delictum est enorme, ut percussio clerici, usura publicæ exercita ; ita communiter *Suar. Castr. Conin.* etc. (5). III. Petitio absolutionis, *c. Per tuas, de Sent. excomm.* ; licet dicat *S. Thomas* (6), quem secuti sunt *Castrop. Coninch. Salm.* etc., quod si reus jam emendatus fuisset, confessarius potest eum absolvere, etiam licet invitum, cum privilegium est concessum confessario, non poenitenti, cum textus non dicit *non potest*, sed tantum *non debet*.

(1) *N. 123.* — (2) *n. 125.* (3) *n. 126.* — (4) *lib. 7. n. 127. et 128.* — (5) *n. 129.* — (6) *Suppl. qu. 24. art. 2.*

An si poenitens, contingente casu quod confitetur habenti facultatem, obliviscatur se accusare de reservato, remanet ab eo absolutus? communissima est Sententia affirmativa; nihilominus mihi probabilior videtur opposita, ut diximus *Tract. XVI. num. 140. (1)*. Quod si absolutio data fuisset ex causa falsa, tunc videndum est an talis causa sit principalis; quia si esset principalis, irrita esset, modo judex non esset certe conscius falsitatis; ita communiter *Suar. Bon. Tournel. Castrop. Sayr. Salmant. Avila, etc. (2)*.

CAPUT II.

DE CENSURIS IN SPECIE.

PUNCTUM I.

De excommunicatione majore.

De communicatione cum toleratis, et vitandis 15. Cum percussoribus clericorum 16. De effectibus excom. maj. I. Privat. usu passivo Sacramentorum 17 II. De suffragiis, etc., et an possit orari, etc. III. De usu activo Sacramentorum. IV. De usu divinorum officiorum, de Sacramentalibus, etc. 18. V. De beneficiis, de dignitatibus, et pensionibus 19. VI. De communicatione forensi VII. De jurisdictione. VIII. De sepultura IX. De communicatione civili (*de qua in puncto sequenti*) 20.

15. — EXCOMMUNICATIO, generaliter loquendo, definitur: *Censura qua quis privatur communione Ecclesiae*. Sed hic distinguere oportet excommunicationem minorem a majori; minor (de qua loquemur in puncto II.) privat tantum communione passiva, sive susceptione Sacramentorum; major (de qua hic est sermo, et de qua intelligitur cum absolute fit mentio excommunicationis), privat etiam activa, et omni genere communicationis, spiritualis et temporalis. Excommunicati autem excommunicatione majori alii dicuntur *tolerati*, alii *vitandi*; sciendum tamen est, quod antiquitus omnes excommunicati erant vitandi, sed Concilium Constant. declaravit nominatim excommunicatos et denuntiatos, et publicos percussores clericorum aut Regularium vitandos dumtaxat habendos esse, non vero alios (3). Igitur

(1) *Lib. 7. n. 130. et 131.* — (2) *n. 132.* — (3) *lib. 7. n. 133. et 135.*

non adest obligatio vitandi excommunicatos etiam notorios, licet hæreticos, nisi isti sint nominatim excommunicati, expressis nomine et circumstantiis personæ, atque amplius nisi sint publice denuntiati, nempe declarati excommunicati, in loco publico, aut scripto, aut voce. Sed advertendum est quod Concilium declaravit hac ratione velle prospicere tantum bono fidelium, non autem excommunicatorum; unde isti semper peccant cum communicant cum aliis, tam in *divinis*, quam in *civilibus*. Alii autem non peccant communicando cum toleratis etiam in *divinis*. Et licet aliqui dicant peccatum esse communicare cum toleratis sine causa, saltem quia (ut dicunt aliqui) inducitur tunc excommunicatus ad actum illicitum; alii tamen communius cum *Sanch. Bon. Castrop. Sot. Sayr. Cornejo, Hutard. Salmant.* etc. et valde probabilius dicunt licere communicare cum illis indifferenter: quia cum toleratus est requisitus a fidelibus ad communicandum, v. gr. ad ministranda eis Sacramenta, nec ille quidem peccat: nam si peccaret, esset inutilis, aut saltem non esset generalis illa licentia data fidelibus, ut possint cum ipsis communicare, dum saltem indirecte ratione charitatis esset aliis vetita illa communicatio. Unde fit quod Concilium dando universe facultatem fidelibus communicandi cum toleratis, indirecte concedit etiam toleratis potestatem communicandi cum aliis, cum ab ipsis requisiti sunt (1). Et quod dicitur de excommunicatis, idem dicitur a communi DD. de suspensis, et interdictis non vitandis, cum Concilium loquitur de omni censura. Et idem dicit *Avila* etiam de irregularibus, qui si denuntiati non sunt, non sunt vitandi (2).

16. — Percussores autem clericorum ut sint vitandi, debent esse publici, et notorii, adeo ut, dicit Concil. Constant... *sententiam latam a Canone adeo notorie constiterit (eos) incurrisse, quod factum non possit aliqua tergiversatione celari, nec aliquo suffragio excusari* (3). Itaque requiritur notorietas facti, nempe quod percussio sit nota majori parti regionis vel viciniæ, aut monasterii, ubi factum accidit, aut magno numero personarum, si regio est magna; cum ceteroquin ad hoc sufficiat, ut dicunt *Castr. Bonac. Salm. Sayr.* etc., fama communis quæ ortum habuit a per-

(1) *Lib. 7. n. 139.* — (2) *n. 140.* — (3) *n. 135.*

sonis fide dignis ; modo (ut advertunt *Viva, Avila, et Dicastillus*) fama non sit tantum de percussione, sed de percussione publice patrata. Adeo ut, cum delictum est occultum, non tenetur ad vitandum percussorem qui scientia privata id cognoscit. Quæritur autem, an præter notorietatem facti requiratur etiam notorietas juris ? Et est probabile eam requiri cum *Pignatel. Covar. Avil. Ronc. Salmantic. Viva* etc. dum Concilium dicit, ad vitandum percussorem omnino requiri certitudinem, non tantum quod ille clericum percussit, sed etiam quod excommunicationem incurrit, ita ut *factum non possit aliqua tergiversatione celari* : et insuper, *nec aliquo suffragio excusari*. Hinc fit quod cum reus non est confessus in judicio, aut non est condemnatus, aut saltem crimen non est probatum, raro accidet quod sit vitandus ; quia communiter loquendo quasi semper ille se defendere potest non incurrisse censuram, asserendo v. gr. aut se ad sui defensionem percussisse, aut tunc sui compotem non fuisse, etc. ; ita ut possit aliquo suffragio excusari (1). Si quis autem est publicus percussor, aut excommunicatus denunciatus alicubi, non est vitandus alibi, ubi est occultus (modo eo notitia brevi non perventura sit), ut probabilius dicunt *Castrop. Sanch. et Salm.* contra alios ; quia revera factum publicum in una regione, in alia, ubi non est notum, scandalo non est, quod præcipue voluit Concilium vitari (2).

17. — Effectus excommunicationis majoris, alii sunt remoti et alii proximi. Remoti sunt duo : 1. irregularitas quam incurrit excommunicatus si actum Ordinis sacri exercet ; 2. est quod si excommunicatus per annum pertinaciter in excommunicatione, aut alia censura perdurat, fit suspectus de hæresi, et ut talis debet privari beneficiis ; ita communiter doctores ex Trident. sess. 25. cap. 3. *de reform.* (3). Effectus autem proximi sunt novem, et I. excommunicatio privat usu passivo, nempe potentia Sacramenta suscipiendi : modo non excuset timor gravis damni, et non sit in contemptum censuræ, communiter *Bonac. Loym. Fill. Salm.*, etc. (4). Communissima autem est sententia, et est verior cum *Cajet. Castrop. Bon. Coninc. Salm. Croix*, etc. contra aliquos, valide posse absolvi sacramentaliter antequam ab-

(1) *Lib. 7. n. 141. ad 144.* — (2) *n. 145.* — (3) *n. 157.* — (4) *n. 158.*

solvatur a censura, cum omnia requisita concurrunt (1). Hic notandum quod minister conferens Sacramentum excommunicato tolerato, peccaret contra jus divinum, ministrando Sacramentum indigno, non autem contra Ecclesiae praeceptum juxta dicta *num. 15*, cum per se licitum sit communicare cum toleratis etiam in Divinis. Ex quo probabiliter infertur licere ministrare Sacramentum excommunicato, quando iste esset in bona fide. Idem dicunt *Suar. Navar. Castr. Bon. Salm. Croix, Coninch.*, etc. quod in dubio an quis nec ne sit absolutus ab excommunicatione, potest illi Sacramentum ministrari si petat; maxime si affirmat se fuisse absolutum, quia in dubio nemo praesumitur mendax (2).

18. — II. Privat posse lucrari indulgentias, participatione suffragiorum communium, et orationum publicarum Ecclesiae, sed non privatarum: hinc potest orari privatim pro excommunicato, etiam a sacerdote in Missa, modo iste oret, non tanquam Ecclesiae minister, sed ut persona privata; *S. Thomas* et alii communiter (3). Quæritur an possit orari nomine Ecclesiae pro toleratis? Negant *Bellarmin. Suar.*, etc.; sed affirmant *Nav. Castrop. Salmant. Conc.*, etc. ex concessione facta a Concil. Constant. ut indistincte communicari possit cum toleratis. Utraque sententia est probabilis (4). Contra non puto probabilem opinionem aliquorum quod possit publice orari pro vitandis qui sunt in statu gratiae, cum per ipsos non stet, quominus absolvantur (5). III. Privat usu activo Sacramentorum, sive administratione eorum. Hoc intelligitur de administratione licita, nam de valida certum est excommunicatum valide administrare Sacramenta, ac assistere matrimonio, sicut diximus *Tract. XVIII. n. 71.* præter Sacramentum Pœnitentiae, quia excommunicatus vitandus omni jurisdictione privatur, *cap. Omnis de Pœnit. et rem.*; et hoc etiam in morte, ut diximus *Tract. XVI. n. 92.* Dico vitandus, quia toleratus non privatur jurisdictione; *Salmant. Croix*, cum aliis communiter (6). Quoad autem administrationem licitam, toleratus quoties est requisitus, licite Sacramenta ministrat: hinc probabiliter dicit *Castr.* quod occurrente die festivo, si alter desit

(1) *Lib. 7. n. 158. v. Dixi, et n. 159.* — (2) *n. 160.* — (3) *162.* — (4) *n. 164.* — (5) *n. 163.* — (6) *n. 165. ad 168.*

sacerdos, potest toleratus celebrare, modo absit scandalum; dum jure merito tunc præsumitur populus petere ab eo Missam (1). Excommunicatus contra qui illicite administrat Sacramenta fit irregularis, *cap. ult. de Cler. excomm. ministr.* Et idem currit, si benedicit nuptias, aut solemni-ter baptizat; secus vero si privatim. Dubium fit inter DD. an vitandus administrando Sacramentum Pœnitentiæ fiat irregularis? Alii negant; sed nos affirmamus cum senten-tia communissima; ex *can. Si quis 7. caus. 11. q. 3. (2)*. Similiter fit irregularis sacerdos excommunicatus, qui co-ram se celebrare alium facit, ex *cap. Tanta, de Excess. Præl. (3)*. Qui recipit Sacramentum a vitando peccat gra-viter, et incurrit excommunicationem minorem, et qui reci-pit Ordinem incurrit etiam suspensionem ab Ordine recepto, *cap. Cum illorum §. fin. de sent. excomm. IV.* Privat usu divinorum officiorum, ideoque excommunicatus non solum privatur fructu illorum, sed nec potest quidem illis inter-esse sine peccato gravi; et dicit *S. Thomas (4)*, quod si forte incepisset Sacrum, et non adhuc consecrasset, tenetur illud deserere; modo non excusaretur a necessitate evi-tandi scandalum, aut ab alia justa causa, ut addunt *Suar. Bonac., etc. (5)*. Cæterum excommunicato non vetatur usus Sacramentalium, non jam ut ab illis fructum capiat, sed ut illa veneretur. Potest etiam dum recitantur divina officia eccle-siam ingredi ex aliqua justa causa, verb. gr. ut satellitum aufugiat manus, et tunc potest, privatim tamen, orare, sicut probabiliter dicunt *Caj. Palud. Turr. Coninch. Salm. et Bonac.* quia orando privatim, jam non dicitur communicare cum aliis, et tunc non tenentur sacerdotes cessare a Divinis, nec eum foras expellere (6). Excommunicatus tamen si om-nino vellet interesse Sacro, aut aliis publicis functionibus, procul dubio peccat graviter, et si monitus nolit exire, in-currit excommunicationem papalem, *cap. Eos, de sent. exc.* Et idem valet de interdicto, et de omnibus iis qui im-pediunt excommunicatum aut interdictum ne discedant: *Castr. Bon. et Salm. ex cap. Gravis, eod. tit. (7)*. Item ad-vertendum, quod si excommunicatus tenetur ad Horas ca-nonicas, licet ex solo titulo beneficii, et ob excommunica-

(1) *Lib. 7. n. 169.* — (2) *n. 171.* — (3) *n. 175. in fin.* — (4) *3. p. q. 83. a. 6. ad 2.* — (5) *lib. 7. n. 173.* — (6) *n. 174.* — (7) *n. 175.*

tionem nequit exigere fructus, non excusatur ab illis, quia hoc culpa sua evenit; *Suar. Castr. Nav. Laym. Croix, et Salm.* qui notant una cum *Avila, et Covarr.* quod si ille omnino sit privatus beneficio, tunc non tenetur ad Horas canonicas, et excommunicatus recitando officium, non potest dicere, *Dominus vobiscum*, sed dicere debet, *Domine exaudi orationem meam*, secus peccaret, licet non nisi venialiter, uti communiter volunt *Bonac. Salm. Tournel. Gonet. Cornejo*, etc. Imo *Avila* et *Nav.* excusant ab omni culpa, si illud recitaret sine socio (1).

19. — V. Irritat omnem collationem et electionem excommunicati ad beneficia, c. *Postulastis, de Cler. exc. min.* Et hic notandum 1. quod non solum peccat graviter qui beneficium recipit, sed etiam ille qui ei illud confert, et hic præter excommunicationem minorem, incurrit suspensionem a collatione, ex *cap. cit.* Notandum 2. hoc intelligi cum tempore præsentationis, aut electionis beneficii electus erat jam excommunicatus; alias valide acceptat beneficium, et possessionem capit, licet tempore acceptationis reperiatur excommunicatus, quia acceptatio et possessio non sunt actus jurisdictionis; ita *Cast. Av. Bonac. Cavar. Salm.* (contra *Suar.*) Contra collatio facta excommunicato est irrita, licet tempore acceptationis reperiatur absolutus, ex sententia communi, unde tunc requiritur nova collatio, aut saltem (ut dicunt *Laym. Less. Nav. Salm.*, etc.) ut collator perseveret in prima intentione. Notandum 3. excommunicatum teneri ad restituendos omnes fructus perceptos ex beneficio, licet postea absolutus sit, et iterum obtineat idem beneficium, quod prius suscepit in mala fide. Si tamen jam satisfecisset per se aut per alium officio illi adnexo, dicunt *Coninc. Salm. Bon.*, etc. posse sibi retinere fructus perceptos tanquam vacantes, et debitos successoribus in beneficium, sed hoc intelligitur pro locis ubi non viget lex spoli. Notandum 4. quod quæ dicta sunt de beneficio, intelliguntur etiam de dignitatibus ecclesiasticis, Episcopatibus, Prioratibus, et similibus; *Suar. Castr. Bon. et Salm.* An autem idem currat pro dignitatibus sæcularibus? Affirmant *Bon. Salm.*, etc.: sed probabiliter etiam negant *Cast. Fill. Henr. et Coninch.*, quia revera non adest lex qua declarentur invalidæ pensio-

nes ecclesiasticæ, quæ dantur ob aliquod officium ecclesiasticum, v. gr. Vicario, aut coadjutori Episcopi; *Suar. Castr. Salm.* communiter (1). Notandum 5. non solum vitandos, sed etiam toleratos esse inhabiles ad beneficia, dignitates, et pensiones juxta allata superius, sicut recte dicunt *Suar. Tourn. Av. Castr. Coninch. Salm.*, etc. contra *Nav. Less. Giball. Hurt.*, etc.; dum verum est quod per Concil. Constant. est concessum aliis communicare cum excommunicatis toleratis, sed ipsi excommunicati semper sunt incapaces, non enim per se possunt suo muneri satisfacere. Ego exciperem casum dumtaxat si illud munus esset exercendum in commodum collatoris; unde recte animadvertunt *Salm.*, quod per ipsummet Concilium sublata sit suspensio imposita ex cit. cap. *Postulastis*, conferenti beneficium tolerato (2). Notandum 6. irritam esse collationem factam excommunicato, licet ille invincibiliter ignorasset excommunicationem, qua innodatus erat, aut crederet jam esse absolutum; *Sanch. Less. Suar.*, etc. probabiliter tamen tenent *Cabass. Fab. Salm.*, etc. validam esse collationem hujusmodi excommunicato factam a Superiore cum absolute ad cautelam *ad effectum præsentis collationis*. (3). Notandum denique quod ille, qui excommunicatus fuit post collationem, non tenetur ad restituendos fructus beneficii ante judicis sententiam, quoties ipse per se, aut per alios adimplevit onera: ita probabilius *Sanch. Tourn, Laym. Bon. Castr. Coninch. Salm. Av.*, etc. contra *Suar. Concin.*, etc. ex generali ratione, quod poenæ quæ requirunt actionem aliquam rei, indigent semper sententia, saltem declaratoria; vide dicta *Tr. II. n. 25.* et dicenda in *Appendice III. de Exam.*, etc., *n. 64.* Contra certum est, quod post sententiam tenetur ad fructuum restitutionem donec absolvatur, modo paupertate non laboraret, et eos applicasset sibi; hoc potest sibi prodesse dumtaxat in casu quo per se non staret, quominus absolvatur; *Laym. Sylvest. Castr, Salm. Av.*, etc.

20. — VI. Privat communicatione forensi. Quare excommunicatus nequit esse judex, scriba, testis, advocatus, procurator, nec potest agere in judicio; et licet toleratus etiam possit repelli, attamen hic valide agit, cap. *Pia, de Sent.*

(1) *Lib. 7. 180.* — (2) *n. 181.* — (3) *n. 182. et 183.*

exc. in 6. Cæterum etiam vitandus semper potest defendi ex se ipso, et etiam actorem convenire in jus. Imo, ut dicunt *Avila, Castr. et Salm.* toleratus potest defendere etiam alios. Sententia judicis vitandi non tantum est illicita, sed etiam invalida. Testificatio tamen vitandi non est irrita, sed potest repelli. Excommunicatus nec potest esse tutor, nec curator, nec executor testamentarius (si repellitur), nec licite potest inire contractus, nec testari, licet contractus et testamentum sint valida (1). VII. Privat jurisdictione: quare excommunicatus (intelligo vitandus) non potest nec legem ferre, nec sententiam, nec præsentationem, aut electionem ad beneficia; quia hæc sunt omnino irrita. Dico *vitandus*, quia actus tolerati sunt validi, sed illiciti, nisi eos excuset necessitas (2). VIII. Privat sepultura ecclesiastica, adeo ut cadavera excommunicatorum dehumanda sint a sepulturis (quoties certo secerni possunt); et ubi sepultum est cadaver vitandi (non autem tolerati, licet hæretici, sed non nominatim denunciati) non potest celebrari, nisi prius reconcilietur ecclesia, *cap. Sacris, de sepult.* Quod si excommunicatus non toleratus decessisset cum signis poenitentiae, ejus cadaver absolvendum est a censura, et sepulturae postea mandandum; *Castr. Salm. et Cornejo.* Qui sepe lit excommunicatum, incurrit excommunicationem majorem, ex *Clem. 1. de Sepult.* Illi vero qui funus associantur, aut canunt preces, et probabiliter etiam illi qui curant sepe liendum, ut dicunt *Cajet. Bon. Av. Salm., etc.* peccant quidem graviter, sed non incurrunt censuram (3). IX. Privat denique excommunicatio etiam communicatione civili cum fidelibus, sed de hac loquemur puncto sequenti.

(1) *Lib. 7. n. 184.* — (2) *n. 185.* — (3) *n. 186.*

PUNCTUM II.

De excommunicatione minori, et ejus effectibus.

Actus, quibus incurritur excommunicatio minor, sunt: I. Os. II. Orare. De expellendis vitandis III. Vale. De resalutatione, et rescriptione IV. Communio V. Mensa 21. Quale peccatum sit communicare cum vitando, et quando est grave 22. Pro quibus causis potest quis communicare cum vitando. I. Causa utilitatis. II. Matrimonii 23. III. Subjectionis 24. IV. Ignorantiæ 25. V. Causa necessitatis 26. De effectibus excommunicationis minoris; et an vetet Sacramenta ministrare, et beneficia recipere 27.

21. — EXCOMMUNICATIO minor ob unicam causam incurritur, nempe ob communicationem cum excommunicato vitando in actibus comprehensis in versu sequenti, declaratis jam in *Canon. Excommunicato 11. quæst. 3.*

I. Os, II. Orare, III. Vale, IV. Communio, V. Mensa negatur.

I. Os: intelligitur omne colloquium, aut per litteras communicatio, et quodlibet aliud benevolentiae signum, ut est dona mittere, aut recipere, etc. ita DD. (1). *II. Orare*: intelligitur quaecumque communicatio in *Divinis*, ut est assistere publicis functionibus Missarum, processionum, benedictionum, Horarum canonicarum, etc. Hinc est quod clerici in eo casu, cum celebrantur divina officia, aut functiones publicæ fiunt, tenentur illum expellere, si possunt, sin minus, debent cessare a *Divinis*, et sacerdos Missam interrumpere, nisi incoeperit canonem; sed si illum incoepisset, probabile est quod possit prosegui, sicut dicunt *Suarez, Henriq. et Busemb.* licet posset Missam interrumpere, sicut volunt *Bonac. et Cornejo*: quod si jam consecrasset, certum est debere sacerdotem Missam prosegui, sed tantum usque ad Communionem. Alias præfati Ecclesiastici incurrun excommunicationem minorem, et peccant graviter (2). Recitare tamen officium cum excommunicato vitando privatim probabiliter *Suarez, Bonac. Coninch. Busemb. Salm.,* etc. excusant a mortali. An autem seculares, qui intersunt Missæ cui assistit excommunicatus vitandus, peccent graviter; affirmant *Bon. Salm. Avila, et Dian.* et excusant

(1) *Lib. 7. n. 189.* — (2) *Lib. 7. n. 176. et n. 177.*

tantum ob parvitatem materiæ, si v. gr. assistentia esset usque ad Evangelium; sed universaliter eos excusant a gravi *Suar. Castr. Salm. Filliuc. Sayr. Henriq.*, etc. dicendo talem communicationem esse remotam, et accidentalem; modo ipsi non sint causa cur excommunicatus ibi assistat. Nemo tamen eos excusat a veniali et ab excommunicatione minori (1). Contra communiter *Bon. Fill. Henriq. Suar. Coninch.*, etc. excusant ab omni culpa eum qui oraret in ecclesia in loco separato; aut alii assisteret Sacro ab illo cui assistit excommunicatus (2). III. *Vale*: intelligitur quælibet salutatio, aut honoris significatio; sed communissime *S. Antonin. Nav. Maj. Fill. Sot. Avila, Sayr. Bonac. Castrop. Salm. Escob.*, etc. admittunt probabile esse licere certa signa urbanitatis exhibere erga excommunicatum; quia hujusmodi actus non exhibentur, ut ei honor præstetur, sed ut inurbanitatis, et contumeliæ nota vitetur; maxime si excommunicatus est Superior, aut persona publica, puta Episcopus, Prætor, etc. (3). An autem liceat rescribere, aut resalutare excommunicatum; affirmant *Fill. Henriq. Bus. Castr.*, etc., quia hi actus (ut dicunt) sunt potius debiti solutio, quam honoris significatio; sed saltem quoad rescriptionem videntur probabilius negare *Avila, Bonac. Holzm. et Salm.*, quia excommunicato non amplius debentur hi convenientiæ actus in poenam sui criminis. Dixi *saltem quoad rescriptionem*, quia quoad resalutationem non auderem damnare contrariam uti improbabilem, dum resalutatio illa non videtur proprie actus honoris, et contra negatio illius videtur actus inurbanitatis et contemptus: rescribere vero videtur vera communicatio (4). IV. *Communio* comprehendit omnem contractum, societatem, et cohabitationem; sed cohabitatio intelligitur per modum societatis; quia sub eodem tecto dormire, et etiam in eodem lecto, tantum ad quiescendum, non est vera communicatio, nec vetitum, ut probabiliter dicunt *Suar. Bonac. Castrop. et Salm.* (5). V. *Mensa*: intelligitur, cum invitatus ad mensam ab excommunicato, ejus domum adit, licet in diverso cubiculo accumbat; *Suar. Bonac. Salm.*; secus vero si casu in hospitio, domo, aut itinere accideret, ut cum excom-

(1) *N. 173. et 176.* — (2) *ibid. et 176. in fine.* — (3) *n. 192.* — (4) *n. 193.* — (5) *lib. 7. n. 194.*

municato accumberet, etiam in eadem mensa, uti probabiliter dicunt *Suar. Layman, Sayr. Spor. Castrop. Holzman, etc.* (1).

22. — Quæritur 1. quale peccatum committit, et qualem excommunicationem incurrit qui communicat cum excommunicato vitando? Respondetur generaliter loquendo, quoad peccatum, peccat tantum venialiter. Sed hic notandum quod sufficit peccatum veniale ad incurrendam excommunicationem minorem; sed quando veniale non est plene deliberatum, illa non incurritur; nam nulla poena incurritur propter illos actus, qui non sunt perfecti in genere suo (2). Item notandum quod licet in confessione possit omitti veniale, attamen non potest omitti illud ob quod incursa est excommunicatio, quia cum illa non potest Sacramentum suscipi (3). Tribus casibus autem cum excommunicato communicans peccat graviter, ut dicit *S. Thomas* (4) cum aliis communiter. 1. Si communicat in contemptum prohibitionis Ecclesiæ. 2. Si communicat in *Divinis* in materia gravi, ut diximus *num. 21.* ad verbum II. *Orare.* 3. Si communicat in crimine criminoso; nempe si communicat cum excommunicato in eodem crimine ob quod fuit ille excommunicatus; unde peccat graviter concubina quæ denuo rem habet cum illo qui fuit excommunicatus ob concubinatum; aut consilium, vel favorem ei præbet, ne ab illa se removeat; ita communiter *Bonac. Suar. Salm. etc.* ex *cap. Nuper de sent. exc.* An autem peccet graviter qui communicaret cum excommunicato frequenter in civilibus; probabiliter negant *Nav. Castrop. Sayr. Avila, etc.*, quia communicatio in civilibus est tantum veniale, et venialia quantumvis multiplicentur, ad mortale non attingunt; sed probabilius affirmant *Suar. Bonac. Holzm. Filliuc. Coninc. Spor. Salmantic. etc.*, quia etiam frequens communicatio in civilibus non judicanda est res levis, dum in *cap. 7. de Except.* dicitur, communicat in civilibus cum excommunicato, in periculum animæ suæ communicat. Animadvertunt tamen præfati AA. cum *Tournely*, quod ad peccandum graviter in hoc, non sufficit ut aliquis frequenter, etiam per longum tempus, sejunctim communicet cum excommunicato; sed amplius

(1) *N. 195.* — (2) *n. 153.* — (3) *n. 154.* — (4) *Suppl. q. 23. a. 3.*

requiritur ut habeat propositum virtuale saltem sæpius communicandi cum eo (1). Ita etiam quoad excommunicationem, generaliter loquendo, qui communicat cum vitando incurrit solam excommunicationem minorem. Sed tribus in casibus incurrit majorem: 1. Si Clericus scienter communicat in *Divinis* cum excommunicato nominatim a Papa, et denunciato, c. *Significavit de sent. excomm.* 2. Quando excommunicatio est imposita alicui, et una simul in participantibus, quia tunc qui communicat cum illo, post monitionem incurrit excommunicationem majorem; *S. Thomas, Castrop. Salm. Avila* etc. communiter. 3. Si communicat in crimine criminoso, ut paulo ante explicatum est, et in hujusmodi casibus, non potest absolvi, nisi ab illo a quo absolvendus est principalis (2).

23. — Quæritur 2. Quibus de causis liceat in civilibus communicare cum vitando? Resp. ob 5. causas contentas in sequenti versu:

I. Utile, II. Lex, III. Humile, IV. Res ignorata, V. Necesse.

Et *I. Utile*: intelligitur utilitas aut ipsius excommunicati, ut resipiscat, aut ut aliud spiritale subsidium recipiat (qua ratione licet præmittere alia verba aut signa benevolentiae, ideoque licet sine dubio prædicare eo præsentem); aut utilitas aliorum, ut ab excommunicato recipiant aliquod utile spirituale, aut temporale; quare licet audire ab eo concionem, aut exposcere consilium (si alius idoneus non exstat), aut eleemosinam, aut medicinam, et ita etiam cum eo societatem antea initam continuare, non vero novos cum illo instituere contractus; *Suar. Castrop. Av. Bonac. Salm. Con.* etc. (3). *II. Lex*: intelligitur matrimonialis propter quam conjuges (sed non sponsi) possunt ad invicem communicare, adhuc quoad petendum, aut reddendum debitum; *S. Thom.* et alii communiter ex *cap. Inter alia 31, de sent. excomm.* Sed hic notandum quod non licet communicare cum conjuge excommunicato, si factum sit divortium, et si excommunicatio est lata ob hæresim, aut ob dubium de matrimonii valore; ita commun. DD. (4). Præterea non licet communicare in *Divinis*, dum *Innoc. III.* in cit. *cap. 31,*

(1) *Lib. 7. n. 198.* — (2) *n. 199.* — (3) *n. 201.* — (4) *lib. 7. n. 202.*

declarando textum Greg. VII. in c. *Quoniam* 11. q. 3. ubi dispositum erat quod uxores, filii et servi possint communicare in iis, in quibus solebant communicare, dixit hoc intelligi dumtaxat, in quantum hoc necessarium est ad præstandum obsequium ei debitum; sed communicare in *Divinis*, non est obsequium debitum; ita recte *Cajetan. Bon. Arm. et Concin.* contra *Sanch. Salm.* etc. (1). Dubitatur autem an conjux qui scienter nupsit cum excommunicato, possit postea communicare? negant probabiliter *Castrop. Tourn. Salmantic. Conc.* cum *S. Thoma* (2), ex præfato cap. 31. de sent. excom. ubi dicitur, quod personæ subjectæ possunt communicare cum excommunicato eodem modo ac prius, ergo non possunt, si subjectio contrahitur post excommunicationem. Nec obstat textus Innocentii; nam Innoc. tantum respondit ad id quod ab eo quæsitum fuit, nempe, an tenerentur communicare, vel an tantum possent, si velint; Pontifex respondit quod tenebantur, sicut tenebantur ante excommunicationem; nihil autem locutus fuit de iis qui tempore excommunicationis in servitium ingressi sunt. At pro his facit textus Gregorii, qui concedit subditis communicationem, propter debitam subjectionem, unde nihil refert, an ista contracta sit ante vel post excommunicationem (3).

24. — *III. Humile*: intelligitur subjectio debita a filiis, licet emancipatis, ut probabiliter dicunt *Suar. Bon. Castrop. Salm.* etc. contra *Sotum*. Et idem dicunt de nepotibus et pronepotibus, et etiam de affinibus in eodem genere, ut sunt nurus, privignus, etc. Idem currit de Religiosis cum Prælato in iis rebus, quorum nequeunt evitare communicationem. Idem de militibus cum suo duce, et de servis cum suo domino; ita communiter DD. Sed hic notandum 1. peccare servos qui mala fide in excommunicati famulatum se ingerunt, nisi excuset necessitas; *Suar. Castrop. Salmant.* etc. 2. Quod ipsi communicare nequeunt in iis quæ ad debitum famulatum non conducunt; quare peccant, si communicant in *Divinis*, modo ad hoc non teneantur ob debitum ipsius famulatus, prout eos comitari ad ecclesiam: aut ex pacto speciali, v. gr. inserviendi Sacro, coadjuvandi eos in officii recitatione, etc.; ita *Suar. et Salm.* 3. Notandum

(1) *Ibid.* Dubit. 1. — (2) *Suppl. q. 23. a. 1.* — (3) *n. 202.*
 • Dubit. 2.

quod servi excommunicati ejusdem domini non possunt ad invicem communicare, nisi in quantum necesse est ad communem cohabitationem; et hoc in solo casu quod non possent commode invenire alium dominum; *Nav. Suar. et Conc.* 4. Notandum quod sicut filii, uxores, servi, etc. possunt communicare cum excommunicato; ita parentes, viri, et domini possunt communicare cum subditis excommunicatis; *Sotus, Castr. et alii cum S. Thoma* (1).

25. — IV. *Res ignorata*: intelligitur ignorantia, sive inadvertentia, vel legis, vel facti; *can. Quoniam 11, q. 3*, An autem excuset ignorantia crassa, negant *Bonacina et Salm.*; sed probabiliter, et communius affirmant *Suar. Conin. Hurt. et Holzm.*: primo, cum excusentur ignorantes a citato textu, intelliguntur etiam culpabiles; dum qui inculpabiliter ignorant procul dubio excusantur ex se. Secundo quia in textu cum dicantur excusari ignorantes: *Quoniam multos pro causa excommunicationis perire quotidie cernimus, etc.*; ergo Papa intendit excusare etiam culpabiles, quia qui ignorant inculpabiliter, nec peccant, nec perire possunt. (2).

26. — V. *necesse*: intelligitur quaecumque necessitas gravis, sive spiritualis, sive temporalis, tam communicantis, quam excommunicati, aut aliorum; *Avila, Sayr. Lez. Bon. Castr. Salm. etc.* communiter ex *cit. can. Quoniam*, et ex *cap. Si vere 34. de sent. excomm.* Et ita pariter (ut recte subjungunt *Salm.*) excusat necessitas per coactionem metus gravis injuste incussi (3), juxta dicta *Tract. II. n. 44.* Denique hic animadvertendum, non esse obligationem vitandi excommunicatos, nisi constet eos esse vitandos saltem ob publicam famam, aut per duos testes fide dignos; *Sanch. Nav. Bonac. Castrop. Salm. etc.* cum *Tourn.*, qui contra scite animadvertit, quod in dubio an confessarius sit nec ne vitandus, non licet apud illum confiteri, ob periculum, ne invalide absolvatur. Cæterum dicunt AA. citati, quod licite possumus communicare cum eo qui excommunicatus fuit, quoties adsit unus testis fide dignus; imo si ipsemet excommunicatus (si cæteroquin est fide dignus) asserat se fuisse absolutum (4).

(1) *Lib. 7. n. 203. et 204.* — (2) *n. 205.* — (3) *n. 206.* — (4) *lib. 7. n. 207.*

27. — Loquendo tandem de effectibus excommunicationis minoris, hi duo sunt: alter directus, indirectus alter; *directus* est privare sub gravi usu passivo, nempe receptione Sacramentorum. Sed hic adnotare oportet, quod licet (ut a principio dictum est) excommunicatio minor jure dumtaxat incurratur ob communicationem cum excommunicato vitando, nihilominus hoc non impedit (ait *Layman*) quominus Episcopus ob alias justas causas interdicit alicui usum Sacramentorum. Quæritur autem an peccet qui cum excommunicatione minore confert Sacramenta? Commune est non esse mortale. Dubium fit an sit veniale? Affirmant *Sayr. Coninch. Castrop.*, etc. ex cap. *Si celebrat*, de cler. excom., etc. ubi dicitur: *Peccat autem conferendo Sacramenta*; sed probabiliter negant *Suar. Vill. Navar. Bonac. Salm. Busemb.* et alii multi, dum in eodem textu alibi dicitur: *Cum non videatur a collatione, sed a perceptione Sacramentorum remotus*. Et verba antecedentia, *peccat etc.* ut concilietur textus, dicunt DD, intelligi, quando minister ad conferendum aliquod Sacramentum, ante illud debet aliud Sacramentum suscipere, prout Episcopo, si confert Ordines, aut sacerdoti, si in Missa Eucharistiam ministrat, opus est prius celebrare, aut Eucharistiam suscipere; tanto magis quod de hoc casu loquitur textus (1). Alter effectus indirectus, est privari, etiam sub gravi, posse beneficia recipere, uti habetur ex eodem textu, c. *Si celebrat*. Et licet textus tantum loquatur de receptione per electionem, nihilominus communiter DD. intelligunt etiam de ea quæ fit per collationem, et præsentationem; *Laym. Castr. Suar. Bonac. Salm. Croix*, etc. Sed notandum talem electionem non esse ex se irritam, sed tantum irritandam, modo scienter eligatur excommunicatus, ut ibi dicitur: *Si scienter excommunicatus electus fuerit, ejus electio est irritanda*. Sed ex qua parte requiritur hæc scientia? Alii volunt ex parte electoris; alii ex parte utriusque; alii tamen, ut *Laym. Castrop.* et *Croix*, forte probabilius tenent requiri ex parte electi, nempe quod cum ei confertur beneficium, ille recordatur se esse excommunicatum, quia illud *scienter* verosimilius refertur ad *to electus* potius, quam ad *to excommunicatus* (2). Notandum hic denique, quod excom-

(1) N. 148 et 149. — (2) lib. 7. n. 150.

municatio minor potest absolvi a quovis confessario, sed non a sacerdote simplici (1).

PUNCTUM III.

De excommunicationibus non reservatis.

I. De excommunicationibus non reservatis 28. De excommunicat. in cogentes puellas ingredi monasteria, etc. 29. II. De excommunicationibus reservatis Papæ 30. De censuris circa quæstionem Conceptionis B. Virginis 31. et 32. De excommunicat. in frangentes clausuram Monialium. In ingredientes ad malum finem, prætextu facultatum 33. An licentia debeat esse in scriptis, et an specialis 34. A quo petenda est 35. Ob quam causam 36. De confessario 37. De medico, et aliis 38. Si statim non egreditur. Et qui ingreditur ad malum finem, sed cum licentia 39. De prohibitionem colloquendi cum Monialibus, præsertim regularibus 40. De casu reservato: de parva materia; de conjunctis, et impuberibus 41. An cum Abbatissa, et c. 42. An regulares incurrant censuram ab Episcopo 43. An peregrini, etc. 44. An Episcopi, etc. 45. De Monialibus frangentibus clausuram 46. De clausura Regularium 47. In percussores clericorum 48. De mandantibus, ratihabentibus, aut non impredientibus percussionem 49. Qui veniat nomine clerici, aut monachi 50. Ob quas actiones incurratur 51. Ob quas non incurratur 52. III. De excommunicationibus *Bullæ Cænæ*. In hæreticos 53. In fautores 54. In legentes, aut retinentes libros, etc. 55. Requisita ad incurrendam istam censuram librorum, etc. I. Ut scienter, etc. II. Ut auctor sit hæreticus 56. III. Ut liber agat de religione, et contineat hæresim 57. IV. Materia gravis 58. Qui audit legere, aut qui legit litteras aut manuscriptum? 59. De libris prohibitis in indice 60. et 61. Qui retinet libros, etc. De cæteris casibus *Bullæ* 63.

I. De excommunicationibus non reservatis.

28. — NOTANDAE hic aliquæ excommunicationes magis usitatae. I. In extorquentes vi absolutionem a censuris, 2. In sepelientes publicos usurarios. 3. In contrahentes intra gradus prohibitos. 4. In imprimentes libros sine Superiorum permissu; et juxta Tridentinum (*sess. 4. in Decr. de Edit. lib., etc.*) in imprimentes, aut imprimere facientes aut vendentes, aut retinentes libros de rebus sacris agentes sine nomine auctoris, nisi habeat licentiam ab Ordinario. 5. In

profitentes aliquam scientiam, qui Fidei professionem non emittunt. 6. In potestatem usuris faventem. 7. In occupantes bona Ecclesiæ vacantis. 8. In mandantes occisionem alicujus Christi fidelis. 9. In impediennes sequestrum ab Episcopo præceptum. 10. In non denuntiantes Episcopos hæreticos, et confessarios soll citantes. 11. In eos qui servare faciunt statuta contra libertatem ecclesiasticam. 12. In clericos in dignitate constitutos, aut sacerdotes qui docent legem aut medicinam. 13. In sacerdotes qui præfecturas laicales suscipiunt. 14. In clericos qui locant domos usurariis. 15. Aut bona Ecclesiæ alienant, aut ultra triennium ea locant. 16. In concionatores qui impugnant montes pietatis. 17. In eos qui fecte renuntiant aut permutant beneficia. 18. In præsumentes absolvere a casibus Bullæ Cænæ 19. In eos qui in aliquod officium se ingerunt sine licentia Episcopi. 20. In raptores mulierum, et in cooperantes in raptu. 21. In ingredientes monasteria (cujuscumque sexus sint) Monialium sine licentia Superioris; sed de hac loquemur n. 33. et seq. Aliæ excommunicationes minus usitatæ sunt in opere adnotatæ (1).

29. — Insuper in Trident. sess. 25. cap. 18. sunt excommunicati *quicumque cægerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamcumque mulierem invitam (præterquam in casibus in jure expressis) ad ingrediendum monasterium, vel ad suscipiendum habitum cujuscumque religionis, vel ad emittendam professionem.* Hic fit dubium 1. an incurrat excommunicationem qui cogit mulierem ad ingrediendum monasterium tantum, ut ibi bene educetur? Negat Sanch. dicendo quod Concilium solum damnat eos qui cogunt ad ingrediendum, ut ibi professionem emittant aut ut habitum suscipiant. Sed nos oppositum tenemus cum Suar. Nav. Bon. et Fill. dum Concilium aperte postea explicat, etiam incurrere eum qui tantum cogit ingredi, licet absit finis efficiendi ut profiteatur, aut habitum suscipiat; nam subjungit censuram etiam incurrere eos, qui *scientes eam non sponte ingredi monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere... consensum, vel auctoritatem interposuerint.* Igitur si excommunicantur, qui tantum consenserint ut puella ingrediatur invita, tanto magis

(1) Lib. 7. n. 209. ad 212. —

principales qui eam ingredi fecerint. Cæterum, cum Concilium excipiat casus expressos *in jure*, probabiliter dicunt *Suar. Fill. et Bon.* posse compelli ad ingrediendum illam puellam, quæ a recta morum via errat, ne in similes errores cadat, et ut cautior ad majores fiat (1). Imo tenent *Sanch. et Bon.* quod licite potest cogi ad ingrediendum ob cautelam suæ pudicitiae; sed hoc intelligendum cum adsit prudens suspicio quod illa in sæculo manens pravis imbuetur moribus, ut cum videretur nimis procliva ad conversandum cum maribus, aut si domi essent qui eam perverte possent; quia tunc videtur cessare finis Concilii, non tantum adæquate, sed etiam contrarie (2), juxta dicta *Tom. I. Tr. II. n. 69.* Dubitatur 2. an incurrant excommunicationem parentes qui inducunt filias ad ingrediendum ob metum reverentialem, manifestando eis suam voluntatem? Affirmat *P. de Alexandro*; sed communius et probabilius negant *Rodrig. Barb. Tamb. Portella*, etc. cum quadam decisione, et hoc etiamsi adjunctæ sunt preces, ut dicunt *Barb. et Rodr.* modo hæ non sint vehementes, et sæpius repetitæ (3). Advertendum præfatam excommunicationem dumtaxat afficere cogentes ingredi fœminas, non vero mares, ut commun. dicunt *Suar. Barb. Sanch. Bon. Navar. Buss.*, etc. licet cæteroquin hi non excusarentur a mortali (4). Præterea a *Trid.* in eodem *cap. 18.* excommunicantur, qui *sanctam... mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi, quoque modo sine justa causa impedierint.* Nomine *veli* intelligitur professio quæ editur velum suscipiendo. Nomine *voti* intelligitur professio, sed sine velo; ita comm. DD. *Impedire* autem intelligitur quando fit dolo, sed non solis precibus; *Sanch. Bon. et Salmant.* Denique dubitatur, an incurrat excommunicationem qui impedit mulierem ingredi monasterium? Negant *Sanch. Buss. et Castropal.*; sed probabilius affirmant *Suar. Bon. et Fill.* dum qui impedit ingredi, impediat pariter profiteri (5).

II. De excommunicationibus Papæ reservatis extra Bullam Cænæ.

30. — De excommunicationibus reservatis Episcopo loquemur *Tr. XX. de privilegiis n. 46.* Nunc tantum loqua-

(1) *lib. 7. n. 212. v. Quoad.* — (2) *ibid. v. Dubit. 2.* —

(3) *Ibidem.* — (4) *ibid. Dubit. 3.* — (5) *lib. 7. n. 22. v. Insuper.*

mur de excommunicationibus reservatis Papæ extra Bullam *Cænæ*, et loquendo de magis consuetis, hæc sunt: 1. In incendiarios, modo sint excommunicati ab *homine*, et denunciati. 2. In frangentes et expoliantes ecclesias. 3. In communicantes in eodem crimine cum excommunicato a Papa. 4. In vexantes eos qui ferunt censuras. 5. In dantes, aut recipientes, ut admittatur aliquis in religionem. 6. In committentes simoniam realem, aut confidentialem circa Ordinem, aut beneficia. 7. In dantes, aut recipientes aliquid, ut obtineatur aliqua gratia, aut justitia apud Sedem apostolicam. 8. In duellum committentes, et in eorum patrilos, consultores, et fautores, et etiam in spectatores *data opera*, qui sua assistentia incitant eos ad pugnam (vide dicta *Tr. VIII. n. 28.*) 9. In usurpantes, aut occupantes bona ecclesiarum aut aliorum locorum piorum. 10. In exigentes tributa ab Ecclesiasticis. 11. In violantes interdictum. 12. In publicantes falsas indulgentias. 13. In retinentes fructus beneficii vacantis, aut impediens possessionem ei qui non præstat *dulciaria*. 14. In docentes, aut sustinentes opiniones damnatas. 15. In concionantes de tempore iudicii novissimi contra sensum Patrum. 16. In parochos qui non observant iuramentum residentie. 17. In Regulares qui sine privilegio particulari præsumunt ministrare laicis Viaticum, et Extremam-Uctionem. 18. In Regulares qui prætextu privilegiorum absolvunt a casibus reservatis ab Episcopis. 19. In defendentes praxim de interrogando de nomine complicitis in confessione (juxta Bullam, *Ubi primum*, editam 3. junii 1746. Benedicti XIV. de qua locuti sumus *Tr. XVI. n. 41.*) 20. In confessarios qui absolvunt complices peccati turpis contra sextum præceptum, juxta aliam bullam *Sacramentum*, ejusdem Pontificis, de qua in eodem *Tr. XVI. n. 95.* Cæteræ excommunicationes papales quæ adsunt, videri possunt in Opere (1). Sed oportet hic seorsim loqui de tribus aliis censuris quæ speciali indigent animadversione, nempe I. In eos qui alterutram damnant opinionem circa immaculatam Conceptionem B. Virginis. II. In violantes clausuram Regularium monasteriorum. III. In percusorem Clericorum.

31. — Et I. loquendo de Conceptione divinæ Matris, ju-

(1) *Lib. 7. n. 218.*

vat hic meminisse, quinque Bullas circa hoc punctum emanatas : 1. Sixtus IV. in *Extrav. Grave nimis, de Rel. et ven. SS.* anno 1480. imposuit ipso facto excommunicationem reservatam in eum qui damnat hæresis, aut peccati mortalis alterutram sententiam, quæ asserit, aut negat B. Virginem conceptam fuisse sine culpa originali : et etiam in eum qui pro veris habet, aut ut veros legit libros, qui affirmant SS. Virginem in peccato conceptam fuisse : et contra præcepit ut in festo Conceptionis B. V. recitaretur Officium Nativitatis suæ, mutato verbo *Nativitatis* in *Conceptionis*. 2. S. Pius V. in Bulla 114. *Super speculam* ann. 1570. prohibuit disputare palam, ubi adsunt viri et mulieres, aut scribere vernacula lingua de tali quæstione, sub pœna suspensionis a *Divinis*, reservatæ, *ipso jure etc.* Dumtaxat permisit doctis disputare in academiis, quin uti erroneam alterutram damnarent sententiam. 3. Paulus V. in Bulla 97. ann. 1616. prohibuit sub iisdem pœnis a S. Pio latis affirmare in aliquo publico actu beatam Virginem fuisse in peccato conceptam. Contra sub iisdem censuris et pœnis prohibuit defendentibus sententiam piam impugnare, et tractare de opposita opinione, dicendo : *Aliam opinionem non impugnent, nec de ea aliquo modo agant seu tractent.* 4. Gregorius XV. in Bulla 20. ann. 1622. prohibuit quominus tam publice, quam privatim asseretur Conceptio B. Mariæ fuisse facta in peccato ; concessit tantum DD. ordinis Prædicatorum, ut privatim colloquia inter se habere possent, de tali materia disserendo. 5. Denique Alexander VII. an 1661 in Bulla *Sollicitudo omnium Ecclesiarum* primo declarat piam sententiam de Conceptione sine labe a primo instanti B. Mariæ, late longeque promulgatam fuisse, *ita ut accedentibus quoque plerisque celebrioribus Academiis ad hanc sententiam, jam fere omnes Catholici eam complectantur ;* deinde sub iisdem censuris et pœnis renovat decreta prædecessorum, et præcipit ut illa observentur in favorem festi, et cultus Conceptionis B. Virginis juxta piam sententiam. Et præter pœnas latas a Sixto IV. privat facultate concionandi, docendi, voce activa, et passiva, qui in dubium revocaret, aut in alio sensu interpretaretur, sive voce, sive in scriptis (declarando damnatos esse omnes eorum libros ubi de hoc actum fuisset) favorem piæ sententiæ, et cultui concessum,

asserendo aliquid adversus piam sententiam, aut afferendo argumenta contra ipsam, et relinquendo insoluta (1).

32. — Ex his omnibus inferitur 1. cum *Bonac.* (qui distincte agit de hac materia) quod incurrit poenas 1. qui diceret posse defendi sententiam oppositam immaculatæ Conceptioni B. Mariæ, aut qui adduceret rationes illius, modo id non ageret, nisi ut eas oppugnaret. 2. Qui asserit festum Conceptionis celebrari, quia B. V. sanctificata fuit in utero matris, dum ita aperte se piæ sententiæ refragantem præberet. 3. Qui transcribit sententiam oppositam, adeo ut videretur eam amplecti (2). 4. Transgressores ipso facto suspenduntur a *Divinis*; et probabilius, ut tenet *Bonac.* etiam incurrunt inhabilitatem ad officia; sed quoad privationem vocis, et dignitatum, etc. requiritur sententia. 5. Præfatæ poenæ incurruntur tam ab Ecclesiasticis, quam a laicis, sicut habetur ex Bulla Pauli V. et Greg. XV. 6. Ab ipsis poenis solus Papa absolvere potest, aut Episcopus, cum peccatum est occultum: quoad autem fautores sententiæ piæ, certe his vetitum est sub poena excommunicationis asserere hoc esse dogma irrefragabile Fidei, oppositam censura aliqua notando, non autem eam rationibus, et auctoritate defendere; quia quamvis in Bulla Pauli V. vetitum sit publice eam oppugnare, et etiam de illa tractare quæstione; nihilominus aliqui dicunt, præfatam Bullam in tali puncto non esse usu receptam, aut intelligi de iis qui piam defendunt sententiam, ut Fidei dogma, sicut reapse loquitur Bulla S. Pii; sed responsio certior et clarior est, quod præfata Bulla fuit moderata a novissima Alex. VII. ubi conceditur aperte refellere argumenta oppositæ sententiæ, dum ibi damnatur prædicare, loqui, aut tractare adversus piam sententiam, *contra eam argumenta afferendo, et insoluta relinquendo.* Ergo concedit Papa evidenter adducere argumenta opposita, et ea confutare; ergo concedit tractare de sententia pia, et eam defendere (3). In Opere autem (4) adest defensio piæ sententiæ; et etiam sententiæ quod liceat vitam effundere pro tali pia sententia, cum talis cultus erga SS. Mariam sit actus religionis; nam dicit *S. Thomas* (5) quod potest acceptari martyrium pro defendenda

(1) *Lib. 7. n. 244.* — (2) *n. 245. ad 247.* — (3) *lib. 7. n. 248.* — (4) *n. 249. et 263.* — (5) *2. 2. q. 134. a. 5.* —

qualibet virtute; et Bened. XIV. (1) dicit, ab Ecclesia pro martyre haberi illum, qui vitam fundit pro defendenda aliqua pia sententia, aut ne omittat aliquem virtutis actum.

33. — II. Loquendo de clausura monasteriorum, et primo monialium, notandum 1. quamcumque personam cuiuscumque sexus quæ ingreditur in monasterium Monialium sine licentia in *scriptis* Episcopi, aut Superioris, incurrere excommunicationem ipso facto ex Trid. sess. 25. c. 5. Multi DD. ut *Suarez, Azor. Bonac. Barb.*, etc. dixerunt licere ingredi facere infantem, nam prohibitio principaliter afficit ingredientes; unde infantes non ligantur præcepto, nec illo ligantur Moniales; sed S. C. pluries declaravit oppositum. Tanto magis debet ingressus prohiberi amentibus, a quibus majus scandalum timeri potest (2). Ex Bulla Greg. XIII. *Dubiis* edita 23. Dec. 1581. vetitum est Episcopis, extra casum necessitatis, sub poena suspensionis a *Divinis* pro secunda vice, et excommunicationis pro tertia; et Prælati regularibus sub poena privationis cuiuscumque officii, et etiam excommunicationis pro prima vice, ut vult *Sanch.*; sed *Bon. et Lamas* volunt pariter pro tertia. In casu autem necessitatis, aut visitationis possunt ingredi prædicti Prælati; sed Prælati regulares non possunt ingredi nisi semel quolibet anno causa visitationis, et sine assistentia Episcopi, aut alterius personæ ecclesiasticæ ab ipso designatæ, juxta Bullam 156. *Felici* Alex. VII. Episcopi vero debent ingredi sociati, sed *a paucis, iisque senioribus ac religiosis personis*, ut loquitur Bulla Gregorii: *pauci* intelliguntur quatuor, aut quinque, ut dicunt *Victorelli*, et *Tamb. ac de Alexand.*, secus incurrunt pro prima vice interdictum ab ingressu ecclesiæ, in secunda suspensionem a *Divinis* et pontificalibus, in tertia excommunicationem ipso facto, ut habetur ex citata Bulla Gregorii XIII. Probat id et *Fagnan.* in 2. part. V. lib. *Decretal. c. Nuper* 29. de *sentent. excom. n.* 39. Quoad autem Prælatos regulares, si ingreditur Generalis, potest secum conducere duos sui ordinis probatæ vitæ, et ætatis maturæ; si alius Prælati inferior, tantum unum (3). Notandum 2. præfatas excommunicationes non esse reservatas, sed adest excommunicatio reservata im-

(6) de *Canoniz. SS. lib. 1. cap. 14. n. 13.* — (2) lib. 7. n. 221. — (3) lib. 7. n. 221.

sita ex mandato Clementis VIII. ann. 1602. in eos qui ingrediuntur monasteria ad malum finem. *Malus finis* censetur a *Mazzotta* quivis finis pravus; sed melius *Pellix.* intelligit finem turpem, dum hic est finis clausuræ nempe custodire castitatem virginum (1); ideoque prohibetur accessus, et collocutio, quæ etiam pertinent ad clausuram, ut mox dicemus *n. 40.* Notandum 3. adesse aliam excommunicationem reservatam a Gregor. XIII. in Bulla *Ubi gratia*, an. 1577. in quoscumque, etiam mulieres, qui ingrediuntur clausuram Monialium (et in mulieres quæ ingrediuntur clausuram Religiosorum); sed hoc intelligitur tantum de iis qui ingrediuntur prætextu facultatum, sicut dicunt comm. *Sanchez, Suar. Fagnanus, Bon.,* etc. contra *Navar. et Azor.* dum in præfata Bulla expresse dicitur, *prætextu facultatum* (2). Et tunc incurrunt eam excommunicationem omnes Superiores quocumque nomine vocentur; intelliguntur, ut dicunt *Sanch. Manuel, Diana* et alii (3), Priores, Guardiani, correctores, etc. qui alicui permittunt ingredi, aut morari, qui ita ingressus est, juxta Bullam Pauli V. *Monialium.* Sed advertendum quod in ipsis duabus Bullis non comprehenduntur Prælati, qui ingrediuntur sine causa (4).

34. — Quæritur 1. an licentia ingrediendi in monasteria Monialium necesse sit ut sit in *scriptis*? Affirmant *Sanch. Suar. et Castr.*; sed negant *Inn. Abb. Felin. Homob. etc.*, dicentes scripturam solum valere pro foro externo, juxta dicta *Tr. VII. n. 20.* Saltem dicunt *Barb. Vill. Rodriq.,* etc. non requiri licentiam in scriptis in casibus ordinariis, ut cum ingressuri sunt medicus, confessarius, aut operarii, quorum opera jugiter opus habent Moniales (5). Non est autem dubitandum quin præfata licentia ingrediendi monasteria Monialium debeat esse specialis pro persona designata, cum dicatur in *cap. Periculoso, de stat. Regul. in 6. Nisi speciali licentia, etc.* (6). Cæterum recte potest Prælatus committere Abbatissæ, aut alii personæ prudenti concedere præfata licentiam; *Nav. Bon. Graff. Barb.,* etc. contra *Suar.* (7).

35. — Quæritur 2. quis debeat concedere licentiam? Respondetur: Episcopus pro monasteriis sibi subjectis, et

(1) *Ibid. v. Excomm.* — (2) *n. 222.* — (3) *ibid. Dubit. 2.* — (4) *n. 221. v. Adest.* — (5) *lib. 7. n. 223.* — (6) *ibid. Dubit. 4.* — (7) *n. 224. v. Abbat.*

etiam pro subjectis Sedi apostolicæ, dando eam tunc tamquam delegatus sedis apostolicæ; *Trid. sess. 25. c. 5.* Possunt eam præbere etiam Vicarii capitulares, et etiam (juxta quod dicunt *Sanch. Bonac.*, etc. Prælati qui gaudent jurisdictione quasi episcopali; et probabiliter etiam Vicarii generales Episcoporum, quoad monasteria Episcopis subjecta; ita *Sanch. Navar. et Lamas*, dum in motu proprio S. Pii V. *Decori* dicitur, *Episcopum, aut alium loci Ordinarium*, et sub nomine Ordinarii (ut probat *Sanch.*) comprehenditur etiam Vicarius Episcopi; tanto magis, ut probat *Fagnanus* (1), Vicarius potest totum id quod potest Episcopus in iis quæ sunt ordinariæ jurisdictionis (2). In monasteriis autem subjectis Regularibus licentia danda est a Prælato regulari; *Bonac. Barbos. Castr. et Fagnan.* cum Decr. S. C., dum *Trid.* dicit: *Sine Episcopi, vel Superioris licentia.* Et *Sanch.* affert hoc fuisse declaratum a S. Pio V. Sed hoc non intelligitur pro diocesis ubi contraria viget consuetudo, juxta declarationem S. C. approbatam ab Urbano VIII. (3).

36. — Quæritur 3. quænam causa requiritur ut detur præfata licentia? Resp. quod juxta *Trid. sess. 25. c. 5.* requiritur necessitas, cum dicatur ibi: *Dare autem licentiam.... debet in casibus necessariis.* Et hæc necessitas debet esse ex parte monasterii; quare non sufficit ut sit ex parte exterorum, nisi esset quod lex naturalis suaderet oppositum; ita *Bon.* et de *Alexand.* cum communi, et cum Decis S. C. Ideoque non licet in monasterio collocare uxorem, ut a furore viri liberetur, aut ne iterum illi rumpat fidem, sicut pluries decrevit S. C. Potest tamen (ut dicit S. C.) Episcopus ibi collocare puellam de qua controversia est, donec lis finiat (4). Loquendo autem de præfata necessitate ex parte monasterii, debet intelligi moraliter, cum sufficiat, ut dicunt *Sanchez. Bonac. Barb. de Alex. Miranda*, etc. si adsit causa probabiliter justa; minor causa autem requiritur, ut dicit *Barbosa*, ad ingrediendas mulieres, quam mares: ad ingressum diurnum, quam nocturnum: ad primas ædes, quam ad intimas. Quando autem accidit necessitasurgens incendii, mortis, violentiæ, et hujusmodi, tunc non

(1) *Lib. 1. cap. Quoniam, de offic. deleg.* — (2) *lib. 7. n. 224. v. An autem.* — (3) *ibid. v. Major.* — (4) *lib. 7. n. 225.*

requiritur licentia, quia in hujusmodi periculis lex humana non obligat; *Sanch. Navar. Graff. de Alex.*, etc. comm.; unde in casu mortis subitanæ quilibet sacerdos potest ingredi ad dandam absolutionem, et etiam Viaticum, et Extrem.-Uctionem, ut dicunt plures DD. (1).

37. — Cæterum confessarius ordinarius potest ingredi (sed cum licentia) non solum ad præstanda ultima Sacramenta, sed etiam ad præbendam solitam Communionem Moniali decumbenti; *Bon. Barb. Sanch. Rodriq.*, etc. cum communi, et cum Declar. S. C. Insuper ait *de Alexand.* (2) quod confessarius, postquam audivit confessionem Monialis decumbentis, potest, benedicere novum aliquod ædificium monasterii recenter extructum, et etiam afferre alteri Moniali infirmæ aliquam reliquiam, erga quam illa devotione afficitur; et id simile; sic quoque ex justa causa potest in monasterio manere ad breve tempus videndi officinas, aut loquendi causa de aliquo temporali negotio. Dicunt probabiliter etiam plures DD. quod confessarius extraordinarius, qui ingreditur cum licentia pro una vice, si causa infirmitatis non potest confessionem excipere, potest iterum ingredi sine licentia: et ita pariter, si infirma revocat confessarium statim ac egressus est, ut ei exponat aliquod peccatum oblitum. Confessarius autem ingredi debet indutus cotta, et stola: et ingredi debet quin ad alias monasterii partes divertat, ne causa quidem invisendi infirmam, quæ Sacramento muniri non indiget; *Barbos. et Alexandr.* Confessarius sæcularis ingredi debet solus, ut declaravit S. C.; sed regularis sociatus ab aliquo maturæ ætatis, et probatæ vitæ, ut dicit Bulla Alexandri VIII. Dum autem confessarius audit confessionem, comitatrices ad januam assistere debent, adeo ut eum videre possint. Potest etiam confessarius pernoctare in monasterio, si Monialis laboret in extremis. Potest etiam ingredi ad benedicendum monasterium a spiritibus infestatum; ut declaravit S. C. Sed si Monialis est obsessa, vetavit S. C. ingredi posse sacerdotem, ut ipsam exorcizet, et dixit potius impetrandam esse ab ipsa Sacr. Congr. licentiam, ut exorcizetur in ecclesia exteriori monasterii (3).

(1) *Ibid.* v. Talis. — (2) *de Alexandr. de Monial. cap. 7. §. 6. quæst. 9.* — (3) *lib. 7. n. 227.*

38. — Quoad medicum autem, loquendo de ordinario, hic debet licentiam renovare quolibet trimestri, juxta Decr. Sac. Congr. 17. Martii 1588. Debet associari a duabus Monialibus ex senioribus; et debet ingredi solus, nisi infirmitas expostularet etiam alios. Medicus autem extraordinarius tantum potest ingredi in defectu ordinarii, et quando collegium tenendum est. Potest etiam ingredi chirurgus ad secandam venam, et etiam pharmacopola ad docendum, si opus est, quomodo paranda sit medicina. Possunt etiam ingredi factores, notarii, et hujusmodi, aut ad judicandum de ruina imminente, aut ad inveniendam scripturam necessariam in archivo, aut ad conficiendum testamentum alicujus puellæ. Ita etiam possunt ingredi cum licentia fabri, hortulani, cœmentarii, pistorum, bajuli, et alii id genus. Sed hic advertendum cum *Sanch.* et *de Alex.* quod si licentia est data pro uno bajulo determinato, eo deficiente, non potest suffici alius. Recte dicunt *Bon.* et *Castropal.* (contra *Sanch.*) non licere sartori ingredi ad bene aptandas vestes. Si autem licentia data esset discipulo comitari cum magistro, dicit *de Alex.* cum aliis probabile esse, posse ingredi discipulum, aut ibi sistere sine magistro (1).

39. — Quæritur 4. an ingressus cum licentia incurrat excommunicationem, aut peccet, cum functus jam est suo munere, si statim non egreditur. Resp. quod in quantum ad censuram eam non incurrit, licet diutius ibi moretur; quia tunc tantum violatur clausura, quando quis ingreditur sine licentia; ita *Sanch.* *Bon.* *Zerolo*, *Bord.* etc. Qui vero ingrederetur cum licentia, sed ibi sisteret ad malum finem, dicit *Sanch.* ne illum quidam incurrere censuram; sed animadvertit *Bonac.* quod licet iste non incurreret excommunicationem latam a Concilio, incurrit tamen illam latam a Clemente VIII. in eos *qui violant clausuram ad malum finem*. Sed posset aliquis huic opponere quod censura Clementis, cum sit pœna, debet stricte intelligi, sicut intelligitur Concilium (2). Cæterum hac ratione dicunt probabiliter *Rodriq.* *Zerolo*, et *de Alex.* quod non incurrant præfatam excommunicationem qui ingrediuntur ad malum finem, sed cum licentia: et probabilem eam vocant *Bon.* et *Sanch.* (3). Hoc quoad censuram; quoad peccatum vero dicimus, quod

(1) n. 226. — (2) lib. 7. n. 228. — (3) *ibid.* Dubit. 8.

quando quis ingreditur cum licentia, et immoratur, si mora est longa, peccat mortaliter; si brevis, venialiter; ita *Bon. Barb.* et alii communiter. Imo dicunt *Sanch. Rodr. Mol. et Mirand.* quod quando mora est valde brevis, excusetur etiam a veniali, dum hoc usu etiam piorum receptum est. Putant autem *Villal. et Diana*, spatium horæ quadrantis esse modicam moram (1).

40. — Ad hanc materiam clausuræ spectat etiam prohibitio colloquendi cum Monialibus. In hoc oportet scire quod in *cap. Monasteria, de vita et honestat. cler.* imposita fuit excommunicatio (sed ferendæ sententiæ ab Episcopo) in laicos, et suspensio in clericos, qui præsumunt frequentare monasteria Monialium. Doctores autem censent tunc constitui hanc frequentiam; cum per tres vices tribus diebus continuis, aut semel singulis mensibus anni, aut quater in una hebdomada adeant monasterium (2). Hæc prohibitio postea rigorosius injuncta fuit Religiosis, tam in *c. Definimus 21. caus. 28. q. 2.* quam in Decreto edito ex mandato Sixti V, ubi fuit eis vetitum non solum ne colloquerentur cum Monialibus, sed etiam cum qualibet muliere in monasterio moram faciente. Dumtaxat concessum fuit Ordinariis per Decretum S. C. Concilii, editum de mandato Urbani VIII. 10. Nov. 1623. posse dare licentiam Regularibus colloquendi cum Monialibus in primo, aut secundo gradu, ad summum quater in anno: exceptis diebus festis, Adventus, Quadragesimæ, feria VI. et sabbato, et vigiliis; sed cum conditione quod licentia debeat dari in scriptis, et debeat adnotari in curia ab Episcopo, et postea tradenda monasterii confessario, qui debeat eam asservare: ac eos associare cum auscultatricibus, et non aliis, dum Religiosus colloquitur cum Moniali; declarando amplius quod si Episcopi aliter agant, Pontificis intentionis sunt transgressores; et quod Regulares incurrunt easdem pœnas impositas a Sixto V, nempe privationem *ipso facto*, officii, et vocis activæ et passivæ (3). Verumtamen apud *Bened. XIV. (de Synod. l. 9. c. 15. n. 7.)* et apud *Monacelli (tom. 1. in App. pag. 436.)* reperio Sacram. Congr. die 26. Nov. cum ab ea quæsitum fuisset: *An Regulares accedentes ad colloquendum cum*

(1) N. 226. Resp. 2. — (2) n. 232. — (3) lib. 7. n. 332. v. Circa autem.

Monialibus sine licentia Episcopi, peccent mortaliter: respondisse affirmative, etiam ex rationabili causa, quando non adest licentia. Idem Bened. XIV. refert in Bulla *Gravissimo*, edita die 31. Octobris 1749. per S. C. statutum esse non licere Regularibus *injussu Episcopi libere adire sibi addicta Monialium claustra.* Ex quibus inferri perspicue videtur quod, accedente licentia Episcopi, Regulares, qui S. C. adeant, possint colloqui cum Monialibus. Hic etiam adnotandum aliud Decretum ejusdem S. C. die 21. Maji, apud *Bened.* (sub 12. apud *Monac.* forte errore postpositionis numeri) 1678. quod declaratum fuit iisdem pœnis affici Regulares, qui habita ad Moniales concione, cum iisdem sine licentia Episcopi etiam de rebus spiritualibus colloquuntur. Et ex alio consimili Decreto dicit auctor, qui apponit additiones in *Biblioth. P. Ferraris tom. 5. verb. Moniales*, post n. 59. ibi q. 1. cum *P. Gaudenzio de Visit.* hanc sententiam hodie amplectendam esse, attenta hodierna praxi, *nam ubique (ait) fere locorum Ordinarii licentias hasce alloquendi Moniales concedunt Regularibus.* Et ipse *P. Ferrar.* idem sentit *verb. Moniales*, art. 4. n. 15. et 19.

41. — Hæc sunt lege communi statuta; sed fere in omnibus diœcesibus, et præcipue in illa Neapoli, adest casus reservatus cum excommunicatione in viros, qui non petita licentia colloquuntur cum quavis muliere, quæ versatur in monasteriis, aut in conservatoriis, exceptis conjunctis in primo vel secundo gradu; declarando quod qui facultatem obtinuit, *non potest data opera, et ex professo*, colloqui cum aliis. Hic plura notanda sunt. Notandum 1. quod ex sententia probabiliori *P. de Alex. de Januariis*, et *Jordan.* intelligitur prohibitus, non solus accessus, ut volunt *Sanch.* et *Bonac.*, sed accessus formalis, nempe cum effectu colloctionis, sicut deducitur ex cit. text. *Definimus*, ubi prohibetur aditus ad colloctionem; et in Decretis præfatis semper fit mentio accessus cum colloctione. Ex quo probabiliter etiam dicunt *Lexana*, *Tamb. de Alex. Bon. Graff.* etc. quod prohibitio (ex se loquendo) non comprehendit eum, qui cum Moniali colloqueretur ex domo contigua, quia tunc deest accessus; nec qui scribit, aut loquitur per nuntium, ut dicunt etiam *Bon. Barb. Mazz.* etc. Dictum est, *ex se loquendo*, quia in casu Neapolitano comprehenduntur expresse illi, qui *de rebus obscœnis agerent per*

litteras, vel internuntium. Notandum 2. quod juxta casum reservatum peccat mortaliter etiam qui loquitur cum Moniali semel tantum, modo non excuset parvitas materiæ: parvitatem materiæ in hoc alii putant esse spatium unius *Miserere*, ut *Diana* et *Maxzotta*; alii horæ quadrantem, ut *Quarti*, et *Verricell*. Sed in quodam Decreto approbato a Clemente IX. die 1. Martii 1699. prohibitum fuit Regularibus, sub pœna peccati mortalis, et excommunicationis colloqui cum Monialibus *per quodcumque modicum temporis spatium*. Hoc non obstante dicit *Ciera* non esse per tale Decretum reprobata opinionem *Quarti*, quod horæ quadrans sit parva materia, cum in Decreto non damnetur nisi opinio sesquiquadrantis horæ: *Prætendentes non esse interdictum per breve tempus, etiam usque ad quadrantem horæ cum dimidio*. Quare contendunt isti propositionem esse damnatam copulative. De hac opinione doctis committito judicandum, sed ego non audeo eam probare, propter alia verba quæ adjunguntur illi prohibitioni, *per quodcumque modicum temporis spatium*. Advertendum quod si quis loqueretur per multos dies cum Moniali, licet per spatium non notabile, etiam posset peccare mortaliter; quia hujusmodi colloquia si non uniuntur physice, saltem uniuntur moraliter (1). Notandum 3. quod nulla de causa etiam spiritali licet colloqui cum Moniali sine licentia, ut recte tenet *Ciera* contra *Lezana*, *Peyr. Bord.* etc., quia in hoc nunquam cessat finis adæquatus prohibitionis, nempe periculum animi adhæSIONIS, ne consuetudo ex spiritali fiat carnalis; qua de re declaravit S. C. quod ex nulla causa etiam honesta, et rationabili permittitur Regularibus colloqui cum Monialibus, vide *præc. n. 40. in fin.* (2). Notandum 4. quod excipiuntur a prohibitione 1. conjuncti in primo et secundo gradu consanguinitatis. Eximit *Ciera* etiam conjunctos in secundo et tertio, quia cum petitur dispensatio ad contrahendum inter propinquos in secundo et tertio, debet exprimi etiam secundus, et major impensa requiritur; ergo signum est quod hic gradus mixtus non potest dici in rigore tertius, sed participans de utroque, ac propterea dicitur secundus et tertius, proindeque tali gradu conjunctus gaudere debet tali privilegio; et cum in odiosis leges sint restrin-

(1) *Lib. 7. n. 236.* — (2) *n. 237.*

gendæ, sequitur quod nisi Religiosus sit conjunctus Moniali in tertio simpliciter, non intelligitur comprehendi in prohibitione; sed oppositum ego sentio, cum conjuncti in secundo et tertio, non possunt dici quod revera sint in secundo. 2. Qui colloquuntur cum Monialibus gravi metu incussi, quia hoc currit juxta regulam legum positivarum. 3. Mendicantes publici, ratione usus, aut tacitæ licentiæ, quæ adest; ita pariter servi, qui afferunt dona, et cito se expediunt; *Pellic. de Alex. et Mazzotta* (1). Notandum 5. quod impuberes, licet excusati non sint a culpa gravi, si colloquuntur cum Monialibus, attamen non incurrunt excommunicationem, ut recte dicunt *Bon. de Alex. Dian.* et alii (contra de *Graffis*) ex c. *Pueris, de Delict. puer*, ubi dicitur quod pueri non sunt puniendi sicut puberes, et in diœcesi neapolitana expresse eximuntur a reservatione pueri, qui 14. annos non sunt nati (2).

42. — Quæritur 1. an liceat loqui cum Abbatisa sine licentia? Negant *Ciera, Megalla, de Alex. Graff.* etc dicendo quod in Decr. Sixti V. prohibitum est loqui non solum cum Monialibus, sed etiam cum quacumque persona monasterii; et item Alexander VII. in Constit. *Sacrosancti*, prohibuit colloqui etiam cum Abbatissis; sed affirmant *Lexan. Pellic. Tamb. Januar. Mazz. Diana*, et *Potestas*, quia sub nomine Monialium in odiosis non comprehenditur Abbatisa, juxta *Panormit. Glossam*, etc., et ad Bullam Alexand. respondet *Potestas*, quod illa edita fuit pro urbe Roma.

43. — Quæritur 2. an Regulares loquendo cum Monialibus incurrant excommunicationem reservatam ab Episcopo latam? Quicquid dicant alii, affirmamus cum sententia communissima *Sanch. Barb. Bon. Fagnan. et de Alexand.* Cum Decr. S. C. Idque valet etiam respectu Regularium habentium speciale privilegium, ne Episcopus possit eos excommunicare, ut fertur habere Mendicantes, ac Jesuitæ a Paulo III. (3). Nam Episcopi in monasteriis etiam subjectis Regularibus, sunt delegati Sedis apostolicæ, ut dicitur in Bulla *Inscrutabilis* Greg. XV. quæ fuit declarativa Trid. ut refert Benedictus XIV. lib. 9. de Synod. c. 15. n. 6. et juxta dicenda *Tr. XX. de Privil. n. 80. ad 5.*

44. — Quæritur 3. an peregrini qui alicubi morantur per

(1) n. 239. — (2) n. 240. — (3) lib. 7. n. 241.

aliquod tempus, colloquendo cum Monialibus incurrant excommunicationem ibi reservatam ab Ordinario? Tres ad-sunt sententiæ. 1. negat cum *Pelliz. Diana*, etc. dicendo ex una parte, quod peregrini non tenentur legibus loci: ex alia parte dicunt quod Episcopi sunt destinati a Concilio delegati apostolici, sed tantum circa restitutionem, et conservationem clausuræ, ad quod non spectat collocutio. Sed hæc sententia non est satis probabilis, nam ut recte dicunt *Fagnanus*, et *de Januar.* collocutio ex communi sensu DD. utique spectat ad clausuræ conservationem; etenim in *cap. Periculoso, de statu Reg.* dicitur: *Nullique ingressus, vel accessus pateat ad easdem (Moniales), ut sic a mundanis aspectibus separatæ, omnino servire Deo valeant.* Igitur prohibitio tam ingressus, quam accessus ad clausuræ spectant finem, qui est ut Moniales ab humanis distractionibus alienæ conserventur. 2. Sententia dicit (generaliter loquendo, quod peregrini, licet per tempus breve alibi morentur, incurrunt excommunicationem. 3. Sententia *Donati*, et *de Januar.* distinguit: incurrunt, si monasterium est exemptum, quia ibi Episcopus (ut dictum est) procedit tanquam delegatus apostolicus, unde ille jurisdictionem habet etiam in peregrinos; secus vero si monasterium est subiectum Episcopo ordinaria jurisdictione, cui non subduntur peregrini per breve tempus ibi commorantes, juxta probabilior sententiam allatam *Tr. II. n. 41. (1).* Sed videtur dicendum eos talem excommunicationem non incurrere, etiamsi cum exemptis loquantur, propter id quod num. seq. referemus. Nam *Bened. XIV.* in referenda Bulla *Gravissimo*, § 3. postquam asseruerit Episcopos jure ordinario in sibi subjectis, delegato in exemptis procedere, §. 5. declarat Episcopos, et alios externos non incurrere pœnas ex eo, quia non subsunt jurisdictioni ordinariæ Episcopi. Et licet Episcopi in exemptis procedant jure delegato a Sede apostolica, jurisdictio tamen, qua procedunt, est ipsis ordinaria, utpote episcopali officio perpetuo annexa a Canone.

45. — Quæritur 4. an Episcopi colloquendo cum monialibus alterius diœcesis peccent, et incurrant excommunicationem ab Ordinario latam? Quoad peccatum, videntur non posse excusari, dum in præfato *c. Periculoso*, prohibitio

(1) *Lib. 7. n. 242.*

est generalis, et afficit omnes, *Nullique ingressus, vel accessus pateat.* Nec locus reperitur in quo legatur, quod Episcopi eximantur a legibus communibus, ut dicit *Bon. cum Rot. Rom.* Quoad censuram vero, tenent *Mazzot. Dian. et Graff.* non incurrere ex c. *Cum inferior, de Major. et obed.*, ex quo videtur deduci, quod æqualis non possit ligare æqualem. Sed affirmat *P. de Alex.* dicendo ex *Panormit. et Hostiens.* quod Episcopus in aliena diœcesi censendus est ut privata persona (1). Sed his non obstantibus nunc pro certo dicendum hujusmodi Episcopos peccare quidem, sed non incurrere excommunicationem. Nam *Bened. XIV.* in Bulla *Gravissimo*, edita die 31. Octob. 1749. §. 2, refert per S. C. statutum esse, ne gubernatores, vel præsules, vel Episcopi, aut in civitates, aut oppida alterius Episcopi juri subjecta venientes, aut inibi commorantes, adeant *Monialium monasteria*, §. 5. hæc habet: *Jam dictum est hosce homines directivæ Episcoporum auctoritati, eorumque Constitutionibus subjacere* (nempe quoad peccatum), *quæ omnino vetant accessum ad Monialium claustra sine debita facultate.* *Cum vero iidem ordinariæ Episcoporum jurisdictioni minime subsint, ideoque sunt immunes a vi coactiva, id est a pœnis in transgressores statutis, uti patet ex cap. A nobis 21. de sent., etc.*

46. — Præterea adest excommunicatio papalis in easdem *Moniales*, quæ a clausura egrediuntur ex Bulla *S. Pii V. Decoris*, 1569. Et excommunicatio incurritur etiamsi *Monialis* egrediatur a monasterio unius tantum pedis spatio, ut probabilius dicunt *Sanch. et Bonac. cum Graff. et Croix*; modo exeat tota persona. Eandem incurreret excommunicationem qui permetteret *Monialem* egredi, aut ei comiteretur, aut eam recipiat postquam egressa est. Excusatur tantum egressus causa *magni incendii, vel lepræ, aut epidemiæ.* Notandum 1. hoc intelligi cum non vacat tempus petendi licentiam, saltem ab Episcopo, vel a Prælato regulari 2. Sub nomine *incendii*, venit etiam inundatio fluminis, militum incursio, domus ruina, et omne aliud simile periculum, ut dicunt *Sanchez, Bon. Nav. Barbos.*, etc. 3. Sub nomine *epidemiæ* S. C. declaravit intelligendum de vera peste, contra *Nav. Sanch. Bon. Holzm.*, etc. qui dicunt intelligi de

(1) *N. 242. Dubit. 11. et 243.*

quocumque morbo ita contagioso, ut infirma nequeat curari in monasterio, cum periculo inficiendi alias, et inferunt ex eodem *c. Periculoso*, ubi prohibetur Monialibus exire, modo aliqua illarum *non possit cum aliis sine gravi periculo, seu scandalo commorari*. Contra recte dicunt *Bon. Barb.* et alii (contra *Suar. Nav.*, etc.) non sufficere ad egrediendum quamcumque infirmitatem gravem, sed non afferentem periculum inficiendi alias. Notandum 4. cum *Sanch. et Bon.* quod monialis quæ egressa est, statim ubi convaluit, debet reingredi: hoc statim intelligitur moraliter, nempe elapso uno vel altero die (1).

47. — Hactenus de censuris circa Monialium clausuram. De alia censura occurrit loqui lata in mulieres quæ violant clausuram monasteriorum Religiosorum; ex Bulla *Regularium* S. Pii V. 1566. et altera *Ubi gratia*, Greg. XIII. 1575. Et hanc excommunicationem incurrunt non tantum mulieres quæ monasteria virorum ingrediuntur, aut monasteria mulierum sub pretextu facultatum, ut dictum fuit *n. 33*, sed etiam illæ quæ ingrediuntur sine tali prætextu, ut declaravit idem S. Pius V. in alia Bulla *Romanum*, sicut id intelligunt communissime *Castr. Suar. Bon. Sanch. et Salm.* quicquid dicant alii (2). Ex hujusmodi prohibitione tamen excipitur casus, quo mulier ingrederetur clausuram ad evitandam mortem imminentem. Item excipiuntur reginæ, electrices, et hujusmodi, ut communiter dicunt *Suar. Sanch. Bon.*, etc. Excipiunt etiam DD. fundatrices, et mulieres familiares fundatorum. Sed Bened. XIV. in sua Bulla *Regularis disciplinæ*, 3. Jan. 1742. declaravit has non posse ingredi sine speciali Indulto apostolico; item vetavit præcipue, ne mulieres sub quocumque prætextu etiam pietatis ingrederentur septa Religiosorum, ex quo revocatum est, quod a S. Pio V, in Bulla *Decet*. permittebatur mulieribus, nempe posse ingredi ad associandam processionem, aut ad audiendum Sacrum, aut ad concionem (3). Dicunt *Bonac. Barb.*, etc. quod sacrarium Regularium etiam est clausura; sed *P. Ferrar.* (4) asserit praxim fere ubique gentium esse contrariam.

48. — III. Loquemur de excommunicatione in percusso-

(1) *Lib. 7. n. 229.* — (2) *lib. 7. n. 230.* — (3) *n. 231.* — (4) *Ferrar. Bibl. v. Conventus art. 3. n. 14.*

res clericorum. Hæc habetur in *can. 17. q. 4.* ubi dicitur: *Si quis suadente diabolo, in clericum, vel Monachum violentas manus injecerit anathematis vinculo subjaceat; et nullus Episcoporum præsumat illum absolvere, nisi mortis urgente periculo, donec apostolico conspectui præsentetur, et ejus mandata recipiat.* Explicabimus textum. Dicitur 1. *Si quis*, intelligitur quæcumque persona cujusvis sexus, aut ætatis, modo sit rationis compos, ut habetur ex *c. Pueris, de Sent. excom. (1).*

49. — Incurrunt etiam præfatam excommunicationem omnes efficaciter mandantes, aut consentientes in percussione, uti habetur ex *c. Quantæ*, et ex *c. Mulieres, de Sent. excom.* Dicitur *efficaciter*, dum ad hoc ut hi incurrant excommunicationem, requiritur, ut percussio fiat causa eorum et ut influxus eorum sit gravis; ita *Suar. Nav. Bon. Silv. Salm.*, etc. cum *comm.* Dicunt etiam communiter *Coninch. Av. Diana, Salm. Croix*, etc. ex *c. ultimo de Homic. in 6.* quod si quis diceret: *Cupio vindictam sumere in talem clericum*; prævidendo quod alii jam ejus locutione moverentur ad vindictam, hic jam incurreret excommunicationem, si percussio eveniret (2). Incurrunt etiam illi, qui *ratihabent* percussione factam, uti habetur ex *cap. Cum quis, de Sent. excomm.* Sed in hoc requiritur 1. ut percussio facta sit nomine, aut in gratiam illius. 2. Ut *ratihabitio* patefiat aliis externe. 3. Ut cum accidit percussio, ille fuerit aptus mandato, aut consilio, saltem habitualiter, v. g. si fuerit ebrius, vel dormiens, secus si fuerit amens; *Suar. Sayr. Bon. Castr. Conc. Salm. Croix*, etc. (3). Incurrunt etiam illi qui non impediunt percussione, et impedire tenentur ex justitia, ut principes, Prælati, judices, parentes, tutores, domini, magistri, parochi etc. uti habetur ex *cap. Quantæ*, ubi dicitur: *Eos delinquentibus favere, qui, cum possint, facinori desinunt obviare.* Secus vero illi qui tenentur impedire tantum ex charitate, licet omitterent impedire ex odio; ita *Nav. Bon. Laym. Conc. Castr. Mol. Salm.*, etc. cum *Glossa* in dicto *cap. 5. Interpretamus* (contra *Suar. et Caj.*); et merito, nam illi tantum censentur favere percussioni, qui sua auctoritate eam impedire possunt, et non im-

(1) *L. 7. n. 264. et 265.* — (2) *lib. 7. n. 266.* (3) *n. 267.*

pediunt, adeoque non impediendo, videntur quod ipsi ob taciturnitatem concurrant ad eam approbandam (1).

50. — II. Dicitur *Clericum*, vel *Monachum*. Nomine *clerici* intelligitur etiam tonsuratus, licet excommunicatus, suspensus, aut interdictus; excepto si iste dimiserit habitum, et post tres admonitiones nec reassumpsisset, ut habetur in *cap. Contingit 45. de Sent. excom.* et juxta communem DD. (2) Nomine *Monachi* intelligitur quilibet Religiosus, sive conversus, aut novitius, utriusque sexus, et etiam Tertiarii S. Francisci, aut S. Dominici, qui gestant habitum, et vivunt in communitate sub obedientia Prælati; *Suar. Nav. Bonac.*, etc. communiter. Idem dicit *Fagnanus* currere pro mulieribus quæ vivunt in conservatoriis, licet non approbatis a Papa. Idem dicit *Renzi* currere pro seminaristis, et pueris collegiorum, ut sunt Neapoli pueri Pietatis, S. Honuphrii, etc. Idem dicunt *Suar. Fagn. Tourn.* et *Roncag.* de eremitis qui voto, aut pacto se adscribunt servitio alicujus loci sacri sub Episcopi subjectione, aut (ut dicit *Castrop.*) qui vivunt sub aliqua regula cum voto obedientiæ. Cæterum communiter DD. dicunt eremitas vagos non gaudere tali privilegio, licet ex Episcopi licentia alicui ecclesiæ deservirent (3).

51. — Dicitur III. *Manus injecerit*. Intelligitur quælibet percussio realis, et externe gravis cum peccato mortali facta, sive manibus, sive baculo, etc. Sed recte animadvertunt *Suar. Castr. Bon.*, etc. quod quoties injuria censetur gravis ratione reverentiæ clerico debitæ, sufficit qualiscunque percussio etiam levis ad incurrendam censuram, cum in hoc Canone debeat interpretatio large sumi, ut favorabilis statui ecclesiastico (4). Quapropter dicunt DD. incurrere hanc censuram, 1. eum qui expuit in faciem clerici, aut eum coinquinat luto, aut aquam in eum infundit, aut vestem scindit, capillos evellit, aut aliquid aliud de persona illius, ut pileum, pallium, etc. 2. Qui eum in carcerem conjicit, aut in alium locum, unde egredi nequit sine dedecore. 3. Qui eum insequitur ut in foveam cadat, aut excutiatur ab equo; imo probabile est etiam incurrere eum, qui illum insequitur etiam sine ullo fine, si accidit ut clericus cadat dum fugit;

(1) N. 268. et 269. — (2) n. 270. — (3) lib. 7. n. 271. — (4) n. 272. et 273.

licet alii etiam probabiliter id negant. 4. Qui violenter ferit, aut percutit equum, cui clericus insidet, aut habenis eum retinet; *Suar. Castr. Bon. Laym., Salm., etc.* communiter. 5. Qui aliqua injuriosa actione clericum afficit, etiam eo consentiente; *Suar. Bon. Coninch. et Salm. ex cap. Contingit, de Sent. excom.* Sed advertunt *Bon. et Croix*, quod tunc censura non esset *latæ sententiæ*, sed *ferendæ*, dum in eodem textu dicitur, loquendo de tali casu, *excommunicatur*. Et item dicunt *Coninch. et Salm.* quod non currit quando consensus clerici auferret ab actione esse injuriosam. An autem sit excommunicatus clericus, qui seipsum percutit ita percussus; affirmant *Laym. Navar. Suar.*; sed probabiliter negant *Castr. Tol. Barbosa, Croix, Tourn., etc.* quia revera Canon videtur loqui tantum de diversa personæ clericum lædit (1).

52. — Non incurritur autem excommunicatio, si percussio gravem non irrogat injuriam; hinc non incurrit, 1. fur qui furatur clam crumenam, aut vestem clerico; secus si vi hoc faciat, ut dicunt DD. cum communi. 2. Non incurrit qui percutit joco, aut sine culpa gravi; *nec clerici* (excommunicantur) *si sint plenæ ætatis, et non ex odio, vel invidia, vel indignatione, sed levitate jocosa, se ad invicem percutere contingat.* Idem dicunt *Bon. Fill. Laym. Mol. Salm. Castr., etc.* currere de pueris Tonsura, aut minoribus ordinibus initiatis, qui se invicem pugnis percutiunt, licet sanguis e naribus emanet; quia tales percussiones non reputantur graviter injuriosæ, licet (addit *Sotus*) percussio esset gravis; sed hoc intelligendum, modo illa non fuerit deliberata. Idem valet si esset casualis, aut ob propriam defensionem, aut proxime conjunctorum, aut bonorum 3. Non incurrit excommunicationem, qui in percutiendo non peccat graviter defectu advertentiæ, aut consensus, ob iram subitanæ, ut communiter dicunt *Suar. Bon. Laym. Castr. Con. et Salm.* Sed hic quæritur an incurrat qui percutit ignorans percussum esse clericum, sed animo paratus eum percutiendi etiamsi cognovisset? Alii affirmant; sed communissime et recte negant *Suarez, Vasq. Bon. et alii*; quia ad incurrendam censuram non sufficit voluntas interpretativa, sed requiritur actualis. Secus vero si percussor jam

(1) n. 274.

dubitaret quod ille sit clericus, aut si eum percuteret animo afficiendi eum injuria, sive sit clericus, sive laicus. Si vero ignorantia est crassa, dicimus cum *Sanch. Covar. Croix*, etc. non excusari percutientem; tò enim suadente diabolo, non requirit jam dolum, ut volunt *Sylv. Felin.*, etc., sed importat tantum ut adsit peccatum mortale. Incurrit etiam qui percutit clericum, quem putaret esse alium clericum quem lædere intendit; quia jam irrogat injuriam statui clericali (1), ut diximus *Tr. X. n. 85*. Non incurrit 4. Prælati, magister, aut pater qui percutit (sed moderate) clericum qui minoribus ordinibus initiatus est; et idem dicunt rationabiliter *Salm.* de fratre majore ætate, cui curæ esset clericus, ut inferitur ex *cap. Cum voluntate, 54. §. Si quis, de Sent. excomm.* ubi conceditur id omnibus, qui aliquos de familia sua, vel propinquos inferiorem graduum... duxerint corrigendos. Ita etiam permittunt DD. Prælati, et magistris ecclesiasticis corripere etiam clericos in *Sacris*, modo correptio sit moderata. Sed fit dubium, an ita possint etiam parentes? Negant *Laym. Mol. Castr.*, etc., sed probabilius affirmant *Suar. Tourn. Conc. Val. Avil. Bonac. Salm. Con.*, etc. dum in *cap. 1. de Sent. excomm.* excusatur jam magister, si scholarem jam clericum (quamvis sit plenæ ætatis, ut prius ibi dicitur) intuitu disciplinæ, vel correctionis percusserit. Igitur si potest magister percutere clericum perfectæ ætatis, qua de re intelligitur etiam clericus in *Sacris*, non solum intuitu disciplinæ, sed etiam correctionis, tanto magis poterit pater, cujus principaliter est filios corripere (2). 5. Excusatur, ut dicitur *c. Si vero, 3. de Sent. exc.* Qui in clericum cum uxore, matre, sorore, vel filia propria turpiter (agentem) inventum manus injecerit violentas; secus si persona non est ita ei conjuncta; notant tamen *Nav. Tourn. Conin. Croix*, etc. quod hujusmodi percussor tunc tantum excusatur a censura, cum percutit eodem actu, aut paulo post. Præterea recte dicunt *Laym.* et *Nav.* non excusari virum qui ex proposito etiam expectat clericum, et postea eum in adulterio deprehensum percutit: nam tunc non verificatur quod deprehendit eum in delicto, dum eum expectat ad delictum. Contra rationabiliter *Suar. Sayr. Sylv. Salmant.*, etc. excusant mulierem quæ percutit

(1) *Lib. 7. n. 275.* — (2) *lib. 7. n. 275. v. V. Si Prælati.*

clericum qui eam sollicitat, cum illa non potest alia via se liberare, etiamsi ille eam tentasset solis pravis verbis; sed hoc intelligendum est, quando mulier pro tali sollicitatione reperiretur in periculo labendi (1). Circa vero absolutionem a tali excommunicatione quando possit concedi ab Episcopo et quando a Papa, vide dicenda in *Tract. XX. de Privil. n. 46. 47. et 48.*

III. De excommunicationibus reservatis Papæ in Bulla Cænæ.

53. — Principalis excommunicatio in hac Bulla est in hæreticos, in eorum fautores, in eorum libros legentes. Primo igitur loco incurrunt præfatam excommunicationem hæretici; sed ad eam incurrendam 1. requiritur ut hæresis sit formalis; nempe ex errore intellectus, et cum pertinacia, ita ut quis velit eam amplecti opinionem, non obstante quod sciat illam esse oppositam Ecclesiæ doctrinæ, ut docet *S. Thomas* (2) cum communi. Dictum est, *non obstante quod sciat*, quia ignorantia licet supina excusat ab hac censura; quia tunc deest hæc pertinacia, quæ hæresim formalem constituit. Imo, ut dicunt probabiliter *Suarez, Azor. Castropal. Salm. Bann. Sayr.*, etc. excusat etiam affectata; dum non contradicit Ecclesiæ, qui nescit se Ecclesiæ contradicere, quacumque ignorantia id nesciat (3). Si quis autem dubitat de rebus Fidei positive judicando dubium esse aliquod dogma, certe hic incurrit censuram tanquam hæreticus; prout communiter dicunt *Sanch. Vasq. Bon. Salm.* etc. ex *c. 1. de Hæret.* Qui autem dubitaret negative, non jam judicando, sed suspendendo iudicium, peccaret quidem, sed non incurreret censuram, quia tunc non adest electio pertinax contra id quod sentit Ecclesia; ita *Canus, San. Becanus, Salm. Tanner*, etc. (4). Requiritur 2. ut error sit externatus verbis aut signis, per se aut per circumstantias hæresim manifestantibus; unde dicunt *Laym. et Salm.* non incurrere censuram, qui diceret: *Non est Deus*, tacendo *tò Jesus Christus* (5). Requiritur 3. ut manifestatio sit per se peccaminosa, unde non incurrit qui manifestat erro-

(1) *Ibid. v. VI.* Si percutiatur. — (2) *1. part. quæst. 32. art. 4.* — (3) *lib. 7. n. 301.* — (4) *n. 302.* — (5) *n. 303.*

rem suum consilium exposcendi fine. Requiritur 4. ut ipse manifestet suam hæresim animo eam profitendi; secus tam in hoc quam in aliis casibus, in quibus non incurritur censura, potest absolvi hæresis a quolibet confessario (1). Cæterum ad incurrendam excommunicationem, sufficit errorem esse externe manifestatum, licet aliis non fiat notus; *Azorius, Avil. Corn., etc. cum comm. (2)*. Et constat ex praxi aliquarum facultatum quas Pontifex solet concedere Missionariis; nam solet concedere facultatem absolvendi ab hæresi, modo complicem non habeat, quæ utique alias non est hæresis externata et nemini nota.

54. — Secundo loco incurrunt hanc excommunicationem, ut exprimitur in Bulla, *credentes, fautores, receptatores, et defensores*. Illi dicuntur *credentes*, qui externe ostendunt se consentire erroribus, dicendo v. g. *Ego credo quod credit Calvinus*; aut *Calvinus fuit vir sanctus*. *Fautores* sunt qui laudant hæreticum, aut ei auxilium præstant ad fugiendum; aut cum possint eum capere, aut punire omitunt, cum teneantur id facere ex officio. *Receptatores* sunt qui domi excipiunt, aut occultant hæreticum, ne puniatur. *Defensores*, qui impediunt judicem, quominus capiat, aut puniat hæreticum, aut qui defendunt eorum errores, licet interne aliud sentiant, et credant (3). Dicunt autem *Tollet. Castr., etc.* hujusmodi fautores incurrere excommunicationem, licet id non agant animo favendi hæresi, sed ut opitulentur conjuncto, aut amico; sed probabiliter id negant *Sot. Azor. Laym. Salmant. Arriag. et Sanch. cum S. Bonav.*, quia Ecclesia ideo damnat præfatos *fautores* in quantum favent hæretico, uti hæretico, non autem ut propinquo, aut amico (4). Quod si fautor jam cum affectu opitularetur hæretico, ut eum a judicis manibus subtrahat, licet ille postea capiatur, non excusatur a censura, ut recte dicunt *Sayr. Graff. Castrop. et alii (contra Sanch. et Suar.)*, quia jam verificatur quod cum affectu faveat hæresi (5).

55. — Tertio loco incurrunt excommunicationem, uti dicitur in Bulla, *scienter retinentes, legentes, imprimentes, et defendentes libros hæreticorum de religione tractantes, vel hæresim continentes, ex quavis causa publica vel occul-*

(1) n. 304. — (2) *Lib. 7. n. 305.* — (3) n. 306. — (4) n. 307. — (5) n. 308.

ta, quovis ingenio, vel colore. Et idem dicunt *Salm.* currere (juxta Decreta pontificia) de illis qui vendunt, emunt, aut transferunt dictos libros, aut impediunt quominus tradantur Episcopo (1). Hic quæritur an Episcopi legere possint libros prohibitos? Videbatur posse, cum omnes Episcopi, ubi non adest formale tribunal S. Officii, sunt inquisitores nati, qui procedere valent via ordinaria adversus delinquentes in materia Fidei; sed negandum cum *Sylvio*, *Barb.* et *Bonac.* (2) ex bullis *Julii III. Cum meditatio*, *Pauli IV. Quia in futurorum*, et *Pii IV. Cum pro munere* relatis ab auctoribus præfatis, ubi inhibetur tam Episcopis, quam inquisitoribus lectio librorum vetitorum. *Præterquam* (excipitur) *senioribus, et commissariis hæreticæ pravitatis.* To commissariis intelligitur de iis inquisitoribus, quibus, cum committitur aliqua particularis causa, legere indulgetur libros ad illam materiam concernentes, sed tantum pro eo tempore quo permanet commissio, ut *Bonacina* loco citato explicat, dicens: *Exceptis inquisitoribus, commissariisque pro tempore deputatis, durante illa deputatione.* Et hic transeunter advertatur, quod in laudata Bulla, *Cum pro munere*, *Pii IV.* præscribitur libros prohibitos non tantum retineri non posse, sed nec etiam lacerari ab aliquo, aut comburi, sed deferendos esse ad inquisitores vel Episcopos, ubi tribunal S. officii non manet.

56. — Ad incurrendam tamen hanc censuram, quatuor requiruntur conditiones: I. ut scienter legantur aut retineantur illi libri: unde excusat ignorantia etiam crassa, et affectata, ut dictum est n. 8. Sed non excusatur ille qui legeret, etc. librum, sciens fama, aut dicto unius testis fide digni, quod liber sit prohibitus, ut dicunt communiter *Lug. Sanch. Bonac. Croix*, etc. (3). II. Requiritur ut auctor sit hæreticus, unde non sufficit quod sit infidelis, *Suar. Sanch. Castr. Salm.*, etc. Libri tamen *Thalmud*, et alii Hebræorum sunt prohibiti per Bullas S. *Pii V.* et *Clementis VIII.* Dicit autem recte *Holzman*, inter hæreticos habendos esse etiam illos, qui ex professo agunt de hæresi, licet tacito

(1) *N. 281. et 285.* — (2) *Sylvius tom. 3. q. XI. a. 3 quær. IV. concl. 2. in fin. Barbosa de Pot. Episc. p. 3 Alleg. 90. n. 8. Bonac. t. 3. Disp. 1. qu. 2. p. 4. n. 10.* — (3) *lib. 7. n. 296.* —

nomine circumferantur; nam eorum auctor supponendus est certe hæreticus (1).

57. — III. Requiritur ut liber hæretici aut tractet de religione, aut contineat aliquam hæresim: adeoque ut ille sit prohibitus, sufficit ut contineat unum tantum errorem adversus Fidem, licet non tractet de religione, ut recte dicunt *Sanch. Castr. Salm. et Bonac.* (quicquid dicat *Busemb.* cum aliis) (2), aut tractet ex professo de religione, aut de dogmatibus, aut de Canonibus, aut ritibus, aut de materia spirituali. Dicit autem *Croix* cum *Pignat.* excusari qui raderet errorem a libro, et legeret reliquum; quia liber non amplius contineret hæresim. Sed huic se opponunt *Suar. Bon. et Sanch.* dicentes, quod illa abrasio particularis non tollit communem prohibitionem libri. In hoc mihi arridet distinctio *P. Sporer*: Si liber tractat ex professo de religione, abrasione non obstante, etiam prohibitus remanet liber, juxta Bullam, quæ prohibet omnes libros hæreticorum de religione tractantes. Secus vero si liber ageret de rebus indifferentibus, prout de philosophia, aut de historia, excepta historia Centuriatorum, aut hujusmodi, quæ in substantia agit etiam de religione. Communissime ceteroquin dicunt *Suar. Tol. Castr. Croix*, etc. quod incurrit censuram qui legit sine licentia tales libros prohibitos, etiam ad confutandos errores, et licet sine periculo perversionis, dum in Bulla vetantur legi *ex quavis causa, vel colore*; excipiunt tamen *Laym. Dicast. Holzm. Elbel*, etc. si quis doctus legeret, ut convinceret, aut converteret aliquem hæreticum particularem, et necessitas non pateretur moram, cum tempus non suppetat quo possit obtineri licentia (3). Hæc licentia obtinenda est aut a Papa, aut a S. C. Indicis, aut Concilii; dumtaxat in casu magnæ necessitatis, ait *P. Viva*, potest eam concedere Episcopus (4).

58. — IV. Requiritur ut lectio sit in materia notabili, nam communiter in hoc admittunt DD. parvitatem materiæ. Hanc parvitatem autem dicunt *Sanch. Vivald. Sa*, etc. esse etiam unam paginam; sed hæc opinio est nimis laxa. Alii contra, ut *Graff. et Reginald.* dicunt esse tres aut quatuor versus. Alii denique, ut *Marchant. Holzm. Spor. Elb.*

(1) n. 282. — (2) *Lib. 7. n. 283.* — (3) *ibid. in fine.* — (4) n. 299. v. Facultatem.

Croix, melius distinguunt, habita ratione finis prohibitionis et dicunt quod si in aperiendo libro occurrit hæresis, potest incurrere censura etiam legendo paucos versus, cum possit ibi adesse periculum perversionis: secus autem, si ibi agitur de alia materia sine ullo errore (1). Cæterum potest incurrere censura in legendo solo procæmio, aut indice, aut præfatione, cum legitur in quantitate notabili; *Laym. Bonac. et Busemb.* (2).

59. — Quæritur hic 1. an incurrat censuram qui audit alium legentem suo jussu? Affirmant *Azor. Silv. Pignat.*, etc.; sed probabiliter id negant *Navar. Coninch. Sanch. Castr. Filliuc. Croix, et Viva*; et *Sporer, Sousa et Stephanus* excusant etiam a peccato, si illi qui audit non adest periculum perversionis (3). Quæritur 2. an incurrat qui legit epistolam, aut concionem seorsim impressam? Affirmat *Suar.*; sed communius et probabilius negant *Laym. Sanch. Busemb. Holzm. Marchant. Salm. Bon. Castr. et Lugo*, nam talis scriptura non potest dici liber; et cum agatur de re odiosa, nempe de pœna, stricte interpretandum (4). Quæritur 3. an incurrat excommunicationem qui legit manuscripta hæreticorum? Negant *Azor. Viva, Spor.*, etc. cum *Silvio*, qui refert etiam Declarationem S. C.; sed constanter affirmant *Suar. Pign. Sanch. Croix, Holzm. Dicast.* et alii, dicentes quod manuscripta etiam veniunt sub nomine librorum, prout ante inventionem artis typographicæ libri dicebantur, et nunc libri, ubi adnotantur baptizati, confirmati, etc. a Rituali libri dicuntur, sicut etiam appellantur libri acceptorum, et datorum, libri regestorum, etc. Et respondetur ad Decr. S. C. non satis constare, sicut dicunt *Croix et Salm.* cæteroquin advertit in expurgatorio Romano prohiberi generaliter sub pœna excommunicationis omnes scripturas hæreticorum, usquedum approbentur ab Episcopis (5). Advertendum tamen quod Bened. XIV. quotquot libros prohibuit, etiam manuscripta comprehendit, ut videre est in suis Bullariis. Item cum edita esset quædam dissertatio manuscripta adversus Bullam ab eodem editam super Bullam *Unigenitus*, ipse etiam illam prohibuit. Item declaravit quod, prohibito libro in uno idiomate, intelligitur ille prohibitus, in quocumque alio sit translatus.

(1) n. 284. — (2) *Lib. 7. n. 292.* — (3) *ibid.* — (4) n. 293. — (5) *ibid.*

60. — Contra non sunt prohibiti 1. libri Catholicorum qui referunt verba alicujus hæretici, ad eum confutandum; *Suar. Laym. Nav. Azor. Sanch.*, etc. communiter (1). 2. Libri Catholicorum, ubi adsunt notæ alicujus hæretici; modo (recte limitant *P. Suar. Pignat.*, etc.) tales adnotationes, sive scholia non essent adeo copiosa, ut potius ex iis constaret liber, quam ex auctoris scripto (2). 3. Libri hæreticorum philosophici, aut alterius materiæ, sed ab erroribus immunes, nam (ut diximus *n. 57.*) etiamsi sit ibi scriptus aliquis error incidenter, jam ille prohibitus est, quicquid dicat *Bus.* cum aliis.

61. — Refert hic aliquam dare notitiam de indice librorum prohibitorum ex mandato Pauli IV. edito, et approbato etiam a Clemente VIII. Hic index tres librorum classes constituit. Prima constat ex libris hæreticorum, qui continent (ut dictum est) hæresim, aut tractant de religione. Secunda ex libris catholicis, sed continentibus aliquem errorem aut contra Fidem, aut contra bonos mores; sed hi non sunt prohibiti, donec adnotentur in indice, ut dicit doctissimus *Lupo*: modo non sint illi qui generaliter sunt prohibiti ab indice. Tertia ex libris, qui circumferuntur tacito auctore, et hi, ait idem *Lupo*, nec prohibiti sunt, nisi aliquam contineant doctrinam pravam: et tanto minus si produntur cum approbatione Ordinarii, ut hodie communiter videtur adolevisse usus. Præterea sunt prohibiti omnes libri Hæresiarcharum, licet non tractent de religione: item libri hæreticorum (ut superius innuimus) donec permittantur ab Episcopis: Biblia vulgaria, et libri qui in lingua vernacula loquuntur de quæstionibus cum hæreticis: libri magici, et obscœni ex *professo*, et etiam de astrologia judiciaria, in quam Sixtus V. inflixit excommunicationem reservatam. Et item prohibita sunt in indice omnia scripta damnata tanquam suspecta de hæresi, aut de falso dogmate, sub excommunicatione, sed non reservata, ut dicunt *Pignat.* et *Suar.* (3). Licet referant *Salm. S. Pium V.* talem excommunicationem sibi reservasse.

62. — In Bullæ vigore incurrit excommunicationem non tantum qui legit, sed etiam qui retinet præfatos libros hæreticorum. Qui forte eos haberet, tenetur ad eos consignan-

(1) *N. 286.* — (2) *lib. 7. n. 286.* — (3) *n. 288. et 289.*

dos aut Episcopo, aut inquisitoribus, juxta præceptum Julii III. et Pii IV. Et loquendo de locis ubi inquisitio erecta est, dici *P. Suar.* cum aliis, quod incurreret censuram qui eos igni daret; sed eum excusant *Sanch. Pignat. Salm. Croix*, dicendo quod qui librum cremat, non potest dici quod librum teneat (1). Et revera *Bened. XIV.* cum damnasset aliquos libros, præcepit aut consignandos, aut cremandos. Cæterum non excusatur qui retinet librum alterius nomine, sive pignori, sive commodato, sive deposito; aut qui eum apud alium teneret; quia cum ipse retineat dominium, etiam dicitur quod ipse retineat, cum possit pro libitu eum repetere; *Suarez, Sanch.* et alii communiter. Et hic notetur propositio 45. ex damnatis ab *Alex. VII.* quæ dicebat: *Libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri, etc.*, dicit tamen *Croix* cum aliis quod excusaretur qui librum reponeret in loco sequestrato, qui in quolibet monasterio assignari solet. Et qui consignaret librum alicui habenti licentiam, cum pacto non amplius eum repetendi, nisi post expurgationem, aut post licentiam obtentam, ego nescirem eum damnare; et tanto minus si librum ei donaret cum pacto repetendi tantum cum licentiam obtinuerit (2). Excusaretur etiam qui librum paulum temporis retinet, v. gr. per unum vel alterum diem; ita *Laym. Sanch. Sayr. Bon.* et alii communiter. Et admittunt hoc *Cast. et Viva*, in quantum ad excusandum eum a censura, licet ille in illo modico tempore animum haberet illum semper retinendi; dum, ut dicunt, deest tunc materia gravis facti. Præterea, *Laym. Pignat. Sayr. Sanch. Grass.*, etc. etiam excusant eum, si diutius librum retineat, expectans tempus opportunum quo tradat Superiori vel alteri habenti licentiam (3).

63. — Multi alii autem (ultra præfatum casum hæresis) sunt casus Bullæ Coenæ, quibus annexa est excommunicatio. Expedit hic principales adnotare. Et sunt in eos qui surripiunt bona Christifidelium naufragantium, licet in litore inventa, modo non habeantur ut derelicta. In dominos qui in terris suis sine privilegio imponunt tributa: tale privilegium habent reges, respublicæ, et etiam universitates, cum id ad subveniendum civium necessitatibus expediens est; ita *Vasq. Dic. Salm. Viva*, etc. In piratas deprædan-

(1) *Lib. 7. n. 299.* — (2) *n. 298.* — (3) *n. 295.*

tes Christianos in mari ecclesiastico. In falsificatores litterarum apostolicarum. Qui a iudicibus ecclesiasticis avocant causas spirituales, aut trahunt clericum ad tribunal laicale, In usurpantes jurisdictionem, aut fructus beneficiales. In vexantes Romipetas, aut eum qui illinc regreditur ob negotia ad Sedem apostolicam spectantia. Alii casus minus usuales videri possunt in Opere (1); sed hic tandem notandum quod Clemens VIII. imposuit excommunicationem reservatam in absolventes a casibus *Bullæ Cænæ* sine facultate (2).

PUNCTUM IV.

De suspensione, degradatione sive depositione, de interdicto, et cessatione a Divinis.

I. De suspensione 64. 65 et 66 II. De depositione, et degradatione 67, III. De interdicto 68. 69 et 70. IV. De cessatione a divinis 71

64. — Et I. de *suspensione*. *Suspensio est censura qua clericus functiones aliquas ecclesiasticas exercere prohibetur*. Certum est peccare graviter clericum exercentem functionem aliquam sibi ob suspensionem vetitam, nisi excusetur, aut quia exercet Ordinem non sacrum, aut sacrum, sed non solemniter, ut docent *S. Anton. Habert. Tourn. Salm. etc.* contra *Suar. et Navar.*, aut quia exercet illam ex ignorantia aut metu gravi, aut in parva materia; *Bonac. Tourn. Salm. etc.* (3). Hic quæritur 1. an incurrat irregularitatem clericus exercens actum a quo suspensus est? Multæ adsunt sententiæ; sed illa quæ mihi magis arridet cum *Ronc.* et aliis, sic distinguit: Si suspensio imposita est per modum statuti, aut præcepti ob delictum futurum, aut etiam præteritum, sed habens tractum successivum, tunc reus incurrit, juxta *cap. I. de Sent. et re jud. in 6.*; secus autem si suspensio lata est per sententiam in punitionem delicto omnino præteriti, quia tunc suspensio habet rationem meræ poenæ, non jam censuræ: nam censura non potest imponi ob delicta omnino præterita (4), sicut diximus *num. 8.*

(1) *Lib. 7. n. 309. ad 311.* — (2) *n. 311. in fine.* — (3) *n. 313. v.* Est certum. — (4) *lib. 7. n. 314.*

Quæritur 2. an Episcopus suspensus a Pontificalibus incurrat irregularitatem, si ea exercet? Negant *Silv. Innoc. Abbas*, etc. dicentes quod tunc Episcopus non exercet Ordinem sacrum; innitentes illa sententia quod Episcopatus non sit Ordo, licet opposita sit valde probabilis cum *Bell. Sanch. Tourn.* et aliis (vide *Append. III. de Exam. etc. cap. II. n. 27. in fine.*) Nihilominus negari non potest quin tale exercitium sit actus Ordinis sacri, sin distinctus, saltem extensus. Quod si Episcopus suspensus celebraret Missam solemnem cum Pontificalibus, dicemus quod peccaret, sed non incurreret irregularitatem, quia celebrando non exercet actum substantialem Ordinis episcopalis, sed solius sacerdotalis, a quo non est suspensus (1).

65. — Suspensus non toleratus invalide exercet jurisdictionem. Toleratus vero exercet valide, sed illicite, si requisitus non est ab aliis; *Busemb. Salm.* etc. (2). Alii autem, etiamsi clericus esset nominatim suspensus, probabiliter dicunt ut *Suar. Castrop. Holzm.* et *Salm.* non teneri sub culpa gravi ad eum vitandum, et subjungunt esse omnino illicitum fidelibus audire Missam sacerdotis suspensi (3).

66. — Suspendio alia fertur ad tempus, alia in perpetuum. Alia est a beneficio, aut ab aliqua functione ipsius: alia ab officio, quæ comprehendit tam suspensionem ab Ordine, quam a jurisdictione. Notandum 1. quod suspensus absolute, intelligitur suspensus tam a beneficio, quam ab Ordine; *Laym. Busemb.* etc; adeo ut suspenso tunc interdictum est quodlibet exercitium Ordinis, et jurisdictionis. Sed notandum cum *S. Thoma* (4), quod suspensus ab Ordine, non proinde est suspensus a jurisdictione; et ita etiam dicunt cum communi *Suar. Nav. Tourn. Fagnan.* etc. quod suspensus ab officio, non ideo est suspensus a beneficio, modo supplere faciat per alios functionibus officio debit. Excipitur tamen si delictum sit enorme, *cap. 10. de Purg. Canon.*, aut si reus permaneret per annum suspensus, *cap. Cum bonæ, de Aetat. et qual. etc.* Notandum 2. quod suspensus a beneficio non est suspensus ab officio. Quare tenetur ad Horas canonicas, et ad alia onera officii, licet privatus sit fructibus. Hoc tamen non intelligitur, quando

(1) *Ibid* Dubit. 2. — (2) *ibid.* v. 4. Suspensus. — (3) n. 138. et seq. — (4) *Suppl. q. 22. a. 3.*

suspensio est ob delictum omnino præteritum, sed quando est imposita ob contumaciam, a qua suspensus possit libenter liberari; *Suar. Fill. Coninc. etc.* communiter. Imo dicunt *Tourn. Aril. Renzi, etc.* quod si beneficiatus est occulte suspensus, et adimplet onera, potest sibi retinere illam partem fructuum, quæ spectaret ad substitutum (1). Suspensus autem a beneficio a proprio Episcopo, non intelligitur suspensus ab aliis beneficiis quæ extra diœcesim haberet, modo Episcopus non exprimeret; quia tunc, licet illa beneficia non subdantur Episcopo, est tamen subjecta persona suspensi; *Tourn. Pont. et Renzi* (2). Dicimus præterea, cum sententia probabiliori *Suar. Laym. Antoine, etc.* contra *Bonac.* quod si suspensus acquirit novum beneficium, collatio potest recte irritari, sed non est nulla ex se, cum id non sit expressum in lege; imo ex *cap. Cum bonæ, de Aetat. et qualit. etc.* oppositum deducitur (3). Notandum 3. quod suspenso a beneficio non est interdictum præsentare, et conferre alia beneficia, licet jus ei competat ratione ipsius beneficii; *Busemb. etc.* (4). Notandum 4. quod, suspensa communitate, non intelliguntur suspensæ personæ illius: sed sola communitas, quoad officia, et beneficia, quæ in communi illa possidet; *Bonac. Salmant. etc.* cum *S. Thoma, etc.* commun. Et si particulares exercerent functiones communitati vetitas, peccarent utique, sed non incurrerent irregularitatem, nam talis prohibitio non esset proprie censura; *Suar. Castr. Ronc. Salm. etc.* Quod si suspensio est imposita tam communitati, quam personis, tunc non incurrunt innocentes, *cap. 2. de Constit.* (5). Notandum 5. cum *Nav. Bon. Salm. Busemb. etc.*, quod si Prælatus diceret oretenus, *Ego te suspendo*, hæc potius dicenda esset prohibitio quam suspensio; nam non præsumitur velle in hoc ille peccare, cum vetitum sit Prælatis suspendere sine scriptura (6). Notandum 6. quod ex veriori, et communissima sententia *Suar. Sot. Laym.. Sanch. Salm. etc.* (contra *Nav.*), suspensio totalis, nempe ab omni usu officii, aut ab aliquo illorum ad tempus notabile, non incurritur, nisi per peccatum mortale: secus autem, si suspensio esset partialis, aut totalis ad breve tempus, v. gr. per aliquot dies,

(1) *Lib. 7. n. 316.* — (2) *ibid.* Dubit. 2. — (3) *ibid.* Dubit. 3. — (4) *ibid.* v. 6. Suspensus. — (5) *n. 317. v. Quando.* — (6) *ibid.* v. 10. Si prælatus.

aut per hebdomadam, aut esset ferendæ sententiæ (1). Notandum denique quod Episcopi, et omnes confessarii possunt absolvere a suspensione imposita ad tempus, aut conditionate; tempore illo elapso, aut verificata conditione, ipsa ex se cessat (2). Qui vero desideraret scire suspensiones in particulari quæ in Ordinandos latæ sunt, videat in *Append. III. de Examine, etc. num. 84*. Suspensiones autem generales in *jure* adnotatæ sunt in opere (3).

67. — II. De *depositione, et degradatione*. Depositio, et degradatio non sunt censuræ, sed sunt suspensioni similes; hac differentia tamen, quod illæ auferunt jus radicale ad beneficia, et prohibent usum Ordinis in perpetuum, quod quidem non efficit suspensio. *Depositio* alia est verbalis, et hæc proprie dicitur depositio, quæ relinquit privilegium Canonis, et fori: alia est realis, et hæc proprie dicitur *degradatio*, quæ privat exercitio officiorum, et privat beneficiis, et privilegio Canonis, et fori, cum certa solemnitate et ad semper, sine spe restitutionis. Dictum est, *exercitio*, quia Ordo non potest tolli; unde degradatus tenetur ad votum castitatis jam emissum, et ad Horas canonicas, et invalide contraheret matrimonium (4). Degradatio non potest celebrari nisi ab Episcopo, sed depositio potest fieri etiam ab ejus Vicario: in depositione potest dispensare Episcopus, sed in degradatione solus Papa. Depositio non potest fieri nisi in casibus expressis in *jure*, et in delictis atrocioribus; degradatio autem fit tantum in criminibus gravissimis, nempe hæresis manifestæ, calumniæ in proprium Episcopum, sodomix frequentatæ (5), et similium.

68. — III. De *interdicto*. Interdictum est *censura qua prohibetur usus divinorum officiorum, aliquorum Sacramentorum, et sepulturæ ecclesiasticæ*. Dividitur interdictum in locale, personale, et mixtum. Per locale prohibentur divina officia in loco dumtaxat: per personale certis personis aut communitati prohibentur: mixtum denique afficit immediate et locum et personas. Dividitur etiam interdictum in generale, et particulare. Quando interdictum est generale, interdicta civitate, interdicuntur etiam suburbia, et etiam ecclesiæ exemptæ Regularium, et tunc omnes tenentur illud servare, etiam Episcopus, qui illud tulit, excepto

(1) *Lib. 7. n. 321.* — (2) *n. 322.* — (3) *n. 318.* — (4) *n. 323. et 324.* — (5) *n. 326. et 327.*

Pontifice. Licitum est tamen civibus, qui causam non dederunt in erdicto, alio ire ad assistendum divinis officiis. Interdicta parochia, interdictæ intelliguntur omnes capellæ, et cæmeterium contiguum; *cap. Si licitas, de Sent. excomm.* (1). Interdicto populo, non interdicti intelliguntur clerici, peregrini, studentes, quia isti non sunt partes populi; DD. cum communi. Contra interdicto clero, non intelliguntur interdicti laici, *cap. Si sententia, de Sent. excomm. in 6.*, nec Religiosi, nisi haberent officium, aut beneficium in illo populo, nec alii clerici qui ibi nullum habent officium. Ab interdicto generali personali eximuntur 1. Episcopi (qui exempti sunt etiam a suspensione generali). 2. Infantes, et amentes rationis expertes; sed hi etiam privantur sepultura. 3. Innocentes, sed tunc, cum domicilium alibi collocant. 4. Exteri, licet ibi diutius incolant (2).

69. — Effectus interdicti sunt 1. prohibitio divinorum officiorum (intelliguntur illa quæ a clericis tantum exerceri possunt, et in loco deputato) quibus assistere nequeunt nec interdicti ob culpam aliorum. Clerici tamen qui non sunt interdicti possunt celebrare, sed clausis valvis, sine sonitu campanarum, et expulsis interdictis (modo denunciati sint), *cap. Alma Mater, de sent. excom. in 6.* Et si interdicti nolunt exire, debet cessari a celebratione sub pœna irregularitatis; sed advertunt *Suarez. Holzm. et Mazzot.* hoc currere, quando celebratur in loco interdicto. Permittitur autem celebrare in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis B. Mariæ, et in Octava Corporis Domini (3). II. Prohibitio administrandi Sacramenta, exceptis Baptismo (qui potest dari etiam solemniter), Confirmatione et Pœnitentia, quæ omnibus permittuntur, præter eos qui dederunt causam aut favorem interdicto. Eucharistia autem potest præberi moribundis, et etiam Extrema-Unctio, ut dicunt *Suarez, Croix, et Dicastill.* contra *Salm. et Sanchez.* Item *Coninch. et Laym.* permittunt etiam matrimonium, et hoc est probabilius (contra *Suarez.*) ex *c. Capellanus, de Feriis*, ubi dicitur quod matrimonium possit contrahi quovis tempore (4). III. Prohibitio sepulturæ; sed clerici, modo non sint nominatim interdicti, possunt sepeliri in eccle-

(1) *Lib. 7. n. 330.* — (2) *n. 331.* — (3) *n. 333.* — (4) *lib. 7. n. 334.*

sia, etiam cum Missa; si autem ecclesia esset specialiter interdicta, possunt etiam in illa sepeliri, sed sine Missa. Sed laici non possunt sepeliri in ecclesia, et si forte ibi sepulti sunt, exhumari debent (1). IV. Clerici qui violant interdictum in materia gravi, peccant graviter, et exercendo Ordinem incurrunt irregularitatem. Ita etiam Religiosi, qui incurrunt insuper excommunicationem ipso facto. Laici vero peccant mortaliter, si recipiant Sacramenta contra interdictum personale; sed si violant tantum locale, v. gr. assistendo divinis officiis, probabilius dicunt *Laym. Bus. Sot. Silvest.* etc. quod peccant tantum venialiter, modo ipsi non sint specialiter interdicti (2).

70. — Possunt interdictum ferre omnes Superiores, qui possunt excommunicare. Ad interdicendum locum aut communitatem, requiritur peccatum nimis atrox, commissum a capite, vel a principalibus illius. Interdictum tamen ad breve tempus, et in ordine ad unum, vel alterum usum, potest incurrere etiam ob peccatum veniale (3). Interdicta localia, et personalia in generali a jure communi lata et non reservata, possunt auferri ab Episcopis. Alia vero ab Episcopis lata, tantum possunt ab ipsis, vel a Papa auferri. Ab interdictis autem de jure personalibus, et particularibus non reservatis, possunt absolvere quilibet confessarii approbati (4). Hic denique notandum, quod cessandum est a *Divinis* in ecclesia, et pro interdicta ipsamet habenda est, cum ibi permittatur afferri stratum cuicumque personæ, quæ non sit regia dignitate fulcita, juxta Decretum quod retulimus *Tract. IV. n. 39.*

71. — IV. De *cessatione a Divinis*. Hæc definitur: *Prohibitio clericis facta, ut abstineant ab officiis divinis, et ab ecclesiastica sepultura.* Putant autem *Suar. et Fill.* posse Episcopum unum prohibere effectum, et non alium. Hæc cessatio non est interdictum, nec censura, nec imponitur per modum medicinæ ad removendam contumaciam, sed solum in signum mœroris, aut ad reparandam aliquam gravissimam injuriam Deo, aut Ecclesiæ irrogatam: et tenentur illud servare omnes cives illius loci, cui imponitur. Et dicunt communius *Sanch. Bon. Salm.* et alii, quod tempore

(1) *N. 335.* — (2) *n. 337.* — (3) *n. 337.* — (4) *n. 338. et 339.*

talīs cessationis clerici privantur privilegio ipsis concessō tempore interdicti; conceduntur tamen illa Sacramenta, quæ permittuntur tempore interdicti. Cessatio imponitur ab eo qui potest imponere censuras, præcedente monitione: et ab ipsomet potest tolli, aut suspendi per aliquod tempus (1).

CAPUT III.

DE IRREGULARITATE.

PUNCTUM I.

Quid et quotuplex sit irregularitas.

Definitio 72. An irregularitas sit censura 73. Divisiones irregularitatis 74.

72. — IRREGULARITAS, licet non esset censura, quia tamen cum ea valde assimilatur, ei propterea annectitur; et definitur: *Est impedimentum canonicum susceptionem Ordinum sacrorum, et susceptorum usum impediens.* Itaque irregularis non potest nec Ordinem suscipere, nec susceptum exercere.

73. — Quæritur an irregularitas sit censura? Affirmant Sot. Bon. Covar. et multi alii, dicentes essentiam censuræ, nempe esse poenam ecclesiasticam, æque competere censuræ, et irregularitati. Alii autem communius, et probabilius, ut Suar. Bon. Castr. et Salm. cum aliis apud ipsos id negant, dicendo esse illam impedimentum, sive inhabilitatem; et probant ex cap. Quærenti, de Verbor. signif. ubi interrogatus Innoc. III. quid intelligendum nomine censuræ? respondit: *Quod per eam non solum interdicti, sed etiam suspensionis, et excommunicationis sententia valeat intelligi.* Igitur præter has tres, nulla alia poena dici potest censura (2). Et licet sit poena, non est tamen medicinalis, nempe ad impedienda peccata futura; nam hæc imponitur ob peccata præterita, et est poena mere punitiva.

74. — Dividitur irregularitas in eam quæ provenit ex delicto, et eam quæ provenit ex defectu. Item in totalem, quæ omni Ordine suscipiendo, et suscepti exercitio privat; et partialem, quæ tantum aliquo Ordinis ministerio, vel solo

(1) Lib. 7. n. 340. — (2) lib. 7. n. 341. v. Quær.

ascensu ad Ordines superiores privat; v. g. si sacerdos esset manu carens, vel cœcus, esset inhabilis ad celebrandum, sed posset excipere confessiones.

PUNCTUM II.

Effectus irregularitatis.

Effectus 75. An irregularis possit acceptare beneficia 76. An possit accepta retinere 77.

75. — **IRREGULARITAS I.** inhabilem reddit ad suscipiendos Ordines, etiam primam Tonsuram, ut communiter DD. **II.** Impedit exercitium jam susceptorum, *cap. fin. de Temp. Ord.* ideoque irregularis illicite, sed valide absolveret, etc. **III.** Impedit a recipiendis beneficiis.

76. — Sed quoad beneficia, quæritur 1. an nulla sit collatio beneficii facta irregulari, qui est inhabilis ad functiones ipsius beneficii? Sententia communior, et probabilior affirmat, et probatur ex *cap. 2. de Cleric. non ord. ministr.* et præsertim ex Trident, *sess. 22. cap. 4. de ref.* ubi dicitur: *Nec aliis in posterum fiat provisio, nisi iis, qui jam ætatem et cæteras habilitates integre habere dignoscantur; aliter irrita sit provisio.* Et ratio est quia beneficium datur propter officium, et qui est inhabilis ad Ordinis jam suscepti exercitium, debet judicari etiam inhabilis ad beneficium; ita dicunt *Suar. Bon. Tourn. Cabass. Salm.* cum aliis multis. Oppositam sententiam defendunt *Innoc. Silv. Laym. Viva, Elbel. Roncag. Diana,* et *Salm.* cum *Felin. Anchar. Giball.* et idem *Suar.*, sicut etiam *Bus.* recte eam vocant probabilem: quia non est imponenda pœna, ubi nulla lex expressa habetur, et cum nullus adsit textus evidens qui declaret irregularem incapacem beneficiorum, ideoque dicunt *Suarez, Tour et Bon.* (1). quod licet peccet graviter in recipiendis, aut in retinendis illis sine dispensatione, tamen si per alios satisfecit beneficii oneribus, non tenetur ad restitutionem. Et respondent ad Canones, quod ipsi illicitam declarant beneficii collationem irregularibus, non autem invalidam, et ad Tridentinum respondent, dicendo quod ibi invalida de-

(1) *Lib. 7. n. 343.*

claratur collatio facta inhabilibus, sed tales non reputantur irregulares quoad validitatem. Sed hic advertendum quod licet hæc sententia sit probabilis, tamen quia prima etiam est probabilior, stante communiori sensu DD. qui, ut ait *Laym.*, est optimus interpret legum, qui ita interpretati sunt textus supra citatos, non potest ideo in beneficii possessionem se intromittere, quia nemo cum opinione probabili potest in possessionem alterius rei se ingerere (1). Sed contra si bona fide beneficium accepisset, obtenta dispensatione, potest illud retinere, quin in dispensationis petitione mentio facta esset de beneficio (2).

77. — Quæritur 2. an irregularis juxta præfatam sententiam possit sibi retinere beneficium? Quoad beneficia prius obtenta, nulli dubium est, quin possit; nec debet eis a judice privari, si irregularitas provenit ex infirmitate, uti habetur ex *c. Ex parte, de Cler. ægrot.* Sed si irregularitas proveniret ex delicto, debet privari a judice; sed interim, nisi dispensationem obtineat, debet aut illud renuntiare, aut resignare saltem in favorem tertii; quia qui non potest licite beneficii oneribus satisfacere, nec potest licite illud sibi retinere; ita *Suar. Castr. Salm.* cum multis aliis (3).

PUNCTUM III.

Quomodo incurritur irregularitas.

Irregularitas debet esse expressa in jure 78. Qui dubitat an sit irregularis 79. Qui dubitat an sit homicida 80. Quid requiritur ad irregularitatem ex delicto 81. Si delictum est omnino occultum 82. An requiratur scientia legis 83. An scientia irregularitatis 84. Quomodo tollenda est irregularitas in genere 85. De dispensatione 86. Quomodo tollitur irregularitas ex defectu 87.

78. — IRREGULARITAS non incurritur nisi expressa sit in jure; *cap. Is qui, de Sent. excomm. in 6.* ubi dicitur: *Cum id non sit in jure expressum, etc.* Ideoque non debet extendi ultra casus expressos. Nomine *juris* intelliguntur tantum jus pontificium, aut Concilia approbata a Papa. Hinc

(1) *Ibid in fine, et lib. 3. n. 761.* — (2) *lib. 7. n. 342.* — (3) *ibid. v. Quær.*

infertur quod in materia irregularitatis non valet argumentum *a simili* nec *a majori ad minus*, ut communiter advertunt DD. Advertit tamen *Laym.* quod in dubio an aliqua irregularitas sit nec ne expressa in jure, in hoc standum est communi sensui DD. et consuetudini (1).

79.— Quæritur 1. an habendus sit irregularis qui dubitat se esse talem? Nomine dubii hic intelligitur negativum, quia in positivo, ante diligentiam, quisque se debet existimare irregularem; *Sanchez, Suar. Castrop. et Salmant.* cum *Coninc. ex cap. Illud, de Cleric. excomm.*, modo (dicunt *Salm.* cum aliis DD. cit.) non adsit aliqua gravis et urgens necessitas, v. gr. initiandi Ordinibus, aut beneficium suscipiendi: adhibita sufficienti diligentia, potest teneri pro non irregulari; *Suar. Castrop. et Salm.* cum aliis. Itaque difficultas restat in dubio negativo, et respondetur: quod si dubium est juris, nempe an adsit vel ne talis lex quæ irregularitatem tali facto affingit, tunc in nullo foro censendus est irregularis. tum ex dictis num. præcedenti, tum quia in dubio nemo spoliandus est suo jure; ita commun. DD. *Sanch. Suar. Castr. Tourn. Hab.*, etc. (2). Si dubium est facti, nempe an commiserit tale delictum (homicidio excepto, de quo num. sequenti), duæ adsunt sententiæ. Prima affirmat cum *Concin. Tourn. Hab.* etc. ratione accepta ab homicidio, de quo in *cap. Ad audientiam, de Homic.* dicitur: *Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem, vos convenit injungere presbytero memorato, ut in sacris Ordinibus non ministret.* Et ex hoc regulam statuunt generalem, in omni materia sequendam esse tutiorem. Secunda sententia communis, et verior negat, et hujus sententiæ sunt *Suar. Cabass. Ronc. Castrop.* etc. et *Salm.* cum multis aliis. Ratio est, quia odiosa sunt restringenda, et in dubio nemo damnandus est. Ita ex *Reg. Favorabiliores, ff. de Reg. Jur.* et ex c. *Cum sunt*, eod. tit. in 6. ubi dicitur: *Cum sunt jura partium obscura, reo favendum est potius, quam actori.* Et ratio deducitur ab eo quod mox diximus; nam dum dubitatur an dispositio de homicidio valeat ad alias materias, jam dubium est juris, in quo dubio etiam adversarii concedunt non incurri, dum in præfato *cap. Is qui, de Sent. excomm. in 6.* declaratur quod nulla irregularitas incurritur, nisi expressa

(1) *Lib. 7. n. 345.* — (2) *lib. 7. n. 346.*

sit in jure, et ad *cap. Ad audientiam*, respondetur quod ibi voluerit Pontifex decentiæ motivo uti, quæ tanti Sacrificii dignitatem decet, ut ab altari repellatur qui dubitat se esse homicidam: et quod hoc erat decentiæ, et non precepti apparet ex *cap. Petitio tua, de Homicidio*, ubi dicitur; *Cum sit consultius in hujusmodi dubio (homicidii) abstinere, quam temere celebrare*. Qua de re quod in hoc loco consilii erat, voluit Pontifex ut in alio capite in preceptum transiret (1).

80. — Quæritur 1. an dubitans se esse homicidam, debeat semper censi irregularis? Alii dicunt in foro externo se gerere debere uti irregularem, non autem in interno; ita *Innoc. Salm. Sanch.* etc. Alii vero dicunt universaliter in neutro foro censendum esse irregularem, *Host. Arm. Tab.*, etc.; sed communis et verior *Castrop. Bonac. Bon. Sanchez*, et *Salm.* cum multis aliis, tenet censendum esse irregularem in utroque foro. Nam ratio adducta in *cap. Significasti, c. Ad audientiam*, et in *penult. de Homic.*, nempe quod in dubio tutior pars eligenda est, utrumque forum comprehendit. Notandum primo quod hoc currit quando homicidium est certum et solum dubitatur an actio percussoris fuerit causa illius. Si vero dubitatur an homicidium factum sit, nec ne, tunc valde rationabiliter dicunt *Pichl. Elbel, Dian. Tamb. et Spor.* non esse censendum irregularem. Ideoque dicit *Diana*, cum *Navarro, Menochio*, et *Quarant.* quod si medicus venam secuierit prægnanti, ut illa abortiretur, et postea ignorat an abortus nec ne evenerit, non est censendus irregularis, quia habetur in *lib. 1. §. item illud, ff. Ad Syllam*, quod non procedendum est ad pœnam, nisi constet de delicti corpore. Secus autem si pharmaca essent ita efficacia, ut communiter ab eis soleat effectus consequi; ita *Navarr. Mascard. ex l. ult. de Fide instrum.* vide dicta *Tract. VIII. n. 22.* Notandum 2. quod dubitans de homicidio debet uti talem se gerere in duobus effectibus, nempe in abstinendo a celebrando, et in petenda dispensatione: quare infertur 1. quod laicus non incurreret talem irregularitatem; *Salm. et Roncagl.* 2. Quod clericus non incurrit privationem beneficiorum; *Sanch. Suar. Roncagl. Salm. et Castrop.* cum *Panor.*, etc. 3. Quod dubitans de mutilatio-

(1) n. 347.

ne non est censendus irregularis; *Sanchez, Bon. Ronc. Salm. et Suar. contra Nav. et Henr. (1).*

81. — Ad incurrendam irregularitatem ex delicto, actus debet esse externatus, et mortalis; quia irregularitas est poena gravis cui difficulter relaxatur. Unde infertur, 1. quod si actus ob aliquam circumstantiam excusatur a peccato mortali, excusatur etiam ab irregularitate. 2. Quod praeceptum sub poena irregularitatis ad grave peccatum obligat. 3. Quod actus debet esse exterior; ideoque cum dicitur dispensare in irregularitate mentali, intelligitur occulta; *Castrop. Conc. Arer. et communis cum Salmant.* 4. Quod actus debet esse consummatus (2).

82. — Quæritur hic 1. an ob delictum externe consummatum, sed omnino occultum, incurratur irregularitas? Tres adsunt sententiæ, sed verior affirmat de omni delicto, quia Ecclesia sibi reservat delicta etiam occultissima, ut est hæresis occulta omnino (ut dictum est num. 53. in fine). Et quod revera ob delicta occulta incurritur irregularitas, apparet ex *Trid. sess. 24. cap. 6. Liceat*, ubi conceditur Episcopis facultas absolvendi ab irregularitatibus occultis, et inter ista fit mentio hæresis, et homicidii occultorum; et sicut pro hæresi et homicidio occultis incurritur excommunicatio, ita pariter dicendum de aliis criminibus (3). Quinam autem possint dispensare in his, vide *Tract. XX. de Priv. n. 51. 52. 106. et seq.*

83. — Quæritur 2. an ad incurrendam irregularitatem requiratur scientia legis ecclesiasticæ prohibentis? Sententia probabilior, et communissima (contra *Suarez, Azor. Holzm. et Felin.*) affirmat cum *S. Antonin. Ronc. Castr. Navar. Silv. Sanch., etc. et Salmant.* cum multis aliis; quia talis irregularitas habet rationem poenæ; et cum sit poena, requiritur scientia saltem legis prohibentis. Et hoc probatur ex *cap. Proposuisti, Dist. 42.* ubi Innoc. I. decrevit non deponendos fore quosdam clericos incontinentes, quia ignorabant Constitutionem Siricii Papæ; unde *Castrop. Viva et Salm.* cum aliis affirmant, quod si quis etiam ignoraret homicidio affixam esse irregularitatem, et homicidium committeret, non fieret irregularis: non ratione delicti, quia re-

(1) *Lib. 7. n. 347.* Dubit. 2. — (2) *n. 348.* — (3) *lib. 7. n. 349.*

quiritur scientia; non ratione defectus, hanc enim incurrunt tantum ministri justitiæ, vel cognitionis causæ, vel executionis pœnæ. Nihilominus quoad homicidium, sententia satis probabilis et tenenda est quod incurrit, quia hæc irregularitates non tantum respicit delictum, aut defectum, sed etiam indecentiam; quæ postulat ne admittatur ad sacrificandum in altari Dei Agnum mansuetissimum per manus ministri sævi, et crudelis; ideoque Trid. sess. 14. c. 7. *de Reform.* antequam reservet irregularitatem ex homicidio, adducit rationem quod repellendus est ab altari homicidia: *Cum etiam* (sunt verba Trid. mutuata a cap. 21. *Exod.*) *qui per industriam occiderit proximum suum...*, *ab altari avelli debeat.* Quis non videt Concilium ostendere ipsiusmet naturæ legem expostulare hujusmodi ministros etiam per vim expellendos esse ab altari (1)? Hoc non obstante, non audeo reprobare sententiam oppositam, dum hic casus non est expressus in jure.

84. — Quæritur 3. an ultra scientiam prohibitionis ecclesiasticæ, requiratur scientia irregularitatis? Duplex est sententia: prima est *Suar. Laym. Croix, Tournel. Pont. Sot. Vasq.*, etc., quæ negat, quia irregularitas non est pœna medicinalis, sed inhabilitas, sive pœna mere punitiva; quare sufficit ut talis pœna sit imposita a lege illi actui, et ut reus scienter et culpabiliter illum patraverit. Secunda sententia etiam probabilis affirmat; nam irregularitas ex delicto cum sit vera pœna, et extraordinaria, ideoque cum prævideri non possit, ac præcognosci solet saltem in confuso pœna ordinaria, non censetur Ecclesia tanto rigore velle ignorantiam punire (2); et sic tenent *Silvest. Sanch. Ronc. Boss. Coninch. Sayrus, Cornejus, Rodriquez*; et *Salmant.* putant probabilem hanc sententiam æque ac primam; et *P. Suarez* etiam probabilem vocat.

85. — Irregularitas multifariam tolli potest I. Si cessat causa, cum irregularitas est ex defectu, v. gr. ætatis, ignorantiae, etc. *Suarez, Laym. Tourn.* etc.; cum vero irregularitas provenit ex infamia, si hæc est popularis, per emendationem tollitur, *Can. 4. et 18. Dist. 56.* Si infamia est facti, tollitur per loci mutationem; *Tourn. et Ronc.*; sed si infamia est juris, nempe per judicis sententiam, pro

(1) *N. 350.* — (2) *lib. 7. n. 351.*

hac requiritur dispensatio. II. Si proveniret ex delicto, tollitur per Baptismum; unde qui ante Baptismum commisisset homicidium, non erit amplius irregularis; *Salm. cum Coninc. et Laym.* III. Per Pontificis dispensationem. IV. Per professionem religiosam (1). Quando et quibus in casibus possunt dispensare Episcopi et Regulares, vide *seq. Tract. XX. de Priv. n. 51. et 106. et seq.*

86. — Plura notanda sunt circa dispensationem. I. Dispensatio Pontificis sine causa est invalida, sed illicita; ab inferiore autem est invalida. II. Qui plures irregularitates ejusdem speciei incurrit, in dispensatione sufficit exprimere se pluries illam incurrisse. III. Si praelatus, qui facultatem habet dispensandi, scienter admittit irregularem ad beneficium, censetur dispensare cum illo; *Bonac. Salm. cum aliis, etc. (2).*

87. — In irregularitate ex defectu solus Papa potest dispensare, et ille qui de hoc speciale privilegium habet. Irregularitas ex defectu natalium potest tolli per professionem religiosam, quoad Ordines, sed non quoad praelaturas; ita commun. DD. tum ex *cap. 1. de Fil. presbyt.*, tum ex concessionibus Gregor. XIV. Clem. VIII. et Pauli V. Dicunt autem *Diana, Barbos. Castrop.*, etc. quod Praelati regulares possunt dispensare ad praelaturas in Capitulis generalibus aut provincialibus. Per praelaturas non venit Episcopatus; *Bonac. et Tourn.* Præterea omnes DD. (excepto *Soto*) dicunt verum non esse per professionem in religione approbata auferri omnes irregularitates (3). Quoad alias facultates Regularium, vide *Tract. XX. de Priv. num. 106. et seqq.*

(1) *N. 352.* — (2) *n. 353. v.* Hic notand. — (3) *lib. 7. n. 354.*

PUNCTUM IV.

Quænam sint irregularitates ex delicto.

I. Ob Sacramentum 88. II. Ob violationem censuræ. 89. III. Ob exercitium solemne, etc. 90. IV. Ob illicitam Ordinum suspensionem 91. V. Ob delicta enormia 92. VI. Ob homicidium 93. De homicidio voluntario 94. 95. et 96. De mandantibus, consiliis dantibus, etc. 97. et 98. De cooperantibus 99. De ratihabentibus 100. De non impediens 101. De homicidio casuali 102. ad 105. Qui occidit ob defensionem 106. Qui occidit ad tuenda bona 107. De homicidio in rixa 108. De mutilatione 109. et 110. De dispensatione, remissive ad 111.

88. — PRIMA oritur ob Sacramentum Baptismi non rite susceptum; ideoque irregularis est, 1. qui sine necessitate recipit Baptismum ab hæretico, *can. Placuit, q. 4.*; sed intelligitur si illum recepit in adulta ætate; nam contra declaravit S. C. Conc. 21. Maji 1716. non esse irregularem puerum qui baptizatus fuit ab hæretico. 2. Filius hæretici, *c. Statutum, de Hæret. in 6.*; sed si postea parentes ad catholicam Fidem conversi sunt, tollitur irregularitas; *Suar. D. 43. Sect. 3., etc.*, et ita declaravit S. C. præfato die. 3. Qui differt Baptismum usque ad periculum mortis, *c. Si quis D. 57.* 4. Qui scienter bis baptizatur solemniter; et hanc incurrunt tam rebaptizatus, si est adultus, *cap. 4. Confirmandum Dist. 50.* quam rebaptizans, juxta communem DD. ex *c. Ex litterarum*, ubi declaratur irregularis acolythus assistens rebaptizationi. Excusant DD. si hoc fieret metu, sed nemo excusat si id faciat ex ignorantia culpabili, *can. Quibus, de Conseq. D. 4. (1).*

89 — Secunda est ob violationem censuræ, cum qui ligatus est censura, solemniter exerceret Ordinem sacrum. Dictum est *solemniter*, v. gr. si diaconus cantaret Evangelium cum stola et manipulo, aut si Capitularis hebdomadario fungens in choro, cantaret; *Dominus vobiscum*. Et si is esset innodatus duplici censura, unam incurreret irregularitatem duabus equivalentem, sed in postulatione dispensationis exprimi debet, *Tourn. etc. (2).* Advertendum quod non fieret irregularis qui sola excommunicatione minore ligatus

(1) *Lib. 7. n. 356.* — (2) *n. 357.*

esset, *cap. Si celeb. de Cler. exc. min.*; nec qui exercet minores Ordines, etiam solemniter: *Laym. Nav. Salm., etc.*; et de hoc non amplius videtur dubitandum post Bullam, *Etsi pastoralis Bened. XIV. (in tom. 1.) de Dogm. et Rit. ab Italo-Græcis, etc. ubi §. 7. n. 9. dicitur: Promoti ad primam Tonsuram vel ad alium quemcumque Ordinem sine dimissoriis, etc. suspensi sint, et si suspensi in sacris Ordinibus ministraverint, efficiuntur irregulares sicut et Latini.* Nec qui concionatur, nec qui exercet actus jurisdictionis, nempe excommunicandi, confessarios approbandi, beneficia conferendi, assistendi, aut licentiam assistendi matrimonio alteri dandi, officium cantandi, aut vota dispensandi (1). Nec fit irregularis qui celebrat in ecclesia polluta: fit autem qui interdicta celebrat, *c. Is qui, de Sent. exc. in 6.* Contra advertendum quod Episcopus, aut alius sacerdos qui cogeret censuratum ad celebrandum, fieret irregularis; *c. illud, de Cler. exc. min.* Sed ab ipsa possunt dispensare Prælati regulares, licet esset publica; et etiam cum secularibus ex privilegio Martini V. et Julii II. (2).

90. — *Tertia* est quando clericus exercet Ordinem sacrum quem non habet, *cap. 1. de Cler. non Ord.*, puta si quis clericus diaconatu non initiatus Evangelium cum stola cantaret, baptizaret solemniter, etc. An autem si laicus tales functiones exercet, dictum est quod probabiliter non incurrit irregularitatem (3).

91. — *Quarta* incurritur propter Ordines non rite susceptos; unde 1. est irregularis qui ordinaretur ab Episcopo suspenso, hæretico, schismatico, aut simoniaco, *c. quod quidem, et can. Statuimus 1. q. 1. et c. 1. et 7. de Schism.* ubi dicitur quod ad hujusmodi ordinationes requiritur dispensatio. Et constat etiam ex cit. Bulla *Etsi pastoralis Bened. XIV. §. cit. num. 15*, ubi dicitur quod Ordinati ab Episcopis schismaticis, non ministrent, *nisi cum ipsis super irregularitate auctoritate sanctæ Sedis apostolicæ fuerit dispensatum.* 2. Qui cum excommunicatione, aut suspensione, initiatur Ordinibus sacris, aut se promoveri facit ab Episcopo non proprio, aut ordinatur per saltum (*Avila, Nav. Bon. et Bus.* dicunt tamen quod iste tantum suspensus est

(1) n. 342. ad 2. et n. 358. — (2) *ibid. v.* Notand. *II. et III.* — (3) *lib. 7. n. 359.*

ab exercitio Ordinis recepti per saltum) aut ante ætatem, aut sine litteris dimissorialibus, et hæc ordinationes appellantur a DD. furtivæ. Advertunt tamen *Suar. Castr.* et *Salm.* quod hæc potius dicendæ sunt suspensiones, ne ad Ordines superiores ascendi possit; affirmant tamen hanc absolutionem impetrandam esse a Papa. Hinc ob furtivam ordinationem fiunt irregulares, 1. qui ordinatur sine approbatione Episcopi, *cap. 3, de Eo qui furt.* 2. Qui eodem die plures Ordines reciperet, quorum unus esset sacer, sine dispensatione Papæ, *c. 2. et 3. eod. tit.* 3. Qui recipit Ordinem sacrum post matrimonium ratum, invita uxore, *Extrav. Antiqua, de voto* (1).

92. — *Quinta* incurritur propter enormia crimina, si sint notoria, quæ a jure inducunt infamiam, prout sunt adulterium, incestus, perjurium in judicio, hæresis, concubinatus, sodomia, etc. *c. Infames 6. q. 1.* Ad incurrendam hanc irregularitatem oportet ut crimen sit notorium notorietate facti, et juris. Dicitur notorietas facti, cum delictum est ita evidens, ut non possit ulla tergiversatione celari: ideoque requiritur ut saltem sit notum decem personis. Infamia juris habetur, aut rei confessione, aut judicis sententia, saltem criminis declaratoria; *Sanch. Castr.* cum aliis (2). Hæc irregularitas tamen tollitur per Baptismum, aut per emendationem notoriam saltem per tres annos (3). Sed si infamia provenit propter judicis sententiam, potest ab ipso met per aliam sententiam tolli, qua reo fama amissa restituitur (4).

93. — *Sexta* oritur ex homicidio, aut ex injusta mutilatione. Ex homicidio tam si sit voluntarium, nempe directe volitum, aut indirecte in causa proxima homicidii, ut dando venenum; quam si sit casuale, nempe volitum in causa, sed non proxima homicidii, modo istud sit prævisum, et negligentia graviter culpabili non impeditum. Advertendum hic quod quicquid dicitur de homicidio, totum valet de mutilatione (5).

94. — Quoad homicidium *voluntarium*, certum est esse irregulares omnes qui sunt causa immediata mortis alicujus, *c. Si quis. de Homic. et Trid. sess. 14. c. 7.*

(1) *N. 360. et 361.* — (2) *n. 363.* — (3) *lib. 7. n. 364.* — (4) *ibid. v. Episcopus.* — (5) *n. 365. et 366.*

95. — Quæritur 2. an homicida, antequam percussus moriatur, si se poenitet, excusetur ab irregularitate? Negatur cum sententia veriore *Sanch.*, et *Viva* (contra *Salm.*), causa enim physica, quæ voluntarie posita est, necessario operatur; unde propinato veneno, non amplius est in ejus potestate efficere ne illud mortem inferat. Ideoque recte *Suar.* non excusat mandantem ab irregularitate, si casu mandati revocatio non pervenit ad mandatarium (1).

96. — Quæritur 2. an sit irregularis qui fuit primus ad vulnerandum lethaliter, si vulneratus postea sit occisus ab alio? Affirmant *Fagn. Cov.* et *Ugol.* argumentum sumentes ex *cap. Significasti*, ubi Papa respondit non esse percussorem irregularem, si leviter percussit; secus vero, si lethaliter. Sed negant *Laym. Bon. Avil. Coninch. Mol.* et *Escob.* cum *Henr.* dum *cap. Significasti* non obstat nostro casui; nam ibi agebatur quod ambo percusserant, et nesciebatur cujus vulnere mors evenisset, ideoque respondit, si primus leviter percusserat non erat irregularis. Sed casus noster est quod licet primus lethaliter percusserit, mors tamen certe illata fuit ab alio, unde in jure cum nulla adsit decisio, ideo potest excusari. Hoc nihilominus non currit, si sciretur quod secundus tantum mortem accelerasset, sed etiamsi iste non percussisset, ille utique mortuus esset: v. gr. si primus gravissime vulnerasset eum in capite, etc., tunc non posset ab irregularitate excusari (2).

97. — Sunt etiam irregulares omnes mandantes et consilium dantes. *cap. Si quis viduam, Dist. 50. cap. Significasti*, et *cap. Sicut, de Homic.* Sed mandans et consilium dans non fiunt irregulares, si homicidium alia de causa patratum fuisset. *Sanch., Viva* (3). Quando autem dubitaretur an mandatum aut consilium fuerit causa efficax homicidii, multi DD. ut *Sanch. Salas, Nav. Salm.*, etc. non excusant; tum quia possidet mandatum, aut consilium, donec contrarium non probatur, tum ex *cap. Ad audientiam*, quod in dubio homicidii tutior pars sequenda est, ut, si postea dignoscatur homicida, evitetur indecentia, et scandalum; et ita de mandante aut consulente dici debet. Sed excusant *Diana, Sporer*, et *Tamb.* quia leges loquuntur de illis qui certe sunt homicidæ causa mandati aut consilii, non autem de

(1) *N. 368.* — (2) *lib. 7. n. 369.* — (3) *n. 370.*

illis de quibus dubitatur an sint causa illius, unde videtur quod hæc secunda sententia non possit dici improbabilis (1).

98. — Sed si consilium antequam executioni datum sit, revocatum esset, licet *Nav.* et *Bon.* cum *Azor.* velint etiam incurri, quia licet illud sit revocatum, etiam influit; attamen *Suar.* (qui dicit esse commune) *Silv. Filib. P. Nav. Avil. Salas* eum excusant, quia ut excusetur consilium dans sufficit, ut sicut suo consilio concurrat mortaliter in homicidium, ita, eo revocato, influxum moraiem removet; et tunc homicidium potius imputatur malitiæ executoris, quam consiliarii; modo tamen revocatio sit homicidæ notificata antequam crimen patraretur; et pariter, modo consilio suo non insinuaverit motiva, aut modum illud exequendi, quia tunc probabilius incurritur; licet, hac ultima limitatione non obstante, improbabilem non censeo oppositam sententiam *Suar.*, juxta dicta *Tr. X. n. 48.* (2).

99. — Incurrunt etiam omnes cooperantes, ut homicidium celerius, audacius, aut securius fiat: ideoque irregulares sunt 1. qui excitant ad citius patrandum homicidium eum qui jam paratus erat ad illud committendum, quia revera directe est causa cur homicidium pro illo tunc fiat (3). 2. Omnes qui ad homicidium se excitant, licet unus occidat. 3. Omnes qui præliantur in bello injusto, si ibi aliquis pereat, licet quis certo sciat se non vulnerasse, nec sclopetum explosisse. 4. Qui ministrat arma aut pecunias ad homicidium, aut bellum injustum patrandum. 5. Accusatores, testes et iudices injusti 6. Qui verbis, aut sua assistentia homicidæ animum præbet (4).

100. — Quæritur 1. an sit irregularis qui ratum habet homicidium patratum in sui gratiam? Negatur cum sententia communi et veriore *Suar. Bon. Escob. Avil. et Salm.* cum aliis, contra *Nav.*, etc. quia in nulla lege reperitur talis irregularitas; verum est quod ratihabitio æquivalet mandato quoad culpam, sed non expressa est in lege, prout expressa est excommunicatio in eos qui ratam habent clericorum percussionem (5).

101. — Quæritur 2. an sit irregularis, qui cum possit homicidium impedire, culpabiliter non impedit? Certum est

(1) *N. 371.* — (2) *n. 373.* — (3) *lib 7. n. 372.* — (4) *n. 374.* — (5) *n. 375.*

quod si obligatio est charitatis, etiamsi odio id negligat, non fit irregularis; ita communiter *Suar. Bon.*, etc. Dubium restat, si teneretur ex justitia, nimirum ex pacto aut officio, v. g. medici, qui ad id recipit stipendium; advocati qui tenetur defendere reum; custodis viarum, etc. Multi DD. ut *Ronc. Hurt. Vasq. Turr. Diana*, etc. negant hunc fieri irregularem, quia negative influit in homicidium; alii vero communius, ut *Nav. Suar. Castr. Bon. Esc.* cum aliis, et *Salm.* cum pluribus aliis affirmant; quia qui ex justitia tenentur, et possunt defendere, videntur esse veri homicidæ, si non physice, saltem moraliter. Hoc non obstante prima sententia etiam videtur probabilis, ex principio generali: quia ex sacris Canonibus non constat esse irregulares, nisi solos homicidas, mandantes, consiliatores, et qui positive concurrunt. Præterea *Tourn. et Escob.* excusant patrem, si sua negligentia in cunis puer fuisset mortuus, deducentes ex *c. Quæsitum, de Pœnit. et rem.* ubi declarantur irregulares dumtaxat patres qui scienter negligunt impedire puerorum suffocationem in cunis (1).

102. — Quoad homicidium *casuale*, fit irregularis qui aliqua sua actione prævidet periculum mortis alterius, et culpabiliter negligit prospicere tali periculo; DD. communiter, et apparet ex *Clem. Si furiosus, de homic.* Dictum est *culpabiliter*, quia cum hæc irregularitas sit ex delicto, requiritur peccatum mortale, ut communiter *Suar. Bon. Tourn. Conc.*, etc. (2).

103. — Qui vero daret operam rei licitæ, adhibita sufficienti diligentia, ne accideret homicidium, non fieret irregularis, licet inde accidat mors; ita communiter DD. cum *S. Thoma* (3); et patet ex *cap. Joannes, c. Dilectus*, et *c. Ultimo, de Homic.* Secus autem, si sufficiens diligentia negligatur; *cap. Presbyterum*, et *cap. Ad audientiam, de Homic.* Dicitur sufficiens illa diligentia, quæ adhiberi solet a quolibet prudente, juxta facti qualitatem. Et advertendum quod negligentia debet esse culpabilis mortaliter, ut comm. DD. et probatur ex *cap. Quæsitum, de Pœnit. et Rem.* et ex *c. fin. de Homic.* Vide dicta *n. præc. 81.* (4). Hinc infertur non esse irregularem 1. magistrum qui mode-

(1) *N. 376.* — (2) *lib. 7. n. 377* — (3) *2. 2. q. 64. a. 8.* — (4) *lib. 7. n. 383.*

rate verberat discipulum, et patrem qui verberat filium, si casu accidat mors; secus vero, si excederet graviter, *cap. Presbyterum*, et *cap. fin. de Homic.* 2. Qui equitando equum ferocem, casu puerum occidit, *cap. Dilectus 1. de Homic.* 3. Qui animal ferox caute custoditum tenet, si illud casu fugit, et aliquem necat; secus, si illud in via teneret, aut sua negligentia fugeret; *Salm. cum aliis.* 4. Qui tectum reficiens, postquam viam prætergredientes admonuerit, tabulas aut lapides projiceret; *Salm. etc.* 5. Qui bona fide infirmo aliquid cibi, vel potus præberet, aut si ab uno ad alium lectum eum transferret, aut eum volveret, etc. et infirmus decederet; ita communiter omnes. 6. Si sacerdos jubet incisionem alicujus membri, jam a medico præscriptam, modo illam non faciat per seipsum, *Cabass.* Imo *Conc.* excusat clericum qui chirurgum coadjuvat ad membri incisionem. Et *Nav.* et *Cov.* (et *Salm.* putant probabile) dicunt non esse hunc irregularem, licet in animo habeat ut infirmus cito deficiat; quia licet peccatum mortale, adsit, deest tamen actio externa graviter injusta. Ego autem subjungo, modo adhibeatur diligentia ad vitandam mortem (1). 7. Medicus, si casu e vivis decedit infirmus ob pharmacum ei præstitum, *c. ad. Aures, de Aetat. et qualit. Ord.* Et hoc procedit, etiamsi esset clericus vel monachus; modo 1. sit peritus, aut bona fide id faciat, præbendo aliquid infirmo in remedium, aut levamen. 2. Si est clericus, modo medeatur sine incisione vel adustione, *c. Sententiam, Ne Cler. vel Monac.* et si, non obstante incisione, aut adustione, infirmus vi mali aut ob aliam causam obiret, eum ab irregularitate excusant *Castr.* et *Salm. cum aliis.* Imo communiter dicunt *Castr. Tourn.* et *Salm. cum multis aliis*, quod si nullus alius peritus adesset, poterit tunc clericus, vel monachus sine peccato et ab irregularitate immunis incisionem facere, et ignem applicare. Et etiamsi clericus esset beneficiatus, si incisionem aut adustionem sine necessitate adhiberet, non censetur irregularis juxta sententiam veriore *Tourn. cum Pontas, Giball. Bon. et Mol.* (contra *Nav.* et *Panorm.*), quia in *c. Sententiam* fit mentio de solis clericis in Sacris (2).

(1) *N. 382. v. 4.* Qui infirmo. et *fusius 384, et lib. 3. n. 398.* — (2) *lib. 7. n. 385.*

104. — Si quis unquam daret operam rei illicitæ, sed non periculosæ mortis, adhibita sufficienti diligentia, non fit irregularis, licet alia via peccet, v. gr. si quis induceret alium ad furandum sine periculo; et iste mero casu occideretur, quia tunc non est causa homicidii, cum nec directe illud voluerit, nec indirecte illud præviderit; ita communiter DD. contra *Pallud. et Gabrin.*, qui citant *S. Thomam 2. 2. q. 64. a. 8.*, sed perperam, nam ibi Sanctus intelligit de eo qui aliquid homicidii periculosum facit, ut videre est ex respons. *ad 1. et 4.* Et Canon. *Cler. jacen. et c. Eos vero, D. 50.* intelligitur de homicidio casuali, sed directe vel indirecte voluto, ut deducitur ex *Clement. de Homicid. (1).*

105. — Majus dubium restat, an fit irregularis, qui dat operam rei illicitæ, sed mortis periculosæ, si mors evenit? Duæ sunt opiniones probabiles. Prima affirmat, et hanc tuentur *Suar. Navar. Mol. Conc. Avil. etc.* inducti ex cap. *Tua nos, de homicidio*, ubi irregularis declaratur monachus peritus, qui incisit apostema cujusdam mulieris, quæ sua incuria obiit. Sed secunda sententia, quam docent *Castrop. Tourn. Laym. Spor. Tamb. Elbel, Bonac. Salm.* cum aliis pluribus, probabilius dicit, quoad si opera esset ita periculosa, ut ex illa plerumque eveniat mors, (ut est accendere bombardam), tunc incurritur irregularitas; quia quantalibet diligentia adhibeatur ad mortem vitandam, non potest effici ut illa opera proxime periculosa, talis non sit. Idem currit de eo qui præliatur in bello, aut inducit alium ut se periculo mortis temere exponat. Secus autem, si opera raro mortem inducit, et debita diligentia adhibeatur, quia tunc homicidium non est voluntarium, nec in se, nec in causa. Ad textum *Tua nos* respondetur, quod monachus irregularis declaratus fuit, quia incisione per *c. Sententiam* vetita usus fuit. Nec obstat *c. Continebatur, de Homic.* quod opponitur, ubi irregularis declaratus fuit quidam diaconus qui ferendo latentem falcem, et cum altero ludendo fuit causa, ut hic eum amplexans a falce feriretur, et mortem subiret; quia is diaconus habitus est irregularis in foro externo, cum judicatum fuerit eum in debita diligentia defecisse; quare *Suar. Bonac.* dicunt, quod si iste illud periculum non ani-

(1) n. 386.

advertisset, in conscientia non tenebatur ad se tenendum irregularem (1).

106. — Non est irregularis qui occidit ut se defendat, quando est moderata defensio, c. *Significasti*, §. *fin. de Homic. et c. Clement. Si furiosus*, eod. tit. ubi dicitur; *Et idem* (nempe non incurri irregularitatem) *de illo censemus*, qui mortem aliter evitare non valens, suum occidit vel mutilat invasorem. Et licet adversari videatur Trid. sess. 14. cap. 7. dum requirit dispensationem pro homicidio casuali, etiam pro defensione patrato; attamen dicitur cum *Ronc. Salm.* et cum Decr. S. C. Concil. intelligi de eo qui excedit, ut exprimitur in cit. *Clement.* Præterea *Suar. Ronc. Less. Bonac. Filliuc.* etc. excusant etiam qui occidit injustum invasorem innocentis; dum irregularitas ex homicidio contrahitur ob peccatum mortale, ut deducitur ex cap. *Ex litteris, de Homic.* Probabiliter autem dicunt *Ronc. Suar. Salm.* etc. esse irregularem illum qui conviciis et percussionibus provocaret aliquem, prævidendo periculum invasionis, si postea ob defensionem occidit aggressorem: quia tunc jam ponit actionem proxime periculosam. Ita etiam si adulter prævidendo aggressionem, adit concubinæ domum, ubi (postquam in se invasum est) ut se defendat occidit virum illius; aut si vir occideret uxorem, et adulter prævidisset hoc damnum (2).

107. — Quæritur 1. an sit irregularis qui occidit pro defendendis libertate, honore, pudicitia aut bonis temporalibus? Duæ adsunt sententiæ. Prima est affirmativa, quam tenent *Laym. Tourn. Spor. Navar. Silv. Armil. Fag.* etc. et probant ex cap. *Suscepimus*, in quo declaratus fuit irregularis quidam monachus qui occidit duos latrones; et etiam ob defectum lenitatis. Negat tamen sententia communior et probabilior, quam tuentur *Suarez*, (qui vocat communem) *Less. Castr. Filliuc. Bonac. Holzm. Elbel, Ronc. Barbos.* et *Salm.* cum multis aliis. Et probatur ex cap. *Quia te, D. 50.* ubi quidam Episcopus captivus factus a Saracenis, ad suam libertatem tuendam occidit multos, et postea declaratus fuit immunis ab irregularitate ab Urbano II.; et *Boverius* ad annum 1571. n. 6. et *Raynaud.* asserunt quemdam Capuccinum nuncupatum P. Anselmum de Petra-

(1) *Lib. 7. n. 387.* — (2) *lib. 7. n. 388.*

mellara a Turcis captum, qui, se ut ipse liberaret, septem Turcas interfecisset, a S. Pio V. immunem ab irregularitate declaratum fuisse. Item ex *cap. Interfecisti*, ubi ab irregularitate eximitur qui occidit *ad defendendum se et sua*, illud et significat *vel*, alias nemo posset defendere se solum, nisi etiam defenderet bona simul: et frustra Pontifex apposuisset illud *sua*, si dumtaxat ob vitæ defensionem evitaretur irregularitas. Et clarius ex *cap. Dilecta*, de *sententiis excomm.* ubi Papa declaravit licere cuidam decano defendere bona sua a violentiis cujusdam domini temporalis, et temporalibus viribus (nempe armis) et gladio spirituali; rationem adducens, legibus permissum esse *vim vi repellere et defensare*; unde observatur quod Papa censebat eadem ratione, qua quis potest defendere se ipsum, posse defendere etiam bona. Igitur sicut qui pro sui defensione occidit, non fit irregularis; ita nec pro tuendis bonis; modo non excedatur, et sint magni valoris (Vide *Tract. VIII. num 15.*). Et etiam assistit ratio, dum talis irregularitas non esset ex delicto, quia sine peccato, ut probatum est in *Tr. VIII. n. citat.*, nec ex defectu, quia hæc incurritur tantum a ministris publicis justitiæ, a militibus in pugna offensiva; et a clericis qui exercent medicinam cum incisione, et adustione, ut dictum est. Ad *cap. Suscepimus*, respondetur quod monachus excessit in defensione; nam postquam furtum de latronum manibus vindicavit, ille voluit eos vinctos ad Abbatem conducere, cum jam poterat eos dimittere, ubi bona jam nactus erat (1).

108. — Quæritur 2. an reputandum sit casuale homicidium commissum in rixa? Ita censetur a *Diana*, et *Salm.* cum *Machado*, *Henriq. Rodrig.*, etc. quia homicidium voluntarium proprie est illud quod ex proposito commissum est, et per insidias, ut loquitur *Trid. per industriam, et insidias (sess. 14. c. 7. de Reform.)*; sed probabilius negant *Suar. Navar. Holzm. Spor. Tamb. et Dian. cum Hurtad.*; nam *Trid.* post verba allata, subjungit: *Qui sua voluntate homicidium perpetraverit, ... nullo tempore ad sacros Ord. promoveri possit.* Qui in rixa occidit, jam occidit sua voluntate et ex proposito (licet commotus subita ira), et perpetrat homicidium quod facere intendit. Verba *per industriam, et per*

(1) *Lib. 7. n. 389.*

insidias explicat *Glossa* in *c. 1. de Homic.* (unde Trident. transcripsit verba in cit. *cap. 7.*) hoc modo: *Per industriam*, id est, *non casu*. Et idem Concilium seipsum declarat, dum post verba allata quæ a *cap. 1. de Homic.* mutuata sunt, explicat eorum sensum, subjungens, *sua voluntate*, et *ex proposito*, ad differentiam casualis, de quo prosequitur sermo in secunda parte.

109. — Incurritur irregularitas etiam per mutilationem, *c. Significasti, de Homic. et Clem. Furiosus, eod. tit.* Sed hic fit dubium, quid intelligatur sub nomine mutilationis membri? communissime, et probabilius dicunt *Bon. Castr. Conc. Habert, Tour. Cabass. Nav. Av. et Salm.* cum pluribus aliis, quod intelligitur illa pars corporis, quæ proprium officium habet distinctum ab aliis, ut oculus ad videndum, manus ad operandum, pes ad ambulandum, lingua ad loquendum, etc., ideoque cætera, quæ inserviunt ad ornamentum, non reputantur membra, ut dentes, ungues, capilli, aures (nam sublatis cartilaginibus, etiam auditur), nasus, digitus quicumque sit; *Bonac. Castr. Tourn. et Salm.* cum aliis pluribus. Et si in *can. Qui partem. Dist. 55.* declaratur irregularis quidam qui sibi digitum recidit, id factum fuit ad puniendam sævitiam in propriam personam; *Tourn. Bonac. Castr. et Salm.* cum multis aliis, et constat ex ipso met textu (1).

110. — Quæritur 1. an sit irregularis, qui alteri abscindit testiculos, aut aliam corporis partem? Negant *Bonac. Aver. et Cornejus*, quia illi non sunt membra, sed partes membri; sed probabilius affirmant *Ronc. Castr. et Salm.* cum *Diana*, quia testiculi jam propriam operationem habent, nempe elaborare semen aptum ad generandum (modo hæc abscissio sit injusta); secus vero si tantum unum abscindat, quia uterque ad eandem operationem concurrit. Esset irregularis qui abscinderet mulieri unam mamillam, quia officium unius est independens ab alterius. Idem docent *Suar.* et alii apud *Vivam* de eo qui abscinderet alteri medietatem manus; *Tournely* tamen id negat, quia in *cap. 2. de Cler. ægrot.* qui duos digitos amisit, et medietatem manus, non dicitur mutilatus, sed debilitatus, et communiter dicunt, quod qui debile alteri redderet membrum, licet

(1) *Lib. 7. n. 365. et 415.*

inhabilem suo muneri redderet, non fieret irregularis; *Navar. Gibal. Suar. Av. Salmant.* cum multis aliis, et *Croix*, cum aliis; imo *Castr. Nav. et Covar.* etiamsi membrum restaret mortuum; sed huic adversantur valde probabiliter *Suar. Cabass. et Salm.*, quia tale membrum, licet materialiter non sit mutilatum, revera tamen est abscissum formaliter; dum non est amplius animatum; sicut contra probabiliter dicunt *Salm.* quod qui abscinderet hujusmodi membrum aridum, non fieret irregularis. Nec qui excæcaret aliquem, quin oculum foras obrueret, quia non esset mutilatio; *Busemb. Dian. et Megala.* In his irregularitatibus ex mutilatione, quando est secreta, potest dispensare Episcopus, cum tantum ei vetitum sit in homicidio voluntario; *Suarez, Bonac. etc.*

III. — Quoad dispensationes super his irregularitatibus, vide *Tract. seq. de Privil. n. 51. et 106* (1).

PUNCTUM V.

De irregularitate ex defectu.

I. Ex defectu animæ 112. De lunaticis, et obsessis 113. De illiteratis 114. De neophytis 115. II. Ex defectu corporis, et I. De cæcis. 116. II. De surdis 117. III. De mutis 118. IV. De claudis 119. V. De iis qui manu carent 120. VI. De febris laborantibus 121. De deformibus 122. De leprosis 123. De monstruosis 124. De eunuchis 125. III. Ex defectu natalium 128. De expositis 129. IV. Ex defectu ætatis 130. V. Sacramenti, nempe bigamiæ. De bigamia vera 131. De interpretativa 132. Qui ducit corruptam 133. Qui contrahit cum ea invalide 134. Si vir cognoscit uxorem adulteram 135. Qui contrahit duo matrimonia 136. Si vir accusat uxorem, et reddit debitum, etc. 137. De similitudinaria 138. Quomodo tollitur irregularitas ex bigamia 139. VI. Ex infamia. VII. Ex defectu libertatis. De servis 140. De conjugatis 141. An conjux possit ingredi religionem, alio relicto in sæculo 142. De curiæ addictis, militibus, etc. 143. VIII. Ex defectu lenitatis; circa bellum 144. Circa judicium 145. et 146. De dispensationibus 147. De facultatibus sacrae Pœnitentiariæ 148.

112. — PRIMA est ex defectu animæ, ex quo sunt irregulares omnes amentes, phrenetici, epileptici, sive lunatici, et

(1) *N. 380. et 381.*

obsessi. Quoad amentes (et idem de cæteris) distinguendum: aut talis defectus suboritur post Ordinationem, et tunc, cessato defectu per diuturnum tempus plurimorum annorum, Ordinarii judicio poterit ministrare in susceptis Ordinibus; *Suar. Nav. Silv. S. Bonav. Bonac.* et multissimi alii: si adhuc non est ordinatus, non poterit amplius ordinari, si origo dependet a causa permanente, nempe ab organorum læsione, quia hujusmodi relabuntur, *c. Maritum 2., D. 33.* Secus si defectus ab aliqua accidentali causa proveniret, ut a febris, vulnere, aut ab aliqua transeunte passione; *Suarez, Bonac. Ronc., etc.* (1).

113. — Idem dicendum de lunaticis, et obsessis; si morbus præcessit Ordinationem, sunt perpetuo irregulares, *can. Communiter, Dist. 33.* Advertit *Cabass.* quod si talis morbus accidit in impubertate, et postea perfecte ab illo convaluit in pubertate, possit ordinari, quia asserit *Hippocrates*, quod epilepsia sæpe in pubertate perfecte curatur; sed si accideret in pubertate, præsertim post annum 25, desperatur quasi posse convalescere. Ex cit. *c. Communiter* habetur, quod si per annum sit liber sive a morbo, sive a dæmonis vexatione, judicio Episcopi potest ad Ordinis suscepti administrationem admitti. Imo dicunt comm. DD. *Suar. Nav. Laym. S. Antonin., etc.*, quod si talis morbus raro accidit (nempe semel in mense), nisi infirmus in terram cadat, nec spumet, adjuncto sibi sacerdote jejuno, poterit privatim celebrare (2).

114. Illiterati qui sufficienti doctrina pro Ordinibus præditi non sunt. Pro prima Tonsura saltem legere et scribere sciant; *Trid. sess. 23. cap. 4. de Reform.* Pro Ordinibus minoribus, sciant linguam latinam, *loc. cit. cap. 11.* Pro subdiaconatu, et diaconatu, ultra litterarum humaniorum peritiam, requiritur scientia eorum, quæ sunt necessaria ad præfatorum Ordinum exercitium; *ib. cap. 13.* Pro sacerdotio requiritur scientia ad docendum populum ea quæ sunt necessaria ad salutem, et ad Sacramentorum administrationem; *ibid. c. 14.* Sed quoad Regulares vitæ contemplativæ addictos, sufficit eos grammaticam callere; secus irregularitas est de jure divino, adeo ut nec Papa possit in hoc dispen-

(1) *Lib. 7. n. 398.* — (2) *lib. 7. n. 399.*

sare (1). Vide in *Append. III. n. 35. et 36. de Exam. Ordinand.*

115. — Neophiti, illi nempe qui in adulta ætate recenter sunt baptizati. Sed si elapso aliquo tempore, Ordinarius eos Sacris Ordinibus judicat idoneos, possunt ordinari; *Suar. in 3. D. Thom. p. Disp. 43. Sect. concl. 2. n. 6. et 7. Sanch. in Dec. l. 2. c. 28. n. 11. Bonac. apud Thesaur. Decis. S. C. tract. 1. part. 97.* Sed putat *Toletus*, quod post 10. annos non sunt amplius irregulares (2).

116. — *Secunda* est ex defectu corporis. Et hæc duobus ex capitibus incurritur, aut quia ad exercitium Ordinis ineptus quis redditur; aut quia aliis notabilem indecentiam aut horrorem affert; ita DD. comm. cum *S. Thoma* (3). Hinc ex primo capite est irregularis cæcus omnino, c. *cult. D. 55.* Sed in hoc notanda sunt plura: 1. quod si quis jam sit sacerdos, et constet eum non posse errare, potest dispensari a Papa ad celebrandum, prout 23. Augusti 1725. S. C. dispensavit cum quodam parrocho Florentino, ut celebraret cum assistentia sacerdotis (4). 2. Quod si quis caret visu oculi sinistri, est irregularis, ut docent DD. communissime. Nonnulli tamen excipiunt si dexter oculus sit aptus ad legendum Canonem, imo dicunt posse huic prospici incommodo aptando Missale juxta medium altaris; *Laym. Dian. Croix* et multi alii, et *P. Suar.* id vocat practice probabile. 3. Quad cæcutiens est irregularis ad suscipiendos Ordines, sed ad susceptorum exercitium potest cum eo dispensari, ut possit celebrare Missam de beatissima Virgine diebus festivis, et defunctorum in ferialibus (5). *Lambertinus* loco cit. dicit quod pro omnino cæco non dispensatur, ne ad primam quidem Tonsuram, ut habilis fiat ad beneficium. 4. Quod visu debilis, si potest perspicillis uti, aut si oblique intuetur (vulgo *Guercio*) non est irregularis. DD. communiter.

117. — II. *Surdus* qui penitus non audit; ita communiter DD. ex *can. 7.* qui appellatur *Apostolorum*, ob indecentiam quod non possit audire vocem ministri. Hanc indecentiam tamen negant *Henriq. Præpos. Gobat.*, nam potest ex aliis signis percipere quid minister responderit, sed commu-

(1) *Lib. 6. n. 791. v. Quær. II. et III. et l. 7. n. 401.* — (2) *lib. 7. n. 402.* — (3) *Supp. q. 39. a. 6.* — (4) *lib. 7. n. 404.* — (5) *Lambert. Notif. 4. n. 5. et cit. n. 404.*

nissima est contraria; concedunt tamen *Bonac. Tambur. Conc. Castrop. Laym. Nav. et Salmant.* cum aliis, quod si surditas sacerdoti supervenerit post sacerdotium, facilius toleratur defectus, sicut de cæcutiente. *Surdaster* vero excusatur ab irregularitate (1).

118. — III. *Mutus* sive talis omnino sit, sive verbum proferre nequeat, quin aliquid omittat, *Tourn. et Holzm., et Salm.*; addunt etiam si loqui nequeat nisi cum magna difficultate. Et idem dicit *Holzm.* de eo qui loquelam valde præcipitem habet. Balbutientes aut dentibus carentes non sunt irregulares, modo risui, aut contemptui aliis non sint; *Navar. Tumburin. Coninch. Sayr. Filliuc. Præpos., etc.* (2).

119. — IV. *Claudus*, aut qui tibiis caret, aut qui sine baculo non potest ad altare accedere *can. Nullus Episcopus, 54. de Consecrat. D. 1.* Hoc explicatur a Glossa: *Si sine baculo non possit sustentari in altari*, et ita explicant reliqui AA. Cæterum non est irregularis, qui hoc non indiget, *can. Si quis 10. D. 55.* aut qui sit distortis tibiis, quia talis defectus veste talari abscondi potest; *Tournely, Croix, Salmant., etc.* Excipit *Laym.* modo non sit valde deformis. Qui utitur tibia lignea, et jam reperitur sacerdos, cum possit indecentia reparari, Ordinarii judici bene potest celebrare; *Tambur. Silv. Rosel. Major. et Gibal.* (3).

120. — V. Qui caret manu, aut digitis omnibus, aut pollice tantum, *cap. ultim. de Corpor. vitiat.*; idem dicunt *Busemb. Ren. Tambur. Filliuc. Bon. Suar., etc.* si careret indice aut pollicis parte, non autem solis unguibus, *cap. Thomas eod. titul.*; aut si illi digiti sint adeo debiles, ut non possint Hostiam elevare, vel eam frangere, *cit. c. Thomas.* Si autem careret indice, et jam esset ordinatus, potest adhibere digitos posteriores, aut in necessitate potest iis etiam ministrare Eucharistiam (4). Si vero tribus posterioribus digitis careret, etiam esset irregularis (secus si duobus); ita *Anact. Holzm. Cajet. Nav. Tourn. et Pontas.* Notat tamen *Tourn.* quod si quis careat indice, poterit dispensationem impetrare (5).

121. — VI. Qui laborat feбри continua (non autem quartana

(1) *Lib. 7. n. 405.* — (2) *lib. 7. n. 406.* (3) *n. 407.* — (4) *n. 408.* — (5) *ibid.*

aut levi), aut gravi capitis dolore, adeo ut non posset celebrare sine periculo graviter errandi aut deficienti, *Bon. Sayr. Sot. Avil.* Item paralyticus, cujus manus ita tremunt ut adsit periculum effundendi calicem; *Bus. Conc. Castr.*, etc. Qui patitur talem tussim, ut periculum adsit in communicando, et praesertim expuendi sanguinem; *Bon. Ugol. Majol.*, etc. Abstemius qui in periculo est vomitus; *Tourn. et Concina*: et cum isto nec Papa dispensare potest (1).

122. — Ex secundo capite, quod incurratur irregularitas ex vitio corporis, deformitatem, aut horrorem afferente, *c. Presbyterum, de Cler. ægrot. et seq.* fiunt irregulares 1. illi qui carent aliquo membro, v. gr. naso, *c. Penult. de corp. vit.*, aut habent illud valde distortum, aut valde aduncum, aut valde elevatum; *Tamb. Bonac. Viva*, etc. Ille cui oculus obrutus est, *c. ult. D. 55.* Probabiliter tamen dicunt *Sylv. Tourn. Pont. Ronc.* cum *Tamb.*, etc. quod tollitur talis irregularitas, si possit oculo crystallino reparari. Ita pariter qui caret auriculis, nisi talis deformitas, capillis, aut aliter tegatur; *Bus. Diana, Bon. Salm. et Tourn.* cum aliis (2).

123. — II. Leprosi, *cap. Tuanos, de Cleric. ægrot.* propter scandalum et abominationem populi; unde in privato celebrare possunt; *Castr. Salm. Bon.* cum aliis; ita etiam qui habet labia corrosa, vel ad instar leporis abscissa; *Tomb. Tourn. et Viva.* Ita pariter laborans morbo gallico foris apparente; *Tourn. et Holzm.*, aut habens faciem valde maculatam; *Laym.* (3).

124. III. Monstruosi, nempe qui gibbam habent valde enormem; *Bus. Anacl. Bon.*, etc. Pigmæi, sive nani, statura ita breves, ut ad risum moveant, praesertim si capite sint nimis grandi; *Tamb. Ren. Tourn.*, etc., aut si non possent tantum brachia distendere, quantum opus esset ad altaris ministerium. Aethiopes qui apud nos risum afferrent, *Tourn.*, etc. Hermaphroditi; licet dicant *Tolet. Escob.* cum *Tourn.* contra *Conin.*, quod si hic defectus est occultus, et praevaleret sexus virilis, non inducit irregularitatem. Notandum cæteroquin quod si hi defectus superveniunt Ordinibus sacris, potest sacerdos exercere illos actus quos potest, v. gr. si sacerdos est cæcus, potest confessiones audire, etc. *cap. 7. de Cler. ægrot.* (4).

(1) N. 409. — (2) lib. 7. n. 410. — (3) n. 411. — (4) n. 412.

125. — Eunuchus qui morbi causa abscissus est, aut in infantia, vel propter injuriam alterius, aut a domino, non est irregularis. Sed irregularis est si se ipse abscindere fecit, aut etiam ab aliis ipso consentiente, licet zelo castitatis, *cap. Si quis a medicis, c. Si quis 4. D. 55. et alia cap. De Corp. vitiat* (1). Putant probabile *Palaus, Tamb. et Pelliz.* contra *Suar. Molin. et Sayr.* quod si quis sibi abscinderet testiculos ad vocis conservationem, non fit irregularis, dicentes quod textus allati loquuntur de abscissione, aut sectione, quæ intelligi potest, si abscindantur virilia omnino (2).

126. — Tertia irregularitas provenit ex defectu natalium. Et ex hoc sunt irregulares omnes illegitimi, *cap. I. et ultim. de Fil. Presb.*, licet sint occulti; communiter DD. (3). Possunt hi legitimari per subsequens matrimonium, modo non sint spurii; nempe nati tempore quo valide non poterat matrimonium contrahi, v. gr. quia tunc temporis matrimonio unus illorum cum alia ligatus erat, *c. Tanta, qui filii, etc.* Sufficit tamen ad legitimandam prolem, et ad reddendam immunem a tali defectu natalium, quod matrimonium contrahi poterat tempore nativitatis; ita probabiliter *Sanch. Pont. Anacl. Bon. et Salm.* cum multis aliis contra *Suar. et Tourn.* ex *cap. Tanta*, ubi dicitur: *Si vir vivente uxore aliam cognoverit, et ex ea prolem susceperit*, nam tò suscepit, respicit verius nativitatem, quam conceptionem (4). Et novissime *Bened. XIV.* hanc sententiam amplissima dissertatione in forma epistolæ responsivæ, incip. *Redditæ Nobis* (5), ad *Archiep. S. Domin.* in insula Hispaniola illustraverit, et sic de hoc casu §. 3. suum sensum aperit: *In qua controversia satis ardua cum inveniantur textus textibus contrarii, cum doctores doctoribus adversentur, si a Nobis judicium interponendum foret, non aliter id a Nobis fieret, quam secundum sententiam in tribunalibus, et curia illius regionis receptam, in qua esset pronuntiandum.* In §. 4. procedit ad aliud dubium, quod ita resolvit: *Sed... quum certum sit matrimonium inter illius parentes rite contractum, incertum vero tempus, quo filius conceptus, et in lucem editus fuit: filium hunc legitimum censeremus, cum*

(1) *N. 416.* — (2) *lib. 7. n. 418.* — (3) *n. 420.* — (4) *n. 422.* — (5) *Bullar. suo tom. 1. in Ordine 213. in edit. Mechl. t. 3. p. 5.*

judex in dubio debeat in bonum, et commoda prolis propensus esse. His positis, sic ego pro prima sententia argutor. Igitur si in dubio judex in bonum prolis judicare debet, ubi talis casus nulla tribunalium sententia decisis reperitur, cum simus in dubio ob textum, et doctorum discrepantiam, potius proles judicanda est legitima, quam illegitima, siquidem etiam in hoc casu certum est eam in matrimonii constantia editam fuisse, et incertum an debeat attendi tempus conceptionis, an vero ortus.

127. — Hinc notandum 1. cum *Salm.* quod si filius naturalis ordinatus esset ante matrimonium parentum adulterorum, poterit rite ministrare, secuto eorum matrimonio, sine dispensatione. 2. Quod talis legitimatio fit per matrimonium ratum dumtaxat, cit *c. Tanta.* 3. Quod filii nati ex matrimonio irritato ob impedimentum occultum, sed valido putato, saltem ex una parte conjugum, legitimi censentur; ita DD. communiter ex *c. Cum inter 2. Qui filii sint legitimi, et c. Ex tenore, eod. tit.* Secus autem si ambo parentes erant in mala fide, *c. Cum inhibitio, §. Si quis, de Claud. desp.* 4. Quod filii nati ex matrimonio contracto in gradu prohibito, omissis proclamationibus, nec accedente Episcopi dispensatione, licet contracto coram parocho, et testibus, censentur illegitimi, non obstante quod in bona fide, aut ex ignorantia illud contraxissent, *c. Cum inhibitio, eod. tit. §. Si quis (1).*

128. — Filii legitimantur 1. per professionem religiosam, ut dictum est *n. 85.* II. Per Pontificis dispensationem, qui solus potest cum illegitimis dispensare, et concedere legitimatorem, quoad omnes effectus; communiter DD. cum *Sanch. Castr. Salm., etc. (2).* Quid possint circa hoc Episcopi, et Prælati regulares, vide *Tr. XX. de Priv. n. 51. et 106.*

129. — Quæritur an filii expositi (nempe nati ex parentibus ignotis) sint irregulares? Affirmant multi, prout *Tourn. Fill. Bon., etc.,* quia vehementes adsunt conjecturæ hos esse illegitimos, dum nunquam videntur parentes (quantumvis egestate laborent) eo esse animo crudeliori, ut velint propriam prolem exponere: inauditum enim hucusque est, quod prægnans mater partum suum in ecclesiam baptizandum non conferri curaverit, et quod post Baptis-

(1) *Lib. 7. n. 423. 424. et 425.* — (2) *n. 426. et 427.*

mum, si observaretur deesse filium matri, justitia de hoc non inquireret. Secunda sententia tamen probabilior est cum *Cast. Pont. et Salm.*; et *Suar.* vocat probabilem; nam ut aliquis sit irregularis, debet constare eum esse illegitimum, sed expositi sunt dubie tales, dum aliquando paupertate oppressi parentes filios exponunt. Et AA. citati asserunt Greg. XIV. anno 1591. in favorem cujuslibet confraternitatis pro expositis erectæ declarasse tales expositos non fore habendos illegitimos, donec tales non probarentur; *Gibal. apud Tourn.* (1).

130. Quarta ex defectu ætatis; sed de hoc loquemur in *App. III. de exam. Ordinand. n. 43. et 44.*

131. — Quinta ex defectu *Sacramenti*, aut significationis matrimonii, quod significat conjunctionem Christi unici sponsi cum Ecclesia unica sponsa, et contrahitur per *bigamiam* in quantum, quia bigamus, qui carnem suam cum pluribus divisit uxoribus, talem unionem non repræsentat. Et talis irregularitas constat ex toto tit. *de bigamia*. Definitur bigamia: *Est matrimonii multiplicatio*. Et est trifariam: vera, interpretativa, et similitudinaria. 1. Vera est quando successive unus duxit plures uxores, et cum omnibus matrimonium consummavit, modo quo dictum est *Tractatu XVIII. n. 68. c. Præcipimus*, et *cap. Debitum de Bigam.* (2).

132. — II. *Interpretativa* habetur cum quis contraxit et consummavit matrimonium cum vidua jam prius a primo viro cognita, et licet cum ista invalide contraxisset, ut habetur ex *c. A nobis, de Bigam.*, aut cum corrupta ab aliis, *c. ultim. D. 51.* aut cum cognoscit propriam uxorem, postquam hæc adulteravit, *c. Si cujus, et c. Si laicis, D. 39.*, aut si quis contraxisset, et consummasset duo matrimonia, unum validum, invalidum alterum. De hac ultima specie textus non reperitur aliquis, sed adest commune DD. judicium ex *c. Nuper*, cum *S. Th.* (3). Super hac Bigamia tres occurrunt quæstiones.

133. — Quæritur 1. an sit irregularis qui bona fide contrahit cum corrupta? Affirmant communiter DD. cum *S. Th.* (4) (contra *Sa, Ledesma*, etc.) quia cum hæc sit irre-

(1) *Lib. 7. n. 432.* — (2) *n. 436.* — (3) *Suppl. q. 66. a. 2.* — (4) *loc. cit. a. 3. ad 3.*

gularitas ex defectu significationis Christi cum Ecclesia sua unica sponsa, bona fides non efficit, quin viri caro cum corrupta divisa sit, licet credat illam esse virginem (1).

134. — Quæritur 2. an fiat irregularis qui contrahit invalide cum corrupta ob aliquod impedimentum dirimens? *Prima* sententia est affirmativa, et hanc tenent *Suarez* (qui vocat communem) *Tourn. Cov. Cornejus*; ita etiam *Fagnanus* (2) cum *Host. Joanne Andrea, Card. Brut.* et omnibus cæteris (ut ipse dicit) de clerico non in *Sacris*, et cum *Silv. et Nav.* de laico. Et probatur ex *cap. A nobis, de Bigam.*, ubi declaratus fuit irregularis subdiaconus qui contraxerat cum vidua, inter quos (dixit *Inn. III.*) licet non fuerit *vinculum maritale contractum* (stante inhabilitate eorum), *cum eo tamen tanquam cum marito viduæ dispensare non licet, non propter Sacramenti defectum, sed propter affectum intentionis cum opere secuto.* Ubi jam observatur quod talis subdiaconus non fuit declaratus irregularis, quia post contractum conjugium spirituale per Ordinem sacrum, contraxit conjugium carnale, sed quia se conjunxit cum vidua, quam ob causam habitus fuit *tamquam maritus viduæ propter affectum intentionis, etc.* *Secunda* sententia negat talem irregularitatem, et hujus sunt *Sanch. Nav. et Salm.* cum quadam *Decis. S. C.* apud *Farinacium*, dicendo quod talis subdiaconus habitus fuit irregularis, quia contraxit duo matrimonia, unum spirituale, et alterum carnale, licet invalidum. Ad hanc rationem probatio primæ sententiæ pro responsione etiam valet (3). Contra irregularitas ab adversariis intellecta contrahitur a subdiacono, licet contraheretur cum virgine, ut dicemus *n. 140.* Ad decisionem *S. C.* respondemus, quod decisiones allatæ a *Farinacio* fuerunt declaratæ incertæ a *Greg. XIV.* ann. 1621. (4). Et notandum hic quod die 29. Aug. 1631. de mandato *Urbani VIII.* fuit declaratum a *S. C.* non esse præstandam fidem *Decret. S. C.* nisi illa authentice constarent, nempe cum subscriptione *Cardinalis Præfecti* (5).

135. — Quæritur 3. an sit irregularis qui uxorem adulteram cognovit, quando adulterium est occultum? Negant *Henr.* et alii apud *Elbel*: ex *c. Si cujus, D. 34.*, ubi dicitur:

(1) *Lib. 7. n. 439.* — (2) *in 2. part. 1. Decret. c. Nuper. a nobis, de bigam. n. 13. et 44.* — (3) *lib. 7. n. 440.* — (4) *n. Croix l. 1. n. 219.* — (5) *Vide Potestas t. 1. n. 219.*

Si evidenter fuerit comprobatum uxorem adulterium commisisse. Sed nos affirmamus cum communi apud *Elb.* ; et sic sentiunt *Tourn.* et *Ronc.* cum *Suar.* *Ugol.* et *Filliuc.* Et hoc currit etiamsi uxor vi oppressa fuisset. Ratio est eadem casus primi quæsitæ ; ideoque parum refert utrum vi oppressa sit, aut vir non sit culpæ reus, dum semper revera adfuit divisio carnis ; ita *Fagn.* (1) cum *Ugol.* *Host.*, etc. dicens : *Non agitur hic de vitio ordinandi, sed de defectu Sacramenti, quem etiam ignorans potest pati.* Ad textum respondetur quod verba *si evidenter comprobatum, etc.* tantum probant, quod si vir non est certus de adulterio uxoris, non est censendus irregularis (2), licet maritus adulterii inscius esset, tamen in se est irregularis (3).

136. — Ex hoc infertur 1. quod idem dicendum est ob eandem rationem cum *S. Thoma* (4), *Suarez*, *Tourn.* *Conc.* *S. Antonin.* et multissimis aliis communissime de eo qui contrahit duo matrimonia invalida (5), licet in bona fide, ut deducitur ex præfato *c. A nobis*, explicato *num. 132.* Fit. 2. etiam irregularis qui fecte contrahit secundum matrimonium ad copulam extorquendam ; ita *Suar.* *Tourn.* et *Salm.* cum aliis contra *Palaum*, qui innititur verbis *propter affectum intentionis* ; sed nos dicimus quod hæc verba non significant, quod ille subdiaconus vere cogitasset verum contrahere matrimonium, dum illum latere non poterat id effici non posse, sed quod affectum habebat in executionem illud ponere. Itaque idem est desiderare matrimonium impossibile in effectum ponere, ac fingere illud efficere, quod efficere non intendit (6).

137. — Glossa in *can. Si cujus*, *D. 34.* proponit casum : Si vir adulterii accusaret uxorem, et lite pendente, quæsitus esset de debito conjugali, an reddendo fieret irregularis ? Respondetur quod dato quod vir non est certus de uxoris adulterio, cum certe teneatur reddere, tunc ille (ait Glossa) *potius dicitur cognosci ab uxore, quam cognoscere ipsam*, ideoque reddendo non fieret irregularis. Hac ratione ductus puto idem dicendum de viro qui bona fide contraxit cum corrupta ut in *n. 135. et 136.* si reddit, et non petit : ac de eo qui reddit uxori occulte adulteræ.

(1) *Fagn.* in 2. part. 1. *Decretal* cap. *Nuper a nobis de bigam.* n. 5. — (2) *lib. 7. n. 442.* — (3) *n. 443.* — (4) *Suppl. q. 66. a. 2.* — (5) *lib. 7. n. 445.* — (6) *n. 447.*

138. — III. Bigamia *similitudinaria* contrahitur per matrimonium (licet nullum, et licet cum virgine) contractum post voti sollemnis emissionem, sive religionis, sive Ordinis sacri. Hæc bigamia inducit irregularitatem, quoties matrimonium consummatum est, *c. 13. Quotquot*, et *Can. 23. Monacho*, 27. q. 1. ubi dicitur: *Si postea uxori fuerit sociatus, nunquam ecclesiastici gradus officium sortiatur. Dicunt Hurtad. Abb. et Archid.* quod hæc irregularitas contrahitur tantum a monachis; sed communissime DD. docent incurri etiam a clerico in Sacris, ex *cap. 1. Qui Cler. vel Mon.*, ubi dicitur quod Episcopus possit dispensare cum diacono qui uxorem duxerat, ad ministrandum, etc.; et *c. 2. eod. tit.* ubi præcipitur Episcopo ne permittat subdiacono, qui matrimonio jungitur, ministrare. Sed putat *Sanch.* hanc irregularitatem potius ex delicto, quam ex bigamia. Attamen non esset irregularis qui Sacris non initiatus matrimonium cum moniali contraheret, quia leges loquuntur de eo qui matrimonio jungitur post proprium votum (1).

139. — Hæc irregularitas bigamiæ non tollitur per Baptismum, *can. Si quis viduam*, *D. 34.*; ita commun. cum *S. Thoma* (2). Potest tamen dispensare Papa ex gravi causa; *Sanch. Conc. Salm.* cum aliis; et *Tourn.* cum communi affert *Lucium III.* jam dispensasse (3). Quid autem possint Episcopi, et Regulares, vide *seq. Tr. XX. de Privil. n. 51. et 106.*

140. — *Sexta* oritur ex infamia. Sed de hac sat actum est *num. 81. et 82.* *Septima* ex defectu libertatis; hinc sunt irregulares 1. servi, nempe mancipia, donec libertate donentur. Sed si servus, sciente et non contradicente domino, ordinetur (licet prima Tonsura), eodem actu libertatem acquirit, *can. Si Servus*, et *can. Nulli*, *D. 54*; potest tamen eum donare libertate, cum conditione, ut ei inserviat in iis quæ clericali statui non repugnant, et deducitur ex *cap. Nullus, de Serv. non ord.* Sed si, inscio domino, ordinatus esset, remanet servus, modo non sit in Sacris, et modo ab Episcopo, aut a cooperantibus duplum non reddatur domino; sed si isti essent impotentes, servus, etiamsi diaconus, remanet servus, et si est sacerdos, tenetur inservire in iis

(1) *Lib. 7. n. 448 et 449.* — (2) *Suppl. q. 66. a. 4.* — (3) *lib. 7. n. 450. et seqq.*

quæ statum decent, et celebrare pro domino: modo dominus id cognoscendo per annum non dissimulet (1).

141. — II. *Uxorati*, si uxores non consentiunt, et voto castitatis non se adstringunt, *cap. ult. de Temp. Ord. in 6. et Extrav. Antiq. de Voto*; et etiamsi matrimonium esset ratum dumtaxat; quia tantum permissum est infra duos menses ingredi religionem, *ead. Extrav.*: probabile tamen est, quod si ordinatus esset in Sacris, non teneretur ad ingrediendam religionem, cum hoc sit onus nimis grave; *Sanch. Aver. Salm. Sanct. Antonin. etc.* (2).

142. — Quæritur an maritus possit initiari Sacris, aut religionem ingredi cum uxoris licentia, si illa religionis statum non amplectitur? Alii AA. negant innixi *cap. Conjugatus, de Conver. conjug.*, ubi dicitur quod maritus ordinari non potest, *nisi ab uxore continentiam profitente fuerit absolutus*; igitur dicunt sufficere si uxor castitatem voveat; dum textus dicit *continentiam* (non jam religionem) *profitente*. Sed omnino negandum, cum id luculenter sit expressum in *cap. Cum sis, eod. tit.*, ubi dicitur: *Ignorare non debet SS. Patrum constitutioni esse contrarium, ut vir, uxore sua, aut uxor, viro ejus non assumente religionis habitum, debeat ad religionem transire*. Idem respondit Nicolaus Papa in *can. Scripsimus 27. q. 2. de uxore regis Lotharii* dicens: *Non hoc aliter fieri posse, nisi eandem vitam conjux ejus ac Lotharius elegerit*. Et ad textum oppositum respondetur, quod verbum *profitente*, intelligendum est de professione solemni. Cæterum omnes conveniunt quod si uxor est juvenis, non potest in sæculo remanere, si vir religionem ingreditur; contra si illa est ætate proVecta, idem textus *Cum sis*, concedit quod possit remanere in sæculo, simplex votum castitatis emittendo.

143. — III. *Curialistæ* qui tenentur servire curiæ sive juramento, sive stipendio, prout sunt judices, advocati, etc. per illud tempus quo ea officia durant, *c. 1. 2. et 3. D. 15.* modo licentiam a Papa, aut a consuetudine non obtinuerint, ut possint ea munia exercere, prout sunt regii consiliarii in causis civilibus: *Laym. Castrop, Suar. Salm.* cum aliis (3). IV. Milites pro eo tempore quo juramento adstricti sunt. Item thesaurari, depositarii publici, et alii qui rempublicam

(1) *N. 455.* — (2) *lib. 6. n. 812.* — (3) *Lib. 7. n. 456.*

administrant. Item excubiæ regis, et cæteri omnes qui aliquo severitatis munere, aut turpi funguntur, aut ministrum egerunt in causa sanguinis (1).

144. — *Octava* est ex defectu lenitatis, nempe ex licita mutilatione, vel occisione in bello offensivo licet justo. Sed ad incurrendam hanc irregularitatem, oportet ut occisio manu propria sit facta; *Busemb. Holzm. et Lambertinus*, ex *cap. Dilectus*, et *cap. Significasti, de Homic.* Dicunt *Busemb. et Bonacin.* quod qui in bello justo hortaretur ad occidendum, istum vel illum, fieret irregularis; sed probabiliter contradicunt *Salm.*, quia textus loquitur de eo qui occidit vel mutilat, non vero de eo qui hortatur. Sed si bellum est justum, et non est offensivum, sed defensivum, occidens non fit irregularis, *cap. 2. de Imm. eccl. et Clem. un. de Homic.* In bello autem injusto sufficit, ut unus occidatur, ut omnes fiant irregulares; omnes DD. cum *S. Thoma 2. 2. q. 64. a. 8. (2)*. Hic notandum clericum (modo fuerit in Sacris, aut beneficiatus, et etiam in conflictu bombas emisserit) esse irregularem, si militat, etiamsi juret se ne unum quidem læsisse, ut apud *Lambertin.* legere est *Notif. 101. n. 19.*

145. — Defectu lenitatis fiunt irregulares iudices, et omnes qui cooperantur in iudicio justo ad mortem, vel mutilationem rei active, efficaciter, et proxime, per actionem naturæ suæ ad id ordinatam; *Clem. Si furiosus, de Homic., cap. Cler. et cap. Sententiam, de Cler. vel Mon.* Dictum est *active*, id est qui sunt ex parte occidentium, non vero ex parte occisi, ut esset confessarius hortans reum ad ferendam mortem, etc. (3). Dicitur *efficaciter*, quia qui bajulat ligna, ut cremetur cadaver, non est irregularis: nec qui assistit; et licet in dicto *cap. Sententiam* vetetur clericis hujusmodi suppliciis adesse, tamen dicitur hic Canon vel esse abrogatus, vel non obligare sub gravi; *Bonac. Salm. et Tourn.* vocant communem. Imo *Navar. et Avil.* excusant minoristam ab omni culpa (4). Dicitur *proxime*, nam non est irregularis qui gladios cudit, aut vendit, aut qui hortatur ut puniantur rei, aut alius qui non ut minister necessarius, sed remote concurrat; unde valde probabiliter dicunt *Suar. Re-*

(1) *Ibid.* — (2) *lib. 7. 459. et 460* — (3) *n. 461. et 462.* — (4) *n. 463.*

ginald. Laym. Avil. Busemb. etc. non esse irregularem confessarium, qui diceret judici talem reum esse morte dignum. Dicitur tandem *per actionem sua natura ad mortem ordinatam*; hinc non est irregularis confessarius, qui diceret carnifici: *Functus sum meo officio, te non impedio, quominus tuum facias*, nec iudices ecclesiastici qui degradatum curiæ sæculari tradunt, nec clericus accusator in causa criminali, modo protestetur se non intendere pœnam sanguinis; *Bonac. Busemb. Tambur. etc.* (1).

146. — Contra sunt irregulares 1. iudex ejusque assessores, scribe sententiam scribens (non autem qui illam transcribit), et cæteri omnes, qui sententiam exequentur (2). Secus qui sententiam aliis committunt, *cap. ult. Ne Cler. etc.* nisi jubeant ut detur sententia mortis in tali causa, vel ut expediant talem causam mortis; *Castr. Salm. cum aliis.* 2. Testes voluntarii, qui ultro se offerunt, licet protestentur; ita communiter DD.; et idem dicendum de advocatis, et procuratoribus accusatoris, nisi coacti sint ad eum tuendum, *Salm. cum iisdem* 3. Accusatores criminis capitalis vindictam petentes criminalem; et si iste erit clericus beneficiatus aut in Sacris, præter irregularitatem, peccat mortaliter ex *cap. Sent.* ubi vetitum est clericis se in causam sanguinis ingerere. Non erit irregularis, qui accusat reum solummodo, ut sibi compensentur damna, semper adhibita protestatione se nolle pœnam sanguinis, *c. Prælati, de Homic.*; et hoc tam in causa propria, quam in causa cognatorum usque ad 4. gradum, aut domesticorum, aut propriæ ecclesiæ *Suar. Castr. Conc. Salm. cum Bon. et aliis.* Et hoc valet etiamsi protestatio simulate fieret, *Suar. Bonac. Castrop. et Salm. cum multis aliis*; et etiamsi illam faciat post accusationem, sed ante Sententiam, *Bon. Sayr. Pelliz. at Salm.* (3).

147. — Dispensationes super irregularitatibus ex defectu omnes reservatæ sunt Pontifici, quoad seculares; quoad regulares vero, vide *Tract. XX. de Priv. n. 106. et 107.*

(1) *Lib. 7. n. 464. ad 468.* — (2) *n. 461.* — (3) *n. 468. in fine.*

DE FACULTATIBUS SACRAE POENITENTIARIAE.

148. — Non parum conferre judicavi hic adnotare principales facultates sacrae Poenitentiariae, ad hoc ut confessarium non fugiat, pro quibus casibus possit ad illam recurri. Benedictus XIV. 13. Aprilis 1744 per Bullam quæ incipit *Pastor bonus*, (quæ est 95. in suo Bullar. tom. I. et in edit. Mech. tom. 2. pag. 209.) confirmavit plures facultates ab aliis Pontificibus concessas, et alias ipse adjecit sacrae Poenitentiariae. Itaque in præfata Bulla habetur, posse sacram Poenitentiarium 1. absolvere a quibuscumque casibus et censuris, etiam Bullæ Coenæ, Regulares pro utroque foro; sæculares vero tam ecclesiasticos, quam laicos etiam in utroque foro a censuris publicis latis a jure; et etiam ab homine, si expirata sit jurisdictio judicis, vel si lator censuras illas reservavit Sedi apostolicæ, modo judici, et parti satisfecerint. Quod si pars injuste refutet satisfactionem oblatam, potest Poenitentiarius convenientem satisfactionem arbitrari. II. Posse absolvere hæreticos occultos, modo nullos actus extrinsecos fecerint, ex quibus potuerint alii dignoscere eos ut hæreticos; item publicos hæreticos, casu quo non est opus complices denuntiare. Posse etiam absolvere principes, administratores rerumpublicarum, et Episcopos, ac alios Prælatos a casibus publicis Bullæ Coenæ. III. Posse dispensare in occultis irregularitatibus, et inhabilitatibus, etiam ex homicidio voluntario, non tamen ut post homicidium possint promoveri ad Episcopatum. Item etiam ab inhabilitatibus et irregularitatibus propter hæresim, modo fuerint penitus occultæ. IV. Posse dispensare cum homicidis, et aliis, ut valeant profiteri in religione approbata, et fieri deinde etiam sacerdotes. V. Cum uale promotis, ut omissos Ordines possint clam suscipere, non servatis interstitiis, et temporibus, non autem sacros una die. VI. Posse dispensare cum occultis simoniace ordinatis. VII. Posse convalidare titulos beneficiatorum cum occulta inhabilitate obtentorum. VIII. Posse partem pretii simoniaci condonare ob delinquentis paupertatem. IX. Posse cum Gallis, Belgis, Polonis, et ulterioribus remittere fructus male perceptos, componere vero cum Italis, Hispanis, etc. et cum pauperibus etiam remittere X. Posse remittere partem de male ablatis, vel retentis, si do-

minus sit incertus, casus occultus et delinquens pauper, reliquum erogando in pauperes, vel pia opera in locis, si fieri potest, ubi illa ablata sunt. XI. Posse absolvere qui munera acceperint a Regularibus, modo non excedant decem scutos, vel etiam si excedant, facta prius restitutione, vel præstita obligatione satisfaciendi. XII. Cum puellis quæ virgines non sunt posse dispensare, ut fruantur legato virginibus relicto, in casibus tamen occultis, et in foro conscientiae; vel cum virginibus, ut intrent monasterium mulierum Pœnitentium. XIII. Posse relaxare juramenta, quæ non sunt in favorem alterius. XIV. Posse vota simplicia etiam castitatis dispensando commutare, aut implementum differre. XV. Dispensare, commutando in alias preces, vel alia pia opera, super recitationem divini officii. XVI. Dispensare in occultis cum Regularibus a quibusvis irregularitatibus, inhabilitatibus, et pœnis; non autem in publico defectu natalium quoad Generalatum; in publicis vero non nisi auditis Superioribus. XVII. Posse absolvere apostatas a censuris, cum reincidentia si non redeant intra præfinitum tempus, dilata dispensatione super irregularitate, si quam contraxerint, usque ad actualem reditum. Posse etiam concedere, ut ipsi transeant ad alium ordinem. XVIII. Posse concedere transitum ad religionem laxiorem, modo ibi vigeat regularis observantia; non tamen ad ordinem S. Benedicti antiquioris observantiae; neque ad consimiles congregationes cujuscumque ordinis. Idem quoad Moniales ultra montes. XIX. Posse absolvere, et dispensare super defectibus, et censuris, etiam ob clausuræ violationem, XX. Item concedere confessarium Monialibus (*vide dicta de hoc. lib. 6. num. 576.*). XXI. Vacante Sede Apostolica, habere facultatem in foro conscientiae etiam in casibus, a quibus vivente Pontifice non habebat; tamen cum reincidentia, si ad novum Pontificem petentes non se præsentent; hancque facultatem post Cardinalis Pœnitentiarii ingressum in Conclavem transire ad signaturam. Alia quæ pertinent ad matrimonii materiam, *vide l. 6. n. 1144.* Alia minus scitu necessaria observare potes in citata Bulla, *Pastor bonus.*

Demum hic nota, quod, cum litteræ S. Pœnitentiariæ committuntur magistro theologiæ, vel Decretorum doctori, possunt eas exequi confessarii Societatis Jesu designati a Generali, vel Provinciali de ejus licentia, ut concessit Gre-

gorius XIII. 3. Apr. 1582. Et idem possunt lectores jubilati ordinis Minorum, ex concessione Innocentii XI. 27. Nov. 1679. Ac ideo idem possunt omnes Regulares in privilegiis eorum communicantes; ita refert *Elbel t. 3. Conf. 20. p. 506. num. 513.*

TRACTATUS XX.

DE

PRIVILEGIIS.

CAPUT PRIMUM.

DE PRIVILEGIIS IN COMMUNI.

Differentia inter privilegium, dispensationem, et licentiam 1. Quando privilegium derogat juri communi 2. Quando privilegiatus tenetur uti privilegio 3. Utrum extra Sacramentum censuræ, etc. 4. De clausulis, Ad instar etc., Quatenus sacris Canonibus non adversetur, etc., Supplentes defectus, etc. 5. De interpretatione privilegiorum 6. 7 et 8. De communicatione 9. 10. et 11. De privilegiis Regularium revocatis, cum declarationibus S. Pii V. 12. De rescriptis gratiæ, et justitiæ, utrum expirent morte Pontificis 13. Quot modis cesset privilegium 14. Quomodo cesset per revocationem 15. De revocatione expressa 16. De tacita, et utrum sit intimanda, vel saltem publicanda revocatio 17.

1. — PRIVILEGIUM definitur: *Lex privata, aliquod speciale concedens beneficium.* Privilegium differt a dispensatione quæ eximit a lege, et ideo semper est odiosa; differt etiam a licentia quæ conceditur tantum ad paucos actus. De privilegiis in particulari inferius proprio loco dicemus; hic tantummodo adnotabimus quasdam regulas advertendas circa privilegia in communi.

2. — Et I. ut privilegium deroget juri communi, non requiritur clausula derogatoria; præsumitur enim princeps jam scire leges communes. Excipitur tamen 1. Quando privilegium non posset suum effectum sortiri sine hac expres-

sa derogatione. 2. Si in lege, cui derogatur, esset appositae clausula: *Non obstante quocumque privilegio*; hoc intelligitur, dummodo in privilegio non extet clausula, *Ex certa scientia*, vel *Ex plenitudine potestatis* (1). 3. Quando privilegium est contra aliquam consuetudinem, aut legem municipalem; his enim non derogatur, nisi de illis specialis mentio fiat (2).

3. — II. Privilegiatus non tenetur, regulariter loquendo, uti privilegio, *Reg. 61. Jur. in 6.* Sed excipiendum est 1. si non utendo, grave damnum proximo inferret: hoc tamen intellige si per se, non vero consequenter; e. c. si confessorius habeat privilegium absolvendi a peccatis reservatis, post auditam confessionem tenetur eo uti (3). 2. Si privilegium cedat in bonum commune, quemadmodum est privilegium immunitatis, quo unusquisque tenetur uti ex *cap. Si diligenti, de Foro compet.* 3. Si privilegium tollat impedimentum ad observandum præceptum; e. c. si infirmus habeat domi oratorium privatum, et facile potest audire Sacrum, tenetur privilegio uti (4). 4. Si privilegium non est personale, sed reale, addictum loco, vel dignitati, vel statui, quemadmodum sunt privilegia concessa Episcopis et Regularibus (5).

4. — III. Qui habet privilegium pro foro poenitentiali, etc. absolvendi a censuris et poenis ecclesiasticis, valde probabiliter potest eo uti etiam extra Sacramentum, etiamsi facultas concepta esset in terminis: *Sacerdote confessario* (6).

5. — IV. Loquendo de clausulis: clausula *ad instar* importat tunc valere privilegium, quando aliud (ad cuius formam secundum concessum est) fuerit validum saltem a principio, quamvis postea revocatum fuerit, vel non acceptatum,

(1) *Salmant. tract. 18. c. 1. n. 42. et 43. cum aliis.* —

(2) *Suar. de leg. l. 8. c. 14. n. 4. Castropal. tom. 1. tract. 3. D. 4. p. 10. n. 9. et Salmant. loc. cit. c. 1. n. 8. cum Pelliz. Tamb., etc.* — (3) *vide Salm. tr. 18. c. 1. n. 11. cum aliis.* — (4) *Suar. l. 8. de leg. c. 23. n. 8. et c. 35. n. 5. et 6. Pal. p. 7. n. 3. Sanch. de Matr. l. 9. D. 6. n. 14. Salm. c. 1. n. 12. cum Silvest. Avila, etc.* — (5) *vide Salm. c. 1. n. 17. et 18.* — (6) *Suar. lib. 8. de leg. cap. 6. n. 15. Castrop. D. 4. p. 2. §. 5. n. 6. et Salm. tr. 18. c. 1. n. 33. cum Silvest. Tamb., etc. contra alios qui probabiliter etiam negant.*

ut advertit *P. Mazzotta*. Alias enim, si primum privilegium fuerit nullum, nullum quoque erit secundum, dummodo in secundo non exprimatur id quod conceditur (1). Hoc tamen currit (ut ajunt præfati auctores) quando dicitur: *Ad instar*, non vero si dicatur: *Sicut concessum est*, etc. ut limitant *Bonacina*, et *Garcias* apud *Salmanticenses*. Clausula, *Quatenus sacris Canonibus non adversetur*, intelligitur de iis tantummodo Canonibus, in quibus est expressum: *Non obstante quocumque privilegio* (2). Clausula, *Supplentes singulos defectus*, intelligitur tantum de defectibus earum rerum, quæ requiruntur solum *de jure positivo*, et qui sunt tantummodo accidentales, non vero de defectibus naturalibus, aut substantialibus, utpote esset, si supplicans foret excommunicatus, aut si supplicatio foret subreptitia, vel fraudulenta; aut si defectus esset circa causam, aut personam supplicantis (3). Aliæ clausulæ videri possunt apud *Salmanticenses* (4).

6. — V. Loquendo de interpretatione privilegiorum, plura adnotanda sunt. Notetur 1. omne privilegium interpretandum esse eo modo, quo privilegiato non sit neque inutile, neque onerosum (5). 2. Privilegia solum princeps, vel alii, quibus a principe foret commissum, authentice, vel juridice possunt interpretari. Doctrinaliter vero potest ea interpretari. quicumque vir doctus, cujus resolutioni licite potest acquiesci, ut omnes affirmant; et quando in privilegio prohibetur quæcumque interpretatio, de sola authentica et juridica est intelligendum (6); aut ad summum intelligi debet de interpretatione quæ fit *ex professo*, ut dictum est de Legibus (*Tract. 11. num. 75.*). 3. a *Clemente IV.*, et ab aliis Pontificibus prohibentur Episcopi interpretari juridice privilegia Regularium. Solum id ab *Alexandro VI.* et *Paulo III.* (quando apostolica Sedes consuli nequit) concessum est jurisperitis, cæterisque judicibus

(1) *Suar. lib. 8. de leg. c. 15. n. 2. Castrop. D. 3. p. 2. §. 8. n. 1. Salm. c. 1. n. 39. cum Bonac etc. et P. Mazzotta tom. 1. de Privil. pag. 221. v. Seuto.* — (2) *Salm. tr. 18. c. 1. n. 50. cum Nav. Suar. Garc., etc.* — (3) *Salm. cap. 1. num. 51. cum Barbosa, et Tamb.* — (4) *cap. 1. ex n. 40.* — (5) *Salm. cap. 1. num. 70. et 71.* — (6) *vide Salm. br. 18. c. 1. n. 72. et 73.*

in favorem Regularium. Idem concessum est Generalibus, visitoribus, et etiam Provincialibus, et Prælati immediatis, quoties ipsi peritos consulunt. Idem locum habet in interpretatione regularium constitutionum et consuetudinum. Eodem modo possunt iidem Prælati auferre vel limitare subditis usum privilegiorum (1).

7. — Notandum 4. quod generaliter loquendo de privilegiis, omne privilegium large est interpretandum, ut habemus ex cap. *Olim. 6. de Verb. sign.* ubi dicitur; *Cum beneficia principum interpretanda largissime etc.*; et ex *l. ut. ff. de Constit. princ.* Contra vero privilegia odiosa stricte sunt interpretanda, cujusmodi sunt illa quæ sunt derogatoria juris communis, aut statutorum, et consuetudinum particularium, dummodo hæc statuta non sint contra jus commune: aut dummodo privilegium non sit insertum *in corpore juris*; ideoque ajunt *Sanch. et Mazzotta* (2), omnia privilegia realia late esse interpretanda; ob suam enim perpetuitatem habentur tanquam inserta in jure commune. Insuper excipitur, si alias privilegium redderetur inutile, aut si in eo extaret clausula *Ex certa scientia*, vel *Ex motu proprio*; vel si privilegium esset absolvendi, dispensandi, aut communicandi illud ad alios (3). Privilegia vero in præjudicium aliorum, cujusmodi essent ab obtinenda plura beneficia, aut ad conferenda beneficia vacantia, aut contra observantiam regularem, stricte sunt interpretanda, etiamsi concessa fuerint *ex motu proprio* (4).

8. — Hoc vero intelligendum est de privilegiis concessis personis particularibus: sed ea quæ sunt concessa alicui ordini, conventui, communitati, aut ad aliam piam causam, omnia sunt interpretanda non modo late, sed etiam latissime, etiamsi adversentur juri communi, vel alicujus tertii, quemadmodum communissime affirmant DD. (5); privilegia enim communitatibus concessa præsumuntur omnia esse remuneratoria servitiorum præstitorum, et ideo omnia

(1) Vide *Salm. tr. 18. c. 1. n. 74. 75. et 76.* — (2) *Sanch. de Matr. l. 8. D. 1. n. 4. et Mazzotta loc. cit. pag. 223. c. 2. v. Resp.* — (3) *Salm. tr. 18. c. 1. n. 78. ad 80.* — (4) *ibid. n. 83. et 84.* — (5) *Suar. de leg. l. 8. c. 27. n. 7. Castrop. D. 4. p. 10. n. 6. Mazzotta loc. cit. et Salm. c. 1. n. 27. et 28. et iterum n. 85. et 86. cum Azor. Laym. Sylv. Bonac. Henriq. Coninch. Lezana, Barb. et alii.*

habentur tanquam favorabilia, *ex l. Sicut persona, ff. de Relig. (1).*

9. — VI. Loquendo de communicatione privilegiorum adnotetur 1. quod religiones mendicantes communicant in totum inter se de privilegiis præteritis et futuris; tum circa personas, tum circa loca, festivitates, et indulgentias, prout habetur ex Bulla Sixti IV. Clementis VIII. et Leonis X. (2). Et hoc currit, quamvis religio, cui concessum est privilegium, vel non acceptaverit, vel eo usa non fuerit. Insuper quando ampliatur privilegium alicui religioni concessum, intelligitur ampliatur etiam quoad alias (3). Insuper hæc religiones mendicantes communicant privilegiis cæterarum religionum, vel congregationum, vel collegiorum monasticorum, vel non monasticorum (4). Et hoc valet etiamsi in privilegio concesso alteri religioni, vel congregationi, adsit clausula quod non communicetur; nam in aliis Bullis de communicatione dicitur, quod tollitur quodcumque impedimentum communicationis (5). Hujusmodi privilegiis perfruuntur tam conversi, ipsi enim vere Religiosi sunt (6), quam novitii, quemadmodum declaravit Clem. VIII et est communis sententia (quicquid dicant quidam pauci) cum *Suar. Sanch. Castr. etc. (7)*; fruuntur quoque Religiosi ad Episcopatus promoti, dummodo non agatur de rebus, quibus, Episcopi si utantur, aliquod religionis præjudicium proveniret, ut esset habitatio in monasterio; datio suffragii, etc. (8). Tertiarii autem, et Tertiariæ (vel beatæ) subditæ mendicantibus, et quæ habitum religionis deferunt, et votum habent castitatis (quibusdam tantum rebus exceptis) eorum quoque privilegiis gaudent, sed quatenus sunt capaces. Confratres scapularis, et cinguli (vocati *Cordonis*), etc. fruuntur tantum, et participant in omnibus indulgentiis et remissionibus peccatorum, sed non in alio (9).

(1) *Vide Salm. c. 1. n. 25. ad 27. — (2) ibid. n. 88. et 89. — (3) ibid. n. 98. et 99. — (4) ita communissime Salm. tr. 18. c. 1. n. 90. cum Rodr. Pelliz. Tambur., etc. — (5) Salm. tr. 18. c. 1. n. 107. cum Rodr. Basseo, Merranda, Bon. Diana, Donato, etc. — (6) vide Salm. tr. 15. de Statu Relig. c. 1. n. 33. — (7) Suar. in 2. 2. S. Thom. tom. 4. de Relig. tr. 10. lib. 9. c. 1. n. 18. et Salm. ib. c. 3. n. 85. cum Sanch. Castr. Lezana, Pelliz. et aliis. — (8) vide Salm. dict. tr. 15. c. 5. n. 43. cum Suar. Lez. et Castrop. — (9) Salm. tr. 18. c. 1. n. 94. cum aliis.*

10. — Notandum 2. Moniales tam ordinum mendicantium, quam non mendicantium, gaudere privilegiis monachorum sui ordinis, et consequenter cujuscumque alterius ordinis in omnibus, quorum sunt capaces (intellige de favorabilibus). Hoc valet etiamsi privilegium tantum de hominibus loqueretur, ut deducitur ex Bulla Leonis X. Atque ita e contrario fratres gaudent privilegiis Monialium omnium ordinum, ex eo quia ipsi communicant (ut superius dictum est) privilegiis concessis cuicumque religioni, congregationi, aut monasterio (1). Sed redeundo ad Moniales, hujusmodi privilegiis gaudent etiam illæ, quæ Pontifici aut Episcopo subjiciuntur; atque ita, quando Religiosis conceditur privilegium ut absolvantur, vel dispensentur a suo Prælato; Moniales subjectæ Episcopo possunt quidem ab eodem absolvi, et dispensari. Et hoc currit etiamsi in privilegio nominarentur tantum Moniales quæ Regularibus subditæ sunt (2).

11. — Notandum 3. privilegia non communicari quando sunt odioso, vel contraria propriis statutis, adeo ut præjudicent bono, sive communi observantiæ religionis (3). Notetur 4. privilegia alicui concessa non tanquam personæ particulari, sed ratione sui officii, seu dignitatis, vel tanquam membro illius communitatis, intelliguntur concessa omnibus aliis ejusdem officii aut ejusdem communitatis. Et privilegia concessa subditis seu Prælati inferioribus, etiam Prælati superioribus concessa intelliguntur (4). Similiter privilegia concessa alicui conventui, aut ecclesiæ, aut particularibus alicujus conventus, sed tanquam membra illius, intelliguntur quoque concessa cæteris Religiosis tam illius ordinis, quam aliorum qui communicationem habent, quando scilicet eadem, vel similis ratio militat (5). Sed hoc non est intelligendum de privilegiis quæ conceduntur alicui congregationi ad tempus determinatum, vel per Brevia particularia sunt concessa alicui monasterio ob specialem ali-

(1) Vide Salm. tr. 18. de Privil. cap. 1. n. 91. — (2) Suar. de leg. l. 8. c. 10. n. 7. Bonac. disp. 1. q. 3. punct. 7. §. 2. n. 4. et Salm. tr. 18. cap. 1. n. 92. cum Castr. Lex. Pelliz. Bordonio, Boss. et aliis contra paucos. — (3) Castrop. dist. 4. §. 9. n. 2. et Salm. c. 1. n. 100, cum Pelliz. Lex. Portel. Tamb. Barb. — (4) Salm. c. 1. n. 110. et 111. — (5) Salmant. ib. cum. Pelliz. Garzia, Quintan. Tamb. etc.

quam causam, vel quando agitur de rebus quæ difficile solent concedi (1).

12. — VII. Certum est, ut habetur ex prop. 36. damnata ab Alexand. VII. Religiosos non posse amplius uti privilegiis jam revocatis per Concilium Tridentinum. Verum, hoc non obstante, attendendæ sunt quædam Declarationes Concilii factæ per S. Pium V. in sua Bulla: *Etsi mendicantium*. Hæ sunt 1. quod sæculares possunt audire Sacrum et conciones in ecclesiis Regularium. 2. Quod Episcopus nequeat impertiri licentiam ingrediendi monasteria Monialium exemptarum. 3. Quod quarta funerum non intelligitur nisi de eo quod affertur (2). 4. Quod confessarii Monialium exemptarum, et concionatores regulares in propriis ecclesiis non examinentur ab Ordinario; verum quod attinet ad confessarios, hoc privilegium abrogatum est per varias apostolicas Constitutiones, et præsertim per Bullam *Apostolici ministerii*, emanatam ab Innoc. XIII. anno 1723. et confirmatam per Bened. XIII. die 23. sept. an 1724. Ibi in §. 18. declaratur quod confessarii Monialium exemptarum debeant examinari, et approbari ab Episcopo diœcesis, *remota quacumque contraria consuetudine etiam immemorabili*.

13. — VIII. Distinguendum est *rescriptum gratiæ*; ut esset absolvendi, dispensandi, etc. a *rescripto justitiæ*, ut exercendi jurisdictionem, appellandi, etc. In rescripto gratiæ dicitur, *gratia facta*, quando delegatus habetur tanquam merus necessarius executor: *Gratia facienda*, quando conceditur facultas dispensandi, et relinquitur arbitrio delegati. Rescriptum justitiæ expirat morte principis, dummodo res adhuc sit integra; et idem de rescripto gratiæ faciendæ. Oppositum vero dicendum de rescripto gratiæ factæ, ut absolvendi, recipiendi ordines *extra tempora*, de oratorio privato, etc. (3). Privilegium concessum cum clausula, *Donec voluero*, probabiliter non expirat post mortem concedentis (4): vide quod dictum est Tract. XVI. n. 82. Quod

(1) Salm. c. 1. n. 118. cum Peyrin. Tamb. Merula, etc.

(2) vide Salm. tr. 18. c. 1. n. 137. — (3) Castr. d. 3. p. 16. §. 4. n. 11. Sanch. de Matr. l. 8. disp. 38. n. 43. Salm. tr. 18. c. 1. a. n. 141. ad 146. cum Suar. — (4) Salm. tr. 18. c. 1. n. 149.

si in concessione exprimitur officium delegati, mortuo delegato, transit etiam ad successorem (1).

14. — IX. Privilegium multis modis cessare potest, et 1. per decursum termini constituti. 2. Per cessationem causæ finalis: intellige quando privilegium est concessum sub conditione dictæ causæ; sed quando concessum esset absolute, adest opinio valde probabilis, quod etiamsi cessaret causa finalis, non cesset tamen privilegium; neque cessat, quamvis semel privilegio usi fuerimus (2), juxta id quod diximus de Dispensatione *Tr. II. punct. 2. cap. 6. n. 66. in fin.* 3. Ob renuntiationem privilegiati: in quo notandum est quod particulares nequeunt renuntiare privilegiis communitatis; et ut valida sit renuntiatio, fieri debet in manu illius qui privilegium concessit, et ab eodem acceptari (3). 4. Per usum contrarium, vel per non usum; in dubio tamen præsumptio semper est pro usu. Sed in hoc advertendum est quod privilegia gratiosa, quæ non sunt aliis gravamini, ut absolvendi, dispensandi, vel jejunandi, et his similia, hæc nunquam amittuntur per non usum, et etiam per usum contrarium, quamvis temporis longissimi (4). Privilegia contra quæ tertio sunt onerosa, ut non solvendi Decimas, et similia, hæc præscribuntur per usum contrarium, et etiam per non usum privativum (non vero dumtaxat negativum) quod accidit, quando privilegiatus conscius jam sui privilegii, occasionibus oblatis, sponte uti recusavit. Hoc autem currit, dummodo in privilegio non sit clausula *utendi ad sui arbitrium*. (5). Insuper hoc intelligitur pro foro externo, nam in conscientia non amittit privilegium qui animum non habet renuntiandi (6). Potest cessare etiam privilegium per abusum sive in totum, sive in partem (7).

15. — Cessat 5. privilegium ob revocationem principis. In hoc autem distinguere oportet privilegia gratuita a remunerativis, et ab onerosis; si privilegium est mere gratuitum, revocari potest valide etiam sine justa causa, quam-

(1) *Ibid. n. 150.* — (2) *ibid. c. 2. n. 3. et. 4.* — (3) *ibid. n. 5. ad 8.* — (4) *Suar. de leg. l. 8. c. 34. n. 17. Bonac. D. 1. q. 3. p. 8. §. 5. n. 4. Castr. tr. 3. D. 4. p. 18. n. 3. et p. 19. n. 1. et Salm. c. 2. n. 13. cum Laym. Pont. Lez. Garcia, etc.* — (5) *Castr. p. 18. n. 4. Bonac. loc. cit. n. 3. et Salm. n. 14. cum Laym. Garc. Lez., etc.* — (6) *vide Salm. tr. 18. c. 2. n. 18.* — (7) *ibid. n. 17.*

vis hoc non excusatur saltem a culpa veniali, si scandalum absit (1). Si vero cum privilegio translatum fuisset dominium alicujus rei in privilegiatum, illud revocari nequit nec licite, nec valide, nisi ob causam urgentissimam boni communis vel gravis delicti, vel ob illas causas, ob quas revocari potest quælibet donatio (2). Sed si privilegium est remuneratorium, vel ob justitiam, vel ob gratitudinem, semper requiritur justa causa ut valide revocetur. Et si insuper est onerosum, ut exempli causa concessum ob pretium acceptum, vel ob aliquod onus privilegiato impositum, tunc ut revocetur (ultra justam causam) requiritur compensatio. Et hoc dicendum de privilegiis remuneratoriis ob justitiam, ut dicunt communiter DD. (3).

16. — Revocatio vero privilegiorum alia est *expressa*, alia vero *tacita*: quoad *expressam* regulariter loquendo sufficit clausula generalis, *non obstantibus privilegiis*, etc. ut revocentur omnia privilegia in contrarium. Excipiuntur tamen 1. privilegia concessa per modum contractus, sive onerosa sint, sive remunerativa ob justitiam (ut supra dictum est), in quibus mentio specialis fiat meritorum in particulari. 2. Privilegia quæ clausulam habent: quod non intelligantur derogata, nisi mentio particularis fiat. 3. Privilegia Regularium, quæ etiam specialem mentionem requirunt, qui sunt remunerativa, et videntur clausulam habere derogatoriam futuræ revocationis, nisi eorum mentio specialis fiat, ut affirmant *Rodr. Portel.* et *Miranda* apud *P. Mazzotta*. 4. Privilegia inserta in *corpore juris*, quia tunc sunt veræ leges, et ut revocentur, requiritur clausula specialis, *non obstantibus legibus in contrarium*, etc. (4). Idem asserunt *Bon. Sanch. Castr.* et *Salm.* cum *Molin. Pelliz.*, aliisque quamplurimis, (contra *Pontium*) de privilegiis concessis ab aliquo Concilio generali, quæ non censeantur revo-

(1) *Pontius l. 8 de dispens. c. 19. n. 15. Castr. p. 21. §. 3. n. 3. et Salm tr. 18. c. 2. n. 37. cum Suar. Sanch. Bon., etc.* — (2) *Castr. p. 21. §. 2. n. 2. Bonac. d. 1. q. 3. p. 8. §. 3. n. 5. Suar. de leg. l. 8. c. 37. n. 7. et Salm. c. 2. n. 29. cum Pont. Garc. Lex., etc.* — (3) *Suar. loco cit. n. 6. et 7. Pont. n. 13. et Salm. tr. 18. c. 2. n. 30. et 85. cum aliis.* — (4) *Suar l. 8 c. 38. n. 3. et c. 14. n. 8. Bonac. D. 1. q. 3. p. 8. §. 3. n. 11. Castr tr. 3. D. 4 p. 21. §. 3. a. n. 2. Pont. l. 8. c. 19. n. 16. Mazzott t. 1. de Pri- q. 2. c. 1. p. 231. et Salm. c. 2. n. 39. et 40.*

cata, nisi per clausulam expressam, non obstante quacumque Constitutione, etiam a Concilio generali edita, ut colligitur ex cap. *Ex parte*, et cap. ult. de Capell. Mon. (1). Opponit Pontius Ecclesiæ praxim, et quamdam Declarationem S. Pii V. Sed *Castropalaus* cum *Garcia* respondet gratis id asseri: tantum inquit, a *Garcia* referri quemdam motum proprium S. Pii, in quo dicitur, quod concessionem propria Pontificis manu signatæ non egent aliqua Tridentini revocatione, neque generali, neque speciali. Omnes vero præfatae limitationes intelliguntur locum habere si non constet de contraria mente derogantis, quemadmodum omnes præfati DD. communiter affirmant; unde si in lege revocatoria adsit clausula *ex certa scientia*, aut *ex motu proprio*, aut *de potestatis plenitudine*, tunc revocatur omne privilegium quantumcumque qualificatum, exceptis onerosis; aut quando revocatio præjudicaret juri a tertio acquisito (2).

17. — Quod attinet ad revocationem *tacitam*, privilegia ante concessa intelliguntur revocata per quamcumque legem universalem in contrarium: etiamsi in ea non adsit clausula revocatoria, quando ipsa lex, vel novum privilegium aliis concessum non posset effectum intentum sortiri, nisi revocatis privilegiis antea concessis; non præsumitur enim legislator velle concedere legem inutilem, aut concedere privilegium elusorium, sive generale, sive particulare illud sit. Hoc tamen intelligendum est, quando privilegia prius concessa nota sunt principi, quemadmodum præsumitur de omnibus privilegiis insertis in *corpore juris*. Quod contra non præsumitur de aliis quæ existunt *extra jus*; unde horum specialis mentio est facienda (3). Affirmant aliqui, ut *Sotus*, *Henriquez*. et *Quintanad.* quibus adhærent *Salm.* in quodam loco (4), quod privilegium remanet in suo vigore, quousque revocatio non intimetur civitati, vel religioni. Verum ipsimet *Salm.* postea in alio loco (5) se

(1) *Bonac disp. 1. q. 3. p. 8. §. 3. n. 13 v. Tertio Castr. §. 4. n. 6. Sanch. de Matr. l. 3. D. 26. post. n. 6. v. Sed hæc. et Salm. tr. 18. c. 2. n. 41. cum Peliz. Bass. etc. contra Pontium l. 8. de dispens. c. 19. n. 19. — (2) vide *Salm. c. 1. n. 40. et 42. — (3) Suar. de leg. lib. 8. c. 39. n. 2. Pont. de dispens. l. 8. c. 19. n. 19. Castrop. D. 4. p. 21. §. 4. n. 10. Bon. d. 3. p. 8. §. 3. n. 14. Salm. tr. 18. c. 2. n. 43. et 44. cum aliis communiter. — (4) *Salm. tr. 10. de Cens. c. 2. n. 81. — (5) tr. 18. de privil. c. 2. n. 45.***

retractant, et merito, asserentes cum *Laym. Suar. Portel. et Lezan.* quod sufficit ad invalidandum privilegium (ut diximus loquendo de Legibus, *Tr. 2. a. n. 5. ad 8.*), ut publicetur revocatio, et ut transeant duo menses a publicatione, ita ut pervenire possit notitia ad privilegiatos, quamvis de facto non perveniat.

Actum est usque adhuc de privilegiis in communi, in sequentibus capitibus agetur de privilegiis in particulari Ecclesiasticorum, Episcoporum, et Religiosorum.

CAPUT II.

DE PRIVILEGIIS ECCLESIASTICORUM.

Quibus in rebus Ecclesiastici sint exempti a potestate laicali 18. De privilegiis Canonis et fori quoad personas 19. Quoad bona 20. Quis gaudeat hujusmodi privilegiis 21. De beneficiatis 22. De tonsuratis 23. De illis qui deposuerunt habitum 24. De immunitate piorum locorum 25. ad 28.

18. — ECCLESIASTICI jure divino exempti sunt a potestate sæculari quoad materias spirituales, vel mere ecclesiasticas, ut sunt Ordinationes, electiones Prælatorum, etc. ut constat ex *can. 3. Concilii romani*. Quoad personas vero, et loca Ecclesiasticorum, quæstio est utrum sint vel ne exempti jure divino? Multi negant, ut *Lessius, Cajetanus, Becanus, et Salm.* (1). Multi alii affirmant, ut *Suarez, Azorius, Laym.*, etc., et probant ex pluribus textibus, et præsertim ex *cap. Quamquam de Gentibus in 6.*, et ex *Trident. sess. 25. cap. 20. de Ref.*; *Ecclesiæ, et personarum ecclesiasticarum immunitatem, Dei ordinatione, et canonicis sanctionibus esse constitutam*. Certum tamen est Ecclesiasticos tum jure canonico, tum civili non esse subjectos foro laicali (2). Cæterum tenentur in conscientia illis legibus civilibus, quæ non repugnant eorum statui, non vi *coercitiva*, ut dicitur, sed *directiva*, ut uniformentur communitati (3).

19. — Ecclesiastici ergo gaudent I. exemptione circa suas personas. Præter privilegium Canonis, cujus vigore incurrunt excommunicationem qui injuste illos percutiunt

(1) *Tr. 8. de Ord. c. 7. n. 6.* — (2) *vide Jura ap. Less. de Just. l. 2. c. 33. dub. 3.* — (3) *Est commune cum Salm. tr. 8. c. 7. n. 16.*

(de quo actum est Tr. XIX. n. 48. et sequentib.), gaudent clerici immunitate, ne puniantur a curia laicali, ut patet ex legibus a *Becano* relatis (1). Et quamvis jus civile eos eximat tantum in causis civilibus, et in criminalibus eas recognoscendi sibi jus reservaverit, nullatenus clericos condemnando nisi post degradationem; nihilominus jus canonicum totaliter eos exemit (2). Verum his non obstantibus, in aliquibus casibus potest potestas laicalis ad clericorum carcerationem procedere, ut si e. c. aliquem noctis tempore inveniret deferentem arma prohibita, vel sine veste clericali, vel inveniret *in flagranti* patrantem aliquod delictum, tunc enim potest ad ejus carcerationem procedere, ut postea remittat curiæ ecclesiasticæ; quod si interdiu illum invenerit, potest armis prohibitis spoliare. Potest etiam in quibusdam casibus illum castigare (sed non pœna mortis), si ille rebellionem adversus principem moliretur, aut populum ad seditionem excitaret, et a proprio Episcopo de hoc non esset punitus. Insuper probabiliter potest supplicio afficere clericos notorie sodomitas: hi enim a Leone X. et S. Pio V. omni clericali privilegio spoliati sunt (3). Cæterum pro quocumque alio crimine clerici nequeunt puniri a curia sæculari, c. *fin. de Vita et hon. Cler.* et cap. *In audientia* 25. *De sent. excom.*

20. — II. Gaudent Ecclesiastici exemptione a foro laicali quoad propria bona tam ecclesiastica, quam quocumque alio modo acquisita; unde respectu illorum non tenenturolvere ullum vectigal, ut habetur ex cap. *Quia*, et ex cap. *Cler. de Immunit. eccl. in 6.* et ex l. *Sancimus* 22. c. *de Sacros. Eccl.* (4). Clerici vero negotiatores circa bona mere ecclesiastica negotiationi jam destinata, spoliuntur omni exemptione c. *Quamquam* 4. *de Censib. in 6.* Quoad vero reliqua bona propria, privantur post tertiam monitionem (5). Insuper notandum hic est, quod in casu urgentis necessitatis, potest princeps extrahere e domibus, et vendere frumentum Ecclesiasticorum (6).

21. — Ii qui gaudent præfatis exemptionibus tam quoad

(1) *De Sacram. c. 26. q. 9.* — (2) vide *Salm. tr. 8. c. 7. ex n. 24.* — (3) *ibid. a. n. 27. ad 29. et a. n. 18. ad 20.* — (4) *ibid. n. 35. et 55.* — (5) *Salm. n. 54. cum Less Mol. etc.* — (6) *Salm. tr. 8. c. 7. n. 17. cum Diana, Molf.*

personas, quam quoad bona, sunt primo omnes Regulares cum suis novitiis et Tertiariis, et etiam beatæ Franciscanæ tertii ordinis, Carmelitanæ, etc., quæ deferunt habitum una cum voto castitatis: quemadmodum declaravit S. C. Insuper Equites S. Joannis, S. Jacobi, Alcantaræ, et Calatravæ, ut probant *Bonacina, Filliuccius, et Diana* (1). Insuper omnes clerici in *Sacris* constituti. De aliis vero in *minoribus*, vel simpliciter tonsuratis, ita loquitur Trid. sess. 23. cap. 6. de ref. *Fori privilegio non gaudeat, nisi beneficium ecclesiasticum habeat, aut clericalem habitum et tonsuram deferens, alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inserviat; vel in Seminario clericorum, aut in aliqua schola, vel Universitate de licentia Episcopi, quasi in via ad majores Ordines suscipiendos versetur.* Atque hoc privilegio gaudent etiam clerici conjugati qui deferunt habitum et tonsuram, et Ecclesiæ inserviunt; verum in cap. ult. de Temp. Ord. in 6. prohibetur conjugatis tonsura, nisi velint religionem ingredi, vel in *Sacris* ordinari prævia uxoris licentia (2).

22. — Igitur privilegio fori gaudent 1. beneficiati, etiamsi nulli Ecclesiæ inserviant, neque deferant habitum et tonsuram, ut probabiliter infertur ex Concilio, ut volunt *Salm. cum Filliuc. Dian. et Rodriq. adversus Suarez.* Et etiamsi non percipiant fructus beneficii, neque possideant; sufficit enim quod solum titulum habeant, ut ajunt *Garc. Fill. et Diana contra Salm.* Sufficit etiam capellania, vel præstimonium, quæ censeantur tamquam vera beneficia: sed non sufficit pensio (3).

23. — Gaudent 2. clerici in *minoribus*, et tonsurati, dummodo habitum simul et tonsuram deferant, juxta id quod affirmat Concilium: *Clericalem habitum, et tonsuram deferens*, et ut probabilius existimant multi DD. cum *Castr. et Barb. contra Salm.*, qui interpretantur particulam et pro particula vel, ita ut sufficere dicant alterutrum (4), dummodo Ecclesiæ similiter inserviant: sed quoad Ecclesiæ servitium (dummodo spirituale sit, quia temporale non sufficit) satis est, ut alicui Ecclesiarum serviant, etiamsi hæc desti-

(1) Vide *Salm. c. 7. a n. 56 ad 58.* — (2) Vide nostrum opus morale lib. 6. n. 827. v. Eodem. — (3) vide *Salm. tr. 8. c. 7. n. 62. et 63. cum aliis.* — (4) vide nostrum opus lib. 6. n. 827.

nata non sit ab Episcopo, ut declaravit S. C. apud Card. Lambertini (1).

24. — Ut vero clerici in *minoribus* constituti foro priventur (nam aliud de Canonis privilegio dicendum) non requiritur trina monitio, quia hæc requiritur tantum pro beneficiatis, et pro ordinatis in *Sacris*, ut deducitur ex *cap. contingit, de Sent. exc.*, vel pro minoristis qui negotiis sæcularibus se addicunt, ut habetur ex *cap. Ex litteris, de vit. et hon. Cleric.* (2), sed sufficit quod habitum et tonsuram dimiserint, quemadmodum pluries declaravit S. C. et quemadmodum communiter affirmant DD. (3). Dummodo per longum tempus dimiserint, ut notant *Salm. cum Bon. Suarez, Barbos.* et aliis. Quamvis vero præfati clerici nequeant allegare forum, potest nihilominus Episcopus eos a foro sæculari resumere juxta declarationem S. C. ab hodierno Summo Pontifice approbatam (4). Illi vero clerici qui habitum resumunt, jure gaudent privilegio, dummodo id in fraudem non faciant: quæ fraus tunc supponitur, cum aliquis in aliqua causa civili jam citatus fuisset ad forum laicale; aut pro causa criminali jam fuisset in carcerem conjectus; aut vero e carcere sub cautione egressus; ut ajunt *Salm. cum Bonac.* (adversus *Guttierrez et Ceballos*), et Cardinalis Lambertini cum pluribus Decretalibus S. C. (5). Magna vero quæstio est, utrum potestas laicalis possit cognoscere causas innocentium adversus Ecclesiasticos. Quidam theologi absolute affirmant; sed quidam alii magis communiter tantummodo admittunt, quando aut nullo modo, aut difficulter potest haberi recursus ad Superiores ecclesiasticos majores (6).

25. — Immunitas autem ecclesiastica locorum quoad asylum delinquentium, competit jure ecclesiastico et civili omnibus ecclesiis quamvis interdicto subjectis, sive pollutis, et etiam dirutis (nisi omnino præsulis auctoritate fuerint profanatae), earumque capellis, sacristiis, cœmeteriis, etiam ab ecclesia separatis, muris, campanilibus, tectis, atriis, atriorum gradibus, cum quadraginta passibus ultra

(1) *De Synodo l. 7. c. 69. n. 4.* — (2) *vide opus nostrum l. 6. n. 827.* — (3) *apud Card. Lambertini de Synodo l. 5. c. 11. ex n. 1. et apud Salm. tr. 8. c. 7. n. 65.* — (4) *vide Lamb. loco cit.* — (5) *Salm. loco cit. n. 67. et Card. Lamb. de Syn. c. 67. n. 1.* — (6) *vide Salm. tr. 8. 7. n. 76.*

pro ecclesiis cathedralibus, et triginta pro aliis ecclesiis (sed hoc intelligendum de illis quæ sunt positæ extra mœnia urbis, vel loci) dummodo non intercedat via publica, aut aliqua sæcularium domus: aliud vero est si domus sit alicujus clerici (1). Gaudent eadem immunitate hospitalia in quibus extat aliqua capella publica, oratoria ab Episcopis erecta, palatium episcopale, et domus Regularium cum suis dormitoriis, claustris, hortis, et porticibus ante ecclesias, vel monasteria (2).

26. — Omnes vero delinquentes, dummodo sint christiani, licet hæretici, aut interdicti, aut in carcere inclusi, qui ruptis carceribus ad prædicta sacra loca confugerint hac gaudent immunitate. Et in hoc reprobatur quælibet consuetudo in contrarium: *c. Noverint, de Sent. excom. et Authent. de sacros. Eccles.* (3). Excipiuntur tamen in Bulla Greg. XIV. latrones publici, depopulatores agrorum qui committunt homicidium per proditorium, vel per assassinium (sed regnans Summus Pontifex excepit omnia homicidia pro tota ecclesia), vel in ipsa ecclesia, vel cœmeterio; insuper hæretici, et rebelles contra eandem personam principis (4). Et in casibus clare exceptis potest judex sæcularis ex se extrahere ab ecclesia delinquentes juxta communem praxim. In dubio autem judicium exceptionis spectat ad Episcopum; ita *Salm.*, et alii (5). Præter delinquentes exceptos, omnes alii gaudent immunitate, quemadmodum gaudent debitores ad ecclesiam confugientes (6).

27. — Quæstio est, utrum clerici et Religiosi gaudeant eadem immunitate respectu suorum præsulum: affirmant multi, ut *Barb. Bordon. Guttier.* quibus suffragatur quædam declar. S. C. atquæ hæc sententia est probabilissima, ut ajunt *Salm.* Nihilominus ipsi cum sententia communissima *Suar. Cast. Laym. Bon. Sylvestri*, aliorumque negant tam vigore Bullæ Gregorii XIV., quæ respectu præfatæ immunitatis loquitur tantummodo de laicis: *Ut laicis ad ecclesiam confugientibus.* etc. quam vigore communis, et jam receptæ consuetudinis; alias enim Religiosi semper

(1) Vide *Salm. tr. 18. c. 3. ex n. 86.* — (2) *ibid. a. n. 84. ad 88.* — — (3) *ibid. u. 89.* — (4) *ibid. n. 96. cum Suar. Castr. Pelliz. Guttier etc.* — (5) vide *Salm. ex n. 96.* — (6) *Ibid. n. 95.*

in monasterio commorantes difficulter possent puniri. Sicuti vero possunt Superiores ecclesiastici (Episcopi et eorumdem Vicarii) extrahere proprios subditos ab ecclesia, ita quoque, si opus sit, possunt eandem extrahendi licentiam curiæ sæculari concedere (1). Episcopus vero nequit extrahere suos clericos ab ecclesiis Regularium, non ratione immunitatis, sed quia illa sunt loca a sua jurisdictione exempta (2).

28. — Extrahentes vero aut illi qui tentaverunt extractionem, incurrunt excommunicationem *ipso facto*, a qua nequeunt absolvi nisi a Pontifice, aut ab Episcopo; Decretum enim Clementis VIII. aufert facultatem tantum simplicibus confessariis, quamvis regularibus (3). Advertendum hic est quod Religiosi qui expellerent a suis ecclesiis aut monasteriis aliquem delinquentem ad evitandum aliquod incommodum seu periculum, hi non violant immunitatem, et rite id facere possunt (4).

(1) *Salm. tr. 18. c. 3. n. 120.* — (2) *ibid. n. 123.* — (3) *ibid. n. 117.* — (4) *ibid. n. 118.*

CAPUT III.

DE PRIVILEGIIS EPISCOPORUM.

- I. De facultate cap. Liceat. Utrum valeat Episcopus dispensare in irregularitate ex delicto, et ex defectu dubia 29. Quibus in locis non est receptum Tridentinum, etc. 30. Qui veniat nomine Episcopi 31. De peregrinis. Et utrum Episcopus absolvere possit a casibus papalibus extra confessionem 32. Quomodo delictum intelligatur occultum 33. Utrum Episcopus valeat hanc facultatem delegare 34. Utrum a casibus ab aliis Episcopis reservatis, etc. 35. Si a casibus post Concilium, etc. 36. Utrum Episcopus possit absolvere confessarium absolventem complicem in peccato turpi 37. Utrum Episcopi a casibus Bullæ Cœnæ, etc. 38. Utrum valeant dispensare in irregularitate, quæ per hæresim incurritur 39. Utrum valeant absolvere impeditos. 40. Et utrum per alios 41. Qui dicantur impediti 42. De perpetuo impeditis 43. Utrum hi teneantur per epistolam, etc. 44. Utrum teneantur saltem recursum habere ad Episcopum? Quid si recurrere nequeant, etc. Quid si sint in mortis articulo? 45.
- II. De sex casibus episcopalibus, et præsertim de absolutione censuræ propter percussionem clerici 46. 47. et 48. III. De dispensatione cum illegitimis 49. Cum bigamis 50. IV. Circa irregularitates ob delictum occultum; et quid si homicidium sit omnino occultum 51. De homicidio casuali 52. V. Circa inhabilitates 53. VI. De facultatibus Episcoporum circa matrimonia 54. De dispensatione circa publicationes, votum castitatis, et impedimentum ad petendum, remissive. Circa impedimenta dirimentia dubia 55. Circa dirimentia certa, si matrimonium sit contractum 56. Si non sit contractum 57. Utrum Episcopus possit hanc facultatem delegare 58. VII. De dispensatione interstitiorum 59. VIII. De dispensatione capellani, ut celebrare valeat in alia ecclesia 60. IX. De celebratione post meridiem 61. X. De oratoriis 62. Quibus in locis possit celebrare Episcopus 63. Utrum valeat dispensare ad celebrandum domi 64. XI. De facultate Episcoporum, et Prælatorum circa electionem proprii confessarii 65. XII. Circa clausuram Monialium 66. De approbatione confessoriorum Monialium 67. XIII. Utrum valeant commutare ultimas voluntates 68. XIV. De compositione in restitutionibus incertis 69. XV. De reductione Missarum 70. Quoad juramenta, et vota (remissive ad Tom. I. Tract. V. n. 19. et 42.) De unione beneficiorum, novarum parochiarum erectione, etc. 71.

29. EPISCOPI vigore Trident. sess. 24. de Ref. cap. 6. Liceat, sequentes habent facultates; *Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus, et suspensionibus, ex delicto occulto provenientibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio*

voluntario, et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, dispensare; et in quibuscumque casibus occultis, etiam Sedi apostolicæ reservatis, delinquentes quoscumque sibi subditos in diœcesi sua per se ipsos, aut Vicarium ad id specialiter deputandum, in foro conscientie gratis absolvere, imposita pœnitentia salutari. Idem et in hæresis crimine in eodem foro conscientie eis tantum, non eorum Vicariis, sit permissum. Quare Episcopi vigore dicti cap. Liceat, dispensare possunt in omnibus irregularitatibus et suspensionibus papalibus incursis ob delictum occultum, excepto homicidio voluntario, aliisque deductis ad forum contentiosum. Diximus ob delictum occultum; unde bene ajunt Bon. Castr. Salm. etc. quod non potest Episcopus vigore prædictæ facultatis, dispensare in aliqua irregularitate occulta ex defectu (1), nisi esset dubia, ut probabiliter tenent Faganus, et Tourn. cum Gibert. aliisque deducentes ex cap. Nuper de sent. excomm. (2); juxta ea quæ diximus Tract, II. n. 57. Sed insuper absolvere possunt proprios subditos vel per se, vel per alium sacerdotem ad id specialiter deputatum, a casibus papalibus occultis; quinimo juxta Concilium poterant antea etiam ab hæresi absolvere (per se, non per alios); sed vide dicenda n. 38.

30. — Quoad hanc Concilii facultatem plura notatu digna considerata sunt. Notandum 1. quod in iis locis in quibus Tridentinum non est receptum nequeunt Episcopi uti præfata facultate cap. *Liceat*, ut notant comm. DD. (3) et merito: facultas enim Concilii non recipitur ab Episcopis, nisi per acceptationem illius: et valde incongruum esset ut Concilii gauderet privilegiis, qui onera subire recusaret.

31. — Notandum 2. sub nomine Episcoporum communi sententia venire etiam Vicarios capitulares *Sede vacante*; non vero Vicarios Episcoporum ex generali eorum commissione vicariatus; nam Vicarius bene potest quod potest Episcopus potestate ordinaria propria (ut dicetur n. 47.)

(1) *Lib. 7. n. 469.* — (2) *Fagnan. in 2. part. 1. Decretal. c. Veniens de Fil. Presbyt. n. 7. et 8. Tournely cum aliis tr. de leg. c. 6. art. 2. et de disp. in irreg. part. 2. c. ult.* — (3) *Suar. in 3 D. Thom. part. de Censur. dist. 41. sect. 2. n. 6. Sanch. Dec. lib. 2. cap. 11. n. 3. Salm. de Pœnit. tr. 6. c. 13. n. 3. cum Alter, Castr. tom. 1. tr. 4. dist. 4. p. 3. §. 1. n. 2. cum Barbos. et Garc.*

non vero id quod potest Episcopus potestate delegata, quamvis ordinaria, utpote adnexa officio, ut dicetur *n. 34. et 47.* Præterquam quod in hac facultate requirit Concilium expresse delegationem specialem (1). Utrum vero veniant Abbates, et alii qui jurisdictionem episcopalem habent: negant *Coninch. Barb. etc.* cum *P. Suar.*, qui affert etiam quamdam declarationem S. C.; affirmant vero communius *Fagnan. Sanch. Castrop. Sayrus. Avila, Salm. La Croix, etc.*; dicentes, quod quando concessio facta est *in jure*, habet rationem legis quæ extenditur ad omnes casus, in quibus currit eadem ratio: alias, ajunt talium Prælatorum subditi ad quem recurrerent non haberent (2).

32. — Notandum 3. nomine *subditorum* venire etiam peregrinos, qui ab Episcopo loci absolvi possunt ab omnibus casibus papalibus occultis, ut docent *Suar. Sanch. Bonac. Navar. Barb. Trullench. Boss.* aliique; quia etsi Tridentinum concedat Episcopis absolvere tantummodo *delinquentes sibi subditos*, nihilominus, ajunt præfati AA. quod exteri subjiciendo se foro sacramentali jam fiunt illorum subditi: et *P. Suarez* affert etiam quamdam declarationem S. C. in qua dicitur peregrinus posse quidem absolvi a præfatis casibus occultis ab Episcopo loci, non vero a suo proprio; quia absolutio sacramentalis, de qua loquitur Concilium, requirit præsentiam (3). Et ideo in eadem declaratione dictum fuit quod Episcopi extra Sacramentum nequeunt a casibus jam dictis absolvere, contra id quod asserunt *Salm. cum Bonac.*, aliisque: immo *Fagnan.* tradit (4), hoc idem declaratum etiam fuisse a Gregorio XIII. Hoc currit quoad absolutionem casuum: quoad vero dispensationem ab irregularitatibus et suspensionibus propter delictum occultum, idem Gregorius XIII. declaravit, non posse illam concedi ab Episcopis loci, nec etiam iis qui ibidem officium prætoris, vel medici exercendo commorarentur, ut refert *Fagnanus* loc. cit. Utrum vero proprius Episcopus valeat dispensare in irregularitate cum *subdito* absentem in aliena diocesi? negant *Avila* aliique; sed communius et probabilius

(1) Vide *Sanch. de Matrim. lib. 2. disp. 40. n. 13. et seqq.* — (2) Vide opus nostrum *lib. 6 n. 593. v. 1 amdem, et lib. 7. n. 79.* — (3) *Lib. 6. n. 594.* — (4) in 2. part. primi *Decretal. cap. Dilectus de temp. Ord. n. 36.*

affirmant *Bonac. Tourn. Suar. Barb. Sanch. Salm.* etc., quia dispensatio potest etiam absentibus dari, et jurisdictio voluntaria potest etiam extra proprium territorium exerceri. Neque obstant verba illa: *in diœcesi sua*, præfati *cap. Liceat*; quoniam ajunt *Salm. et Tourn.* illa sufficienter verificari, quando Episcopus dispensat a sua diœcesi. Immo valde probabi iter dicunt *Suarez. Sanch. La Croix*, et *Holz. cum Castr. et Pignat.* præfata verba non referri ad primam partem dispensationis irregularitatis, sed tantummodo ad secundam (in qua sunt posita) de absolutione casuum: unde concludunt posse Episcopum dispensare, etiamsi ipse et subditus maneant extra propriam diœcesim (1).

33. — Notandum 4. nomine *delicti occulti* non intelligendum illud quod potest in judicio probari per duos testes, ut quidam volunt, ratione cujusdam declarationis S. C. apud *Fagnanum*, in qua dicitur quod tutus non sit in conscientia qui in tali casu absolutus, vel dispensatus sit. Sed ut vult communior sententia nomine *delicti occulti* intelligendum quodcumque delictum quod aliquo modo possit celari, etiamsi in judicio probari possit. Unde dicunt *Azor. Sanch. Tourn. Bon. Castr. Salm.* aliique, tunc delictum non censeri occultum quando innotuit majori parti oppidi, vel viciniæ, vel collegii; dummodo ibi decem saltem commorentur personæ (2). Et *Cardin. Lambertinus* (3) cum *Tiburtio, Nav. Siro*, etc. (loquendo de impedimentis occultis matrimonii, ubi currit eadem regula) asserit haberi pro occulto impedimentum illud quod innotuit septem vel octo in aliqua civitate, et sex in aliquo oppido. Et idem *Fagnan. in 1. part. tertii Decretal. cap. Vestra, de cohab. Cler. etc. n. 118.* testatur S. Pœnitentiariam habere pro impedimento occulto illud quod quatuor, aut quinque tantum personis sit notum. Immo mihi constat S. Pœnitentiariam dispensasse in quodam impedimento quod decem circiter personis innotuerat (4). Præterquam quod (ut diximus *Tract. XVII. n. 77.*) idem *Fagnanus* affirmat tunc delictum vel impedimentum non censeri occultum, quamvis duobus testibus notum, quando in concessione absolvendi, aut dispensandi extat clausula; *dummodo sit omnino occultum.*

(1) *Lib. 7. n. 81.* — (2) *Lib. 6. n. 593. v. Hic autem.* — (3) *Notif. 87. n. 45. in fin.* — (4) *lib. 6. n. 1111.*

34. — Dubitatur hic 1. utrum Episcopus possit generaliter delegare aliis sacerdotibus hanc Tridentini facultatem? Quoad dispensationem irregularitatum, sufficit (ut dicunt *Suar. Barb. Sanchez*, aliique) quod Episcopus simpliciter aliis suam Facultatem committat, sine ulla speciali deputatione, quoniam præfata dispensandi facultas vigore Concilii competit hodie Episcopis de potestate ordinaria, cum ea adnexa sit officio Episcopi, non vero industriæ personæ. Quantum autem ad absolutionem casuum, quidam affirmant requiri, specialem deputationem pro quocumque casu particulari, attentis verbis Tridentini, *per se, aut Vicarium ad id specialiter deputandum*. Verum hoc non obstante, communissima sententia est et probabilior cum *Suar. Sanch. Barb. Navar. Laym. La-Croix, Salm.*, etc., posse Episcopum etiam generaliter delegare alicui sacerdoti hanc facultatem *cap. liceat*, dummodo expresse illam specificet: quoniam specificando jam habetur ut facta specialis deputatio, quæ recte quidem poterit inde generalis esse pro cunctis casibus occurrentibus; nam, ut diximus, hæc facultas hodie competit Episcopis *de jure ordinario* utpote adnexa dignitati episcopali (1).

35. — Dubitatur 2. utrum Episcopus absolvere possit, aut delegare vigore *cap. 6. Liceat*, facultatem absolvendi etiam a casibus reservatis cum censuris ab aliis Episcopis, quando sunt occulti? *Bonac.* et alii affirmant ob particulam *etiam* quæ in eodem capite legitur: *In quibuscumque casibus occultis ETIAM Sedi apostolicæ reservatis*. Unde ajunt, ne particula *Etiam* inutiliter videatur apposita, intelligendam esse concessam Episcopis facultatem absolvendi etiam censuras occultas ab aliis Episcopis sibi reservatas (2). Sed nos negamus ob duas declarationes S. C. Concil., quarum una est 19. Nov. 1712. altera 24. januar 1711. apud *Thesaur. Resolut. S. C.* (tom. 1. pag. 392.) Præcipue vero vigore cujusdam declarationis in simili casu per Benedictum XIV. emanatæ die 21. August. 1752. quæ incipit: *Pias Christifidelium*, in qua dicitur: *Hujusmodi... absolvendi facultatem, et præterquam in casibus Nobis, et Sedi apostolicæ dumtaxat, non vero Ordinariis locorum reser-*

(1) N. 594. Dubit. 9. — (2) lib. 6. n. 594. Dubit. 8.

vatis... *Et consequenter absolutiones contra præsentis declarationis nostræ tenorem, forsande præterito impertitas, aut in posterum impertiendas, nemini suffragari potuisse, sive posse decernimus, et declaramus* (1).

36. — Dubitatur 3. utrum facultas Tridentini intelligatur concessa Episcopis etiam pro casibus et irregularitatibus post Concilium reservatis? *Garcia, et Floronus* apud *Dianam* negant, et inferunt ex quadam declaratione Gregor. XIII. in qua cum dubitatum fuisset utrum Episcopus posset absolvere Monialem frangentem clausuram ab excommunicatione (quando est occulta) a S. Pio V. reservata, Pontifex declaravit non posse. Attamen sententia communissima cum *Sanch. Bonac. Suarez, Bossio, Dian. Vega*, aliisque jure affirmat; in *cap. enim Liceat*, conceditur facultas indefinite: et secundum axioma generale; *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*. Neque obstat laudata declaratio, quia in Bulla S. Pii extabat clausula, *a qua, præterquam a romano Pontifice, nisi in mortis articulo absolvi nequeat*. Unde prorsus non dubitamus cum *Diana*, quod per illas Bullas in quibus extat aliqua clausula derogatoria, ut est illa *nisi in mortis articulo*, intelligitur ablata Episcopis facultas (2).

Sic alias scripseram; sed postea, re maturius perpensa, inveni id communius ab aliis non approbari. Quapropter hic expono ambas sententias, quæ adsunt super hoc punctum.

Dubitatum fuit, an Episcopi possint absolvere ab excommunicationibus Papæ reservatis occultis, si in Bulla reservationis adsit clausula, *a qua præterquam a romano Pontifice, nisi in mortis articulo absolvi nequeant*? Negat *Fagnanus* in 2. part. 1. Decretal. cap. *Dilectus* 15. de Temp. Ordin. n. 30. ad 34. quem sequuntur *Matheucci Offic. Cur. cap. 11. n. 21. Santarell. de Hæresi cap. 5. dub. 1. n. 1.* cum aliis. Hoc dicunt ex quodam Decreto S. Cong. approbato a Greg. XIII. stante Bulla S. Pii V. *Decoris*, etc. ubi reservata fuit excommunicatio violatæ clausuræ per illicitum egressum Monialis, cum clausula prædicta, *nisi in mortis articulo, etc.* Affirmant vero *Nav. tom. 3. lib. 5. de Sent.*

(1) Vide in opere de Synodo lib. 5. c. 5. n. 9. — (2) lib. 6. n. 594.

*Exc. Consil. 43. Diana part. 7. tr. 2. de potest. Episcop. resol. 20. Sanchez in Decalog. lib. 6. c. 15. n. 76. Suarez de Cens. tom. 5. disp. 41. sect. 2 num. 8. et seq. Bonac. de Cens. disp. 1. quæst. 22. punct. 2. n. 2. ubi late de decreto Tridentini. et tract. de Clausura q. 1. punct 5. n. 1. Thesaurus de pœnis 2. p. praxis verb. Clausuram violans cap. 8. verb. Absolvere ; Tamb. de Jure Abbatissar. disp. 19. q. 5. n. 1. Pelliz. de Monialibus c. 5. sect. 2. n. 28. Pignatelli tom. 10. consult. 100. n. 25. Monacell. part. 1. in Append. adnotat. ad Constit. S. S. Pii V. n. 4. Felix Polestas tom. 1. part. 4. n. 3511. Roder. tom. 1. q. 24. art. 19. Toletus in Summa lib. 1. cap. 41. n. 7, Vincentius Candidus Magister sacri Palatii tom. 1. disquisit. 3. art. 28. Donatus prax. rer. Regul. tom. 4. tr. 4. q. 8. n. 9. Lexana verb. Clausura n. 20. et plurimi alii, qui dicunt, quod si casus sit occultus, bene potest absolvere Episcopus, vel alius ab eo facultatem habens absolvendi, ex præfato cap. *Liceat* 6, tum quia de Decreto allato S. C. et Declaratione Greg. XIII. non constat authentice ; tum quia testantur auctores citati in praxi oppositum servari, cum revera Episcopi passim absolvant ab hujusmodi excommunicationibus occultis. Hæc omnia notavi ex *Bibliotheca P. Ferraris T. V. verb. Moniales*, art. III. n. 20.*

37. — Dubitatur 4. utrum Episcopus vigore c. *Liceat* possit absolvere ab excommunicatione papali quam per Bullam N. SS. P. Benedicti XIV. *Sacramentum*, incurrunt confessarii absolventes suos complices in peccato turpi? Ex parte una videtur quod non possit, quia cum casus iste per se sit occultus, si Episcopi possent ab illo absolvere, evaderet inutilis Pontificis reservatio ; et jam diximus n. 17. quod intelligitur tacite revocatum omne privilegium, quando aliter lex emanata post privilegii concessionem non posset suum effectum sortiri. Ex alia posset quis respondere, quod salva Episcopis jam dicta facultate, memorata reservatio non remaneret prorsus inutilis, tum quia evenire potest quod casus aliquando publicus fiat ; tum quia reservatio ista saltem Romæ suum semper sortietur effectum, et in omnibus aliis locis, in quibus Trid. non est receptum, et in quibus (ut diximus n. 30.) nequeunt Episcopi hoc privilegio gaudere.

38. — Dubitatur 5. utrum Episcopis vigore Bullæ Cænæ ablata fuerit præfata Tridentini facultas respectu hæresis occultæ, et respectu aliorum casuum per ipsam reservatorum? Negant *Nav. Coninc.* alique, a quibus non dissentiunt *Milante, Coninc.* et *Salm.*, dicentes quod in Bulla non fuerit expresse revocata concessio Tridentini quemadmodum oportebat ex *cap. Nonnulli de Rescript.* Sed nos cum sententia communiori affirmamus, et ob plures S. C. Declarationes, tam vigore clausulæ derogatoriæ, *nisi in mortis articulo*, quæ in Bulla jam legitur, ut diximus antecedenti n. 36. quam vigore alterius clausulæ qua prohibetur ab illis absolvere; *prætextu quorumvis indultorum per nos, ac cujusvis Concilii decreta concessorum.* Hac de re plures a *Fagnano*, et *Card. Lambertino* (1) afferuntur declarationes etiam S. Pii V. et Greg. XIII. Insuper ab Alex. VII. damnata fuit proposit. 3, quæ dicebat quod prior sententia a S. C. fuerat *visa et tolerata*. Quæ damnatio, ut recte dicunt *Viva, Holzm. Elbel*, et prælaudatus *Card. Lambertinus* (2), certe reddit improbabilem contrariorum sententiam; nam cum Pontifex declaraverit nunquam illam fuisse toleratam, implicite quoque declaravit non esse tolerandam; unde *Lambertinus* concludit, quod non sine temeritatis nota quis ea hodie uti possit.

39. — Advertendum tamen hic est, quod licet Episcopus in foro interno nequeat ab hæresi occulta absolvere, potest nihilominus tanquam delegatus apostolicus dispensare in irregularitate incursa ob dictam hæresim occultam, ut dicunt *Salm.* et *Felix Potestas* (3). Insuper bene potest Episcopus, ut delegatus apostolicus, absolvere hæreticum etiam notorium quoad forum externum, facta prius abjuratione coram notario et testibus, et postquam absolutus fuerit ab Episcopo delinquens, tunc poterit ipse absolvi a peccato hæresis a quolibet confessario; ita affirmant comm. DD. (4).

40. — Dubitatur 6. utrum Episcopus absolvere possit ab hæresi, et ab aliis casibus Bullæ Cænæ, impeditos ire Ro-

(1) *De Synodo lib. 7. cap. 32.* — (2) *ibid.* — (3) *lib. 7 n. 76.* — (4) *Ronc. tr. 4. q. 1. c. 6. q. 4. p. 81. Cum Farinac. et Castr. de Fide tr. 4. d. 4. pag. 3. §. 2. n. 1. et 2. tum Sanch. Nav. Bannez. Gutti. Comit. Vivald. etc. ex Bulla, Cum sicut Cl. VII. edita an. 1530.*

mam? Alii absolute negant; alii negant tantum in hæresi. Sed nos affirmamus communiter posse cum communi sententia theologorum et canonistarum, quam tenent *Lug. Laym. Conc. Rongl. Castr. Milant. Salm. Coninc. Avil. Potestas, Viva, Pelliz.*, etc., quia stante impedimento, restituitur Episcopis potestas ordinaria, quam prius habebant super dictis casibus vigore *c. 23., 29., et 58. de sent. excom.*, ubi quamvis sermo habeatur tantum de censura ex percussione clerici, tamen excomm. DD. extendunt ad omnes alias censuras, et specialiter ex *c. Eos qui 22. eodem tit.*, ubi generaliter sermo habetur de omni censura *Canonis*, vel *hominis*, et dicitur, cum ad illum, a quo fuerant absolvendi, nequeunt, propter impedimentum, habere recursum, ab alio absolvantur (1).

41. — Et notandum hic 1. quod in tali casu impedimenti Episcopus non solum absolvere potest hæresim per seipsum, sed etiam per alios generaliter delegatos. Nec obstat Tridentinum in quo dicitur, quod *eis tantum, non Vicariis sit permissum*, quia tunc Episcopus non absolvit in virtute Concilii, sed juris communis, juxta quod ex potestate ordinaria conceditur Episcopis absolvere, et delegare ut in aliis casibus (2).

42. Notetur 2. quod respectu eorum qui sunt impediti, veniunt senes, mulieres, infirmi, impuberes, pauperes, et illi qui aliquam habent inimicitiam, et omnes alii *qui habent alias justas excusationes, quibus ab itinere rationaliter excusentur*, ut habetur ex *c. De cætero, de sent. excomm.*, et ex *c. Ea noscitur, et c. Quamvis, eod. tit.* In hoc autem advertatur, quod si impedimentum sit temporale, et est notabile (durans exempli causa sex, vel septem mensibus), tunc impediti possunt bene absolvi; sed ipsi, exceptis mulieribus et pueris, debent juramentum præstare se præsentandi, cessante impedimento, Sedi apostolicæ, saltem per procuratorem, ut ab illa directe absolvantur; et non se præsentantes reincident in eandem censuram, ut habetur ex *cap. Eos qui, de sent. excomm. in 6.* Et hoc currit, etiamsi emendati sint, et partibus offensis satisfecerint (3).

43. — Si vero impedimentum sit perpetuum (id est duraturum per decem annos, vel saltem quinque, ut dicunt *Ronc.*

(1) *Lib. 7. n. 84.* — (2) *n. 90.* — (3) *lib. 7. n. 85. ad 87.*

Viva, et *Tamb.*) absoluti remanent penitus liberi ab obligatione se præsentandi. Sed generaliter loquendo, impediti in perpetuum dicuntur 1. filiifamilias. 2. Religiosi, etiamsi incurrerint censuram ante ingressum. 3. Senes septuagenarii. 4. Servi. 5. Pauperes. 6. Damnati in vita ad triremes, vel carceres. 7. Infirmi morbo gravi et diuturno, ut quartana, et simili. 8. Qui alere tenentur, vel ministrare bona familiæ. 9. Omnes mulieres, etiamsi non Moniales (excepta excommunicatione quæ incurritur a Monialibus ob fractionem clausuræ, quamvis occultam, quæ semper reservatur Papæ ex declaratione Gregor'ii XIII. ut diximus n. 36.). 10. Impuberes, etiamsi peterent absolvi post pubertatem. 11. Qui convivunt in loco aliquo unde egredi nequeant, ut milites, seminaristæ. Et tandem cæteri omnes qui nequeunt Romam ire sine gravi damno vel spirituali, vel temporali (1).

44. — Notandum 3. quod taliter impediti secundum probabiliorem, communemque sententiam *Castr. Avilæ, Coninch. Milant. Ronc. Salm. Vivæ, Spor. Dic.*, aliorumque (contra *Bon. et Potestatem*), non tenentur recurrere Romam per procuratorem, aut per epistolam, quia stante impedimento (ut diximus n. 40.), restituitur Episcopis potestas ordinaria absolvendi, quæ ipsis per pontificiam reservationem fuerat ablata. Eo magis quia lex ad aliud non obligat, nisi ad recursum personalem: unde qui personaliter Romam ire impeditur, solvitur omni alia obligatione (2).

45. — Notandum 4. quod quando poenitens nequit se Pontifici præsentare, tenetur necessario ad Episcopum habere recursum, ut absolvatur a censura papali, ut habetur ex *c. De cætero 1. et c. Ea noscitur de sent. excomm.* (quid vero dicendum sit in mortis articulo, vide *Tr. XIV. n. 97.* Quando vero nec etiam se potest Episcopo præsentare (etiam extra mortis periculum) est valde probabile cum *Soto, Nav. Suar. Castr. Laym. Ronc. Salm. La-Croix.* etc. quod absolvi possit a quocumque simplici confessario (cum obligatione tamen se præsentandi Episcopo, cessante impedimento), ut deducitur ex textu in *c. Nuper, eod. tit.* (3). Et tunc dicimus, quod poenitens probabiliter, per se loquendo, ut dicunt *Castr. Gers. Sot. S. Antonin. Lug. Salas,* etc. non tenetur confi-

(1) N. 88. — (2) lib. 7. n. 89. — (3) n. 92.

teri peccata reservata, nisi quando in illis est recidivus, aut ratione illorum extet in occasione proxima, adeo ut necesse sit illam manifestare, ut confessarius recte judicare valeat de sua dispositione. Vide quod diximus *Tr. XV. n. 27. et 28. et Tr. XVI. n. 133. in fine* (1). Et quando pœnitens est in mortis articulo, probabiliter etiam præsente Episcopo absolvi potest a casibus papalibus a quocumque confessario; in morte enim (ut diximus) cessat quæcumque reservatio. Vide quæ diximus *Tr. XVI. n. 96. et 97.* Dicimus a *casibus papalibus*; sed non a casibus reservatis cum censura ab Episcopo; quoniam confessarius etiam moribundo injungere debet, quod se præsented suo Superiori, casu quo convalescat, ut accipiat ab eodem tam convenientem admonitionem, quam pœnitentiam ob censuras reservatas, quamvis absolutas, juxta communem sententiam; unde quo modo potest inde absolvere Superiore præsente? (2). Sed transeamus ad reliqua privilegia et facultates quibus gaudent Episcopi.

46. — II. Extant in jure quædam excommunicationes, quarum absolutio tantummodo Episcopis est reservata. Et sunt 1. contra percutientes clericum, vel monachum, vel aliam personam habentem privilegium Canonis 2. Contra procurantes abortum foetus animati. 3. Contra eos qui absoluntur in mortis articulo a censura Episcopo reservata, et postea recuperata sanitate non curant se eidem præsentrare. 4. Contra fratres minores admittentes in suis ecclesiis ad divina officia fratres Tertii Ordinis. 5. Contra communicantes in eodem delicto cum excommunicatis ab Episcopo. 6. Reservantur tandem omnes excommunicationes quas Episcopus sibi reservat (3). Adnotanda autem hic sunt quædam specialia circa absolutionem excommunicationis ob percussionem clerici. Ante omnia distinguenda est percussio levis a gravi (seu mediocri) et ab enormi. Ad incurrendam excommunicationem, semper requiritur peccatum mortale. Percussio *levis*, ut habemus ex *Extrav. Perlectis* quam per extensum refert *Navarr.* (4), est quando intercedit simplex percussio quæ fit manu, pede, baculo, et his similibus. *Gravis* quando eruitur dens, quantitas notabilis capillorum, aut

(1) *Lib. 6. n. 265.* Quær. II. — (2) *lib. 7. n. 92.* — (3) *lib. 7. n. 213.* — (4) *Manual. cap. 27. n. 92.*

quando intervenit aliqua percussio relinquens maculam, aut contusionem in carne, aut quando adest effusio sanguinis pugnis, vel ungulis causata. *Enormis* vero est, quando mutilatur aliquod membrum, aut fit aliquod magnum vulnus; aut vulnus fiat instrumento aliquo; aut adsit magna effusio sanguinis, aut quando irrogatur magna quædam injuria. Unde sæpe vulnus ex levi potest evadere grave, aut enorme, ratione, aut dignitatis personæ offensæ, aut scandali, ut si Religiosus clericum percuteret: aut ratione loci sacri, aut publici: aut ratione temporis, ut si e. c. dum fiunt sacræ aliquæ functiones, aut tandem si injuria ipsa per se sit *enormis* (1).

47. — His positis, habetur ex *Extravag. Perlectis* supra cit. quod excommunicatio incurritur ob percussione[m] levem, potest absolvi ab Episcopo: imo etiam a suo Vicario; hæc enim facultas competit Episcopo de jure ordinario, ut dicunt *Sanchez, Bonac. Molina*, aliique; et juxta regulam generalem (ut diximus *num. 31.*) quicquid potest Episcopus ex jurisdictione ordinaria, non vero delegata, idem potest Vicarius, qui cum Episcopo constituit unum idemque tribunal, ut probant *Fagnanus, Sanch.* aliique (2). Eadem excommunicatio probabiliter absolvi potest etiam ab iis qui habent jurisdictionem quasi episcopalem, quique veniunt sub nomine Episcopi, ut diximus *num. 31.* Quod si percussio fuerit *publica*, excommunicatio tantum a Pontifice, aut a suo legato potest absolvi (potest etiam haberi recursus ad S. Pœnitentiariam, ut notavimus *Tr. XIX. n. 148. ad I.*), sed non ab Episcopo: excipe si fuerit occulta, aut si percutientes essent impuberes, aut mulieres, ut ex *c. Pueri*, et *c. Mulieres de Sent. excomm.*, aut si impedirentur Romam ire, juxta ea quæ diximus *n. 40.* Collegialiter conviventes possunt absolvi ab Episcopo, si percussio fuerit gravis, non vero si fuerit *enormis*, ut ex *cap. Quoniam, de vita et hon. cler.* (3).

48. — Notandum hic 1. quod in dubio utrum percussio fuerit levis, an gravis, judicatur gravis, ut habemus ex memorata *Extravag. Perlectis*, in qua dicitur: *Potius in dubio esse percussione[m] gravem, et ab ea non posse absolvere.* Notandum 2. quod juxta sententiam communio[n]em et

(1) *Lib. 7. n. 277. et 278.* (2) *lib. 7. n. 279.* — (3) *ibid.*

probabiliorem, si aliquis det venenum clerico, tunc incurrit censuram, quando venenum coepit nocere, quia tunc adest jam violentia. E contra priusquam noceat, non adest violentia effectiva, sed solum actio apta ad causandam violentiam; ita *Bonacina, Viva, Diana*, etc. (1).

49. — III. Quoad irregularitates non occultas, Episcopus ex c. 1. et cap. 2. de Filiis Presbyter, potest dispensare cum illegitimis tantum ad recipiendos Ordines minores, et beneficia simplicia, et canonicatus in collegiatis, ut etiam portiones non integras in ecclesiis cathedralibus, aut alia beneficia quibus sacer Ordo non est adnexus; sed non ad beneficia curata, ut ex cap. *Is qui*, eod. tit. In hoc conveniunt omnes. Dubitatur autem 1. utrum Episcopus possit dispensare ad canonicatum in ecclesiis cathedralibus? Et quidem cum probabiliore sententia, et communiori *Bossii, Castropal. Barbosæ, Concinæ, Salmanticensium*, etc. (contra *Pontas et Tournely*, cum *Gibert*) dicimus non posse; quamvis enim canonicatus in se sit simplex beneficium, tamen vigore Tridentini sess. 24. c. 12. est adnexus Ordini sacro; unde hodie de sua natura Ordinem sacrum requirit (2). Dubitatur 2. utrum Episcopus possit generaliter dispensare in hujusmodi irregularitatibus cum illegitimis occultis? Admittunt *Diana, Avila, Barbosa*, etc. dicentes Tridentinum jam permittere Episcopis posse dispensare in irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus. Sed nos negamus cum *Suar. Laym. Bonac. Castrop. Tournel*. aliisque: quin et ipse *Diana* quoad hoc se retractavit, ex eo quia hujusmodi irregularitas non oritur ex delicto, sed ex defectu; et etiamsi oriretur ex delicto, cap. *Liceat* intelligitur de delicto proprio, non alieno (3). Dubitatur 3. utrum Episcopus valeat dispensare cum illegitimo occulto, saltem ad ministrandum in Ordinibus majoribus jam susceptis? Affirmant *Laym. Castr. et Diana*, non solum si ille susceperit Ordines bona fide, sed etiam mala fide; et inferunt ex cap. *Nisi. §. Personæ, de Renunt.*, ubi dicitur posse Episcopum dispensare cum illegitimo occulto qui culpabiliter est ordinatus. Verum omnino negandum est cum *Suar. Fill. Salm.*, etc. ex rationibus supra allatis, quod Episcopus nequeat dispensare circa Ordines majores. Neque obstat citatus textus,

(1) *N. 280.* — (2) *lib. 7. n. 428. et 429.* — (3) *n. 430.*

quia illud posse dispensare intelligitur omnino de Papa; ibi enim sermo est de quodam Episcopo hoc modo perperam ordinato (1).

50. — Asserunt *Navarrus, Sanchez, Concina*, aliique cum *D. Thoma* posse Episcopum dispensare etiam cum bigamo ad suscipiendos Ordines majores et beneficia simplicia. Sed nos negamus cum *Suarez, Layman, Castrop. Tournely, Barbosa. Bonac.*, etc. vigore cujusdam declarationis Sixti V. in qua Pontifex declaravit suspensum quemdam Episcopum ex eo quia contulerat beneficium cuidam bigamo, addiditque Ordinatam incurrisse poenas, utpote perperam promotum (2). Si vero bigamia sit similitudinaria, quamvis ea sit publica, communissima est sententia cum *Toledo, Suarez, Castropal. Sanchez, Salmanticens. Tournely*, aliisque compluribus, posse Episcopum dispensare etiam quoad susceptionem majorum Ordinum, et probatur ex *cap. 4. de Cler. Conjugat.* et *cap. 1. Qui Cler. vel Vov.* Excipiendum vero communiter si clericus habuerit in uxorem viduam aliquam, aut aliam non virginem: aut si habuerit aliam uxorem ante Ordinationem (3).

51. — IV. Ut diximus ab initio, potest Episcopus dispensare in irregularitatibus incursis ob delictum occultum; excepto homicidio voluntario. Circa hoc ajunt quidam doctores, quod his non obstantibus, si homicidium esset taliter occultum, ut nullo modo in judicio probari posset, tunc posse Episcopum dispensare. Verum hæc sententia fuit a *Salm.* reprobata, a *Roncaglia*, etc., quia ex parte una Episcopi nihil possunt super irregularitatibus præter id quod ipsis a Tridentino concessum est in eodem *cap. Liceat*, in quo expresse excipitur homicidium voluntarium occultum. Quod vero nomine *occulti* intelligatur, ut volunt contrarii, id quod in judicio probari potest, licet non adhuc probatum sit: id gratis omnino asseritur (4). Atque ita declaravit S. C. Concilii die 21. Maji 1718. In ea enim cum propositum esset utrum Episcopus posset dispensare in quodam homicidio perpetrato a quodam puero, qui ludens cum alio puero, istum parvo gladiolo vulneraverat, et qui post quadraginta dies ex eodem vulnere mortuus est; ea scilicet ratione, quia

(1) *N. 431.* — (2) *Apud Fagnan. in. c. Quoniam de const. n. 32.* — (3) *lib. 7. n. 452.* — (4) *n. 392.*

delictum istud per decem et octo annorum spatium fuerat occultum; et quia erat moraliter impossibile ut ad forum deduceretur, S. C. respondit: *Negative. In thesaur. Declarat. S. C. pag. 85.* Cæterum communis sententia est posse Episcopum dispensare, quando immineret periculum animæ, aut alia causa gravissima, et difficile esset ad Pontificem habere recursum (1). Insuper communiter asserunt *Suarez, Castrop. Bonacina, Salmanticenses* alique, posse Episcopum dispensare in irregularitate per mutilationem occultam (2). Insuper est sententia communissima cum *Navarro, Layman, Silvestro, Barbosa, etc.*, posse Episcopum dispensare in irregularitate ob homicidium casuale, non modo occultum, sed etiam notorium, ad suscipiendos Ordines minores, et beneficia simplicia; hoc enim antiquitus jam poterant Episcopi, ut plures DD. testantur; et Tridentinum excepit tantummodo homicidium voluntarium, non casuale, quamvis publicum (3).

52. — Homicidium vero casuale e. c. est, si aliquis volens simpliciter percutere, ob negligentiam occidat, aut si chirurgus ob negligentiam sit causa mortis, et his similia. Dubitatur inde utrum reputetur casuale homicidium commissum in rixa? Multi affirmant, ut *Diana, Salmant.* cum aliis; sed nos negamus cum sententia communiori *Suarez, Navarri, Conc. Tamb. Spor.* aliorumque cum eodem *Diana* qui se retractat; nam qui in rixa perpetrat homicidium, jam voluntarie occidit (4). Vide quæ diximus *Tract. XIX. n. 108.* Attamen est valde probabilis, et communissima sententia cum *Suar. Laym. Nav. Tourn. Bonac. et La-Croix* (qui eam communem vocat) posse Episcopum dispensare cum eo qui occidit ob propriam defensionem, sed in defensione aliquantum excedit; nam hujusmodi homicidium nequit dici absolute voluntarium.

53. — V. Quoad inhabilitates injunctas a Pontificibus in poenam, dubitatur utrum Episcopus possit dispensare: talis v. g. est inhabilitas ad recipienda beneficia, imposita a Sixto V. in sua Bulla *Effrænatum*, procurantibus abortum, et inhabilitas ad celebrandum a Benedicto XIV. injuncta confessariis sollicitantibus, in sua Bulla, *In generali Congregatione.* Negat *Anacletus*, et dubitat *Roncag.* loquendo de

(1) *N. 391.* — (2) *n. 381.* — (3) *n. 396.* — (4) *lib. 7. n. 394.*

abortu; verum *Elbel* et *Spor.* admittunt absolute ob regulam communiter receptam (ut dicunt) a *Scoto*, *S. Bonav.* aliisque, quod dispensatio ab omnibus pœnis impositis a jure communi, et Pontifici specialiter non reservatis, intelligitur concessa Episcopis, ut colligitur ex *cap. Nuper 27. de Sent. exc.* Vide quæ diximus *Tract. II. de Lege, n. 58. (1).*

54. — VI. Circa materiam matrimonii Episcopus habet varias dispensandi facultates. Dispensare enim potest in publicationibus, sed de hoc jam dictum est *Tract. XVIII.* (cum sermo fuit de matrimonio) *n. 58.* Insuper dispensare potest in voto castitatis emisso a conjugibus; de quo jam satis ibidem *n. 54.* Videndum nunc superest utrum Episcopi habeant aliquam facultatem circa impedimenta dirimentia.

55. — In impedimentis dirimentibus solum Pontifex potest dispensare. Quod si impedimentum esset dubium, communissima est sententia posse etiam Episcopum dispensare; ita dicunt *Sa, Merbes, Tourn. Diana, Pichler, etc.*; et quamvis *Sanch.* in *Tract. de matrimonio (2)* id neget; tamen in *Decalogo (3)* videtur se retractasse; ibi enim ait tanquam ex regula generali: *Cum dispensationis reservatio sit odiosa, est restringenda ad casus certos; dubii enim non comprehenduntur sub reservatione, ut asserit probasse antea lib. 1. c. 10. n. 74. (4).*

56. — E contrario quando impedimentum dirimens esset certum, et matrimonium jam fuisset contractum, est communis sententia posse Episcopum in eo dispensare quoties non facile possit haberi recursus ad Pontificem, et quoties immineret periculum scandali, aut infamiæ si conjuges separarentur, aut incontinentiæ, si non separarentur: ita *Sanch. Castr. Conc. Merbes. Tourn. Cabass. Nat. ab Alex. Bonac. Barb. Salmant. etc.* contra quosdam paucos (5). Sed advertunt hic *La-Croix* et *Felix Potestas*, quod si dispensatio potest commode obtineri a S. Pœnitentiaria, et conjuges essent in bona fide, tunc illa est expectanda, et interim sponsi sunt relinquiendi in sua bona fide juxta id quod diximus *Tract. XVI. n. 113.* Insuper advertendum est cum

(1) Vide *lib. 1. app. II. n. LIII. et l. 6. n. 705. in fin. et l. 7. n. 353.* — (2) *Sanch. lib. 8. D. 6. n. 18.* — (3) *lib. 4. c. 40. n. 26.* — (4) vide opus nostrum *lib. 6. n. 902.v.* Cæterum. — (5) *n. 1123.*

Pontio, Castr. Barb. Escob. Sanch. Salm. aliisque communiter, non posse Episcopum, si ambo conjuges mala fide contraxerint, tunc enim, si daretur locus hujusmodi dispensationi, daretur ansa celebrandi quotidie matrimonia nulla sub spe dispensationis. Præterquam quod Tridentinum, sess. 24. c. 5. vult omnino privari quacumque spe dispensationis quicumque scienter contrahit in gradu prohibito. Notandum tamen cum *Sanch. Salm. Bann. Conc. Aversa*, etc. quod ad constituendam in hoc casu malam fidem, oportet ut contrahens non modo scienter factum commisserit, quod scilicet cum conjuncta contraxerit, sed insuper quod sciverit extitisse impedimentum; imo quod de eo veram notitiam habuerit; Concilium enim inquit; *Scienter præsumpserit*. Unde cum ignorantia crassa potest quidem dispensari. Deneganda est insuper dispensatio ei qui contraxit, sed ex malitia publicationes prætermisit, ut habetur ex eodem Concilio loco cit. (1).

57. — Si vero matrimonium non adhuc contractum sit, probabilissima quoque adest sententia, et est communis quod possit tunc Episcopus dispensare in impedimento dirimenti, quando imminet periculum infamiæ, et facilis non est recursus ad Pontificem; ita *Suar. Pign. Pont. Conc. Cabass. Castr. Salm. Bonac. Card. Sylvius, La-Croix, Viva*, etc. cum *Benedicto XIV.* (2), contra rigidissimum *Fagnan.* qui id negat etiam in mortis articulo, et in necessitate legitimandi prolem: sed alii communiter ajunt tunc præsumi aut quod Pontifex deleget Episcopo suam dispensandi facultatem, vel quod in casu tantæ necessitatis cesset dispensationis reservatio; et quod tunc Episcopus dispenset ex potestate sua ordinaria (3). Immo asserit *Pignatel.* probatque (4) in tali casu cessare non modo reservationem, sed etiam legem impedimenti, utpote eam, quæ jam perniciosa evaserit; cum certum omnino sit legem nocivam non obligare, ut docent omnes cum *D. Thoma*. Et ex hoc inferunt *Roncagl. et Instructor nov. Conf.* (ut jam diximus *Tract. XVI. n. 114.*) quod adveniente casu quo sponsi jam ad ecclesiam pervenerint, et unus ex ipsis manifestaret confessorio impedimentum occultum jam contractum tamquam

(1) *Lib. 6. n. 1124.* — (2) *de Synodo lib. 9. c. 2. n. 2.* —
 (3) *vide lib. 6. n. 1122. et fustius eodem libro n. 613.* —
 (4) *tom. 3. consult. 33. n. 6.*

peccatum, et sine scandalo, aut infamia matrimonium differri non posset, potest tunc confessarius declarare eo casu non obligare legem impedimenti, et posse licite contrahi. Verum ad majorem cautelam consulunt, ut obtineatur inde dispensatio a S. Pœnitentiaria (1). Sed advertendum est hoc currere, quando Episcopus esset absens; quando etenim fieri potest, necessario ad ipsum est recurrendum ut dispenses, juxta ea quæ diximus n. 45. Dicunt autem *Sambovius* et *Gibert*, quod si contrahentes sint diversarum diœcesum, quisque sponsus debet a proprio Episcopo dispensari. Verum probabiliter id negat *Honoratus Tourn.* cum aliis, quia sublato per Episcopum impedimento sui subditi, jam hoc ipso reddit habilem ad contrahendum cum alio impedito; quemadmodum qui habet facultatem dispensandi in aliquo gradu, eo ipso quod dispensat cum uno ex sponsis, dispensat etiam cum alio (2).

58. — Quæritur utrum Episcopus possit aliis delegare hanc facultatem dispensandi in impedimentis dirimentibus in supra narratis casibus? Quidam pauci negant; sed communiter affirmant *Castropal. Bonac. Barbosa, Silvest. Sanchez, Pontius, Coninchius, Salmant. Escob.* etc. Et potest eam delegare non modo in particulari, sed etiam generaliter pro omnibus casibus occurrentibus, ut ajunt *Sanchez, Castrop. Salmant. Bonac. Ebel, Valentia, Vasq. Salas, Henriq. Coninch. Guttier* etc. Cum enim hujusmodi potestas non industriæ personali, sed episcopali officio sit adnexa, ipsa jam reputatur ordinaria, et ideo recte potest delegari, ut notavimus num. 34. Et tanto magis idem dicendum de omnibus aliis facultatibus quas habent Episcopi circa publicationes, et impedimenta impediencia. Advertendum tamen quod hanc facultatem dispensandi non habent Vicarii Episcoporum sine ejusdem speciali commissione; diximus enim n. 31. quod in generali commissione vicariatus non committitur facultas illa, quam habent Episcopi dispensandi in hujusmodi casibus, ob præsumptam Pontificis voluntatem (3).

59. — VII. Episcopus dispensare potest in interstitiis a Tridentino præscriptis quoad Ordinationem clericorum. Et 1. quoad Ordines minores, Concilium remittit prudentiæ Episcopi hujusmodi dispensationem, dicens: *Minores Or-*

(1) *Lib. 6. n. 613.* — (2) *lib. 1142.* — (3) *n. 613 et fusius n. 1125.*

dines... per temporum interstitia, nisi aliud Episcopo expedire magis videretur, conferantur, sess. 23. c. 11. de Reform. Quare etiam inter Ordines minores (per se loquendo) debet aliquid temporis intercedere, scilicet vel ab una generali ordinatione ad aliam, ut quidam asserunt, vel ab uno die festo ad alium, ut quidam alii affirmant. Cæterum, ut dispensetur in hujusmodi interstitiis, quævis sufficit causa, ut plurimi DD. docent. Inter primam vero Tonsuram et Ordines minores probabilius nullum requiritur intervallum, quia probabilius prima Tonsura non est Ordo. II. Quoad subdiaconatum, Concilium requirit annum intervalli a susceptis minoribus Ordinibus, sed subdit inde: *Nisi necessitas, aut ecclesiæ utilitas, judicio Episc. aliud exposcat, cit. c. 11.* Tò ecclesiæ intelligendum de ecclesia in qua clericus est adscriptus; ut constat ex cap. 11. III. A subdiaconatu ad diaconatum etiam annus requiritur, sed in hoc potest Episcopus ex quacumque rationabili causa dispensare, inquit enim Concilium; *Nisi aliud Episcopo videatur, sess. 23. cap. 13.* IV. Tandem a diaconatu ad sacerdotium annus item requiritur, sed magis rigorose: exigit enim Concilium non modo ecclesiæ utilitatem, sed etiam necessitatem, dicens: *Ad minus annum integrum, nisi ob ecclesiæ utilitatem, ac necessitatem aliud Episcopo videretur, ibid. c. 14. (1).*

60. VIII. Episcopus potest etiam dispensare ad celebrandum in alio altari, aut ecclesia non destinata a fundatore, quando adest aliqua justa causa: e. c. si hoc ad ejusdem ecclesiæ utilitatem redundaret; aut si capellanus morbo detineretur, aut studiis operam daret, vel aliis negotiis; aut si sine magna molestia ad ecclesiam destinatam se conferre nequiret, aut ex similibus aliis rationabilibus causis; ita communiter asserunt Castropal. Concina, La-Croix, Salmant. Barbosa, Roncaglia, Passerinus, Henriq. Tambur. Mazz., allique; tunc enim Episcopus (recte potest, juxta ea quæ dicemus n. 68.) fundatoris voluntatem interpretatur. Merito tamen excipit La-Croix, cum Pasqualigo, si fundator ecclesiam designasset et horam ob commodum speciale familiæ, vel populi, vel ad cultum alicujus Sancti peculiarem: contra de Lugo et Tournely ajunt, quod si fun-

(1) Vide lib. 6. n. 795.

dator nullum circa hoc finem habuerit, aut si finis jam cessaverit; sacerdos alibi celebrans nonnisi venialiter peccat, imo excusatur ab omni culpa si celebret in altari privilegiato; quia tunc redundat in majus bonum ejusdem fundatoris (1).

61. — IX. Potest insuper Episcopus dispensare justis de causis tam secum, quam cum aliis ad celebrandum post meridiem, ut dicunt *Lugo, Wigandt, Navarr. Castrop. Layman, Salm.* etc. (2).

62. — X. Olim ex *can. Missarum 11. de Consecr. Dist. 1.* poterant etiam Episcopi celebrare vel per se, vel per alios sacerdotes in quocumque loco, etiam in privatis domibus. Sed postea a Tridentino, *sess. 22. in Decr. de celebr. Miss.* etc. vetitum fuit Episcopis celebrandi licentiam impertiri in aliis locis, præterquam in oratoriis ab eisdem benedictis, et ad sacros usus destinatis, quæ censentur tanquam publica; unde ibidem potest quotidie celebrari. Hujusmodi oratoria debent habere januam ad viam publicam; sed hoc non est intelligendum de illis quæ in Regularium domibus sunt erecta, aut alicujus communitatis, ut esset in seminariis, conservatoriis, hospitalibus, vel in carceribus, quæ non requirunt januam secus viam; et rite potest in diebus solemnibus, quemadmodum S. C. declaravit. Idem dicendum de oratoriis quæ habent Episcopi in suis domibus etiam campestribus extra proprias dioceses (3).

63. Insuper Episcopi olim ex *cap. ult. de privil. in 6.* cum a suis diocesisibus essent absentes, poterant celebrare per se vel per alios in quacumque domo extra propriam habitationem. Sed Clemens XI. abstulit ipsis hujusmodi facultatem: verum Innocentius XIII. iterum illam restituit in sua *Bulla Apostolici ministerii*, sub die 3. Maji 1723. in qua dixit quod prohibitio non erat intelligenda de domibus in quibus morarentur Episcopi occasione visitationis, vel itineris, ut nec etiam quando Episcopi in casibus a jure permissis absentes moram faciunt in aliena domo. Atque hoc confirmatum fuit per aliam Bullam Benedicti XIII. Sed cum hoc privilegium sit personale Episcopi, ideo advertit *Tamburinus*, alios sacerdotes, absentibus Episcopis, non posse in dictis domibus celebrare (4).

(1) *N. 329.* — (2) *n. 344. in fin.* — (3) *lib. 6. n. 357.* — (4) *n. 358.*

64. — Dubitatur utrum Episcopus possit aliquando dispensare, ut celebretur Missa in domibus privatis? De jure ordinario nec est nec fuit unquam permissum celebrare, nisi in locis sacratis juxta *can. Sicut 11. Dist. 1. de Consecr.* Excipitur tamen primo casus necessitatis, ut in eodem textu habetur. Casus autem hi necessitatis sunt I. Si ecclesiæ sunt dirutæ, ut dicitur in *c. Concedimus Dist. 1. de Cons.* II. Si aliquis sacerdos diu peregrinetur per loca deserta, aut infidelium, ut ex *eod. c. Concedimus.* III. Quando ecclesia populum non capit. IV. In castris, et in littore maris, si aliter plures carere deberent Sacro. Ita communiter DD. qui citantur a *Card. Petra*, et a *Salm.* (1). Et hisce casibus quisque sacerdos celebrare potest in altari portatili extra ecclesiam. Advertit tamen *Layman* (2) cum *Suarez* et *Soto*, quod si Episcopus non adest, decet ab ipso licentiam impetrare. Insuper advertit *Castr.* (3) quod cum casus necessitatis est dubius, potest Episcopus dispensare, juxta dicta *Tr. II. n. 57.*

Præterea excipitur, cum Episcopus dispensat ad celebrandum extra ecclesiam in aliquo casu particulari ex justa causa: nam licet hodie Episcopi careant facultate imperiendi hanc licentiam eorum arbitrio, quam olim habebant; ut apparet ex *c. Missarum, Dist. 1. de Cons.* ubi permittebatur celebrari *in locis ab Episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit*, et ex *c. Hic ego, ibid.* ubi: *In locis in quibus Episcopus proprius jusserit.* Et clarius expressum fuit *cap. In his 30, de Privil.* ubi Honorius III. decrevit fratres Franciscanos et Dominicanos vigore privilegii apostolici bene posse facere Sacrum in altari portatili sine licentia Episcopi loci, ratione adducta, quia alioquin inutile privilegium evasisset, cum sine ipso bene celebrare potuissent extra ecclesiam solo Ordinarii permissu. Cum autem (verba Pontificis) *nihil eis conferret memorata indulgentia, sine qua id, Prælati annuentibus, liceret.* Unde merito asserit *P. Suarez* (4) cum *Silvestro*, *Soto*, et *Navarro*, olim Episcopos hac facultate pollere indulgendi, ut in privatis ædibus

(1) *Petra tom. IV. in Const. 2. Urb. V. n. 31. Salm. tr. 5. de Miss. Sac. c. 4. ex n. 50. et seqq.* — (2) *Laym. l. 5. tr. 5. c. 5. n. 3.* — (3) *Cast. tom. 22. de Sacr. Miss. D. 1. p. 8. n. 5.* — (4) *Suarez. tom. 3. in 3. D. Thom. part. disput. LXXXI. sect. 3. vers. Secundo.*

celebraretur permanentemente et sine ulla necessitate: Quia illa (ait Suarez) non erat dispensatio, sed usus propriæ potestatis. Licet, dico, hæc facultas ablata est Episcopis a Tridentino, sess. 22. in Decr. de observ. in cel. Miss. ubi dictum fuit: *Neve patiantur (Episcopi) privatis in domibus, atque omnino extra ecclesiam, et ad divinum tantum cultum dedicata oratoria, ab eisdem Ordinariis designanda et visitanda, sanctum hoc Sacrificium a sæcularibus aut Regularibus quibuscumque peragi.* Attamen communiter DD. consentiunt id intelligi quoad licentiam celebrandi permanentemente per modum habitus, juxta facultatem quam prius habebant; sed minime ipsis vetitum fuit hanc licentiam concedere ad tempus per modum actus, si justa adsit causa; ita P. Suarez loco cit. vers. secundo in fine, ubi post casum exceptum necessitatis, sic ait: *Item, quia facultas hæc est per modum dispensationis; Concilium autem ab Episcopo non abstulit potestatem rationabiliter dispensandi, quam habet in hujusmodi rebus, maxime cum revera sit moraliter necessaria.* Demum addit: *Tandem usus hoc confirmat, quia ita fit sine ullo scrupulo.* Idem dicit Bonacina (1): *Episcopus potest in casu aliquo, justa concurrente causa, dispensare ut Missa extra ecclesiam in loco honesto celebretur, ita Reginald. Beja, et Cenedo.* Deinde se remittit ad dicta alibi (2), ubi scripsit bene posse Episcopum dispensare in legibus canonicis quoad res quæ frequenter eveniunt, et dispensatione indigent; vel cum occurrit aliqua gravis necessitas, vel gravis utilitas, nec de facili Sedes apostolica adiri potest. Idque conforme est ad ea quæ diximus Tr. II. n. 58. Idem scribit Barbosa (3): *Concilium loquitur de communi modo celebrandi, non vero abstulit Episcopis potestatem rationabiliter dispensandi, stante necessitate, vel justa causa.* Idem scribit Escobar. (4): *Talis autem dispensatio cum rationabili causa non debet inter abusum recenseri; unde potest Episcopus hanc concedere facultatem (celebrandi extra locum sacrum) quando persona nobilis ratione senectutis vel infirmitatis nequit adire ecclesiam ut Missam audiat, et Eucha-*

(1) Bonac. de Euch. D. 4. q. ult. punct. 9. n. 11 — (2) Bon. de Leg. D. 1. q. 2. p. 1. n. 19. v. Secundo et tertio. — (3) Barbosa de Pot. Ep. Alleg. 23. n. 9. — (4) Escob. tom. 3. de Euch. cap. 6. n. 85.

*ristiam recipiat. Idem scribit Laym. (1): Non videtur hæc potestas ablata (Episcopis), occurrente casu necessitatis dispensandi, aut semel, aut sæpius, quatenus rationabilis causa suaserit; in loco honesto profanis usibus destinato, super altari sacrato Missam celebrare liceat. Idem scribit Holzman (2); Excipiendus est præterea casus, quo Episcopus rationabili ex causa dispensat, ut in privatis ædibus v. gr. alicujus infirmi, super altari portatili celebrari possit. Idem scribunt alii plures, ut Salmanticenses, Elbel et La-Croix (3). cum Coninch. Rodrig. Pasq. Quarti, Diana, Marcant. Hurtado et Fagund. Itaque præfata sententia merito quidem communis dici potest. Et advertatur quod, cum a citatis DD. nominetur *necessitas* respectu ad dispensationem hanc, non sumitur pro necessitate celebrandi; talis enim necessitas non eget dispensatione, ut scripsimus supra in prima exceptione notata, sed intelligitur necessitas celebrandi, vel audiendi Missam extra ecclesiam, cum subsit justa causa celebrandi.*

Neque hic obstat Decretum Clementis XI. quod opponit *P. Mazzotta*, sicut nec etiam obstant Decreta Pauli V. et Urbani VIII. quibus præfata dispensatio vetatur Episcopis; quia illa intelliguntur, prout intelligitur Decretum Tridentini, ubi inquit *Escobar. et Salm. n. 58. cum Philiberto, Hurtado, Nav. Quintanad. Diana, Fagund*, id est, de dispensatione per modum habitus, non jam per modum actus ad tempus pro aliquo casu particulari, existente justa causa dispensandi. Et quoniam post Concilii Decretum non defuerunt AA. ut *Soto et Emmanuel Sa*, qui dixerunt non esse gravem culpam celebrare extra ecclesiam, si celebretur in loco honesto; imo *Soto* scripsit, ut refert *P. Suarez (4)*, nullam in eo adesse culpam, semper ac Missa clam dicitur, ita ut omne scandalum absit; ideo censeo relatos Pontifices id prohibuisse Episcopis Decretis clarioribus et urgentioribus.

Deinde dubitatur, per quot vices hæc dispensatio concedi possit. *Salm.* dicunt semel, vel his; sed alii, ut *Suarez, Laym. Bon. Escob. Holzmann, et Elbel cum Pasq., etc.*

(1) *Laym. l. 5. tr. 5. c. 5. n. 4. v. Secundo.* — (2) *Holzmann. tom. 2. de Euch. c. 2. n. 370. v. Excip. præt.* — (3) *Salm. de Sacrif. Miss. tr. 5. cap. 4. n. 56. Elbel Th. Mor. eod. tit. pag. 136. n. 233. Croix l. 6. p. 2. n. 263.* — (4) *Suarez in 3. p. to. 3. dist. 81. sect. 3. in princ.*

indefinite loquuntur, et intelligunt posse dari, durante illa infirmitate, aut alia causa accidentali. Et non sine ratione indefinite loquuntur, cum prohibitio dispensandi intelligitur facta, ut supra ostensum est, tantum quoad dispensationes permanentes, non vero ad illas, quæ impertiuntur ad tempus propter aliquam causam transeuntem, et certum est prohibitiones tanquam odiosas stricte esse interpretandas. Accedit insuper quædam declaratio, quam affert de hoc *Gallemarte* (1), ubi sic dictum fuit: *Permittit Pontifex Ordinarii arbitrio, necessitate personarum, et infirmitatis qualitate pensata, ut pro infirmorum commoditate etiam in privato oratorio, vel altari ad hoc deputato facultatem celebrandi concedat.* Idemque admittit *Card. Petra* (2) dicens, licere Episcopo licentiam concedere celebrandi domi alicujus insignis personæ ægrotantis, ut Missam audiat, et Communionem fruatur. Accedit quod *Honorius III.* in cit. cap. in his 30. de *Privil.* loquens de facultate celebrandi, dixit in hac re, *benignam potius interpretationem faciendam.* Atque si hujusmodi licentia impertiri potest ab Episcopis pro sæcularibus infirmis, ne Missa careant, ut supra dictum est; tanto magis concedi potest sacerdotibus, qui habent quamdam necessitatem sæpe celebrandi, ut infertur ex *Tridentino sess. 23. cap. 14. de Reform.* ubi dicitur: *Curet Episcopus, ut ii saltem diebus dominicis, et festis solemnibus.... missas celebrent.* Quapropter nescirem ipse a veniali culpa excusare sacerdotem, qui valens quotidie celebrare (præter unum diem in hebdomada ob reverentiam) omitteret ex pigritia Sacrum facere; quandoquidem sacerdos non tantum celebrat pro se, sed etiam pro tota Ecclesia, cujus minister est constitutus, et pro toto populo christiano, pro quo in altari intercessor adest, ut declaravit Apostolus: *Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, et Sacrificia pro peccatis. Hebr. 5. 1.* Hinc oritur, prout dicebam, quædam necessitas, quam sacerdos habet celebrandi; ac propterea facilius Episcopi concedere possunt sacerdotibus in ædibus propriis licentiam celebrandi, durante eorum ægitudine.

(1) *Gallem.* in *Trid. sess. 22. Decr. de observ. etc. n. 6.*

— (2) *Card. Petr. tom. 4. in Const. 2. Urbani II. n. 32.* —

65. — XI. Satis sit quod super hoc puncto dictum est. Ad alia transeamus. In *cap. fin. Ne pro dilatione de Pœn. et remis.* legitur concessum Episcopis extra propriam diœcesim commorantibus, Prælatisque minoribus exemptis, quo nomine veniunt Abbates et Superiores locales, et etiam Prælati romanæ Curiaë, ut protonotarii auditores Rotæ, etc. (ut dicunt *Suar. Lugo, Diana*, etc.) posse sibi eligere confessarium, sine aliqua Ordinarii illius licentia. Sed S. C. declaravit (quod confirmatum est a Greg. XIII. apud *Fagnanum*) hoc intelligendum esse quod valeant sibi eligere aliquem sacerdotem sibi subditum: vel aliquem non subditum, sed a proprio Ordinario approbatum, id est ab Ordinario domicilii ejusdem sacerdotis, ut explicat *Lugo* (1). Eodem privilegio gaudent Cardinales, sed non alibi nisi Romæ, ut inquit *Fagnanus*: et valent eligere in confessarium, quemlibet sacerdotem tam pro se, quam pro sua familia, quem possunt etiam extra Romam perducere; quod etiam Episcopis est concessum (2).

66. — XII. Episcopi sunt delegati Sedis apostolicæ ad tuendam clausuram monasteriorum Monialium etiam exemptarum, earumque quæ Regularibus sunt subjectæ, ut demonstrabimus *n. 87*. Ex hoc inferunt *de Alex. Bautrius, Clericatus, Pelliz.*, etc. (contra *Dianam*, et *Pasq.*) quod bene quidem possunt Episcopi reservare sibi casus circa clausuram, atque ita declaravit S. C. Concilii die 16. Nov. 1720. Quod est intelligendum etiam respectu Jesuitarum, etc. quicquid dictum fuerit *Tr. XIX. n. 43*. vide inferius *n. 80*.

67. — Omnes confessarii Monialium etiam exemptarum debent ab Episcopo approbari, ut præscripsit Greg. XV. in Bulla *Inscrutabili*, quam confirmavit in omnibus Clem. X. cum alia Bulla *Inscrutabili* 7. Benedictus XIII. et nuper Clem. XII. qui in omnibus Gregorii Bullam innovavit (de qua infra *n. 80*.) etiam quoad ea quæ Bened. XIII. contra Gregorii Bullam concesserat (3). Et ideo ait *Tamburinus* etiam Moniales exemptas incurrere casus ab Episcopo reser-vatos; quia sicut ille in approbatione limitare potest tempus, et personas, ita etiam casus. Sed alii communius et

(1) Vide lib. 6. n. 565, v. Dubitatur hic 1. — (2) *ibid.* v. Dubit. 2. — (3) *n. 577*.

probabilius (*Pelliz. Quintanad. et de Alexand.*) id negant, quia Moniales exemptæ sunt extra jurisdictionem Episcopi: et approbatio confessarii respicit tantum ejusdem idoneitatem; tanto magis, quia in Bulla Clem. X. *Superna*, dicitur Episcopus posse limitare tempus, locum, et personas; et nulla fit mentio casuum (1). Verum hoc non currit quoad clausuram, circa quam bene potest Episcopus tam casum, quam censuram sibi reservare, ut diximus *Tr. XIX. n. 43.* et juxta quæ dicemus *n. 80.* Insuper advertendum est, quod per Bullam *Pastoralis* Bened. XIV. potest Episcopus assignare confessarium extraordinarium Monialibus exemptis, si illarum Prælati regularis illum concedere recusaret (qui esse debet alterius Ordinis, vel secularis), et hoc non solum in morte, sed etiam in vita singulis annis (2).

68. — XIII. Plures DD. asserunt, ut *Angelus, Silvester, Armilla, Tabiena*, alique cum *Croix* (qui illis adhæret) posse Episcopum ex justa causa commutare pias testatorum dispositiones, ex eo quia ipsi habent dispensandi potestatem in lege quæ jubet impleri ultimas voluntates, quoties adsit justa causa; idque confirmant ex Tridentino, *sess. 22. c. 6.* Sed hoc negamus cum sententia probabiliori *Molinæ, Layman, Sanchez, etc.*, quia in *cap. Tua de Test.* et in *cap. 8.* ejusdem *sess. 22.* a Concilio jubentur Episcopi admissim exequi ultimas voluntates. Neque obstat quod opponunt, et quod legitur in eodem *cap. 8.*, quia ibi tantummodo committitur Episcopis ut examinent causas utrum veræ sint nec ne, quando ultimæ voluntates a Sede apostolica commutantur. Tanto magis quia in *Clem. Quia contingit. de Reliq. dom.* dicitur bona in aliquem usum applicandu, non posse in alio nisi a Sede apostolica applicari. Cæterum est valde probabile quod dicunt *Laym. Bon. Salm. Coninch. et Trull.*, quod sive superveniat aliqua causa, sive testator ignoraverit aliquam causam, quam si cognovisset, aliter disposuisset; tunc Episcopus potest opus commutare, sed una cum hærede; quamvis, si hæres contradicat, asserant plures DD. posse id facere Episcopum illo contradicente (3).

69. — XIV. Dicunt insuper DD. ut *Viva, Diana, Trul-*

(1) *N. 602.* Quær. VI. — (2) *lib. 6. n. 576.* — (3) *vide plura de hoc lib. 3. n. 391.* Quær. 11.

lenchius, Busembaum, aliique, posse ab Episcopo fieri compositionem incertarum restitutionum (illarum scilicet quarum dominus est incertus) quæ pauperibus sunt erogandæ; quoniam (ut ipsi dicunt) hujusmodi compositio nulla lege Episcopus reservatur, et contra ipsa est juxta præsumptam creditorum voluntatem. Sed magis rationabiliter contradicunt *Lugo, Molina, Turrianus. Corduba*, et alii, quia tallium bonorum administratio pertinet tantummodo ad Pontificem, vel ad principem (1). Et re quidem vera Pontifex Benedictus XIV. in Bulla *Pastor bonus* (23. Aprilis 1744.) hujusmodi facultatem S. Pœnitentiariæ concedit (2). Vide *Tr. XIX. n. 148. ad X.*

70. — XV. Affirmant quoque *La-Croix, Tamburinus*, et *Pasqualigus*, posse ab Episcopo minui numerum Missarum a testatore relictarum, quoties ob eleemosynæ parvitatem, qui Missas celebraret, non inveniretur. Sed hic se opponit *P. Concina*, et quidem rationabiliter; nam Decretum S. C. emanatum jussu Urbani VIII. et confirmatum ab Innoc. XII. prohibet districte Episcopis reductionem, moderationem, aut commutationem onerum Missarum impositarum in *limine foundationis*, et post Tridentinum, volens quoad hoc omnino ad Sedem apostolicam recursum haberi. Quia recte ibidem declaratum fuit, quod facultas concessa Episcopis, aliisque a Concilio, *sess. 25. c. 4. de Reform.* intelligenda est pro reductione Missarum relictarum ante Concilium. Cæterum ait *Fagnanus* cum *Felino*, quod si ab initio reditus erant sufficientes, et deinde taliter fuerint imminuti, ut nullo modo sufficiant, tunc non videri ablatam facultatem quam habent Episcopi de *jure communi* moderandi Missas juxta *c. non quidem de Testam.* (3).

71. — Jam superius dictum est *n. 53.* posse probabiliter Episcopum dispensare in omnibus in quibus dispensatio non est specialiter Pontifici reservata. Quid vero possint Episcopi circa relaxationem juramenti, et circa commutationem, aut dispensationem votorum, diximus *Tract. V. num. 19. 42. et seq.* Notandum hic denique posse ab Episcopo, juxta Trident. *sess. 21. c. 7.* uniri, aut transferri ad aliam ecclesiam beneficia simplicia jam ad tenuitatem red-

(1) *Lib. 6. n. 592. v.* Notat. autem. — (2) *lib. 7. n. 470. de facultat S. Pœnitentiariæ ad X.* — (3) *vide lib. 6. n. 331. v. Dubit. 1.*

acta, aut fundata in aliqua ecclesia quæ lapsu temporis jam corruerit, adeo ut nequeat amplius reparari, vide *Barbosam* (1). Insuper Episcopus potest unire seminariis beneficia simplicia etiam reservata, aut affecta, aut vacantia in curia Romana; *Trid. sess. 23. c. 18.* Insuper tempore visitationis potest Episcopus cogere parochianos ad necessaria parochio subministranda; *Trid. sess. 21. c. 4.* Potest etiam novas parochias erigere, et de matricis fructibus dotare si hæc abundet, sed sine præjudicio possessoris; *Trid. eod. loco.* Potest etiam duas parochias unire, si divisæ nequeant singulæ suum parochum sustentare; dummodo populus non adeo distet, ut non sufficiat unius parochi assistentia; *ibid. c. 5.*

CAPUT IV.

DE PRIVILEGIIS REGULARIUM.

PUNCTUM I.

De privilegiis spectantibus ad omnes Regulares in communi.

I. De exemptione a jurisdictione Episcoporum 72. 73. 74. Casus excepti, præcipue circa celebrationem Missarum 75. Declaratio S. C. 76. Quibus casibus potest Episcopus obligare Regulares, etc. 77. Utrum Regulares teneantur præceptis Episcoporum 78. Utrum Episcopus possit eos visitare 79. Utrum visitæ clausuram Monialium 80. Utrum petere rationem Missarum, relictarum etc. 81. Quibus casibus possit criminaliter procedere etc. 82. et 83. II. De obligatione decimarum 84. ad 87. III. Circa fundationes 88. De monasteriis Episcopo subjectis 89. IV. De iudice conservatore 90. De sepultura 91. et 92. De portione canonica, etc. 93. et 94.

72. — I. REGULARES habent privilegium exemptionis a jurisdictione Episcoporum, nam Prælati regulares habent in suis ecclesiis et monasteriis jurisdictionem quasi episcopalem, tam quoad personas, quam loca, sicut probant *Sal-manticenses*, qui agunt fusius de omnibus privilegiis præ-

(1) *Barb. de Potest. Episc. All. 66. ex. n. 15.*

dictis in hoc puncto; sed nos solum adnotabimus hic res magis principales (1).

73. — Itaque quoad prædictam exemptionem adnotandum primo, quod in dubio alicujus privilegii, decisio spectat ad summum Pontificem, quemadmodum declaratum fuit a Clemente IV., et ab aliis Pontificibus (2). Adnotandum secundo quod huic privilegio exemptionis Regulares cedere non possunt, sicuti habetur ex *cap. Cum tempore de arbitris*, quia id redundaret in damnum religiosi: quare nulla consuetudo in contrarium potest in hoc prævalere (3).

74. — Notandum tertio, hoc privilegio gaudere, non solum professos et conversos, sed etiam novitios, qui in favorabilibus veniunt sub nomine Religiosorum; et etiam Tertiarios et beatos, sicuti dictum est numero 8. Servi etiam Regularium qui actu famulantur, et resident intra claustra monasteriorum et vivunt sub obedientia, juxta Tridentinum, *sess. 24. c. 11.* eximuntur a jurisdictione Episcoporum, tam quoad censuras (juxta Bullam Alexandri IV. apud *Salman-ticenses*) quam etiam quoad Communionem paschalem (4). Notandum quarto quod apostatæ et fugitivi possint capi ab Episcopis, sed solummodo ut consignentur suis Superioribus. Episcopus solum eos posset punire in casu, quo eorum monasteria essent in longinquo posita, et ipsi moniti nollent regredi juxta Tridentinum *sess. 7. c. 13.* (5). Vide alia, quæ de hac re dicentur num. 82. et 83. Notandum quinto quod Sæculares in monasteriis existentes si ibi patrent aliquod delictum non incurrunt poenas ab Episcopo impositas (6). Excipiatur, si contravenirent Ordinibus Episcopi circa Missarum celebrationem; sicuti dicetur in fine sequentis numeri.

75. — Sexto adnotantur e contrario multa hoc in loco, in quibus Regulares non eximuntur ab Episcoporum jurisdictione. Et primo sine Episcoporum licentia nequeunt Regulares ædificare monasteria juxta Bullam Urbani VIII. die 28. Augusti 1624. Et animadvertatur quod in Bulla Gregorii XV. Alias, prohibetur Episcopis dare hanc licentiam, si in

(1) *Salm. tr. 18. c. 3. n. 3.* — (2) *Salm. tr. 18. c. 3 n. 6.* — (3) *ibid. n. 7.* — (4) *ibid. n. 8. et vide opus nostrum tom. 9. append. 11. cap. 4. de privil. n. 73.* — (5) *Salm. eodem n. 8.* — (6) *Salmant. ibid n. 9. et tract. 10. de censur. cap. 5. n. 113. cum Laym. Avila, Peirin. Garzia, et aliis pluribus.*

monasterio nequeant ali redivitibus, aut eleemosynis saltem duodecim Religiosi ; sed hoc non intelligitur quoad hospitia, ut dicunt *Barbosa, Peirinus*, et cæteri. Secundo Regulares non possunt in lucem libros edere sine Episcopi licentia, ut ex Tridentino, *sess. 4. Decr. de Edit. librorum* (1). 3. Episcopus potest cogere Religiosos ad restituendum novitiis, qui nolunt professionem emittere, totum id quod attulerunt in ingressu (2). 4. Dispositio faciendâ a novitio, nisi ante duos menses, quam profiteatur, fieri non potest (juxta Tridentinum, *sess. 25. c. 16.*) absque licentia Episcopi, aut Vicarii 5. Episcopus habet potestatem cognoscendi simul cum Superiore Religiosi de causa nullitatis professionis (3). 6. Episcopus, aut alius ab eo deputatus, debet scrutari voluntatem virginum, quando ingrediuntur aut profitentur in monasteriis; ex Trident. *sess. 25. cap. 17.* Sed id debet efficere infra quindecim dierum spatium, aliter non potest hac in re se amplius ingerere 7. Episcopus potest prohibere, ne in monasteria Monialium, etiam exemptarum, suscipiatur ultra numerum earum quæ possint inibi ali juxta reddituum facultatem, sicuti statutum fuit in Bulla S. Pii V. (4). 8. Episcopus potest cogere Monachos, qui permanenter degunt extra monasteriorum claustra, propter debita ab ipsis contracta cum pauperibus personis, ut sunt pupilli, viduæ, etc. (5). 9. Episcopus potest adstringere Religiosos, ut processionibus intersint, juxta Trid. *sess. 25. cap. 13.*, dummodo eos vocet non per publicum Edictum, sed medio aliquo nuntio personaliter (6). 10. Episcopus habet jurisdictionem supra monasteria, in quibus non possunt ali 12. Religiosi, ut dicetur num. 88. ad 3. Denique excipiuntur Episcoporum ordinationes circa Missarum celebrationes : etenim quoad hoc statuit Tridentinum, *sess. 22. de Observat. in celebr.*, ut Episcopi se gerant velut delegatos apostolicos, dicens; *Ut non solum ea ipsi, sed quecumque alia huc pertinere visa fuerint, ipsi.... ut delegati Sedis apostolicæ prohibeant, mandent, etc.; atque ad ea inviolate servanda censuris ecclesiasticis, aliisque pœnis.... fidelem populum compellant: non obstantibus privilegiis, ex-*

(1) *Salmant. tr. 18. cap. 3. n. 10. 11. et 12.* — (2) *vide Salmant. tract. 15. cap. 3. n. 76.* — (3) *ibid. cap. 5. n. 15.* — (4) *Salmant. tr. 18. cap. 3. n. 14.* — (5) *ibid. n. 15.* — (6) *ibid. n. 16. et 17.*

emptionibus, ac consuetudinibus quibuscumque. Idem hic notandum quod adest resp. S. C. ad Episcop. Nebiens. 7. Febr. 1632. (lib. 14. Decret. p. 561 a tergo), ubi generaliter loquendo dictum fuit: *In his in quibus a jure communi, a S. Concilio Trident. a Constit. apostolicis tributa est Episcopo jurisdictio in Regulares, potest illos etiam per censuras ecclesiasticas compellere.* Et idem decisum fuit die. 4. Junii 1672. (lib. 27. Decret. pag. 406.). Quare sicut bene advertit Benedictus XIV. (1). Episcopi quoad celebrandas Missas possunt adigere omnes, quamvis Regulares, ad observandum non solum ea, quæ statuuntur a Concilio, sed etiam quæ statuuntur a seipsis. Quare recte Eminentissimus Cardinalis Spinelli, cum esset Archiepiscopus Neapolis, die quinta Januarii 1743. præcepit sub pœna suspensionis a Divinis, etiam Regularibus, ne admitterent ad celebrandum in suis ecclesiis aliquem sacerdotem advenam sine licentia Ordinarii.

76. — Adnotantur alia, quæ declarata fuere a S. C. in Decreto die secundo Julii 1520. Et 1. Regulares possunt recipere, quæ a devotis offeruntur, sed non mendicando per ecclesiam. 2. Non possunt uti pallio, aut pluviali per parochiam extra eorum ecclesias, aut earum recinctum; neque possunt facere processiones, dummodo non habeant pro se consuetudinem in contrarium, ut dicunt *Rodrig. Bordon.*, et *Villalobos* (2). 3. Vocati ad funeralia debent ire ad ecclesiam, ubi manet clerus jam coactus; sed in hoc dicunt *Salmanticenses* cum *Lezana*, esse consuetudinem in contrarium (3). 4. Non potest vetari Regularibus ne celebrent Missam in suis ecclesiis ante Missam parochialem, et ne pulsent campanas, uti declaravit S. Pius V. in Const. *Et si Mendicantium*, §. 2. 5. Regulares nequeunt publicare matrimonia. 6. Possunt ipsi concionari in suis ecclesiis, tempore Adventus et Quadragesimæ, quamvis in parochia sermocinetur (4).

77. — In tribus casibus potest Episcopus cogere Regulares ad obediendum, etiam adhibitis censuris: I. est ad restituendas res novitiis, ut dictum est, juxta Tridentinum, *sess. 25. c. 16.*; II. ad observandam clausuram, loquendo

(1) *De Synod. lib. 9. c. 15. n. 5.* — (2) *Vide Salmant tr. 18. c. 3. n. 18. et 19.* — (3) *ibid. n. 19.* — (4) *ibid.*

de Monialibus, Trid. *ib. c. 5.* ; III. ad observandum totum id, quod ab Episcopo statutum est quoad Missarum celebrationem, ut dictum est *n. 75.* Et circa id refert Bened. XIV. (1) duo Decreta S. C. Concilii, in quibus dictum fuit, quod Episcopi ut delegati apostolici possint etiam censuris cogere Religiosos, et procedere adversus eosdem, si admittant ad celebrandum in suis ecclesiis advenas sine Episcopi licentia, juxta Tridentinum, *sess. 22. Decr. de Obs. in Cel.*, ubi præceptum fuit, præsertim Episcopis: *Interdicant, ne cui vago, vel ignoto sacerdoti Missas celebrari liceat.* An deinde in aliis casibus supracitatis possit Episcopus cogere censura Regulares; affirmant *Barbos. Garcia*, et alii; sed communius negant *Sanchez, Lezana* et *Salmanticenses*, cum aliis, propter multa privilegia papalia, quæ hac de re afferunt; et addunt cum *Barbosa, Diana, Lezana* (contra alios) quod Episcopus ne denuntiare quidem potest Regulares excommunicatos, etiam ob publicum delictum (2).

78. — Quæritur primo utrum Regulares obligentur Decretis synodorum provincialium, aut diœcesanarum, aut aliis Episcopi præceptis? Certum est Regulares non teneri interesse dictis synodis, dummodo non essent parochi, sicut habetur ex Tridentino, *sess. 24. c. 2.* et ex pluribus Decretis S. C. Deinde quoad quæsitum *Vasq. Sanch. Becanus* aliique dicunt eos obligari ad eorum omnium observantiam, quæ non præjudicant observantiæ regulari; sed non intelligitur quoad vim coactivam, ita ut contraveniendo non incurrant aliquam pœnam, sed solummodo quoad vim directivam, id est, ut se conforment reipublicæ, cujus sunt partes. Alii tamen, ut *Suarezius, Lezana, Salmanticenses*, etc. id negant (dummodo hoc necessarium non sit ad evitandum scandalum, aut casus non esset, in quo Religiosus aliquis haberet aliquod munus dependens ab Episcopo, ut munus parochi, confessoris, concionatoris etc.). Et id probant ex *cap. 1. de Privil. in 6.*, ubi dicitur Regulares eximi a præceptis Episcoporum, exceptis casibus in jure expressis. Rationem deinde adversariorum dicunt valere, quando partes sunt homogeneæ; non autem, cum sunt heterogeneæ, ut sunt Religiosi, qui non perinde ac sæculares multa alia

(1) *De Synod. lib. 9. c. 15. n. 5.* — (2) *Salmant. cap. 3. §. 3. per totum.*

onera particularia habent. Cæterum in duobus ulla sine hæsitatione ipsi obligantur ad obediendum, ut dicitur in Tridentino, *sess. 25. c. 12.* I. quoad observantiam interdicti positi ab Episcopo semper ac observatur ab Ecclesia matrice; II. quoad observanda festa ab Episcopo statuta (1); præter ordinationes circa Missarum celebrationem, ut dictum est superius *n. 75. circa finem.* Præterea notetur Episcopum posse Regularibus interdicere auditum confessionum in propriis ædibus sive cellis, juxta Decretum S. C. emanatum an. 1617. 15. Sept. et videri potest apud *P. Ferraris* (2). Potest etiam vetare omnibus confessariis audientiam confessionum mulierum, aut puellarum extra confessionarium sub poena suspensionis ab audiendis confessionibus ex Decreto S. Congr. 18. Decembr. 1693. apud eundem *Ferraris* (3).

79. — Quæritur secundo utrum Episcopi possint visitare personas et monasteria Regularium? Communiter loquendo, certum est ex *c. Nulli 16. quæst. 1.*, et ex Tridentino, *sess. 25. c. 8.*, exemptas esse a visitatione Episcopi, tam personas, quam monasteria et ecclesias Regularium (dummodo in illis degant duodecim Religiosi. Vide num. 88.). Et juxta plures declarationes sacræ Congregationis etiam ecclesias parochiales Sæcularium, quæ subduntur Regularibus, et ubi parochus est Religiosus, qui, si delinqueret etiam circa suum officium, non potest ab Episcopo puniri. Sed hoc non obstante nunc præter Bullam Gregor. XV. *Inscrutabili*, a Bened. XIV. declaratum atque definitum est in Bulla *Cum nuper* edita 8. Nov. an. 1751. hujusmodi subiectos esse Episcopo *in his quæ vel ad ipsum spectant exercitium curæ animarum, vel etiam ad eorum vitam et mores pertinent.* Sed fusius idem Bened. XIV. de hac re agit in quadam Bulla peculiari *Firmandis*, edita die 6. Novemb. 1744. ubi plura statuit. 1. Quod parochi regulares omnimode subsunt jurisdictioni, correctioni et visitationi Episcopi, in iis quæ concernunt curam animarum et proprios mores. 2. Quoad visitationem localem, possunt visitari altare, in quo SS. Eucharistiæ Sacramentum asservatur, sacrum tabernaculum, fons baptismalis, confessionale in quo

(1) Vide *Salmant. tract. 18. cap. 3. §. 4. per totum.* —

(2) *Ferr. Bibl. v. Confessarius art. 4. n. 8.* — (3) *idem loc. cit. n. 10.*

residet parochus, pulpitu[m] e quo parochus concionatur, sacrarium ad inspiciendam sacram supellectilem, sepulchrum parochianorum, eorumque cœmeterium, turris campanaria si adsint ibi campanæ parochiales, et omnia sacra vasa. 3. Quoad personalem, debet scrutari vitam ac mores curati, quatenus ea quæ extra claustrum prodierint; item examinare an titulo legitimo eam curam exerceat, an resideat, an ad Synodum vocatus iverit, an conferentias casuum conscientiæ habeat frequenter, an onera curæ adimpleverit, an Missam pro populo applicaverit, an festis diebus concionatus fuerit, etc., an vacet confessionibus audiendis, an ægrotantibus assistentiam præstiterit, an pueros ante Confirmationem et Communionem instruxerit; an de matrimonii impedimentis inquisiverit, et an sponsi in rebus Fidei sint edocti, et an recte ordinatos habeat libros parochiales. 4. Quod licet Superiores regulares non possint deputare aliquem ad curam sine Episcopi approbatione, possunt tamen eum remove[re] illo inscio, et ita pariter Episcopus potest cura illum privare sine consensu Superioris, si id justa causa expostulet, etc. Potest etiam visitare ecclesias adnexas, subditas monasteriis, si earum administratio sit penes parochos sæculares, prout pluries declaravit S. Congreg. apud *Bellarminum* et *Barbosam*: excipe, si incorporatæ essent monasteriis, aut nullius essent diœcesis. Possunt præterea Episcopi visitare confraternitates Sæcularium fundatas in monasteriis, sed dumtaxat quoad administrationem bonorum, non quoad altaria, ut ex Trident sess. 25. c. 20., et ex pluribus Decretis sacre Congregationis. Excipiuntur insuper illæ quarum Præfectus est Religiosus ex privilegio Gregorii XIII., cui nulla contraria consuetudo potest obstare (1).

80. — Quæritur tertio utrum Episcopi possint visitare claustra monialium exemptarum? Negant *Salmanticenses* cum *Navarro*, *Sanchez*, *Bonae. Pelliz.*, etc. ex cap. *Periculoso de statu Monach. in 6.*, ubi cura claustrum Monialium exemptarum manifeste conceditur Superioribus regularibus. Neque obstat (ut ajunt) Tridentinum, sess. 24. c. 5., ex quo contendunt patroni adversæ sententiæ, Episcopos esse delegatos apostolicos quoad claustrum Monialium exempta-

(1) *Salm. tr. 18. c. 3. n. 31. ad. 36.*

rum, cum ibi statuatur, ut ipsi curent, ut restituatur aut conservetur claustrum *in omnibus monasteriis sibi subjectis ordinaria, in aliis vero Sedis apostolicæ autoritate*. Et enim respondent, quod pro illo *in aliis*, etc. non intelligantur monasteria Regularibus subjecta, sed subjecta immediate Pontifici, quod asserunt declaratum fuisse per Pium V. in sua Bulla *Circa Pastoralis*; eo magis quia Concilium in loco prædicto renovat, non revocat, citatum textum *Periculoso*. His non obstantibus contraria sententia amplectenda est cum *Barbos. Gavant. Lezan.*, etc., quia licet non obstaret Tridentinum, nihilominus obstat equidem Bulla Gregorii XV. *Inscrutabilis* anni 1622., in qua dictum fuit, 1. Ut Regulares nequeant destinare alium ad audiendas Monialium confessiones, præter eum, qui fuerit approbatus ab Ordinario (et in hoc animadvertendum est quod præterea statuit Benedictus XIV. in Bulla *Pastoralis* die 5. Augusti 1748, confirmans Bullam, *Apostolici ministerii*, Benedicti XIII.; quod scilicet, si regularis Superior negligeret assignare saltem semel in anno confessarium extraordinarium, aut sæcularem, aut alterius Ordinis, quemadmodum Pontifex præcepit, possit illum assignare diœcesis Episcopus). 2. Statuit Gregorius XV., ut administratores monasteriorum dictarum Monialium debeant rationem reddere Episcopo administrationis bonorum. Ut Episcopus valeat remove confessarium, aut alium administratorem monasterii; si Superior monitus illum non removeat. 4. Ut Episcopus præsidere possit electioni Abbatissæ. Ac quinto specialiter fuit statutum, ut Episcopus possit corrigere et punire, veluti delegatus apostolicæ Sedis, eos omnes qui aliquid admittunt adversus claustrum Monialium, etiam exemptarum. Placet hic adnotare verba Bullæ; *Tam sæculares, quam Regulares nullis privilegiis tueri se possint, quominus, si delinquerint circa personas intra septa degentes, aut circa clausuram Monialium, etiam Regularibus subjectarum, ab Episcopo tamquam ad hoc Sedis apostolicæ delegato, puniri et corrigi valeant* (1). Et ibidem refert *Barbosa* Decretum quoddam sacræ Congregationis, ubi statuitur, quod nullimode possit impediri Episcopis, quin visitent monasteria

(1) Vide *Barbosam de potest. Episc. All. 102. n. 7. et Salm. tr. 18. c. 3. n. 37. ad 39.*

exempta, et Regularibus subjecta quoad observantiam clausuræ, et qui præsumit impedire, post tertiam monitionem incurrit excommunicationem ipso facto ex *Clem. Attendentes, de statu Mon.* (1). Præterea hoc in loco adnotandum est, quod Clemens X. et Clemens XII. præceperunt, ut observaretur Bulla Gregorii XV. *non obstante quacumque contraria consuetudine.*

81. — Quæritur 4. utrum Episcopi exigere queant a Regularibus rationem hæreditatis relictæ cum onere Missarum, aut legatorum satisfaciendorum sæcularibus? Videntur posse, ex eo quod eruitur ex Tridentino, *sess. 22. c. 8.*, ubi præbetur Episcopis potestas visitandi omnia legata pia, non obstante quocumque privilegio in contrarium. Et dicunt *Salmanticenses*, quod ex hoc recte sententia ista redderetur probabilis. Sed ipsi deinde id negant ob multa privilegia Regularibus concessa, præsertim per Pium V., in quibus declarantur exempta Religiosorum bona a quacumque Episcopi jurisdictione; non obstantibus quibuscumque Constitutionibus apostolicis et Conciliis (2).

82. — Quæritur 5. utrum Episcopus in alia causa possit procedere criminaliter contra Regulares? Dictum est Regulares exemptos esse ab Episcoporum jurisdictione, præterquam in casibus in jure expressis. Præter id, quod spectat ad Missarum celebrationem et clausuram Monialium; in duobus aliis casibus possunt ex Tridentino Episcopi contra eos procedere. I. Si Regularis aliquis patraret delictum, degendo extra monasterium, *Trid. sess. 6. c. 3.* Sed hoc intelligitur eorum respectu, qui permanenter extra monasterium habitant, non vero quoad illum Religiosum, qui extra maneret causa confessionum excipiendarum, aut concionandi, aut alterius negotii ad tempus; aut incoheret pagum, aut locum alium dependentem a monasterio ob negotia religionis. Sed hic oritur dubitatio, utrum possit Episcopus punire illum delinquentem, qui habitaret alium locum ob longum tempus ex licentia sui Superioris? Alii affirmant, veluti *Tambur. Barbosa, Lexana*, etc. pluribus innixi declarationibus sacræ Congregationis. Alii quemadmodum *Salmanticenses* cum *Sanchez, Silvest. Peyrino, Bordono*,

(1) Vide de *Alex. de Monial. c. 6. §. 4. q. 3.* — (2) *Salm. tr. 18. c. 3. n. 40. ad 42.*

etc. negant ex *cap. Ex Rescripto de jurejur.* ubi dicitur, quod qui manet extra monasterium ex licentia Superioris, judicetur in monasterio manere. Quare ajunt, quod tam Concilium, quam prædictæ declarationes vigere intelligantur in eos qui extra monasterium morantur sine licentia, aut in loco adeo remoto ab eorum Superiore, ut puniri non possint, nisi post longissimum tempus (1).

83. — Secundus casus est, cum Religiosus, etiam degens in monasterio, extra illud delinqueret cum publico populi scandalo, et Superior eum non puniret. Trident. sess. 25. c. 14. Et quia Superiores quidam trans mittebant hujusmodi delinquentes extra diœcesim, ut immunes essent a pœna, statuit Clemens VIII. anno 1596. in Bulla *Suscepti oneris*, ut in tali casu, instante Episcopo, Superior infra tempus ab Episcopo præscriptum revocare debeat delinquentem, et punire; alias possit eum castigare Episcopus loci, quo ipse transmissus est (2). Adnotant deinde *Salmanticenses* cum aliis 1. ut hujusmodi Concilii Decretum vigere debeat cum delictum est notorium etiam facti publicitate. 2. Ut non valeat adversus Superiores delinquentes, qui in odiosis non includuntur sub nomine Regularium, quemadmodum ait Concilium. 3. Ut Episcopus procedere non possit, nisi postquam pluries monuerit Superiorem, ut delinquentem puniret, et ille neglexerit. Si tamen Episcopus delinquentem in actuali delicto interciperet, potest illum capere (sicut dictum fuit), sed ut statim eum transmittat ad Superiorem; et quando crimen fuisset gravis scandali, potest etiam eundem retinere in carcere, ut transmittat infra 25. saltem horarum spatium. Superior deinde præbere Episcopo debet sufficientia argumenta sequutæ punitionis. Episcopus, licet capere possit summariam informationem, ut eam ad Superiorem transferat, non potest tamen juridicum efformare processum adversus reum; sed si forte efformasset, probabile est eo Superiorem uti posse ad procedendum in suum Religiosum, ut ajunt *Salmanticenses* cum aliis (3).

84. — Secundo. Regulares privilegium habent exemptionis a contributione Decimarum. Arrepta occasione, opportune hoc in loco adnotantur quædam circa Decimas. De-

(1) *Salm. tr. 18. c. 3. n. 40. ad 46.* — (2) *Salm. ibid.* — (3) *ibid. n. 50. et 51.*

cimæ dicuntur illa fructuum portio, aut industriarum personalium, quæ a fidelibus tribuenda est Ecclesiæ ministris, pro eorum sustentatione. Revera Decimæ debentur ex jure divino naturali; sed quoad quantitatem, id est decimam partem, sunt ex jure ecclesiastico, cum cessaverit jus antiquum divinum, ut judiciale. Hinc fit 1. Pontificem posse quemlibet eximere ex onere Decimarum; Pontificem, inquam, non Episcopos; ipsi dumtaxat possunt ex Trident. sess. 21. c. 5. 6. et 7. applicare Decimas unius loci ad alium, et unire ac separare beneficia (1). Infertur 2. quod consuetudo rite potest aliquos eximere a solvendis Decimis, dummodo remaneat id quod sufficit ad congruam Ecclesiasticorum sustentationem; sed hujusmodi consuetudo præscriptionem quadraginta annorum non interruptorum habere debet, licet ab initio, nec titulus, nec bona fides interfuerint: ad præscriptionem deinde (accipiendo vocem prout sonat præscriptio, non ut consuetudo) necessaria sunt bona fides, et quadraginta anni cum titulo; sine autem titulo requiritur tempus immemorabile. Pro futuris Decimis fieri potest compositio: sed etiam solummodo a Pontifice non ab Episcopo, nisi fieret inter unam et aliam ecclesiam. Dictum est pro futuris, quia præteritas remittere potest etiam ille, cui debentur (2).

85. — Olim Decimæ debebantur, ut dictum est, tam ex fructibus bonorum, quam ex personarum industria. Sed juxta præsentem consuetudinem pene universalem solvuntur solum ex fructibus bonorum tam stabilium, quam mobilium, juxta cap. *Non est. de Decim.* Et debentur ex fructibus integris non deductis expensis et oneribus contributionum: ut ait S. Thom. (3) et alii communiter ex cap. *Cum non sit, de Decim.* (4).

86. — Decimæ præterea solvi debent ab omnibus fidelibus, etiam a principibus sed non a pauperibus: isti tamen, nisi sint in extrema necessitate, sed solum in gravi, si pervenirent ad meliorem fortunam, tenenturolvere præteritas Decimas, ut dicunt Suarez, Layman, Castr., et alii, cum Salm. (5). De jure autem communi tam clerici quam Religiosi, et etiam parochi tenenturolvere Decimas suorum

(1) Salm. tr. 18. c. 3. n. 52. et 54. — (2) ibid. n. 55. — (3) 2. 2. q. 87. art. 2. ad 4. — (4) Salm. tr. 18. c. 3. n. 58. — (5) Salm. tr. 18. c. 3. n. 59.

bonorum patrimonialium, licet assignata fuissent ad titulum Ordinationis, non autem bonorum beneficialium, ut docet *D. Th.* (1). Quoad eos vero, qui deficiunt a solvendis Decimis, hæc statuit Trid. sess. 25. c. 12. de Reform. Quæ vero eas (decimas) aut subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur; nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secuta, absolvantur (2).

87. — Sed quidquid sit de jure antiquo, hodie ex multis privilegiis pontificiis omnes Regulares, etiam Moniales cujuscumque Ordinis (et etiam Equites hierosolymitani) eximuntur a Decimis non solum personalibus, sed etiam stabiliis, tam priorum (etsi colantur a colonis), quam conductorum, ut emphitheuticarum (3). Si tamen transeunt ad Regulares bona prius subjecta Decimis, tenentur ad illas, uti constat ex pluribus Decret. sacræ Congreg. Rotæ apud *Pignatelli* (4).

88. — Tertio. Olim Regularibus vetitum erat, ne nova ædificarent monasteria aut derelinquerent ædificata sine expressa licentia Summi Pontificis *cap. 1. de Excess. Prælat. in 6. ex cap. un. de Bêl. Dom. in 7.* Tractu deinde temporis obtinuerunt diversa privilegia; sed hæc omnia anno 1624. limitata fuere ab Urbano VIII. in Bulla *Romanus Pontifex*, ubi statutum fuit, non posse acceptari nova monasteria, nisi observata forma Canonum Tridentini, et Bullæ Clementis VIII. *Quoniam ad institutam*. Quare hodie ad fundandum novum monasterium tria requiruntur. 1. Licentia Episcopi. Utrum vero requiratur etiam licentia Pontificis alii affirmant, ut *Barbosa, Tamb. Pelliz.* ex Declaratione S. C.; negant vero *Salm. cum Lezana, Suarez, Rodriquez*, et aliis. 2. Ut adsit consensus eorum, quorum interest et præsertim omnium monasteriorum existentium intra quatuor milliariorum spatium; aliter Episcopus concedere non potest dictam licentiam, nisi quando illi injuste contradicerent (5). Carmelitæ tamen privilegium habent, ut alii ordines fundare non possint, ubi ipsi habent monasterium infra spatium 560. ulnarum Florentinarum, et Minores infra spatium 1200. ulnarum, etc. Contra Minimi et Jesuitæ privile-

(1) *Loc. cit. art. 4. in corp. et ad 1. ex c. Si quis Laicus 16. q. 1.* — (2) *Vide Salm. 1. 62.* — (3) *ibid. n. 72. ad 79.* — (4) *Pignat. t. 1. cons. 355. et tom. 8. n. 9.* — (5) *Salm. tr. 18. c. 3. n. 124. ad 131.*

gium habent fundandi in locis etiam non remotis intra spatium 560. ulnarum prædictarum. Et in omnibus his privilegiis conceditur communicatio. At prædicta privilegia circa ulnas juxta consuetudinem non intelliguntur quoad monasteria, quæ fundantur in civitatibus (1). 3. Requiritur, ut novum monasterium possit commode redditibus, aut eleemosynis sustentare duodecim Religiosos; sufficit tamen, ut adsit intra breve tempus probabilis spes prædictæ sufficientis sustentationis. Quod si monasterium (intelligitur de monasteriis fundatis post citatam Bullam Urbani VIII. emanatam anno 1624.) non valeret sustentare duodecim Religiosos, qui revera in illo non habitarent, statutum fuit per sacram Congr. pluribus Decretis, confirmatis a Gregorio XV. et Urbano VIII. ut hujusmodi monasterium omnino subiectum esset Episcopo per hæc verba: *Ordinarii loci visitationi, correctioni atque omnimodæ jurisdictioni talia monasteria erecta absque eo, quod 12. fratres in eis valeant habitare, et de facto habitent, subjecta esse intelligantur* (2). Eædem conditiones requiruntur in fundandis Monialium monasteriis. Et advertendum hic quod ex Tridentino et S. C. prohibetur, ne fundentur Monialium monasteria extra habitatum (3).

89. — Prædictæ conditiones non requiruntur in fundandis hospitibus Religiosorum, ut notant *Peyrinus, Tamb.* etc. saltem (ut limitat *Lezana*) si ibi non recipiant Missas, et non habeant ecclesiam (4). Neque requiruntur in translationibus monasteriorum, quæ possunt fundari (ut probant *Salmanticenses* cum *Navarro, Barbosa, Peyrino, Lezana*, etc.) sine consensu Pontificis, Episcopi, vel aliorum monasteriorum; dummodo translatio non afferat iis præjudicium: etenim dicunt, quod jam antea habebant tale privilegium a pluribus Pontificibus concessum et quod illud limitatum est tantum quoad novas fundationes, quales non vocantur translationes monasteriorum ex uno situ ad alium commodiorem ejusdem terræ (ut intelligitur), aut prope illam, derelinquendo antiquum monasterium. Et in tali casu Religiosi retinent omnia bona, et jura monasterii derelicti (5). Possunt præterea Religiosi ex concessione Urba-

(1) *Ibid.* n. 137. ad 140. — (2) *ibid.* n. 129. et 130. — (3) *ibid.* n. 138. — (4) *ibid.* n. 132. — (5) *Salm. tr.* 18. c. 3. n. 1133 ad 134.

ni VIII., et Innoc. VIII., quando deficerent redditus, et eleemosynæ unius monasterii, illud unire et incorporare alteri (1). Insuper possunt ad libitum redire ad monasteria derelicta, dummodo redditus non afferret aliquod novum præjudicium aliis monasteriis (2). Possunt insuper Generales religionum superiores ex concessione Sixti IV. et ejusdem Urbani VIII. suppressere monasteria miserabilia, transfereundo eorum bona ad majora monasteria. Adnotetur hic, quod monasteria concessa ab universitatibus, cum derelinquuntur, in manu Ordinarii derelinqui debeant; at si propriis redditibus, et eleemosynis ædificata fuerint, remanent in dominio Religiosorum, ut de iis possint libere disporre (3).

90. — IV. Regulares habent privilegium eligendi judicem conservatorem qui judicet de omnibus illis casibus, in quibus Religiosi sunt rei, et etiam in quibus sunt actores; sed quando sunt actores, solum propter injurias et manifestas violentias ipsis irrogatas (4).

91. — V. Regulares habent privilegium admittendi eos omnes, qui volunt sepeliri in eorum ecclesiis. Adnotamus hic præcipua quædam circa sepulturam de qua fusius tractant *Salm.* (5). Quicumque ad pubertatem pervenerit, sibi eligere valet sepulturam ubicumque, etiam Episcopi; nisi autem illam sibi eligant, sepeliri in cathedrali debeant (6). Religiosi tamen debent sepeliri in monasterio, etsi morentur extra illud, dummodo locus non esset nimis remotus. Novitii valent sibi eligere sepulturam extra monasterium; quod si non faciant, sepeliri debent in illo, licet obirent, dum alia in domo manerent ex licentia sui Superioris (7). Idem intelligitur quoad commensales, et familiares, qui actu serviunt, et resident in monasterio sub obedientia Superioris. Et hi valent recipere omnia Sacramenta a Religiosis, Baptismo excepto, et matrimonio (8). Gravissimas incurrunt poenas clerici et Religiosi inducentes alios ad promittendum juramento, voto, aut fide data, se electuros sepulturam in propria ecclesia (9). Privandi sunt sepultura, qui moriuntur impœnitentes, et publice constat non fuisse confessos

(1) *Ibid.* n. 150. — (2) *num.* 148. — (3) *ibid.* 147. — (4) *Ibid.* a. n. 152. ad 178. — (5) *ibid.* punct. 6. — (6) *ibid.* n. 186. — (7) n. 187. — (8) *Salm. tr.* 18. c. 3. n. 188. 214, et 215. — (9) *ibid.* n. 191.

in anno, nec communicasse paschali tempore, et ita etiam hæretici, excommunicati, qui sibi ex ira mortem intulerunt, si deinde poenitentiae indicia non præbuerint, uti habetur in Rituali romano: *Peccatores publici cujuscumque peccati, et qui moriuntur in flagranti crimine (ut ex cap. Fures, de furto)* nullo dato signo poenitentiae; etenim tunc præsumuntur et in peccato obiisse, ut dicunt communiter DD. cum Rituali, quidquid dicant *Lexana* et *Sancius* (1). Qui hujusmodi defunctos sepelit, lethaliter peccat; et qui sepelit hæreticum, aut hæreticorum fautorem, aut publice excommunicatum, aut usurarium, etiam excommunicationem incurrit; et hujusmodi defuncti, si fieri possit, ex sepultura extrahendi sunt. Cæterum nemo sepultura privandus in quocumque casu sine sententia Episcopi, aut Superioris, si cadaver est Religiosi (2).

92. — Sed ad rem nostram, ad Regulares videlicet, redeamus. Plura sunt notanda. 1. Quilibet clericus, aut Sæcularis sibi eligere potest sepulturam in ecclesia Regularium. Et quando aliquis haberet sepulturam suorum Majorum in illa, et non elegisset aliam ecclesiam, possunt Regulares illic eum sepelire (3). 2. Parochi qui in associatione ad ecclesiam Regularium plus exigunt, quam exigent in sepeliendo defunctos in parochia, ut retraherent fideles ab eligenda alibi sibi sepultura, papalem excommunicationem incurrunt, ex Bulla Clementis VIII. apud *Salmanticenses*; et licet Bulla edita fuit pro Indiarum parochis, tamen *Lexana*, *Peyrinus*, et *Salmanticenses* cum aliis intelligunt eam editam fuisse universaliter pro omnibus (4). 3. Cum sepeliendus est defunctus in Regularium ecclesia, debent ipsi vocare et attendere parochum; sed si ille renuit venire, aut nimis moratur, possunt ipsi extollere cadaver, et illud in suam ecclesiam asportare; ita communiter *Barbosa*, *Lexana*, *Peyrinus*, et alii cum *Salmanticensibus*, ex pluribus Decretis S. C. (5). Officium supra cadaver tum celebrandum est, non a parcho, aut canonicis, sed ab iisdem Regularibus. Nec parochus exercere potest illum actum in eorum ecclesia, nec cogere hæredes ad celebrandas Missas, aut earum partem in parochia, ex pluribus Decretis etiam S. C.

(1) *Ibid.* n. 199. (2) n. 202. et 204. — (3) *ibid.* n. 205. — (4) *ibid.* 206. — (5) *Salm. tr.* 18, c. 3. n. 288 et 209.

Et idem observandum est etiam pro monasteriis Monialium exemptarum (1). Adnotandum tamen, in Monialium ecclesiis sepeliri non posse laicos sine licentia S. C. dummodo aliquis non haberet in eo jus sepulturæ (2).

93. — Quæritur utrum Regulares teneantur ad solvendam canonicam portionem Ordinario, aut parocho? Alia est portio canonica *episcopalis*, et est illa, quæ debetur Episcopis pro omnibus donationibus *causa mortis*, et pro legatis ecclesiis relictis, aut locis piis eorum diocesium, ut ex *Clem. Dudum, de sepult.* Hæc portio quandoque fuit tertia, quandoque quarta pars; ut Innocentius III. *cap. Requisitis de Testam.* statuit, ut quoad quantitatem attenderetur consuetudo (3). Alia est *parochialis*, quæ proprie vocatur *quarta funeralis*, et est illa portio, quæ parocho debetur ex funeralibus, legatis piis, et omnibus, quæ perveniunt ad ecclesiam, in qua sepeliendum se defunctus statuerat. Et ista etiam fuit diversa, sed quoad eandem etiam consuetudo attendenda est (4).

94. — Sed quoad Regulares, eximuntur a solvenda portione episcopali eorum monasteria tam hominum, quam foeminarum, ex *Extravaganti inter cunctas*, §. *Quibuscunque, de privilegiis*, et ex aliis privilegiis apud *Salmanticenses* (5). Quo vero ad *quartam funeralem*, ex jure communi, olim Regulares tenebantur ad illam solvendam; sed hodie attentis eorum privilegiis, et Trident. *sess. 25. c. 13.* et Bulla Pii V. *Etsi Mendicantium*, anni 1567, tenentur ad illam solvendam ea monasteria dumtaxat, quæ ultra 40. annos, antequam Concilium confirmaretur, solebant solvere: ita probant *Salmanticenses* cum sententia communi, et pluribus Decretis S. C. ex multis privilegiis pontificiis, et præsertim Sixti IV., qui imposuit poenam excommunicationis, et privationis beneficiorum parochis, qui vellent exigere prædictam *quartam* (6). Excipiuntur tamen illa monasteria, quæ solverent præfatam *quartam* ex contractu inito, aut ex consuetudine immemorabili (7).

(1) *Ibid. n. 212. et 213.* — (2) *vide opus nostrum lib. 4. n. 62.* — (3) *Salm. tr. 18. c. 3. n. 216.* — (4) *ibid. n. 218.* — (5) *n. 217.* — (6) *vide Salm. tr. 18. c. 3. a. n. 218. ad 228.* — (7) *ibidem n. 229. ad 233.*

PUNCTUM II.

De privilegiis Regularium in particulari.

I. De facultate absolvendi subditos a casibus et censuris 95. 96. et 97. De reservatione casuum, etc. 98. De facultatibus quoad Sæculares 99. Utrum Regulares possint absolvere a casibus Episcopis reservatis a jure, vel consuetudine 100. Utrum a casibus papalibus 101. Utrum in itinere, aut ex bulla Cruciatæ, etc. 102. Utrum confessarii regulares possint denuo examinari ab Episcopo 103. II. Circa dispensationem in regularitatibus 104. et 105. III. De dispensatione in præceptis ecclesiasticis, etc. 106. IV. Circa officium divinum 107. V. Circa dispensationem votorum, et juramentorum 108. Circa votum castitatis conjugum, et sponsorum 109. VI. De privilegio Religiosorum, novitiorum, et famulorum confitendi cuicumque sacerdoti, etc. 110. De Religiosis peregrinantibus 111. Utrum in jubilæo, etc. 112. VII. Circa Ordinum receptionem 113 ad 116. Circa Ordinum collationem 117. ad 120. Circa celebrationem Missarum 121. et 122. Circa Communionis ministracionem 123. Circa concionandum 124. ad 128.

95. — 1. QUOAD facultatem, quam habent Superiores regulares circa absolutionem casuum reservatorum, et censurarum, oportet hic distinguere potestatem erga subditos ab illa, quam habent erga Sæculares. Sub nomine *Superiorum regularium* veniunt non solum Generales, et Provinciales, et eorum Vicarii subrogati in eorum locum, sed etiam omnes locales Superiores, ut Priores, Guardiani, rectores, et etiam eorum Vicarii, quando ipsi absunt, saltem per integrum diem. Ita communiter doctores (1) ex cap. *Abbatis, de privileg. in 6.* Omnes isti absolvere possunt suos subditos primo ab omnibus casibus et censuris non reservatis Pontifici, licet fulminatæ essent *ab homine* per specialem sententiam, ut dicunt *Salmantic.* cum *Lexana, Candido, Pelliz,* etc. ex privilegiis Pauli V, Sixti IV. et Eugenii IV. (2). Et id quod currit pro professis, valet et pro novitiis, ita ut iidem absolvi possint a Superioribus regularibus a casibus Episcopis reservatis incursis, non solum post ingressum, sed etiam ante, ut dicunt *Salmantic.* cum *Bonac. Pelliz.* etc. et *P. Mazzotta* cum *Sanchez, Tamb.* etc. (3). Et idem

(1) Vide *Salm. tr. 18. c. 4. n. 1.* — (2) *ibidem n. 2.* — (3) *Salm. tr. 15. c. 3. n. 87. et Mazzotta tom. 3. de Res. Cas. cap. 2. quæst. 5.*

dicunt *Salmantic* et *Mazzotta* cum *Peyrino*, et *Tambur*. (1) quoad illos qui proximi sunt, qui recipiantur, v. gr. si manent in probatione in monasterio, ut assumant habitum, et id ex Bulla Clementis VII. relata a *Candido*, *Rodriq.* et a *Salmant.* (2) in qua fuit concessum Provincialibus regularibus, et eorum Vicariis, aut aliis deputatis absolvere novitios Ordinis ab omnibus casibus reservatis (exceptis illis Bullæ Cænæ) incursis ante ingressum, et a censuris quæ illis sunt annexæ. His posset aliquis objicere Decretum Urbani VIII. allatum in opere nostro (3), in quo fuit statutum, quod per confirmationem privilegiorum obtentorum a Regularibus post Tridentinum non intelligebantur rursus concessa ipsis privilegia ipsis ablata tam a Concilio, quam a S. C. absolvendi a casibus reservatis Ordinario. Multipliciter respondent *Salmanticenses* huic oppositioni loco citato; sed eorum responsiones non suadent, ut diximus in opere (4). Responsio congruentior videtur esse ita, scilicet quod Decretum Urbani loquitur de Sæcularibus, sicut etiam loquebatur propos. 12. damnata ab Alexandro VII.; sed non de novitiis, qui in favorabilibus communiter a DD. reputantur ut Religiosi; ita *Sanchez*, *Suar.* *Castrop.* *Lexana* cum iisdem *Salmant.* (5), et aliis. Eo magis quia Clem. VIII. ita declaravit, et *Diana* (6) refert privilegium concessum Jesuitis (quod ex communicatione extenditur ad omnes religiones), quo possint communicare novitiis omnia privilegia Societatis. Excipiunt tamen *Bonac.* *Pelliz.* et *Salmant.* (7) casum, quo jam inceptum esset iudicium Episcopi contra novitium, antequam intraret; quia tunc (ut ajunt) posset Episcopus eum extrahere, et punire. Quod dictum est de novitiis, idem dicit *P. Mazzotta* loco citato cum *Peyrino* de familiaribus monasteriorum; dummodo inibi sint quasi de familia, et continui commensales, ut dicitur in Bulla Superna Clementis X.

96. — Possunt secundo Regulares absolvere suos subditos professos, et novitios etiam, sicut superius dictum est (8), ab omnibus casibus papalibus occultis eodem modo,

(1) *Salm.* ibidem n. 88. et *Mazzotta* loco citato. — (2) *Salm.* tr. 10. de Censur. c. 2. n. 80. — (3) *lic.* 7. n. 95. — (4) n. 103. — (5) *Salm.* tr. 15. c. 3. n. 85. — (6) *part.* 3. tr. 2. Res. 73. — (7) *Salm.* l. c. n. 87. — (8) vide opus nostrum l. 6. n. 593. v. Eadem in fine.

quo Episcopi valent absolvere suos subditos ex *cap. Liceat*. Atque hoc ex privilegio Pii V. relato per extensum a *Sal-manticensibus* et *P. Concina*, confirmato a Benedicto XIII, in Bulla *Preliosus* anno 1727, in qua fuit concessa Regularibus potestas absolvendi etiam a casibus *Bullæ cænæ*, excepto relapsu in hæresim, falsificatione litterarum apostolicarum, et translatione rerum prohibitarum ad infideles. Ac obiter hic notandum, quod in dicta Bulla fuit etiam concessa Generali Dominicanorum potestas dispensandi ab irregularitate ob homicidium commissum a subditis, dummodo patratum non fuerit data opera, et secutum intra claustra monasterii (1). Sed postquam hæc scripsi, invenio quod Clemens XII. in Bulla *Romanus*, edita die 30. Maji 1722, revocavit omnes litteras et constitutiones cum omnibus privilegiis et facultatibus concessis a Benedicto XIII, omnia reducendo ad primævum statum, ac si præfatæ confirmationes nunquam emanatæ fuissent. Insuper hic notandum quod facto dubio, an revocatio privilegii pro Regularibus absolvendi in hæresim lapsos indicta a Tridentino, intelligenda tantum esset respectu aliorum, non autem Religiosorum: S. C. decrevit intelligi respectu omnium, ut refert *P. Ferraris* (2).

97. — Possunt tertio Regulares absolvere suos subditos ab excommunicatione ob percussione[m] etiam gravem, et enormem, et publicam, inflictam non solum Religiosis ejusdem Ordinis, sed etiam alterius, et etiam clericis sæcularibus *Castrop. Ronc. Salm. et Croix* ex privilegiis Bonifacii IV. et Clementis VIII. Atque hic adnotandum, quod si percussio sit levis, aut occulta, Religiosus percussor (si velit) potest petere absolutionem etiam ab Episcopo, sed obtenta sui Superioris licentia (3). Dictum est *subditos*, quia nequeunt absolvere Sæculares, cum hic casus limitatus sit Regularibus intra Italiam, et extra Romam a Clemente VIII. ut mox dicetur *n. 99*.

98. — Adnotandum hic præterea, Superiores regulares ex concessione Clementis VIII. posse, si ipsis expediens videtur, reservare undecim casus, sed non plures sine consensu Capituli generalis, aut saltem provincialis pro pro-

(1) *ibid. lib. 7. n. 101.* — (2) *Ferrar. Bibl. verb. Absolvere.* — (3) *Lib. 7. n. 107.*

vincia. Casus ab ipsis reservabiles adnotati sunt *Tr. XVI. n. 130.* Si autem Superior deneget licentiam, et utrum pro prima vice possint Religiosi absolvi a reservatis? vide ibidem *n. 134.*

99. — Quoad vero Sæculares, olim Mendicantes gaudebant privilegio, quo poterant absolvere Sæculares ab omnibus casibus et censuris reservatis tam a Pontifice, quam ab Episcopis. Sed deinde Decreto Clementis VIII. anni 1602, confirmato a Paulo V, anno 1617, et Urbano VIII. anno 1627, limitata fuit prædicta potestas, et statutum fuit, ne Regulares existentes extra Romam et intra Italiam, possint absolvere Sæculares nec a casibus *Bullæ Cænæ*, nec ab aliis sex sequentibus: Scilicet 1. A percussione clerici. 2. A duello 3. A violatione immunitatis. 4. A violatione clausuræ monasteriorum Monialium ob pravum finem. 5. A simonia confidentiali in beneficiis; et denique ab omnibus casibus, quos sibi reservant Episcopi. Itaque tam ex dicto Decreto Clementis VIII. quam etiam ex Bulla Gregorii XIII. *Cum a Sacra*, et præsertim ex propositione 12. damnata per Alexandrum VII. quæ sic se habebat: *Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate*; hodie non est in dubium revocandum (quidquid aliqui dicant) quin Sæculares absolvere non possint a casibus ab Episcopis reservatis (1). Ita neque possunt absolvere Sæculares a sex casibus Clementis, etsi occulti sint, contra *P. Vivam*; potestas enim, quam Regulares habent ex Bulla S. Pii V. relata *n. 96*, qua possunt absolvere casus occultos, quam habent Episcopi ex *cap. Liceat*, est solum respectu suorum Religiosorum, non autem Sæcularium. Id tamen probabile judicamus cum *P. Viva*, *Comitolo*, et aliis, quibus adhæret etiam *P. Concina*, scilicet quod Regulares possint absolvere a casibus, quos sibi in Synodo Episcopus reservavit, sed deinde non expressit illos in tabella, quia tunc præsumitur se voluisse concedere potestatem ab iis absolvendi omnibus confessariis, modo ab ipso approbatis (2).

100. — Dubitatur 1. utrum Religiosi possint absolvere Sæculares a casibus non reservatis sibi ab Episcopis, sed

(1) Vide lib. 6. n. 599. v. Certum est, et l. 7. n. 95. — (2) lib. 7. n. 100.

in jure, aut ex consuetudine reservatis Episcopis, ut sunt abortus foetus animati, et alii adnotati, *n. 46.* ? Negant *Viva*, *Bord. Cabassut. Milante*, et alii, eo quod (ut ajunt) in Decreto Pauli V., et Urbani VIII. prohibetur Regularibus absolvere laicos a casibus Episcopis reservatis : *A casibus eisdem Ordinariis reservatis* sunt verba Urbani. Nihilominus probabilius affirmant *Conc. La-Croix, Spor. Salmant. Lezana, Sanch.* cum multis aliis, quibus adhæret etiam (se retractans) *P. Viva in sua Morali*. Ratio est, quia citata verba Decreti Urbani (et idem de Decreto Pauli V.) intelligenda sunt de casibus, quos Episcopi sibimet reservant : cum talia Decreta, ut diximus *n. præc.*, sint confirmativa Decreti Clementis VIII. in quo fit mentio tantum casuum, qui sibi ab Episcopis reservantur : *Nec a casibus* (hæc ait Clemens) *quos Ordinarii reservarunt, aut in posterum reservabunt*. Eo magis, quia, ut ait *P. Suarez*, casus reservati Episcopis *in jure* debeant potius dici delegati Episcopis, quam reservati. Sed animadvertendum id non valere quoad percussorem clerici, nec quoad omnes alios casus, quos sibi Ordinarius reservaret ; etenim quoad istos, sublata fuit omnis facultas Regularibus, ut dictum est *n. præced.* (1).

101. — Dubitatur 2. utrum Regulares absolvere valeant Sæculares a casibus papalibus ? Negant pauci quidem, id est *Viva* cum *Bordone*, et *Florino*, ex iisdem Decretis Pauli V. et Urbani VIII, quibus etiam vetitum fuit Regularibus absolvere a casibus reservatis Sedi apostolicæ ; at communissime et probabilius affirmant *Bonacina, Aversa, Salmant. Pelliz. Rodriquez, Potestas, Peyrinus*, et ipse *Viva* in sua Morali (licet id affirmet solummodo quoad casus papales occultos) ex privilegio Pauli III. concessso anno 1545. Jesuitis, quo dictum fuit, quod possent absolvere Sæculares *ab omnibus peccatis etiam Sedi apostolicæ reservatis, exceptis contentis in Bulla Cænæ*. Nec obstant prædicta Decreta Pauli V. et Urbani VIII. quia illa (ut dictum est *n. antecedent.*) intelliguntur de casibus Clementis VIII. (quos supradicti Pontifices confirmare voluerunt) in quo solum casus Bullæ Cænæ et sex alii excepti fuere. Animadvertendum autem est, hanc potestatem valere tantummodo quoad

(1) *Ibid. n. 99.*

forum internum (1). Observetur præterea, quod dictum est *n. 31.* de Abbatibus habentibus quasi episcopalem jurisdictionem.

102. — Adnotandum hic, quod olim confessarii regulares ex concessione Gregorii XIII. et Eugenii IV., in itinere poterant excipere confessiones, non modo subditorum diocesis, ubi approbati erant, sed ceterorum omnium. Et ex Bulla *Cruciatæ*, cum approbarentur in uno loco, erant approbati pro omnibus (2). Innocentius autem X. deinde statuit, ne Regulares possent excipere confessiones alicubi sine loci Ordinarii licentia, etiamsi haberent privilegium *Cruciatæ*, ut declaravit Innocentius XII. in Bulla *Cum sicut* anno 1700 (3).

103. — Animadvertendum præterea est, quod olim ex *Clem. Dudum de sepult.* Regulares approbati absolute semel ab Ordinario, non poterant obligari, ut denuo examinarentur. Attamen S. Pius V. in *Extrav. Romani Pontificis*, dixit, quod Episcopus successor *pro majori quiete suæ conscientiae* posset rursus illos examinare. Sed postea Gregorius XIII. in sua Bulla *In tanta negotiorum, etc.* relata a *Navar.* in fine sui *Manualis*) ad tollendas lites exortas circa Regulares, revocavit omnes Declarationes S. Pii, et præsertim hanc concernentem approbationem confessoriorum regularium; revocavit, inquam, ad statum pristinum dispositionis Tridentini, quod *sess. 23. cap. 15.*, nihil aliud exigit quoad Regulares, nisi ut approbarentur ab Ordinario. Hinc inferunt multi DD., ut *Aravius, Dicastillus, Villalobos, Delbene, etc.* apud *Salm.* (4) quod Regulares approbatos examine ab aliquo Episcopo non possit denuo examinare successor. Attamen contrarium tuentur *Diana p. 3. tr. 2. resp. 27.* et *Lezana, Boss. Bordone*, et multi alii ex Decreto S. C. (relato a *Lezana* et *Diana*), quo fuit declaratum quod, non obstante Bulla Greg. XIII., posset Episcopus successor examinare approbatos ab antecessore, et hanc hodiernam esse Episcoporum praxim testantur *Diana*, et ipsi *Salm.* Sed probabiliter dicunt *Salm.* (5) cum *Villalobos*, quod tam ex Constitutione S. Pii, quam ex Declaratione S. C. possit Ordinarius successor iterum vocare ad

(1) *Lib. 7. n. 96. et 97.* — (2) *Ita apud Salm. tr. 18. cap. 4. n. 71. et 72* — (3) *vide opus nostrum l. 6. n. 548. v. Tertia et 549.* — (4) *Salm. tr. 18. c. 4. n. 119.* — (5) *ibid. n. 120.*

examen aliquem, aut aliquos Regulares, quos notitiam habet non esse idoneos; sed non potest Edicto generali suspendere omnes confessarios regulares, usquedum denuo examinentur. Cæterum animadvertendum est, quod revocando generaliter Ordinarius omnes licentias, non comprehendat Regulares, qui in odiosis non comprehenduntur nisi exprimantur (1). Animadvertatur insuper quod capitularis Vicarius *Sede vacante* non possit ad examen vocare Regulares ex privilegio iis concesso a Clemente IV. (2). Animadvertendum præterea, supradicta valere pro approbationibus concessis absolute, non tamen pro concessis ad tempus e. g. ad sex menses, ut plerumque fit; cum certum sit ex Bulla Innocentii XIII. *Apostolici ministerii*, confirmata per Benedictum XIII., quod confessarii tam sæculares, quam regulares non valeant excipere confessiones extra locum, personas, et tempus præscriptum, quocumque privilegio non obstante Vide *Tr. XVI. n. 75.*

104. — II. De facultate Regularium dispensandi in irregularitatibus. Regulares valent ex privilegio S. Pii V. relato *n. 96.*, confirmato a Julio II, dispensare cum suis subditis in omnibus irregularitatibus occultis, in quibus possunt Ordinarii dispensare cum suis diœcesanis ex *cap. Liceat*, ut dictum est *n. 29.* Et idem possunt cum Sæcularibus, ut ajunt *Suar. Sanch. Pelliz. Sayrus, Salm. Spor. Lezana*, etc. ex concessionibus Sixti IV., et prædicti Julii II. (3).

105. — Possunt præterea Regulares dispensare cum subditis in quacumque irregularitate, aut ob delictum, aut ob defectum ex privilegio Martini V. (4). Itaque, ut ad particularia descendam, possunt Superiores dispensare cum subditis I. In irregularitatibus ob homicidium non solum occultum, ut concessum fuit in Privilegio Martini V., sed etiam voluntarium notorium, ut dictum est *n. 96.*, ex privilegio Benedicti XIII., dummodo data opera patratum non fuerit, et consummatum intra claustra. 2. Quoad defectum animæ possunt dispensare cum Religioso ad suscipiendum sacerdotium, licet ipse passus esset permanentem dementiam, si deinde medicorum judicio cessavit ejus periculum (5). 3. Quoad defectum corporis, ut si alicui pes, aut

(1) *Ibid. 115 cum communi.* — (2) *ibid. n. 116. et vide Dianam p. 3. tr. 2. resp. 27.* — (3) *lib. 7. n. 355.* — (4) *lib. 7. n. 355. et 393.* — (5) *n. 400. in fine.*

oculus desineret, etiam sinister, possunt dispensare, ut probant *Salm.* (1) cum *Bordone* ex privilegio Sixti IV. Et in dubio possunt etiam declarare, defectum non obstare, ut possunt Ordinarii cum suis subditis (2). 4. Quoad defectum natalium, hæc irregularitas per se cessat religionem proficundo quoad id, quod spectat ad Ordinum susceptionem, ut habetur ex *c. de Fil. Presbyt.*; nam quoad dignitates necessaria est dispensatio. Sed ex pluribus privilegiis (ut dictum est *Tr. XIX. n. 57.*) possunt dispensare cum suis omnes Superiores regulares Generales, Provinciales, et etiam Priores (3). Quod verò inquit *Sotus* professione cessare quamlibet irregularitatem, id communius negatur (4). 5. Possunt dispensare in bigamia etiam vera ex privilegio Martini V.; ita *Castr. Pelliz. Macado, Salm.*, etc. (5). 6. In irregularitate etiam publica ob defectum lenitatis (6). 7. Et ultimo possunt regulares dispensare cum suis subditis in omnibus inhabilitatibus, et poenis contractis ratione delicti, ut privationis officii, beneficii, vocis, loci, etc., etsi illæ reservatæ sint Pontifici, ut ajunt *Suar. Sanch. Pelliz. et Salm.* cum aliis ex privilegiis Sixti IV., Pii V. et Gregorii XIV. (7).

106. — III. Prælati regulares habent potestatem dispensandi cum suis subditis in præceptis ecclesiasticis, ut possunt Episcopi cum suis diocesanis, ut diximus *Tr. II. n. 57.* Etenim ipsi habent quasi episcopalem jurisdictionem, ut communiter docent DD. ex Clem. *Ne Romani, de Elect.* (8). Et ideo possunt probabiliter dispensare in omni eo, quod non est specialiter Pontifici reservatum, ut dictum fuit *præd. Tract. II. n. 58.*; et præsertim in dubio, utrum res dispensatione indigeat, ut diximus (9). Possunt etiam dispensare cum causa (sicuti semper supponitur) in legibus pontificiis, cum latæ sunt pro aliqua provincia aut monasterio particulari, quia tunc præsumitur data hujusmodi facultas: aut cum talis est consuetudo, aut quando non potest

(1) *tr. 10. de Cens. c. 9 n. 75.* — (2) *vide opus nostrum lib. 7. num. 414. circa fin.* — (3) *N. 354. et 426. vide etiam Salm. tr. 10. c. 9. n. 57. et tr. 18. c. 4. n. 28. cum Bord. Peyr. Lez. Pell. etc.* — (4) *vide Salm. tr. 10. c. 7. n. 58.* — (5) *vide opus nost. l. 7. n. 355. et 453.* — (6) *n. 469.* — (7) *Salm. tr. 18 c. 4. n. 29.* — (8) *Salm. tr. 18. c. 4. n. 31. cum Bonac. Pasq. etc.* — (9) *Salm. loc. cit. n. 33.* —

facile recurri ad Superiorem: aut quando agitur de rebus parvi momenti quæ non obligant ad lethale peccatum, aut quæ frequenter accidunt, ut jejunia, abstinencia a carnibus, festorum observantia, recitatio officii; dummodo non dispensetur per longum tempus, ut dicunt *Salm.* cum *Cajet. Soto*, etc. Et idem valet quoad regulas religionis (1). Ita dicunt etiam *Azor. Castr. Salm. Trull. Macedo*, etc. posse Superiores dispensare ad operandum diebus festis tam cum Religiosis, quam servis domesticis, sed non cum extraneis, qui alioqui possunt operari pro monasterio, si monasterium sit pauper, ut ajunt *Silvestr. Fagund et Salm.* cum *Pasq. Leandro*, et aliis (2). Vide quoad istud id, quod dictum fuit *Tr. VI. n. 14.*

107. — Quoad divinum officium notentur hic privilegia, quæ habent Regulares 1. Leo X. concessit Religiosis, ut possent recitare Horas privatim omnino mentaliter (*Sed P. Ferraris Bibl. v. Offic. art. 3. n. 100. et 101. citans Sporer*, ait hoc privilegium esse adulterinum), præterea ut possint anticipare officia longiora. et reservare brevia pro diebus majoris occupationis. 2. Clemens VII. concessit omnibus Regularibus infirmis (intelligitur de illis infirmis qui per se non excusantur ab officio), et infirmariis posse satisfacere officio recitando 6. aut 7. psalmos (assignandos a Superiore), 7. *Pater*, et duo *Credo*. Et Martinus V. concessit convalescentibus ut satisfacere possent dicendo illam officii portionem, quam judicaverit eorum confessorius. 3. Innocentius IV. concessit Monialibus S. Claræ (et ita intelligitur pro omnibus aliis communitatibus) satisfacere officio Conversarum ob quamcumque rationabilem causam, v. gr. si religiosa non sit bene instructa juxta judicium Abbatis, aut confessorii, in officio choristarum: aut si sit scrupulosa, aut ob labores lassa, aut occupata in rebus utilibus, ut esset Religiosis esse applicatum ad excipiendas confessiones, prædicationi, aut studio ecclesiastico pro majori diei parte. Etenim supponitur, quod privilegiis concessis Monialibus gaudeant etiam Religiosi *ad invicem*, ut dictum fuit *n. 10.* Animadvertunt insuper *Salmanticenses* hujusmodi privilegio eos posse uti etiam sine licentia Superiorum; fuit enim concessum sine ista conditione. Animadver-

(1) *N. 34. et 35.* — (2) *n. 37.* —

tunt præterea, quod si Moniales omitterent laicarum officium, utentes hujusmodi privilegio, non peccarent lethali-ter, quia tunc reputantur ut laicæ, quæ sub mortali non tenentur ad sui officii recitationem. Sed hoc non mihi placet, etenim hujusmodi privilegio Monialis non transit in qualita-tem laicæ, sed tantum officium ejus choristæ transit et com-mutatur in illud laicæ.

108. — V. Confessarii Mendicantium, et cæteri Regula-res communicantes potestatem habent irritandi, remittendi, et dispensandi juramenta, ac vota. Sed hac de re dictum est *Tr. V. n. 42. et seq.* Possunt insuper dispensare cum conjugibus quoad impedimentum ad petendum debitum propter incestum commissum cum consanguinea conjugis, ut communiter ajunt *Sanchez, Pontius, Salmantic.* aliique contra *Patrem Concinam* ex multis privilegiis variorum Pon-tificum (1). Animadvertendum est autem hic, quod confes-sarius debet in hoc obtinere licentiam specialem, et saltem a Superiore inferiore sui monasterii (2).

109. — Possunt præterea confessarii Mendicantes dis-pensare cum conjugibus in voto castitatis elicitio ante ma-trimonium, ad petendum debitum, sicuti etiam communiter dicunt *Castrop. Pont. Sanchez, Tourn. Wigandt, Sal-mant., etc.* ex privilegio S. Pii V. Et etiam in voto elicitio post matrimonium, uti rite existimant *Sanch. Salmant., etc.* (contra *Pontium*) ex aliis privilegiis, ex quibus pos-sunt ipsi dispensare in omnibus votis, in quibus valent *de jure ordinario* dispensare Episcopi cum suis subditis (3). Id vero, quod magis ambigitur, est, utrum in casu necessi-tatis possint dispensare cum sponsis, ut possunt Episcopi in voto castitatis ad contrahendum matrimonium? Pleri-que affirmant, ut *Anacletus, Vidal, Basseus, Henriq., etc.*, quam sententiam probabilem judicant *Salm. et Elbel;* sed communius negant *Laym. Barbos. Sanch. et Pont.,* dicentes, quod Regulares possint dispensare solum in votis, in quibus valent dispensare Episcopi *de jure ordinario*, sed non extraordinario, ut in casu isto. Respondent autem ad-versarii in casu necessitatis Episcopos etiam *de jure ordi-nario* dispensare, cum sit hujusmodi potestas annexa eorum

(1) Vide lib. 6. n. 1076. v. Insuper. — (2) Ibid. v. An autem. — (3) lib. 6. n. 987. v. An autem, et n. 1128.

officio et dignitati, ut dictum fuit *n.* 34. et 41. Unde non possumus habere ut improbabilem primam sententiam (1).

110. — VI. Cum sæcularibus conceditur facultas deligendi sibi confessarium, aut a Summo Pontifice, aut ab eorum Ordinario, semper supponitur, quod sit confessarius approbatus ab Episcopo; sed Regulares ex expressa, aut tacita sui Superioris licentia possunt confiteri cuicumque simplici sacerdoti: quod communiter existimatur cum *Suar. Lugo, Salm.*, etc. (2). Quare omnes Superiores regulares possunt sibi eligere in confessarium quemlibet sacerdotem, ut etiam communiter dicunt DD. ex *cap. ult. de Pœnit.*, et *Rem.* Idem vero quod pro Religiosis, valet et pro famulis commensalibus monasterii, uti habetur ex *Trid. sess. 25. c. 11.*, ex quo possunt recipere a Religiosis Sacramenta Pœnitentiæ, Eucharistiæ et Extremæ unctionis. Et idem valet quoad novitios, qui *in favorabilibus* sub Religiosorum nomine veniunt, ut omnes fatentur, et declaravit S. C. die 14. Augusti 1665. Quare ipsi possunt absolvi ab omnibus casibus ab Episcopo reservatis (3), ut dictum est *n.* 95. Sed id non valet pro Equitibus S. Jacobi, et similibus, ut dicunt *Salmant.* cum communi, nam hujusmodi viget consuetudo (4).

111. — Adnotandum insuper, quod Religiosi peregrinantes, si habeant socium (dummodo sit idoneus) ejusdem Ordinis, illi confiteri debent. Si vero desit socius, aut alius ejusdem Ordinis sacerdos, tunc confiteri possunt cuilibet sacerdoti idoneo regulari, aut sæculari: quod commune est apud omnes. Sed quæritur utrum talis sacerdos approbatus in illo loco esse debeat? Ita volunt pauci quidam, ut *Wigandt, Conc.* etc.; sed communissime, et quidem recte negant *Suar. Roncag. Castrop. Salm. Elbel*, aliique. Et quia talis est consuetudo religionum, quæ facit præsumere consensum Ordinariorum; et quia Innocentius VIII. absolute concessit Religiosis peregrinantibus, ut, cum non possent habere sui Ordinis Confessarium, *quemcumque alium presbyterum idoneum religiosum, vel sæcularem eligere valeant* (5). Vide quæ diximus *Tract. XVI. num. 88.*

112. — Dicunt insuper *Lugo* (6), et *Salmant.* (7) cum

(1) *Ibid. circa fin.* — (2) *Salm. tr. 18. c. 4. n. 49.* — (3) *ibid. n. 57.* — (4) *ibid. n. 58.* — (5) *Vide opus nost. l. 6. n. 575.* — (6) *D. 20. n. 86.* — (7) *tr. 18. cap. 4. n. 124.*

Navarro, Soto, Castrop. Peyrino, Bussio, etc. quod tempore generalis jubilæi possint Regulares, et etiam Moniales sine suorum Superiorum licentia confiteri Religiosis alterius Ordinis, licet haberent confessarium Ordinis sibi assignatum, ex pluribus privilegiis, quæ referunt *Lugo, Mendo*, etc. (1).

113. — VII. Regulares, quoad Ordines, non recipiunt litteras dimissoriales ab Episcopis, sed ab eorum Superioribus; aliter graviter peccant et incurrunt suspensionem. Attamen quoad recipiendos Ordines, primo S. Pius V. ipsis concessit privilegium recipiendi Ordines a quocumque Episcopo; sed hoc revocatum fuit per Gregorium XV. Quæ abrogatio confirmata est a pluribus aliis Pontificibus, et nupera Benedicto XIV. Bulla *Impositi Nobis* etc. 27. Febr. anno 1747, qua præterea præcipitur ut, si loci Ordinarius Ordinationem tenet, ab ipso debeat examinari, et ordinari Religiosus; quod si Episcopus absit, aut non habeat Ordinationem, potest ordinari ab alio Episcopo, sed tunc requiritur attestatio authentica vel Vicarii generalis, vel secretarii, aut Cancellarii ipsius Episcopi, qua constet aut vel ipsum abesse a diœcesi, vel Ordinationem habiturum non esse proximo legitimo tempore per leges ecclesiasticas statuto. Et præcipit idem Pontifex hoc expresse, declarandum esse ut cognoscatur, quod non sufficit, ut dicatur Episcopus Ordinationem non habiturus, si accedant extra tempora; aliter easdem subit pœnas, quas subeunt, qui sine dimissorialibus litteris ordinantur. Insuper vetatur Religioso, ne alibi data opera permaneat, ut eximat se ab examine Episcopi loci, ubi prius morabatur. Religiosi vero morantes in diœcesibus quæ sunt *nullius*, ordinari debent ab Episcopo viciniore (2).

114. — Quæritur hic 1. a quo debeant ordinari novitii? Dicunt *Suarez* et *Henriquez*, ab Ordinario aut originis, aut domicilii; sed *Sanchez, Castrop. Delbene*, et *Fagnanus* cum aliis existimant quod possint ordinari ab Ordinario loci, ubi est novitiatus. Recte dicunt *La-Croix*, et *P. Mazz.* utramque sententiam esse probabilem, dummodo (quoad hanc secundam) novitius animum habeat), quantum in se

(1) Vide opus nost. l. 6. n. 536. v. Hic addendum. — (2) lib. 6. n. 768. et. n. 788. Notand. 8.

est, perpetuo permanendi in illo monasterio, in quo est, et hac de re juramentum præbeat, ut præcipitur in Bulla *Speculatores* (1).

115. — Quæritur secundo utrum Religiosi possint ordinari *extra tempora*? Negant *Vasquez, Lezana*, etc.; etenim ajunt, quod etsi Gregorius XIII. id concesserit Jesuitis, attamen prohibuit communicationem. Sed hodie non amplius est in dubium revocandum, quin possint tam ex multis privilegiis concessis aliis religionibus, quam ex declaratione nuper facta per Benedictum XIII. in Concilio romano (*Tit. 5. cap. 2.*) in quo statutum fuit, quod talia privilegia *in suo robore persistent, nec eis derogatum fuisse constet* (2).

116. — Quæritur tertio utrum, cum ordinantur Regulares *extra tempora*, valeant ordinari quocumque die in quo fit officium duplex, etiamsi non sit festum de præcepto? Affirmant *Fagundez, Villalob. Diana*, etc., et dicunt esse probabile *Suar.* aliique; quia Alexander VI, cum ageret de hujusmodi privilegio, dixit posse ordinari *diebus dominicis, sive festivis duplicibus*, at non dixit de *præcepto*. Hanc opinionem rejicere non audeo; existimo tamen probabiliorrem oppositam cum *Lugo, Morio, et Escobar*, quia Gregorius XII. agens de eodem privilegio declaravit, dicens, *diebus dominicis, et festivis diebus*, et non dixit *duplicibus*: Dies festivus proprie accipitur ille, in quo vetantur opera: unde intelligitur de præcepto. Et revera usus obtinet quoad omnes eos, qui dispensatione ordinantur; *in tribus diebus festivis*, pro quibus valet eadem regula (3).

117. — Quo vero ad potestatem conferendi Ordines, olim Abbates regulares ex concessione ipsis facta in Synodo VII. (sicuti habetur in *can. Quoniam Dist. 166*) poterant ministrare Tonsuram, et Ordines minores, non solum suis subditis religiosis, sed omnibus aliis. Attamen per *Trid. sess. 23. c. 10.* hujusmodi potestas fuit ipsis limitata pro solis regularibus subditis. His tamen non obstantibus plerique DD. sustinuerunt, Abbates, saltem mitratos (ut existimant *Salmanticenses*, et adducunt plura S. C. Decreta), qui possunt pontificalia exercere, posse ordinare etiam sæculares

(1) *N. 765.* — (2) *n. 797.* Dubit 3 — (3) *lib. 6. n. 707.*
Dubit. 4

suos subditos, et etiam alios, habentes dimissoriales litteras suorum Ordinariorum; nihilominus omnes istæ opiniones locum amplius hodie non obtinent post Decretum S. C. approbatum ab Urbano VIII. die 17. Januarii anno 1642., in quo, rejecta quacumque contraria sententia, prohibitum fuit Abbatibus, ne Ordines conferrent, vel litteras dimissoriales concederent aliis, quam solis subditis regularibus; iisque contrarium facientibus suspensio imposita fuit. Excipiuntur tamen plerique descripti in Cancellaria rom., qui privilegium habent dimissoriales epistolas concedendi, ut Abbas Montis Cassinensis, Abbas Cavensis, etc. (1).

118. — Quæritur hic 1. utrum Abbates habentes jurisdictionem pene episcopalem in aliquo territorio separato, possint ordinare suos subditos sæculares? *Molfesius* apud *La-Croix* (2) affert declarationem affirmativam S. C.; sed *Benedict. XIV.* (3) refert alteram contrariam, et idem affert decisum *P. Zacharia* apud *La-Croix* loco citato.

119. — Quæritur 2. utrum Abbates, qui possunt ordinare subditos professos, valeant et novitios? Negant *Castrop. Barbosa, Sayrus*, etc.; communius autem et probabilius affirmant *Suarez, Layman, Sanchez, Escobar*, et *Salmant.* cum aliis, quoniam in *favorabilibus* regulariter sub Regularium nomine veniunt etiam novitii (ut diximus n. 110.)

120. — Quæritur 3. utrum Ordines collati ab hujusmodi Abbatibus, sæcularibus, aut regularibus non subditis, sint validi? Negant *Suarez, La-Croix*, etc.; sed affirmandum est cum *Sanchez, Salm. Tamb. Pelliz.* etc., quia hæc facultas (ut diximus) olim fuit concessa Abbatibus: et a Concilio deinde, et a Decreto Urbani vetitum illis fuit tantum facultatis exercitium: unde ipsi illicite, sed valide ordinant. Et quod ita se res habeat, apparet ex eodem Decreto Urbani, in quo ordinatis imponitur suspensio. Pro validis itaque habentur Ordines iis collati. Et ita decisum pluries per S. C. affert *Bened. XIV.* (4),

121. — VIII. Quoad celebrandam Missam, et ministrandam Eucharistiam, olim ex privilegiis Sixti IV., Alex. VI., et Urbani VIII. poterant celebrare in altari portatili, tam in suis domibus, quam in suis ruralibus domibus vulgo *Gran-*

(1) *N. 763.* — (2) *Croix lib. 6. p. 2. n. 2236* — (3) *de Synod. l. 2. c. 11. n. 15.* — (4) *vide opus n. l. 6. n. 766. et de Synod. l. 2. c. 11. n. 13.*

cie, etiam contradicente Episcopo. Sed Clemens XI. snno 1703. suo Decreto declaravit, quod omnia eorum privilegia celebrandi in altari portatili revocata sint per Tridentinum. Idemque declaravit Ben. XIV. in Bulla *Magno*, edita 2. Jun. 1751. §. 29.; nec possum assentiri *P. Mazzotta* dicenti hujusmodi prohibitiones intelligi factas quoad domus privatas, sed non quoad proprias Religiosorum, nam in Decreto Clementis agitur de privilegio celebrandi *in ocis, in quibus degunt*; loca autem, in quibus degitur, sunt domus propriæ, non alienæ. Innocentius insuper *XIII.* anno 1723. in Bulla *Apostolici ministerii*, prohibuit, *ne in privatis Regularium cellis, seu cubiculis erigatur altare, remota quacumque in contrarium consuetudine* (1). Sciatur tamen, quod Greg. XIII. concessit Provincialibus Jesuitarum facultatem deputandi publica oratoria in suis ecclesiis, in quibus omnes possint celebrare, etc. (2).

122. — Ex privilegio Greg. XIII. possunt Regulares celebrare una hora ante auroram; quare valent celebrare Missam tribus horis ante solis ortum; ita *Lugo, Suarez, Rodriq. Salm.* etc. (3). Immo cum adest aliqua justa causa, possunt celebrare immediate post duas horas post mediam noctem ex privilegiis Alexandri VI. et Clementis VIII. Et hujusmodi privilegia dicunt *Lugo, Rodriguez, Diana, Narbona*, et *Salm.* cum aliis non esse revocata per Tridentinum *sess. 22. de observand. et evitand. etc.* Monent tamen prædicti DD. id valere tantum pro ecclesiis propriis, in quibus tamen (subdunt) possunt hujusmodi privilegio uti etiam sacerdotes sæculares (4). Insuper Eugenius IV. concessit Regularibus licentiam celebrandi tribus horis post meridiem, justa tamen ex causa; attamen *Azorius, Fag.*, aliique dicunt, hujusmodi privilegium fuisse revocatum per S. Pium Bulla, *Amantissimus*, anno 1566., cujus rei *Lexana* affert Declarationem S. C. Sed his non obstantibus, dicunt *Lugo*, (5) *Salmanticenses* cum *Aversa, Dicastillo. Narbona, Diana*, etc. authentice non constare de dicta Declaratione, nec de revocatione S. Pii, qui loquutus fuit de Missis tantum, quæ celebrantur *de sero, etiam forsan, circa solis*

(1) *Salm. tract. 15. c. 7. n. 97.* — (2) *vide opus nostrum l. 6. n. 360. et ib. v. Hanc.* — (3) *Apud Merat. p. 1. tit. 15. ad lit. Y.* — (4) *Salm. tr. 15. c. 7. n. 94.* — (5) *de Lugo de Euch. D. 20. n. 27. et Salm. ibid. n. 95.*

occasum ; unde dicunt, vigere privilegium Eug. IV., et ut quis illo utatur, sufficere quamcumque mediocrem causam, ut convalescentiæ, studii, et similium.

123. — Quo vero ad ministrandam Eucharistiam Paulus III. aliique Pontifices concesserunt Regularibus facultatem ministrandi in suis ecclesiis omnibus fidelibus. Excipitur tamen, I. Si Episcopus rationabiliter prohiberet alicui, ne Eucharistiam sumeret. Excipitur 2. Communio in mortis articulo, aut periculo, dummodo non adsit extrema aut gravis necessitas, et parochus nequeat, aut nolit ministrare; *Lugo, Ronc. etc.* (1). Excipitur tertio Communio paschalis, id est illa, qua præcepto satisfit, ut communiter ajunt *Filiuc. Sa, Busemb. etc.* Videantur hac de re, quæ dicta sunt *Tr. XII. n. 41.*

124. — IX. Quoad facultatem concionandi, olim Regulares ex Clementina *Dudum de sepult.* poterant libere prædicare in suis ecclesiis, et in plateis, sed *Trid. sess. 5. c. 2. de Reform.* statuit, ne in alienis ecclesiis prædicare possent sine licentia Ordinarii, et in ecclesiis propriis sui Ordinis, antequam benedictionem petant ab Episcopo. Quare Religiosis, ut in suis concionentur ecclesiis, sufficit, ut petant benedictionem, etsi illa denegetur, ut dicunt *Lex. Pellic. Bord. et Salm.* cum aliis, adducto Decreto S. C. (2). Sed hujusmodi benedictio, ut dicunt *Salm.* non requiritur, ut prædicent per plateas; nam Concilium loquitur solum de ecclesiis. Semper tamen debent Regulares habere approbationem suorum Superiorum, qui peccarent, si nullo eorum præhabito examine, iis prædicare permetterent (3). Possunt autem Superiores committere, etiam simplicibus clericis tonsuratis ut prædicent, ex privilegio Greg. XIII. Licet S. C. generaliter declaraverit, prædicationem posse committi cuicumque tonsurato (4).

125. — Quo vero ad ecclesias alienas, ut dictum est, Regulares ibi prædicare non possunt sine venia Ordinarii, nisi id esset pro duabus aut tribus vicibus, ut dicunt *Nav. Barb. Diana, Salm.*, aliique; aut dummodo Ordinarius non maneret inibi, et Religiosus aliquis transeunter ibi esset; quia

(1) Vide opus nostrum lib. 6. n. 239. et 240. — (2) *Salm. tract. 18. c. 4. n. 178.* — (3) *ibid. n. 176. et 177.* — (4) *ib. n. 174.*

tunc potest illi parochus licentiam concedere prædicandi, uti concessit Greg. XIII. (1). Quando tamen Ordinarius veniam concederet, Religiosus valet concionari in parochiis, etiam contradicente paroco, et quia Ordinarius est parochi Superior, et quia id fuit expresse concessum per Alex. IV. (2).

126. — Quæritur 1. utrum liceat Regularibus concionari, contradicente Episcopo? Quando sunt alienæ ecclesiæ, et Episcopus ab initio veniam denegat, proculdubio non licet. Sed si Episcopus jam concessisset licentiam, et deinde vellet eam revocare, aut si ecclesiæ essent propriæ, dicunt *Peyr. Vega, Pelliz. et Salm. cum Diana, etc.* (3) posse prædicare. Sed huic obstat quod in Tridentino statuitur (*sess. 24. c. 4. de Reform.*): *Nullus autem Sæcularis, si-ve Regularis,.... contradicente Episcopo, prædicare præsumat.* Obstat insuper Bulla Greg. XV. *Inscrutabili*, in qua statuitur, Episcopum, ut delegatum apostolicæ Sedis, posse punire Religiosos, *qui in alienis ecclesiis suorum Ordinum non petita benedictione, aut ipso contradicente, prædicare præsumpserint.* Sed respondent *Salm.* quod tam prædicta Bulla, quam Concilium accipienda sint juxta id, quod statuitur in Clementina *Dudum* supracitata, in qua prohibetur prædicare, quando prædicat Episcopus, aut quando solemniter coram ipso prædicatur. Et ita decisum referunt per S. C. Episcoporum et Regularium die 30. Jan. 1629. apud *Barb.* (4). Cum ego tamen observassem *Barbosam* loc. cit., inveni, quod S. C. declaratio fuerit solummodo quoad conciones in ecclesiis propriis Regularium. Unde quoad ecclesias alienas mihi non videtur probabilis supradicta responsio.

127. — Quæritur 2. utrum Episcopus valeat examinare Religiosos petentes veniam concionandi in ecclesiis non propriis? S. C. apud *Barb.* (5) die 12. Januar. anno 1628. statuit affirmative; sed negant *Salm.* (6) cum *Pelliz. Bord. Diana, Peyr., etc.* ex Bulla Leonis X. *Superna*, in qua statutum fuit, ut nemo ad concionandum admitteretur, *nisi prius per Superiores suos respective examinatus*; et dein-

(1) *Ibid. n. 184.* — (2) *ibid. n. 189.* — (3) *ibid. n. 181.* — (4) *in Trid. sess. 5. c. 2.* — (5) *loco cit.* — (6) *Salm. tr. 18. c. 4. n. 186.*

de declaratum fuit ibidem, quod Religiosus approbationem sui Superioris ostendere deberet. Respondent deinde *Salm.* cum *Pelliz.* et *Granado* supradictam contrariam S. C. Declarationem non amplius quam probabilem præ se ferre sententiam; unde non esse præferendam Bullæ Leonis. At, inquam, saltem probabile est ex dicta Declaratione, quod Episcopus valeat examinare, et aliter negare possit licentiam. E contrario Bulla Leonis prohibet Episcopis, ne admittant Religiosum, non afferentem approbationem sui Superioris, sed non vetat illum examinare, si velit, et negare veniam, si ipse renuat examinari.

128. — Animadvertendum tandem est, Ordinarium ex Concil. Lateranensi V. posse suspendere et punire concionatores regulares in tribus casibus in quibus immo ipsi *ipso facto* suspenduntur a concionando: 1. Si prædicent miranda, falsa, aut incerta. 2. Si prædicent prophetias non fundatas in sacra Scriptura, aut non approbata a Sede apostolica. 3. Si prædicando detrahunt Episcopis, et suis Superioribus. Insuper ex *Trid. sess. 5. c. 2.* Episcopus potest suspendere et punire Regulares illos, qui prædicant propositiones hæreticas, erroneas, aut scandalosas (1). Demum adnotandum quod Urbanus VIII. in Constit. *Alias felicitis rec.*, etc. data 11. April. 1635 (in extensum relata apud *P. Ferrar. Bibl. tom. 5. verb. Oracula, pag. 342. n. 9.*) revocavit omnia privilegia ab antecessoribus regularibus concessa *vivæ vocis oraculo*, exceptis iis quæ testificata fuerint per ministros quibus vi sui officii fides adhiberi solet.

(1) *Salm. ibid. n. 188.*

TRACTATUS XXI.

DE

CHARITATE ET PRUDENTIA CONFESSARII.

PUNCTUM UNICUM.

De confessarii charitate in excipiendo pœnitente 1. In eo audiendo. 2. In eo corrigendo. 3. De prudentia in interrogando, admonendo, et disponendo. 4. Remedia generalia. 5. Remedia particularia 6.

1. — QUATUOR sunt officia quæ bonus confessarius exercere debet, patris nempe, medici, doctoris et judicis. Quod autem attinet ad doctoris et judicis officium, sat de eo actum est in opere in omnibus tractatibus huc usque expositis. Restat nunc agendum de officio patris ad quod pertinet charitas, et de officio medici ad quod spectat prudentia. Confessarius, ut boni patris partes adimpleat, debet charitate esse plenus. Et primo charitatem adhibere debet in benigne excipiendo omnes sive pauperes, sive rudes, sive peccatores sint. Nonnulli tempus solummodo insumunt in audiendis confessionibus aliquorum devotorum, aut personarum spectabilium, quia, ut has a se repellant, non est eis tantus animus. Si tamen ad se aliquis miserabilis peccator accedat, ægre auditur, et conviciis oneratus arcetur; unde fit, ut ille miser, qui postquam sibi maximam vim intulerit, ut ad sua peccata confitenda veniret, se tam aspere acceptum sentiens, odium in Pœnitentiæ Sacramentum concipiat, et desperans se posse invenire, qui sibi opituletur, et se absolvat a peccatis, in perditæ vitæ lubricum laxis habenis præceps ruat, et in salutis desperationem incidat. Secus boni confessarii agunt; cum ad se hujusmodi peccatores confluunt, benigne hos accipiunt, et (quasi *victor capta præda*) exultant, perpendentes sibi sortem contigisse, animam de manibus dæmonis eripere. Sciunt hoc Sacramen-

tum proprie non pro justis fuisse constitutum, sed pro peccatoribus; etenim veniales culpæ, ut remittantur, non indigent sacramentali absolutione, cum multis aliis modis deleri possint; sciunt quoque Christum protestatum fuisse his verbis: *Non enim veni vocare justos, sed peccatores. Marc. 2. 17.* Propterea confessarius charitatis viscera induens, quo magis animas peccatorum multitudine et atrocitate coinquinatas reperiat, eo magis, ut Deo ipsas lucrificiat, majore charitate eas amplectitur, eisque animum præbet his aut similibus verbis: *Eja frater? bono animo esto, noli timere; peccata tua impavide confitere. Aperi omnia confidenter, nullius te pudeat. Nihil refert, si in omnes tuæ conscientie sinus non introspexeris: sufficit si ad interrogata respondeas. Age Deo gratias, qui te hucusque ad pœnitentiam expectavit. Nunc tibi mutanda est vita. Lætare, quia Deus certe omnia peccata, quantumvis ingentia, tibi remittit, si bonam habes voluntatem; ideoque te expectavit, ut tibi parceret. Igitur hilari animo dic omnia, nihil involucris tegas.*

2. — Charitatem deinde longe majorem ostendere debet in confessionem excipiendo. Caveat ne se impatientem, aut tædio affectum exhibeat; nec ostendat admiratione percelli de peccatis quæ narrantur; modo pœnitens non sit ita animo durus, aut petulans, ut plura et atrociora peccata sine ullo rubore, et sine ulla displicentia animique sensu exponeret; quia tunc opus habet pro viribus efficere, ut a pœnitente quanta sit illorum deformitas, et magnitudo percipiatur; ideoque tunc acrior requiritur correctio, ut ipse a lethali lethargo expergefiat. Verum quidem est, (ut dicunt doctores) in actu confessionis abstinere debent confessarii a correctione facienda; ne forte exterriti pœnitentes peccata reticeant; nihilominus hoc intelligitur regulariter loquendo: cæterum multoties expedit ad ulteriora non procedere, et statim pœnitentem corripere, præcipue cum confitetur peccatum valde enorme, aut si ipse fuerit in aliquo vitio habituatus, ut peccati gravitatem comprehendat. Advertat tamen, ne eum exasperet, nec perterreat. Quapropter, postquam eum, quantum opus fuerit, correxerit, statim ei animum faciat ad reliqua peccata confitenda, dicens: *Eja frater? vis te ab hoc vitio resipiscere? Num ita est? Et quoniam hoc facere es paratus, esto animo hilari. Ita-*

que enarra reliqua peccata, nihil reticens. Cave, quæso, ne sis aliquod sacrilegium commissurus. Hoc enim esset maximum omnium peccatorum, quæ hucusque commisisti. Igitur dic omnia animo forti, vince teipsum; confitere omnia sincere; Deus enim paratus est tibi parcere.

3. — Deinde in fine confessionis oportet, ut confessarius vehementiori ardore ac studio incumbat, ut pœnitenti percipere faciat gravitatem et multitudinem ejus peccatorum, ac miserum damnationis statum in quo reperitur; sed hoc semper maxima cum charitate fiat. Verumtamen congruentius est tunc verbis gravioribus uti, ut sic melius ad bonam mentis frugem redire possit; nihilominus efficere debet, ut pœnitens intelligat hoc, quod ei dicitur, non ab animo irato, sed ex singulari amore et commisseratione erga suam animam procedere. Quod poterit hoc modo exprimi: *Fili mi! considerasne vitam damnati, quam duxisti? Percipisne malum, quod operatus es? Quid tibi mali fecit unquam Deus tuus, quem tu ita perditæ contempsisti? Si Jesu Christo nullus tam fuisset tibi inimicitior, poluisses cum illo te gerere pejorem? Sed, quæso, animadvertite quis sit hic Jesus. Hic est ille qui cum esset Deus, nullius egens, factus est homo propter te; voluit mori in Cruce, ut te de inferno redimeret. Ah fili, si interim mortuus esses, si in hac nocte, quo iturus fuisses? ubi nunc esses? esses in æterno igne inferni. Quid de te factum erit, si vitam hactenus ductam pergas in posterum vivere? Poteris sic salvari? Expergiscere, et vide, quod nisi mores in melius mutas, jam es damnatus. Quid boni ex tot peccatis tibi collegisti? Nonne consideras, quod duplicem infernum tibi pararas, unum hic angoris et miseriæ, alterum illic pœnarum? Age fili, averte a malo, desine peccare, et te totum in Dei brachia, quæ ad te suscipiendum sunt extensa, committe; sufficit quantum ei peccasti. Ego totis viribus, et toto corde te adjuvare volo; veni ad me semper ac tibi lubet, quoniam invenies patrem, qui te benigne suscipiet. En firmiter nunc statue te sanctum velle effici. Per te stat; Deus enim semper paratus est, et propterea tibi hoc tempus impertitus est, ut avertas a malo, et facias bonum. Oh quam bonum est amicum habere Deum! etc. (S. Franciscus Sales, ut Deo alliceret peccatores, potissimum curabat, ut ipsi cognoscerent pacem, qua fruuntur illi, qui Deo adhærent, et vitam in-*

felicem, quam ducit qui a Deo alienus est). Postea adjuvabit eum ad doloris actus efformandum, et si dispositus est, eum absolvat, et remedia salutaria, quibus possit se a peccatis servare, suggerat, atque ei poenitentiam imponat (sed de his in num. sequenti agetur). Si autem fuerit absolutionis incapax, aut expediens videbitur differendam esse absolutionem, assignet ei diem in quo regredi debeat, dicendo ei sic: *Eja frater! tali die te expecto, ne prætermittas ad me redire; animo forti magnoque sis, ut tibi dixi; commenda te quotidie beatæ Virgini, et veni ad me. Si forte tunc invenies me aliorum confessiones excipientem, accede, te enim ante alios audiam. Si alibi ero, fac ut me arcessant, omnia deseram, ut tu conflearis. Et sic dulcibus verbis a se dimittat. Hæc est via qua peccatores tales allici possunt, nempe cum eis agere quanta maxima fieri potest charitate: alioquin, si ipsi in confessarium incident, qui cum eis inclementer agat, a confessione horrebunt, confiteri negligent, et effrænate in perditionem ibunt.*

4. — Ad medici officium spectat prudentia, quæ requirit, ut confessarius ad recte curandum poenitentem suum, prius cognoscat causas et originem omnium infirmitatum spiritualium, interrogando de habitu, de occasionibus peccandi, de loco, tempore, et personis cum quibus peccavit? Et ex his se dirigere debet ad debitas correctiones faciendas, quas nunquam omittere debet cum quibuscumque personis, licet quacumque illustri qualitate fulgeant, nec cum principibus, magistratibus, Prælatis, parochis, aut sacerdotibus, cum ipsi se accusant de culpis gravibus, et sine nimio animi sensu: cum huiusmodi licet adhiberi debeant correctiones verbis lenioribus et discretioribus; sed majori animi fortitudine et calore, cum ex istorum peccatis propter gravius damnum quod suo malo exemplo aliis afferri potest, perniciosior flagitiorum consequens esse soleat licentia. Propterea cum istis, si suo desunt officio, admonitio non omittenda est, licet in bona fide existant. Cum aliis vero, qui aliqua laborant inculpabili ignorantia, an adhibenda sit admonitio cum profutura non est, vide dicta *Tract. XVI.* (cum de confessione locuti sumus ex n. 108.) Deinde audita confessione debet confessarius procedere ad disponendum per actus doloris et propositi poenitentem ad absolutionem. Iterum hic advertendum quod diximus *Tract. XVI.*

n. 105. in fine, quod si poenitens esset indispositus, tenetur confessarius (quemadmodum dicunt *Suarez, Laym. et alii*) pro viribus efficere, ut disponatur, nihil curans quod alii expectent, aut abeant. In eodem *Tr. XVI. n. 15*, locuti fuimus de prudentia, quam adhibere debet confessarius in iungenda poenitentia pro viribus spiritualibus poenitentis, ne onere majore, quam poenitentis vires patiuntur, illum gravet. Sed maxime confessario intendendum est, ut opportuniora applicentur remedia, quibus poenitens in Dei gratia conservari valeat.

5. — Sermonem autem factururus de remediis, quæ insinuari debent poenitentibus, dico, alia esse generalia, alia particularia pro aliquo vitio particulari. Generalia omnibus insinuanda, sunt 1. Amor erga Deum, cum ipse ad hunc solum finem nos creavit. Et curetur pariter, ut poenitens cognoscat pacem interiorem qua donantur, qui Dei amicitia fruuntur; et infernum quem ante tempus experiuntur, qui alieni sunt a Deo; addita perniciæ temporali, quam secum trahit peccatum. 2. Sæpe se commendare beatæ Virgini, Rosarium recitando; se commendare Angelo Custodi, et alicui Sancto peculiari protectori. 3. Frequentia Sacramentorum, et si unquam in aliquod peccatum mortale inciderit, statim se confiteri. 4. Veritatum æternarum consideratio, et præ cæteris consideratio mortis; et patribus familias insinuanda est quotidiana mentalis oratio in communi cum familia, aut saltem Rosarium una cum filiis. 5. Dei præsentia, cum urget tentatio, dicendo: *Deus me videt...* 6. Quolibet vesperi conscientiam scrutari cum animi dolore et proposito. 7. Sæcularibus, ut in aliqua congregatione se adscribant, et sacerdotibus oratio mentalis, et gratiarum actiones post Missam, et ut perlegant saltem aliquem libellum spirituales ante et post Missam.

6. — Remedia autem particularia assignabuntur pro vitiorum diversitate, v. gr. illi qui aliquo odio tenetur, insinuetur ut quotidie commendet Deo illum, quem odit, recitando pro ipso Orationem dominicalem et Salutationem angelicam, et cum se turbari sentit memoria injuriæ sibi illatæ, reminiscatur contumeliarum, quibus ipse Deum affecit. Illi qui in peccata turpia prolapsus est, ut otium vitet, malos socios et occasiones aufugiat; et illi qui habitum prævum per longum tempus contraxit in hoc vitio, ut non solum

vitet proximas occasiones, sed etiam quasdam remotas, quæ sibi tam debili ad resistendum factæ erunt proximæ. Huic præcipue imponatur, ne unquam intermittat recitare Salutationem angelicam in honorem puritatis beatissimæ Virginis mane et vesperi, repetendo semper coram ejus imagine propositum non peccandi, et supplicationem, ut sibi perseverantiam impetret. Potissimum autem confessarius curet, ut frequenter hic communicet, cum Eucharistia dicatur *vinum germinans virgines*. Illi qui solitus fuit blasphemias proferre, insinuetur ut novies, vel quinquies lingua signet crucem super terra, et ut quotidie saltem semel dicat Orationem dominicalem et Salutationem angelicam in honorem Sanctorum, in quos execratus fuit, et ut quolibet mane, dum e cubili surgit, renovet propositum patienter ferendi occasiones indignationis, et ter dicat beatæ Virgini quolibet mane: *Domina mea, dona patientiam*. Et id non solum inserviet, ut sanctissima Maria sibi opituletur, sed etiam, ut in occasionibus reperiat habitus factus dicendi eadem verba. Aut assuescat dicendo, *maledictum sit peccatum meum; maledictus sit dæmon, etc.* Alia remedia assignabit confessarius pro sua prudentia, inspectis circumstantiis occasionum, personarum, et munerum.

TRACTATUS ULTIMUS.

QUOMODO SE GERERE DEBEAT CONFESSARIUS CUM POENITENTIBUS DIVERSORUM GENERUM.

CAPUT UNICUM.

Punct. I. De iis qui in occasione proxima versantur 1. ad 7. Punct. II. De habituais et recidivis 8. ad 15. De Ordinandis pravo habitu irretitis 16. et 17. Punct. III. De interrogationibus faciendis poenitentibus neglectæ conscientiae; et I. De interrogationibus faciendis rudibus juxta ordinem præceptorum 18. ad 30. II. De interrogationibus faciendis poenitentibus diversorum statuum, et conditionum: et I. Sacerdotibus 31. II. Monialibus 32. III. Judicibus. IV. Scribis. V. Medicis 33. VI. Chirurgis et pharmacopolis. VII. Negotiantibus. VIII. Sartoribus 34. IX. Proxenetis, et venditricibus. 35. X. Barbitonsoribus, et capillorum fictitiorum, (vulgo *Perruche*) artificibus; et hic fit sermo de juvenibus qui mulieribus aptant caput 36. Punct. IV. De pueris et puellis 37. ad 41. Punct. V. De personis pietati addictis 42 et 43. Punct. VI. De mutis et surdis 44. et 45. Punct. VII. De moribundis 46. et 47. Punct. VIII. De capite damnatis 48 et 49. Punct. IX. De a dæmonibus vexatis 50. ad 53. Punct. X. De mulieribus 54. et 55.

PUNCTUM I.

Quomodo se gerere debeat confessarius cum iis qui sunt in proxima occasione peccandi.

1. — **MAXIMA** confessarii cura debet esse se bene gerendi cum iis qui sunt in proxima occasione peccandi, aut in vitiis consuetudinarii sunt, aut recidivi. Hi sunt duo magni scopuli in quos major confessariorum pars impetunt, et deficiunt. In capitulo sequenti sermonem faciemus de habituais et recidivis; hic de occasionariis. Certum est quod si homines satagerent occasiones fugere, majorum peccatorum pars evitaretur. Satan, remotis occasionibus, parum lucratur, sed cum homo ultro in occasionem proximam se immittit, ut plurimum et fere semper hostis victoriam canit.

Occasio, præsertim in materia turpium delectationum, est quasi rete, quod ad peccatum trahit, et simul mentem obcæcat: ita ut homo peccet, quin videat quod agat. Sed deveniamus ad praxim. Occasio primo dividitur in voluntariam et necessariam. *Voluntaria* est illa quæ facile vitari potest. *Necessaria* quæ amoveri nequit sine gravi damno, aut scandalo. Secundo dividitur in proximam et remotam. *Remota* est illa in qua homo raro peccat, vel illa quæ ubique reperitur. *Proxima per se loquendo*, est illa in qua homines communiter ut plurimum deficiunt. *Proxima autem per accidens*, seu respectiva est ea quæ licet respectu aliorum non sit proxima, tamen respectu alicujus proxima est, vel quia hic in tali occasione frequenter est lapsus, vel quia prudenter timeri potest ne labatur propter experientiam cognitam suæ fragilitatis. Quidam AA. volunt, non esse occasionem proximam nisi eam, in qua homo fere semper, vel ut plurimum ceciderit; sed communior et verior sententia docet, occasionem proximam esse illam in qua frequenter quis peccavit (1). Verumtamen advertendum, quod sicut aliquando occasio quæ respectu ad alios communiter est proxima, respectu vero ad aliquem valde pium et cautum potest esse remota (2): ita contra quædam occasiones quæ respectu ad alios communiter per se essent remotæ, forte erunt proximæ respectu ad aliquem qui propter experimentum relapsuum, et propter pravam inclinationem in quodam vitium (præsertim si est turpe) factus est valde debilis et facilis ad labendum; et tunc iste tenebitur ad removen- das, non tantum occasiones proximam, sed etiam illas remotas, quæ respectu sui proximæ evadunt.

2. — Cæterum est quidem in occasione proxima 1. ille qui retinet in propria domo aliquam foeminam cum qua sæpe rem habuit. 2. Ille qui frequenter in ludo prorupit in blasphemias, aut fraudes. 3. Ille qui in aliqua caupona aut domo sæpe se inebriaverit, aut ceciderit in rixas, vel actus, verba, aut cogitationes obscœnas. Porro omnes isti absolvi nequeunt, nisi postquam occasionem abstulerint, aut saltem nisi auferre promittant, juxta distinctionem, quæ fiet in numero subsequenti. Et ita pariter non potest absolvi qui aliquam domum adeundo, quamvis semel in anno, semper ibi

(1) *Lib. 6. n. 452.* — (2) *ibidem.*

peccavit; talis enim aditus jam ipsi proxima est occasio. Nec etiam absolvi possunt qui tametsi in occasione positi non labuntur, afferunt tamen aliis grave scandalum (1). Addunt aliqui DD. (2) negandam quoque absolutionem illi qui occasionem externam non removet, si cum occasione conjungitur habitus vitiosus, aut magna tentatio, seu vehemens passio, quamvis usque tunc in ea occasione nunquam peccaverit; nam facile deinde peccare poterit, si ab occasione se non amoverit. Hinc dicunt quod si unquam aliqua famula tentaretur ab hero, et ipsa se noverit facilem ad labendum, ab ea domo abscedere tenetur, si commode potest, alioquin temere præsumeret se securam habere.

3. — Et hic caveant confessarii a permittendo sponsis domos sponsarum adire, et puellis earumque parentibus sponso in domum admittere, quia raro evenit quod tales sponsi non labentur, saltem in verba, aut cogitationes turpes in hujusmodi occasione, dum omnes aspectus et colloquia inter sponso sunt incentiva ad peccandum, estque moraliter impossibile ipsos invicem conversari, et non sentire stimulos ad eos turpes actus, qui tempore matrimonii deinde succedere debent. Generaliter autem loquendo de adolescentibus et puellis qui invicem se adamant, non sunt isti omnes indistincte de gravi culpa damnandi, sed ordinarie puto ipsos difficulter esse extra occasionem proximam lethaliter peccandi. Id nimium experientia patet, nam ex centum adolescentibus vix duo aut tres in ea occasione a mortalibus invenientur immunes; et si non in principio, saltem in progressu; tales enim adamantes prius conservantur invicem ob propensionem, deinde propensio fit passio, et passio, postquam radicem in corde fixerit, mentem obtenebrat, et eos in mille crimina ruere facit. Hinc Cardinalis Picus de Mirandola, Episcopus Albanensis, in sua diœcesi per Edictum suos admonuit confessarios, ne tales adamantes absolverent, si postquam ter ab aliis jam fuerint admoniti, ab hujusmodi amore sectando non abstinuissent, præsertim tempore nocturno, aut diu, aut clam, aut intra domos (cum facili periculo osculorum et tactuum), aut contra parentum præceptum, aut cum altera pars prorumpit in verba obscœna, aut cum scandalo (prout si in ecclesia), aut cum conju-

(1) *Lib. 6. n. 452. v. Ex præmissis.* — (2) *ibid.*

gatis, Claustralibus, aut clericis in Sacris. Et in hoc generaliter advertendum, quod ubi agitur de periculo peccati formalis, et præcise peccati turpis, confessarius quanto magis se rigorosum cum poenitente abhíbebit, tanto magis ejus salutí proderit. Et contra, tanto magis cum illo immanis erit, quanto magis benignus erit in permittendo, ut ille in occasione maneat, aut se immittat. S. Thomas de Villanova confessarios in hoc condescendentes vocat eos *impie pios*. Hæc charitas est contra charitatem. Solent in his casibus poenitentes conari, ut confessarii apprehendant, quod occasionem removendo magnum orietur scandalum. Fortis sit confessarius ad hujusmodi timores despiciendos: majus semper erit scandalum, videre quod poenitens nec etiam post confessionem occasionem aufert. Aut alii ejus peccatum ignorant, et tunc nihil mali suspicabuntur: aut sciunt, et tunc poenitens famam potius recuperabit, quam amittet, removendo occasionem.

4. — Plures DD. censent prima aut secunda vice bene absolvi posse, qui est in occasione proxima, licet voluntaria, etiam antequam occasio auferatur; modo firmum habeat propositum, et promittat illam statim remove. Sed hic oportet distinguere cum S. Carolo Boromæo (in Instructione confessariis ab eo tradita) occasiones quæ sunt *in esse*, et occasiones quæ non sunt *in esse*. *Occasio quæ est in esse*, est exempli gr. cum aliquis concubinam domi detinet, vel cum aliqua famula consentit quoties tentatur a domino, et similia. *Occasio autem quæ non est in esse*, est ex gr. cum quis in ludo prorumpit in blasphemias, aut versando in cauponis prolabitur in rixas et ebrietates, aut accedendo ad convivia, incidit in verba et cogitationes turpes. His positis, dicendum quod in occasionibus quæ non sunt *in esse*, recte docet S. Carolus quod poenitenti firme promittenti ab eis abstinere, potest ei semel, bis, et etiam ter absolutio dari: quod si deinde ille occasionem non aufert, et eodem modo peccat, non potest absolvi, nisi prius occasionem removeat. In occasionibus autem quæ sunt *in esse* cum eodem S. Carolo omnino neganda est absolutio, nisi occasio prorsus auferatur. Hancque sententiam (ordinarie loquendo) omnino tenendam probavimus in libro (1). Ratio, quia

(1) Lib. 6. n. 454.

talis pœnitens est indispositus ad absolutionem, si petat eam antequam occasionem removeat: etenim eam recipiendo se immittit in proximum periculum frangendi propositum, et sic remanendi in eadem occasione. Clarius rationem hanc explicemus. Porro mortaliter peccat qui est in occasione proxima voluntaria, et eam non tollit; cum autem opus tollendi occasionem sit maxime arduum, et non impleatur, nisi per magnam violentiam, hanc vim difficulter sibi infert qui jam est absolutus, dum ablato timore sine absolutione remanendi, de facili sibi suadebit quod tentationi resistet, quin occasionem auferat, et ita in ea manendo, certe quidem recidet: prout quotidie experimento probatur in pluribus pœnitentibus, qui, capta absolutione ab aliquo confessorio parum cauto, minime postea attendunt ad occasionem removendam, et statim deterius relabuntur. Hinc dicimus quod propter prædictum periculum frangendi propositum, mortaliter peccat pœnitens, qui ante remotionem occasionis absolutionem petit, et gravius peccat confessarius qui illum absolvit.

5. — Diximus *ordinarie loquendo*, nam plures casus excipiuntur a DD. (1), in quibus pœnitens absolvi potest, antequam occasionem removerit. Et excipitur 1. casus in quo pœnitens talia afferret extraordinaria signa doloris, ut prudenter judicari possit ipse non esse amplius in proximo periculo frangendi propositum de tollenda occasione; tunc enim signa illa indicant pœnitentem donatum fuisse uberiori gratia, qua merito speratur quod in removenda occasione constans erit. Verumtamen, semper ac absolutio commodè differri posset, tunc illam etiam ei differrem, usque dum cum effectum occasionem auferat. Excipitur 2. casus, in quo pœnitens non possit redire, vel non nisi post multum tempus; tunc bene potest absolvi, si censetur bene dispositus per propositum statim removendi occasionem; quoniam eo casu periculum frangendi propositum, remotum reputatur, causa magni oneris quod pœnitens deberet pati, abscedendo sine absolutione aut repetendi confessionem apud alium sacerdotem, aut diu manendi sine gratia Sacramenti. Quapropter, cum ille sit tunc in quadam morali necessitate recipiendi absolutionem, antequam occasionem

(1) *Ibid.* v. Dixi.

tollat, habet jus ut statim absolvatur (1), dum enim hic non potest ante absolutionem occasionem auferre, censetur ac si esset in occasione necessaria. Sed hoc nec etiam admitendum, si poenitens jam ab alio confessario alias admonitus fuerit de occasione removenda, et non impleverit, quia tunc habetur ut recidivus, et ideo nequit absolvi, nisi afferret extraordinaria signa doloris, prout in sequenti puncto dicemus n. 12.

6. — Hoc dicimus quoad occasionem proximam voluntariam; at si occasio est necessaria, aut *physice*, prout si quis detineretur in carcere, vel esset in periculo mortis, in quo non haberet tempus et modum ejiciendi concubinam: vel *moraliter*, id est, si occasio non posset auferri sine scandalo, aut gravi damno vitæ, famæ, aut bonorum, ut communiter docent DD.; eo casu poenitens bene absolvi potest, quin occasionem auferat, quia tunc non tenetur eam remove, modo promittat exequi media necessaria ad efficiendum, ut occasio ex proxima evadat remota, prout sunt, præcise in occasione peccati turpis fugere familiaritatem complicitis, et etiam aspectum quantum fieri potest, frequentare Sacramenta, et sæpe commendare se Deo, renovando quotidie (præsertim mane) ante imaginem Crucifixi propositum non amplius peccandi, et quantum est possibile vitandi occasionem. Ratio, quia occasio peccandi non est proprie peccatum in seipsa, neque inducit peccandi necessitatem; unde bene consistere potest cum occasione verus dolor, et propositum non recidendi: et licet quisque teneatur auferre proximum periculum peccandi, id intelligitur cum ipse sponte vult tale periculum; sed cum occasio est moraliter necessaria, tunc periculum per remedia opportuna remotum evadit; et Deus tunc non se retrahit ab assistendo sua gratia illi, qui vere deliberavit ipsum non offendere. Nam non dicit Scriptura, quod peribit qui est in periculo, sed qui amat periculum; sed nequit dici amare periculum, qui illi invitatus subjacet; unde inquit D. Basilus: *Qui urgenti aliqua causa, et necessitate se periculo objicit, vel permittit se esse in illo, cum tamen alias nollet, non tam dicitur amare periculum, quam invitatus subire; et ideo magis providebit Deus, ne ille pereat.*

(1) *Lib. 6. n. 454, v. Excipiendus 2.*

7. — Hinc dicunt DD. bene capaces absolutionis esse, qui nolunt relinquere aliquod officium, negotium, aut domum, in qua soliti fuerunt peccare, eo quod deserere eam nequeunt sine gravi detrimento, semper ac verum habeant propositum se emendandi, et media implendi ad emendationem; tales sunt ex. gr. chirurgi qui in medendis foeminis, aut parochi qui in excipiendis earum confessionibus prolapsi sunt, si, his muneribus relictis, non possent juxta suum statum vivere (1). Sed omnes conveniunt expedire in his et similibus casibus absolutionem differre, ut poenitens sit saltem diligentior in praescriptis remediis exequendis. Verumtamen ego censeo, confessarium non tantum posse, sed etiam teneri ad differendam absolutionem, semper ac commode differre potest, praesertim cum agitur de materia turpi; tenetur enim ipse tamquam medicus animarum opportunitate applicare remedia, et puto remedium magis idoneum non inveniri pro eo qui manet in occasione proxima, quam differre ei absolutionem, dum experientia nimis patet quod plures post absolutionem acceptam negligunt media praescripta exequi; et sic facile recidunt. E converso, cum alicui differtur absolutio, ille vigilantior erit ad media implenda, et ad obsistendum tentationibus, ob metum ne iterum sine absolutione dimittatur, cum ad confessarium redibit. Forte in hoc quis me nimium rigidum reputabit; sed ego semper sic me gessi in praxi, et sic pergam me gerere cum iis qui sunt in proxima occasione, quamvis necessaria et quamvis extraordinaria signa doloris haberent, semper ac mihi non ostenderetur specialis necessitas eos statim absolvendi; et sic censeo multo magis prodesse poenitentium saluti. Utinam et omnes confessarii sic etiam se gererent, oh quot peccata evitarentur, et quot animae salvarentur! Repeto quod supra dixi: Ubi agitur de liberando poenitente a peccato formali, uti debet confessarius opinionibus benignioribus, in quantum christiana prudentia concedit; sed ubi opiniones benignae periculum peccati formalis proximius reddunt, prout in hac materia occasionum proximarum accidit, dico omnino expedire, et quandoque oportere quod confessarius sententiis rigidioribus utatur; tunc enim hae valde magis prosunt animarum saluti. Quod

(1) *Lib. 6. n. 455.*

si autem quis, manendo in occasione necessaria, semper eodem modo relaberetur, etiam remediis adhibitis, et modica superesset spes emendationis, tunc dico omnino huic negandam absolutionem priusquam occasionem tollat (1). Et hic reor instare Evangelii præceptum: *Quod si oculus tuus scandalizat te, ejice eum* (2). Excepto casu quo poenitens signa doloris ostenderet tam extraordinaria, ut posset concipi prudens spes emendationis (3).

PUNCTUM II.

Quomodo se gerere debeat confessarius cum habituatis, et recidivis.

8. — **DISTINGUENDI** sunt habituati a recidivis. *Habituati* sunt qui habitum contraxerunt in aliquo peccato, de quo non adhuc sunt confessi. Isti, ut dicunt DD. (4) bene absolvi possunt, prima vice qua confitentur de pravo habitu, vel si de eo confitentur postquam retractaverunt, dummodo dispositi sint per verum dolorem, et firmum propositum adhibendi media efficacia ad emendationem; verum si habitus esset valde radicans, potest etiam confessarius ei differre absolutionem, ad experiendum quomodo sit constans poenitens, in praxim deducendo media præscripta, utque ipse de suo vitio majorem concipiat horrorem. Advertatur hic, quod quinque vices in mense jam possunt malum habitum constituere in aliquo vitio peccati externi, modo inter ipsas aliquod intervallum intercedat. Et in materia fornicationum, sodomiarum, et bestialitatum multo minor numerus habitum potest constituere: qui ex. gr. semel in mense fornicaretur per annum, bene hic habituatus dici potest.

9. — *Recidivi* autem sunt qui post confessionem eodem, vel quasi eodem modo sunt relapsi absque emendatione; isti, ut communiter docetur (5), nequeunt absolvi, si sola signa ordinaria afferant, nempe si tantum confiteantur, asserendo se poenitere, et proponere, prout habetur ex propos. 60. damnata ab Innocentio XI. Nam habitus contractus, et

(1) *Lib. 6. n. 457.* — (2) *Marci 9. v. 46.* — (3) *lib. 6. n. 457. et ibid. v.* Secus vero. — (4) *n. 459.* — (5) *lib. 6. n. 459.*
v. Recidivus.

relapsus præteriti sine ulla emendatione magnam præstant suspicionem, quod dolor et propositum, quæ pœnitens asserit habere, nequaquam sint vera. Unde istis differenda est absolutio per aliquod tempus, usquedum appareat prudens signum emendationis. Et in hoc puncto lugenda est animarum ruina, cujus causa sunt tot mali confessarii, indistincte absolvendo tot recidivos, qui cum repererint confessarios qui semper tam facile eos absolvunt, amittunt horrorem in peccando, et pergunt ad putrescendum in coenovitiorum usque ad mortem. Quidam DD. (1) admittunt, recidivum solis signis ordinariis absolvi posse usque ad tertiam et quartam vicem: sed huic opinioni nunquam potui acquiescere, dum habituat, qui post unam confessionem recidit sine emendatione, jam est verus recidivus, et fundatam præbet suspicionem suæ indispositionis. Et notetur hic quod hæc regula procedit, etiam respectu culparum venialium, quamvis enim communiter admittitur facilius absolvi posse eos qui prolabuntur in peccata levia, eo quod occasiones eorum frequentiores sint; attamen, cum sit communis sententia (2) grave esse peccatum, et sacrilegium absolutionem recipere super levibus confessis sine vero dolore et proposito: nec sufficere dolere de multitudine, seu de numero excessivo talium culparum, quin dolor habeatur de aliqua in particulari, prout tenuimus *Tr. XVI. n. 23.*, contra quorundam opinionem; facile metuendum est hujusmodi confessiones sacrilegas esse, aut saltem invalidas. Hinc diligenter satagat confessarius ad non absolvendos indistincte tales pœnitescentes; tunc etenim, etiamsi illi sint in bona fide, ipse tamen non poterit a sacrilegio excusari, absolutionem impertiendo eis qui ad absolutionem non satis dispositi judicari possunt. Propterea curet, si pœnitentem sine peccato vult absolvere, aut eum disponere ad dolendum præsortim de aliqua levi culpa, a qua ille magis horreat; aut ei insinuare, ut confiteatur de aliquo peccato graviore vitæ antea actæ contra aliquod præceptum (sufficit enim ut confiteatur in generali absque numero) ut habeat materiam certam super qua inniti possit absolutio; alioquin etiam huic pœnitenti per aliquod tempus differri oportet absolutio.

10. — Dico *per aliquod tempus*, eo quod recidivis tam le-

(1) *ibid. v. Prima et seqq.* — (2) *ibid. v. Ratio est, in fine.*

vium, quamgravium culparum non est necessarium differre eis absolutionem per annos, aut menses, ut nimis rigide vult *Juveninus* (1); sed regulariter satis erit si peccatum procedit ex fragilitate intrinseca, dilatio octo vel decem dierum, prout ait doctus auctor libri Romæ editi, cui titulus, *Istruzione per li Novelli Confessori* (2); idemque dicit auctor libelli ubique in Italia accepti, cui titulus, *Istruz. per li Confessori di Terre e Villaggi* (3), ubi pro hac doctrina citat Ludovicum *Habert* (4). Adduntque esse excessivam et periculosam dilationem mensis, quia post tantum tempus difficilis redditur reditus hujusmodi poenitentium. Et huic judicio favet Papa Benedictus XIV. in Bulla *Apostolica Constitutio*, edita 26. Junii 1749 §. 22. (5) ubi loquens de confessariis qui rite poenitentibus absolutionem differunt, sic deinde eos monet: *Illos quantocius ut revertantur invitent, ut ad sacramentale forum regressi, absolutionis beneficio donentur*. Nota verba, *quantocius*, et *donentur*. Ad summum (dico) his differri potest absolutio per quindecim, aut viginti dies. Sed excipere oportet illos qui tempore præcepti paschalis confitentur; pro istis enim majoris temporis experientia requiritur, cum justa suspicio haberi possit, quod hi abstineant a relapsu, potius ut censuram effugiant, quam ex vero proposito mutandi vitam. Oportet etiam excipere eos qui lapsi sunt in occasione proxima extrinseca; isti enim majori egent experientia, cum occasio (ut dictum est in puncto præcedenti) sit fortius incentivum ad peccandum. Verum semper sufficiet experientia mensis. Caveat tamen confessarius, ne dicat poenitenti, ut non redeat nisi post mensem, nam hic ob tantam dilationem nimis terrebitur: potius imponat ei, ut redeat post octo, vel quindecim dies, et sic blando modo ipsum transferet ad recipiendam absolutionem in fine mensis.

11. — Ad absolvendos igitur recidivos non sufficiunt ordinaria signa doloris et propositi, sed requiruntur extraordinaria: quæ alias juxta communem sententiam (6) certe sufficiunt ad absolutionem impertiendam; illud enim extraordinarium signum (modo solidum sit et fundatum) aufert

(1) Vide lib. 6. n. 463. — (2) part. 1. c. 9. n. 225. — (3) cap. 1. §. 4. — (4) In praxi poenit. tr. 4. pag. 417. — (5) Bull. t. 3. Edit. Mechl. t. 7. p. 301. — (6) lib. 6. n. 457. v. Recidivus, in fine.

indispositionis suspicionem, quæ urget ratione relapsuum. Recte dixerunt Episcopi Belgii, in anno 1697 congregati, in quodam Decreto edito pro directione confessoriorum suarum dioecesium, de hoc puncto loquentes: *Deum in conversione peccatoris, non tam considerare mensuram temporis, quam doloris* (1). Hinc prohibuerunt, ne confessarii stabili lege exigenter a pœnitentibus adhuc recidivis experientiam notabilis temporis, antequam eos absolverent. Et jure merito, sola enim probatio temporis non est unicum signum mutatæ voluntatis, dum voluntas peccatoris mutatur virtute divinæ gratiæ, quæ tempus non requirit. sed aliquando illico operatur; quapropter mutatio voluntatis bene per alia signa cognosci valet, sine experientia temporis. Quinimo alia signa dispositionis actualis pœnitentium, quandoque voluntatis mutationem manifestant multo melius, quam probatio temporis: nam talia signa directe dispositionem ostendunt, dum e converso experientia illam ostendit tantum indirectè; cum non raro accidat, quod aliquis diu abstinuerit a peccando, et adhuc sit etiam indispositus. Unde auctor libri citati (*Istruz. per li Nov. Confes.*) sic ait (2): *Se la ricaduta nasce dalla propria fragilità, senz' altra causa estrinseca voluntaria, è quasi temerità il dire, che ogni ricaduto sia indisposto.* Et alibi (3) dicit quod recidivus propter vim mali habitus absolvi debet, semper ac firmam ostendit voluntatem adhibendi media ad emendationem, sic subdendo: *E giudichiamo, che'l fare altrimenti, sia troppo rigore, e che 'l Confessore facendolo s'allontanerebbe dallo Spirito della Chiesa, e del Signore, e dalla Natura del Sacramento, il quale non solamente è giudizio ma e medicina salutare.*

12. — Plura autem sunt hæc signa. prout docent DD. (4). I. Major dolor manifestatus per lacrymas (modo sint veræ compunctionis), aut per verba ex corde procedentia, quæ aliquando certiora signa quam lacrymæ esse possunt. II. Minor numerus peccatorum (intellige cum pœnitens fuerit in eisdem occasionibus et tentationibus peccandi; aut si pœnitens post ultimam confessionem perseveraverit in gratia per notabile tempus, puta per 20. aut 25. dies, ipse qui

(1) *Ap. Croix l. 6. p. 2 n. 1823.* (2) *p. 1. c. 15. n. 356.* — (3) *c. 9. n. 213.* — (4) *Lib. 6. n. 460.*

prius pluries in hebdomada prolabi solebat : aut vero si relapsus fuerit post magnam resistentiam : aut etiam si, antequam ad confessionem accederet, diu se abstinuerit a culpis mortalibus, in quas prolabi assuetus erat. III. Diligentia adhibita pro emendatione, ut esset si poenitens diligenter occasionem vitaverit, media præscripta a confessario executioni mandaverit ; aut si adhibuerit jejunia, preces, eleemosynas, etc. ad vitium extirpandum IV. Si ipse petit a confessario remedia, aut nova media ad emendationem ; item si promittit implere media quæ tunc ei suggerit confessarius ; maxime si nunquam monitus fuerit ad illa adhibenda ; sed his promissionibus censeo non omnino fidentum, si alia signa desint ; cum poenitentes, ut absolutionem carpant, facile promittunt, sed postea difficulter attendunt. V. Spontanea confessio, nempe si poenitens accedit non jam ad implendum præceptum paschale, neque ex quodam usu pro se confitendo in aliquibus temporibus, prout die Nativitatis Domini, in festivitibus Deiparæ, et similibus : neque accedit impulsus a parentibus, a domino, aut magistro ; sed venit omnino sponte, et vere inspiratus a divino lumine, ad solum finem, ut divinam gratiam recipiat. Præsertim si ad se confitendum longum iter aggressus fuerit, abstinuerit a lucro notabili, grave sustinuerit incommodum, aut magnum conflictum internum vel externum superaverit. VI. Si venerit motus ab aliquo extraordinario impulsu, puta ob concionem auditam, aut mortem amici, obve metum alicujus imminentis flagelli, prout terræmotus, pestis, etc. VII. Si poenitens confiteatur peccata antequam accedat, restituerit rem, vel famam ablatam. IX. Si propter monitionem confessarii ostendit apprehendisse novam cognitionem et horrorem sui peccati, periculique suæ damnationis. Alii alia signa addunt, prout si poenitens magnam libenter acceptat poenitentiam ; si asserit poenituisse peccati statim ac illud patravit ; si protestatur velle mori potius quam peccare. Sed hæc signa nescio an sola satis esse possint ; potius dicerem quod possent deservire ad alia adjuvanda signa, quæ sola non sufficerent.

13. — Denique semper ac aliquod adest signum, quo prudenter possit judicari poenitens mutasse voluntatem, bene absolvi potest ; quamvis enim confessarius, ut poenitentem

absolvere possit, moraliter certus esse debet ejus dispositionis; attamen advertendum quod in aliis Sacramentis, in quibus materia est physica, physica etiam debet esse certitudo; sed in hoc Sacramento Pœnitentiæ, cum materia sit moralis, prout sunt actus pœnitentis, sufficit moralis certitudo, sive respectiva, ut probatum est (1): nimirum satis est quod confessarius prudentem habeat probabilitatem de dispositione pœnitentis, sine aliqua prudenti suspitione in oppositum; alioquin difficulter unquam posset ullus peccator absolvi, nam omnia signa pœnitentium aliud non fundant quam probabilitatem quamdam de ipsorum dispositione. Auctor *dell' Instruz. per li Nov. Confess.*) sic loquitur: *Non ricercasi altro per amministare la Penitenza, che un giudizio prudente probabile della disposizione del penitente; onde se le circostanze non fondano un dubbio prudente, ch' egli non sia sufficientemente disposto, non deve il Confessore inquietare se stesso, nè il penitente, per averne l'evidenza che non è possibile* (2) vide *Tract. XVI. n. 117 in fin.* Et hic notandum circa malum habitum, quod facilius absolvi possunt recidivi in blasphemis, quam in aliis peccatis odii, furti, aut libidinis, quibus habitus fortius inhæret, causa majoris concupiscentiæ, sive inclinationis, quæ in illis invenitur.

14. — Dictum est, confessarium posse absolutionem impertiri consuetudinario, et recidivo, quando ille per signum extraordinarium dispositus apparet; sed non dicitur teneri, quia potest etiam absolutionem ei differre, si hoc censeat expedire, ut communiter DD. docent (3). Etenim, licet pœnitens post confessionem suorum peccatorum jus habeat ad absolutionem, tamen non habet jus ut statim absolvatur; nam confessarius tanquam medicus bene potest, imo quandoque tenetur absolutionem differre, cum judicat tale remedium necessario prodesse saluti sui pœnitentis. An autem expediat ordinarie uti hoc remedio, aut non sine consensu pœnitentis? Certum est non expedire, quando dilatio afferre potest magis detrimentum, quam profectum; et idem dicunt DD. quando ob dilationem pœnitens subire deberet aliquam infamiæ notam, aut periculum (4). Extra autem

(1) *Lib. 6. n. 57 in fine et n. 461.* — (2) *p. 1. c. 15. n. 368.* — (3) *lib. 6. n. 462.* — (4) *n. 463.*

hos casus, quidam volunt melius esse, quod hujusmodi recidivis differatur absolutio. Alii tamen communius censent id raro expedire, et hoc etiam sentit celeberrimus nostrorum temporum Missionarius R. P. Leonardus de Portu Mauritio in suo docto sermone Romæ edito, cui titulus, *Discorso Mistico, e Morale*. Melius nihilominus dicendum, quod in hoc puncto nequit certa statui regula, sed confessarius juxta occurrentes circumstantias gerere se debet: Deo se commendat, et secundum quod se sentit inspiratum, sic faciat. Ego ita censeo: si pœnitens relapsus est ex fragilitate intrinseca, prout accidit in peccatis iræ, odii, blasphemiarum, mollitierum, aut delectationum morosarum, dico cum sententia communissima doctorum (1) quod raro expedit differre absolutionem recidivo, cum ille est dispositus: nam sperari debet magis gratiam Sacramenti, quam dilationem absolutionis illi prodesse posse.

15 — Dico *ex fragilitate intrinseca*; aliter enim agendum cum eo qui relapsus est ob occasionem extrinsecam, quamvis necessariam; nam occasio vivaciorem excitat concupiscentiam, et complicitis præsentia vehementius sensus commovet, et intensiorem reddit affectum ad peccandum, quam faciat pravus habitus intrinsecus; et ideo pœnitens in occasione extrinseca magnam sibi vim inferre debet, non tantum ad superandam tentationem, sed etiam ad se removendum a familiaritate et præsentia complicitis, ut periculum ex proximo reddatur remotum. Et tanto magis hoc procedit, si occasio est voluntaria, et omnino auferri debet; quia tunc recipiens absolutionem, antequam occasionem amoverit, remanet in magno periculo frangendi propositum factum de illa removenda, prout ostendimus in punct. præcedenti. 4. E converso in consuetudinario ob causam intrinsecam remotius est periculum violandi propositum, dum ex una parte non adest objectum extrinsecum quod tam violenter eum impellat ad peccandum: et ex altera illi non est voluntaria retentio mali habitus, prout est voluntariam non amovere occasionem cum possit; unde in tali necessitate Deus male habituato magis succurrit, et ideo plus quam a dilatione absolutionis sperari potest emendatio a gratia Sacramenti, quæ illum fortiolem reddet, reddetque efficaciora media

Sic (1) *Ibid.* v. ut autem.

quæ ipse adhibebit ad habitum extirpandum. Cur enim, recte dicunt *Salm.* (1) magis sperari debet quod peccatori gratia carenti prosit dilatio absolutionis, quam prosit amico Dei absolutio qua gratiam recipit? Et cardinalis Toletus (2), loquendo præcise de peccato pollutionis, censet ad tale vitium vitandum non esse remedium efficacius quam sæpe se munire Sacramento Pœnitentiæ; subditque hoc Sacramentum maximum esse frænum hujusmodi peccatum committentibus; et qui eo non utuntur, inquit, non sibi promittant emendationem nisi per miraculum: et in facto S. Philippus Neri (ut legitur in ejus vita) (3) maxime hoc medio frequentis confessionis utebatur pro recidivis in tali vitio. Huic quoque confert id quod ait *Rituale romanum*, agendo de pœnitentia: *In peccata facile recidentibus utilissimum fuerit consulere, ut sæpe confiteantur: et si expediat, communificent.* Et dicendo *facile recidentibus*, certe intelligit loqui de eis qui nondum pravum habitum extirpavere. Aliqui auctores qui per solam rigoris viam videntur velle animas salvas facere, dicunt recidivos pejores fieri, cum ante emendationem absolvuntur. Sed ipse scire vellem ab his magistris meis, an omnes recidivi, cum sine absolutione dimittuntur, carentes gratia Sacramenti, evadant fortiores, et omnes emendentur? Quot ego miseros novi in exercitio Missionum, qui dimissi sine absolutione, vitiis et desperationi se abjecerunt, et per plurimos annos omiserunt confiteri? Cæterum repeto: quisque se dirigere debet, juxta lumen quo donatur a Deo. Hoc certum est, quod in hac materia tam errant ii qui plus justo sunt faciles, quam ii qui sunt difficiles ad absolvendum. Multi quidem propter nimiam facilitatem sunt causa quot tot animæ perdantur (et negari non potest quod isti in majori sint numero, et majus damnum afferant, dum istis in majori numero accedunt peccatores habituati); sed alii ob nimium rigorem etiam magno sunt damno animarum salutis. Et nescio, an confessarius debeat tantum sibi scrupulum injicere, quando absolvit indispositos, et non etiam quando dispositos sine absolutione dimittit. Concludo hic, et dico: Non nego quod aliquando bene prodesse potest recidivo disposito dilatio absolutionis. Dico secundo: Sem-

(1) *De pœn. c. 5. in fine.* — (2) *Tol. c. 6. n. 2.* — (3) *c. 6. n. 2.*

per proderit quod confessarius hujusmodi recidivos terreat, ostendatque ac si non posset eos absolvere.) Dico tertio : Ordinarie loquendo, recidivis ex fragilitate intrinseca, et per signum extraordinarium jam dispositis, magis absolutionis beneficium proderit, quam dilatio. Utinam et confessarii recidivos absolverent tum solum, cum signa extraordinaria afferunt ! Id quod lugendum est, quod major, ne dicam maxima, confessariorum pars universaliter recidivos absolvunt sine distinctione, sine signo extraordinario, sine admonitione, et sine aliquo saltem remedio præstito ad emendationem ; et hinc vere procedit, non jam ab absolvendis dispositis, tot animarum universalis perniciēs.

16. — Hoc tamen quod dictum est, communiter loquendo de habituatis et recidivis, non procedit jam circa initiandos in sacris Ordinibus habituos in aliquo vitio (præsertim in peccato turpi) ; circa hos enim alia currit ratio. Laicus habituos absolvi potest, semper ac est dispositus ad suscipiendum Sacramentum Pœnitentiæ, sed ordinandus habituos, si vult ipse ad sacrum ascendere Ordinem, non sufficit, quod sit dispositus ad Sacramentum Pœnitentiæ, sed oportet quod etiam dispositus sit ad recipiendum Sacramentum Ordinis, alioquin ad neutrum dispositus erit ; cum enim sit indignus ascendendi ad altare qui vix egreditur e statu peccati, nec habet probitatem positivam, necessariam respectu ad sublimitatem status in quem immitti inhiat, ipse graviter peccat, si absque illa vult sacrum Ordinem suscipere, etiamsi ponatur in statu gratiæ. Quapropter tunc confessarius nequit eum absolvere, nisi promittat abstinere ab Ordine suscipiendo, ad quem ascendere non poterit, nisi post longi temporis, saltem plurium mensium, probationem. Id plene probatum est in dissertatione Operi inserta (1), cum communi sententia doctorum (2) ibi relatorum, qui docent quod ad sacrum Ordinem suscipiendum non satis est bonitas communis, id est simplex immunitas a peccato mortali, sed requiritur bonitas specialis, virtute cujus initiandus sit a pravis habitibus depuratus, ut docuit D. Thomas (3) ; *Ordines sacri præexigunt sanctitatem, unde pondus Ordinum*

(1) *Lib. 6. ex n. 63.* — (2) *ibid. n. 68. v. Si igitur.* — (3) *2. 2. q. 189. a. 1. ad 3.*

imponendum parietibus jam per sanctitatem desiccatis, id est ab humore vitiorum. Et ratio est, quia si ordinandus hanc non habet specialem sanctitatem, indignus est super plebem constitui, ad altissima altaris ministraria exercenda: Sicut illi (loquitur idem S. Doctor) qui Ordinem suscipiunt, super plebem constituuntur gradu Ordinis, ita et superiores sint merito sanctitatis (1). Et alibi (2) expressius præfatam rationem confirmat, dicens: Quia per sacrum Ordinem deputatur ad dignissima ministeria, quibus ipsi Christo servitur in Sacramento altaris, ad quod requiritur major sanctitas interior, quam requirit etiam religionis status.

17. — Verumtamen excipitur casus quo a Deo donaretur quis tam extraordinaria compunctione, quæ ipsum liberaret ab antiqua fragilitate; nam, ut ait idem Angelicus (3): *Quandoque tanta commotione convertit (Deus) cor hominis ut subito perfecte consequatur sanctitatem spiritualem.* Raræ quidem sunt hujusmodi conversiones, et præsertim in ordinandis, licet aliquam petant domum religiosam, ut spiritualia agant exercitia; isti enim ut plurimum non ultro, sed coacti accedunt; sed quando vere quis tantum reciperet gratiam a Deo (cujus admirabiles sunt misericordiæ), quæ ipsum taliter mutatum redderet, quod licet adhuc aliquoties pravam motum sentiret, magnum tamen concepisset horrorem adversus peccatum, et simul notabiliter diminutum in se cognosceret ardorem concupiscentiæ, ita ut a gratia munitus facile jam inciperet tentationibus obsistere; et insuper firme statuisset in posterum, non tantum vitare peccata et occasiones, sed etiam media opportuniora suscipere ad vivendum ut sacerdotem decet, et jam simul incoepisset ad suam conversionem confirmandam instanter preces effundere pro sua perseverantia, cum magna et tali in Deum fiducia, quæ eum redderet moraliter securum de quadam magna mutatione vitæ: eo casu bene posset confessarius eum absolvere, etsi ipse vellet statim post confessionem Ordinem sanctum suscipere. Attamen adhuc in hujusmodi casu quo poenitens magnam habuerit compunctionem, confessarius quantum potest adhibere se debet, ut illum inducat ad diffe-

(1) *Suppl. q. 35. a. 1. ad 3.* — (2) *2. 2. q. 184. a. 8.* — (3) *3. p. q. 86. a. 5. ad 1.*

rendam susceptionem Ordinis, ad hoc ut melius a pravo habitu se purget, et melius concepta proposita exequatur. Imo ad hunc effectum, si ille nolit differre susceptionem, potest etiam confessarius tanquam medicus, ad majorem ejus profectum, differre ipsi absolutionem, ut initiandus Ordinis susceptionem differat. Hoc tamen intelligendum, modo ex tali dilatione non subeat ille periculum alicujus infamiae, aut notae; tunc enim (prout notatum est *n. 4.*) poenitens habet jus, ut statim absolvatur. Cæterum confessarii debent esse difficiles, quantum fieri potest, in absolvendis hujusmodi ordinandis, qui postmodum ordinarie pessimi evadunt, et sic populis et Ecclesiae perniciem magnam afferunt (1). Hanc meam ratiocinationem integre commendatam reperio a Benedicto XIV. in celebri suo Opere *de Synodo. (Lid 11. c. 2. et 3.)*

PUNCTUM III.

De nonnullis peculiaribus interrogationibus faciendis a confessariis parum meticulosae conscientiae poenitentibus.

I. De interrogationibus faciendis rudibus.

18. — JAM dictum est *Tractatu XVI n. 102.* quod licet debitum conscientiae examinandae sit proprium poenitentis, nihilominus cum confessarius motivum habet credendi poenitentem sufficienter non se examinasse, tenetur eum interrogare. Et loquendo de rudibus, ibi similiter dictum fuit *n. 103.* errorem esse eos dimittere, ut diligentius se examinent, sed teneri confessarium eos examinare, interrogando juxta ordinem praeceptorum Decalogi, non autem de omnibus peccatis quae ipsi committere potuerint, sed tantum de magis usualibus, quae ab hujusmodi hominibus committi solent; praesertim si sunt vectuarii, rhedarii, milites, satellites, famuli, caupones, et hujusmodi. Quoad I. praeceptum interrogabit poenitentem 1. an circa Fidei res sit instructus, juxta ea quae diximus *Tr. 4. n. 3.* Sed hic sapienter

(1) *Lib. 6. ex n. 69.*

animadvertit celeberrimus ille et doctus Missionarius P. Leonardus a Portu Mauritio in suo *Discursu mystico et morali*, n. 26., teneri confessarium instruere poenitentes rudes in mysteriis Fidei, saltem in quatuor principalibus; quapropter sic subjungit: *Bonum non est consilium dimittere similes ignaros, ut ab aliis hæc doceantur, quia nullus alius sperabitur fructus, nisi ut sic ignari remaneant; ideoque expediens est breviter eos docere prædicta mysteria principalia, efficiendo pariter, ut secum efforment actus Fidei, Spei, Charitatis, et contritionis, obligando tamen eos, ut in posterum perfecte instrui se faciant circa cætera mysteria scitu necessaria de necessitate præcepti.* Et idem auctor loquens de personis urbanis salutis propriæ negligentibus, quæ sibi magno rubori et contumeliæ habent se de iis interrogari, ait decere confessarium, ut ipsis sic dicat: *Eja eliciamus una simul actus christianos, die mecum: Deus meus, quia es veritas infallibilis, et quia sanctæ Ecclesiæ tu revelasti, credo quidquid sancta Ecclesia me docet credere; credo præcipue, te esse unum Deum, et tres Personas; credo Filium, cum Deus esset, se fecisse hominem, mortuum esse in cruce, resurrexisse, et ad cælos ascendisse; et illinc venturum esse omnes judicaturum, ut boni paradisi gloria fruantur, et mali in æterno igne crucientur.* Notandum hic insuper Bened. XIV. in Const. 42. (de *Doctr. Christi* §. 12. Vid. *Bullarium* tom. 1. Edit. Mechl. p. 225.) dicere, quod est neganda absolutio ei, qui neglexit culpabiliter addiscere scitu necessaria tum necessitate *medii*, cum *præcepti*. Sed quoad ea de præcepto dicit, absolvi posse poenitentem si ex animo promittit conari addiscere, hisce verbis: *Eo quandoque casu poenitens absolvi potest, quo se vincibilis hujus ignorantie reum agnoscit, ... et promittit operam se impense daturum addiscere necessaria necessitate præcepti.* 2. An superstitiones exercuerit, aut alios docuerit, et si in ipsis aliorum ministerio usus fuerit, quos ad suo peccato cooperandum induxerit. Quocirca debet rudes admonere, superstitiones numquam esse licitas, quamvis ex charitate, aut in necessitate fiant. Quæ autem actiones sint nec ne superstitiones, vide in Opere (1). 3. An unquam olim rubore suffectus in confessione aliquod

(1) *Lib. 3. ex n. 17.*

peccatum reticuerit. Et hac interrogatione ut plurimum curet sciscitari rudes, et mulierculas, qui raro frequentant Sacramenta, dicendo eis: *Forsan aliquis vitæ anteactæ scrupulus te mordet? cura nunc bene confiteri, dic omnia libenter, noli timere, omnem scrupulum ab anima tua deponere etc.* Hac interrogatione, ajebat quidam diligens Operarius, a se multas animas a confessionibus sacrilegis fuisse liberatas. Si autem reperiatur jam hujusmodi sacrilegia fuisse patrata, ut de numero certus fiat, interroget quoties, intra hoc tempus a quo peccare cessavit, confessus sit et communicaverit? et si quotiescumque confitebatur, vel communicabat, ad sacrilegium advertibat? Contingit enim aliquibus interdum sacrilege confiteri, præcipue in pueritia, et postea horum oblivisci. Hi enim non tenentur ad repetendas confessiones oblivionis tempore factas. Item interroget, utrum sciebant se talibus confessionibus, et Communionibus etiam præceptum paschale transgressos fuisse? expedit autem ut hæc interrogatio de sacrilegiis fiat in principio confessionis, ne si postea fiat, et reperiatur jam commissum sacrilegium, tempus teratur inutiliter in repetenda confessione, quæ forsitan nihil habet dissimile a præteritis. Oportet autem operam dare, ut qui peccata reticuerunt, cognoscant quam maximum peccatum hoc sit, conculcare nempe pedibus Sanguinem Jesu Christi. 4. Interroget, si poenitentiae satisfecerit? Et si omiserit, an hoc accidit propter oblivionem, aut quia noluit eam adimplere, aut quia distulit in posterum faciendam, aut ut sibi commutare faceret? et si in ea dilatione putabat peccare? 5. Circa scandala; si induxerit alios ad peccandum, aut si ut peccatum exequeretur abusus fuerit ministerio aliorum? Si cooperatus sit peccatis alienis? Tabernarios interroget, si ministraverint vinum illis qui soliti fuerunt ebriari (1)? Mulieres interroget, si verbis parum honestis jocis, saltibus, risu, aut si fixis oculis aliquem inspiciendo, tunica nimis elevata, aut pectore aperto provocaverint viros ad malas cogitationes? si munera ab illis ad malum finem data acceptaverint?

19. — Circa II. præceptum. Interroget 1. an transgressus sit aliquod votum? 2. An cum mendatio juraverit? Et an juraverit per Sanctos, aut per aliquas res sacras, aut per

(1) Vide *prax. confess. tom. 8. c. 2. n. 21. et seqq.*

animam, per conscientiam, aut per Fidem? 3. An blasphemaverit: et quid protulerit, an dixerit *Male habeat* (vulgo *Managgia*) sive *Atta, Potta*? Et in quem blasphemaverit, an in Sanctos, an in dies sanctos, an in res sanctas? Et si subjunxerit, *Si ego feci*? Item si blasphemaverit coram filiis, famulis, etc. quia tunc accedit etiam peccatum scandalum: vide circa blasphemiam quod dictum fuit *Tr. V. n. 1. et seq.* Sed hic advertendum est cum *Instruct. Confess. etc.* non excusari blasphemos a peccato gravi, ex eo quia pravi habitus aut aliquis vehemens iræ motus effecerint, ut ipsi non adverterent, aut non perciperent quod dicebant, quia hi prave habituati, licet cognitionem minus expeditam quam alii habeant; attamen semper habent cognitionem actua-lem sufficientem ad efficiendum ut actus sit deliberatus et mortalis. Cum enim parvi peccatum faciant, idem in eorum animis non sentitur ille sensibilis stimulus, quem sentiret qui esset conscientiae non adeo depravatae; et hinc evenit quod in eorum memoria ne vestigium quidem relinquitur actualis cognitionis, quam habuerunt quidem de peccato; aut vestigium est adeo leve, ut interrogati libenter respondeant quod non animadverterunt. Sed confessarius cautus non debet eis fidem præstare; nec ab huiusmodi sciscitan-dum est, utrum nec ne animadverterint, sed omnes pro veris blasphemis actualibus accipiendæ sunt, semper ac illi scie-bant esse tales (1).

20. — Circa III. *præceptum*. Quoad obligationem au-diendi Sacrum diebus festis, interroget poenitentem I. si aliquoties Sacrum omiserit? et si adverterit ad omissio-nem? aut dubitaverit tempore quo Sacrum audire poterat; etenim multoties poenitens ad horam tardam Sacrum audire differens, licet casu repererit Sacrum, et illi interfuerit, ni-hilominus sine justa causa in periculum illud omittendi se in-jecit, et de hoc rudes non se accusant. 2. Interroget, an laboraverit die festo? et si ille affirmet, interrogetur I. quantum temporis laboravit? et quodnam laboris genus ex-ercuit? Nam secundum communio-rem sententiam docto-res excusant a gravi laborantem duas horas; imo alii admit-tunt quid amplius, saltem si labor est de se levis, aut adest

(1) Vide *prax. Confess. tom. 8. capit. 2. n. 27. et seqq. et l. 3. n. 127. v.* Hic advertend.

aliqua causa notabilior. Si autem poenitens confitetur laborasse aliquando plus, aliquando minus, interrogetur quoties laboravit judicans laborare in materia gravi? sed opus est ut eum doceat laborare per longum tempus etiam occulte, et animi solatio, ac gratis, etiam esse peccatum. 3. Interrogetur, quare laboravit, an per regionis consuetudinem? an ob necessitatem? aut jussu patris, aut viri, aut domini?

21. — Circa IV. *præceptum*. Si confitentur filii, interrogentur 1. si oderint parentes? quia tunc duplex peccatum patnaverunt, contra charitatem nempe, et contra pietatem. 2. Si aliquid grave fecerint contra eorum præceptum expressum, et in re justa, sicuti esset ne e domo de nocte egredierentur, ne ludis damnosis luderent, ne cum malis sociis, aut cum personis diversi sexus, et similibus versarentur? Dixi *in re justa*, quia circa status electionem filii non tenentur parentibus obedire. Imo parentes graviter peccarent, si sine justa causa filios ad statum matrimonialem, aut ad statum ecclesiasticum, aut religiosum cogerent: aut modis injustis retraherent eos a statu religioso, quem illi eligere velint. 3. Interroget, si reverentiam adversus parentes non adhibuerint, factis, aut imprecationibus, aut injuriis gravibus coram irrogatis: ut esset eos appellando *ebrios, bestias, fatuos, latrones, veneficos, scelestos*: aut gestus eorum contumeliose exprimendo, aut aliis verbis proferendo, quibus gravem molestiam eis exhibuissent. Vocare autem eos *senes, ignaros, stupidos*, etc. non debet absolute condemnari de peccato mortali, nisi tunc cum illi graviter offenderentur. Notetur quod cum filii parentum debitam rationem non habuerint, tenentur læsum honorem eis restituere, veniam ab eis postulando, etiam coram iis, in quorum aspectu filii peccarunt. Nonnulli autem confessarii parum cauti in eo casu pro satisfactione imponunt filiis, ut cum domum pervenirent, pedes parentum deosculentur, et absolutos dimittunt, sed illi postea hoc adimplere non curant, et novum peccatum admittunt. Satius est curare, ut ante absolutionem hanc veniam poscant, quin eis imponatur ut pedes, aut manus deosculentur; quia illi filii quibus hoc faciendi consuetudo numquam fuit, difficillime hoc exequuntur. Si autem non possit commode hic actus ab illis exigi, ut veniam postulent ante absolutionem, non imponatur hoc sub gravi obligatione, sed potius ut consilium insinuetur, dum certe præsumuntur,

saltem ut plurimum, parentes remittere filiis hanc obligationem, ne filii iterum in Dei offensam incurrant.

22. — Si contra confitentur parentes, interrogetur ab eis, 1. si negligentes fuerint in filiis educandis, non curando ut doctrinam christianam illi docerentur, ut Sacro interessent, Sacramenta frequentarent, pravos socios, et personas alterius sexus vitarent. Item eos interroget, si scandalo fuerunt illis, in eorum præsentia blasphemando, etc.? Si de excessibus eos non corripuerint, et præcipue si aliquid furati sint? Si permiserint, ut sponsi suarum filiarum domum accederent? Et potissimum si filios secum in eodem lecto retinuerint; aut permiserint pueros, et puellas simul dormire? Item si omiserint alimenta necessaria filiis ministrare? Si modis injustis coogerint filios ad statum matrimonialem suscipiendum, vel ut Sacris initiarentur, aut aliquam religionem inviti ingrederentur; nam hoc agentes graviter peccant. Sed de hoc parentes plures nullum sibi scrupulum faciunt, et hinc filiis pernicies, et Ecclesiæ maximum detrimentum evenire solet. Interroget etiam dominos, si famulos suos corripuerint, cum blasphemabant, aut præcepto paschali non satisfaciebant, aut Sacro non intererant, aut inhoneste loquebantur, præcipue messis et vindemiæ temporibus? Domini enim, cum possunt, tenentur impedire scandala, quæ tunc committuntur. Interroget etiam viros si familiæ alimenta ministraverint? Uxores, si viros ad blasphemias provocaverint? et si eos debito matrimoniali defraudaverint? Plerumque de hoc interrogentur uxores, quia multoties propter hoc solum damnantur, et in causa sunt cur etiam viri damnentur, qui cum observent sibi denegari quod debetur, ad mille scelera effrænati decidunt. Nihilominus in hac interrogatione verbis modestioribus, quantum fieri poterit, utetur, v. gr. *Et obedis tuo viro etiam in rebus ad matrimonium spectantibus? aut habes forsitan aliquem scrupulum, qui te mordet circa matrimonium?* sed hæc interrogatio, ut plurimum, omittatur cum uxoribus quæ vitam spiritualem profitentur.

23. — Circa V. præceptum. Interroget pœnitentem, si aliquod grave damnum proximo, mala ei precando, appetiverit, aut de illius damno se oblectaverit? Et, hic notetur, quod si aliquis suo inimico diversa mala exoptaverit, ex gr. mortem, infamiam, paupertatem, etc. tenetur omnia decla-

rare, et sunt diversa peccata numero distincta, cum ea voluit efficaciter illi inferre; aut si speciatim et in particulari optavit, ut hæc illi acciderent. Aliter autem, ut dicunt probabiliter multi DD., si optaverit mala illa sub uno genere mali, nempe ut media ad ruinam appetitam inimico. Et hic est confusio confessoriorum, in discernendo, an imprecationes, quæ rudibus esse solent usuales, fuerint peccata mortalia, an venialia. In hoc oportet interrogare inprimis poenitentem an in illo actu desideraverit deliberate, ut illæ succederent? Sed hoc non sufficit ad certum iudicium faciendum; qua de re opus est, ut postea interroget, imprecatusne fuerit in extraneos, an in propinquos, quia in hos (præcipue in filios, conjuges, aut parentes) raro animus pravus adest. Postremo oportet interrogare de causa, cur eas imprecationes protulerit; dum si causa gravis, aut fervens ira intercesserint, facile est tunc etiam pravum desiderium interfuisse. Cæterum non sufficit poenitenti ad excusandas imprecationes (prout advertit *Cajetanus*) dicere quod tantum in illo actu, ut evenirent, cupiebat; quia hoc jam sufficit ut in illo actu commissæ sit culpa gravis; unde confessorius tunc perquirat de numero, et iudicet de eis saltem ut coram Deo sunt; et quem recidivum in eo vitio repererit, non absolvat, nisi prius resipuerit, aut extraordinarium doloris signum dederit. Interroget 2. si in proximum intulerit injurias graves, et an coram aliis: quia tunc tenetur coram ipsis restituerere illi honorem ablatum, veniam ab eo petendo, aut aliis reverentiæ signis: dummodo prudenter non præsumatur injuriis affectus totum remisisse: aut quod ab illa publica satisfactione recuset, ne apud se rubor, et apud alios memoria injuriæ acceptæ renovarentur: aut nisi timeretur, ne illo satisfactionis actu iterum odium excitaretur. Si autem injuria illata fuisset secreta, etiam secreto tenetur veniam postulare, secundum veram sententiam: attamen advertendum est injurias, quibus ad invicem se onerant rudes, licet in se essent graves, nihilominus non esse semper graves inter hujus generis personas, ut cum se appellant latrones, veneficas, meretrices; quia ipsæmet non multi hæc faciunt, nec qui eas audit, fidem præstat; excipe si nominarent res particulares, et complices. Interroget 3. si discordias excitasset, zizania disseminando, et referendo uni quæ ab alio audivit. Insuper si con-

fessarius noverit poenitentem aliqua injuria fuisse affectum, interroget an requisitus ab offensore injuriam remiserit? Vide dicta *Tract. 4. n. 17.* Advertendum hic quod dicit *Tourn.* nempe quod offensus recte potest velle injuriæ satisfactionem, si secus familia infamia notata remaneret. Item advertit *S. Thomas* (1) quod juste potest postulare offensoris animadversionem, aut ad cohibendam ejus petulantiam; aut ad consulendum communi tranquillitati. *Si vero* (ait Sanctus) *intentio vindicantis feratur principaliter ad aliquod bonum per pœnam peccantis (puto ad emendationem, vel ad cohibitionem ejus, et quietem aliorum; et ad justitiæ conservationem) potest esse vindictio licita.* Sed circa punctum de conservanda justitia (quod plerumque innuunt offensi) magna vigilantia utendum est confessario, quia in praxi, ut loco cit. diximus, faciliter in eo desiderio justitiæ latet propria vindicta. Demum circa hoc V. præceptam interrogentur rudes, an se inebriaverint usque ad rationis usus amissionem? Vide dicta *Tract. V. III. n. 4.*

24. — Circa VI. et IX. præceptum. I. Interrogentur de cogitationibus; num desideraverint, aut morose delectati fuerint de rebus inhonestis; et an plene ad eas adverterint et consenserint? Deinde num concupierint puellas, aut viduas, aut nuptas; et quid mali cum illis se facturos intenderint? In quo advertendum, quod rustici, communiter loquendo, existimant majus peccatum stuprum, quam simplicem fornicationem. e contrario nesciunt malitiam adulterii. Ideo cum iis qui hujus vitii consuetudinem habent, non expedit eos monere de adulterii malitia, cum prævidetur monitio parum profutura, sed tantum effectura, ut poenitens duplici peccato peccet, si carnis concupiscentiis non resistet. De his autem cogitationibus, quibus assentiti sunt poenitentes, sumendus est numerus certus, si haberi potest; sin autem, exquiratur quoties in die, vel hebdomada, vel in mense cogitationibus consenserint. Sed si nec etiam id explicare possint, interrogentur, num concupierint singulas mulieres quæ sibi occurrerunt, vel in mentem venerunt; aut num habitualiter turpiter de aliqua in particulari cogitarint, nunquam pravis consensibus resistendo? Et an sem-

(1) 2. 2. q. 108. a. 1.

S. Liguori, homo apostol. III.

per illam concupierint, vel an tantum quando ipsam aspiciabant? Demum interrogentur etiam, num media apposuerint ad malas cogitationes exequendas? nam (ut diximus eodem *Tract. III. n. 43. in fine*) tunc illa media, etsi indifferentia, a malitia interna informantur, et ideo explicanda ut peccata externa, sive opera incepta.

25. — II. Circa verba obscœna interrogentur 1. Coram quibus, et quoties ita locuti sunt, ratione scandali? an coram viris, aut foeminis, uxoris aut non? pueris, vel adultis? Facilius enim scandalizantur puellæ, et pueri, quam adulti, præsertim qui in hoc vitio sunt habituati 2. Quæ dixerint verba? an v. gr. nominarint pudenda sexus a suo diversi? hoc enim difficulter excusatur a mortali. Num verba protulerint ex ira, vel joco? nam ex ira difficilius aderit complacentia, et scandalum. Caveat confessarius ab absolvendis hujusmodi recidivis in colloquiis turpibus, quamvis dicant ea protulisse ex joco, nisi prius emendentur, vel signum extraordinarium doloris afferant. 4. Num jactaverint se de aliquo peccato? tunc enim tria peccata frequenter concurrunt, scilicet magnum scandalum audientium, jactantia de malo commisso, et complacentia de peccato narrato: ideoque interrogandi sunt, de quo peccato in specie se jactarint. Interrogentur etiam, an delectati sint audire alios inhoneste loquentes, et an tunc adverterint ad correctionis præceptum, putantes eam profuturam?

26. — Circa opera interrogentur, cum qua rem habuerint? Num alias cum eadem peccarint? Ubi peccatum fuerit patratum (ad occasiones removendas)? Quoties peccatum consummatum, et quot actus interrupti adfuerint, seorsim a peccato? Num peccato multum ante consenserint? nam tunc actus interni interrumpuntur, juxta dicta cit. *Tr. III. n. 58.* et tunc expedit formare judicium, toties multiplicata fuisse peccata, quot morulæ somni, distractiones, etc. adfuerint, prout sunt coram Deo, tantum interrogando de temporis duratione in peccato. Secus si malum propositum fuerit conceptum per duos vel tres dies ante consummationem peccati, et intra illud tempus non fuerit retractatum, quia tunc sumitur pro uno numero peccatum, vide dicta *ibid.*

27. — Se polluentes interrogentur etiam de tactibus impudicis separatis a pollutionibus, et moneantur eos esse

mortalia. Item interrogentur, an concupierint, vel an delectati fuerint de copula cogitata cum aliqua, vel pluribus mulieribus, aut puellis; tunc enim tot peccata distincta committunt. Item adverte, quod si quis coiret inter crura aut brachia mulieris, præter peccatum contra naturam, committeret fornicationem inchoatam, sive affectivam, ut dicunt communiter *Fill. Tamb. Holz. Spor.*, unde hic duo patraret peccata diversæ speciei, unum contra naturam in effectu, alterum fornicationis in affectu. Circa autem peccata conjugum respectu ad debitum maritale, ordinarie loquendo, confessarius non tenetur nec decet interrogare, nisi uxores, an illud reddiderint, modestiori modo quo possit, puta, *an fuerint obedientes viris in omnibus*; de aliis taceat, nisi interrogatus fuerit. Quæ autem liceant, et quæ vetantur inter conjuges circa idem debitum; vide quæ fuse dicta sunt *Tract. XVIII. ex n. 39.*

28. — Circa VII. præceptum interroget, si aliquid ab alio surripuerint? et a quo, et an ab uno, aut pluribus? et an semel, an pluries? an soli, an cum aliis? et an domini erant divites vel pauperes? ut dignosci possit, utrum materia fuerit gravis vel levis; vide *Tract. X. ex n. 22. ad 73.*

29. — Circa VIII. præceptum 1. interrogetur pœnitens, si aliquem infamaverit? et si id effecerit, falsum delictum ei imponendo, aut verum patefaciendo? et cum delictum est verum, utrum illud erat occultum, an publicum in aliquo loco, fama aut judicis sententia? Item si erat occultum, an patefecerit illi cui erat ignotum? et coram quot illud narraverit? idem an tanquam certum narraverit, an ut auditum ab aliis obtrectatoribus? et an coram aliis? aut si saltem oblectatus sit in audiendis obtrectationibus? insuper interroget, an aliquod malum infamiam inducens alicui exprobra-verit coram ipsomet? quia tunc adest etiam contumelia, quæ distinguitur a detractatione. Quomodo autem se gerere debeat confessarius circa famæ et honoris compensationem, vide dicta cit. *Tr. XI. n. 3. 4. 18. et seq.* circa hoc octavum præceptum non est necesse, ut interrogetur pœnitens, an temere judicaverit? quia hujusmodi judicia, quæ communiter fiunt, difficulter pertingunt ad culpam gravem; dum plerumque non sunt judicia, sed suspiciones; et cum fit aliquod iudicium, id evenit, aut quia habetur sufficiens fun-

damentum ad sic judicandum, aut saltem credit quod motivum sit sufficiens ad tale formandum iudicium. Imo aliquando oportet ab errore nonnullos rudes remove, qui sibi scrupulum faciunt in suspicando ubi suspicari tenentur, ut malo, quod impedire possunt, occurrant: v. gr. nonnullæ matres, cum filiæ cum sponsis, aut etiam cum conjunctis clanculum, aut nimis familiariter versantur: ita etiam nonnulli viri cum uxores nimis familiariter utuntur cum aliis hominibus, hi aliquando confitentur se temere judicasse, aut suspicatos fuisse. Confessarii admonitos hos faciant, ne deinceps sibi de hoc scrupulum faciant; imo dicant quod ipsi tenentur suspicari in talibus casibus de aliquo malo quod inde subsequi potest, ideoque tenentur remove occasiones, et tales familiaritates prohibere.

30. — Circa præcepta Ecclesiæ nihil aliud interrogare occurrit, nisi utrum jejunaverint in quadragesima, et in vigiliis? si sunt qui supponuntur ad id teneri. Et an præfatis temporibus, aut diebus veneris et sabbati cibis vetitis usi sint.

II. De interrogationibus adhibendis cum personis diversi status, aut conditionis, quæ sunt conscientiae parum meticulosæ.

34. — Hic advertitur, quod circa obligationes proprii status, aut officii, non semper sufficit confessario poenitentem interrogare tantum, an suam obligationem impleverit? Cum poenitens videtur esse conscientiae parum meticulosæ, aut confessarius aliunde habet rationabilem suspicionem quod ille suis obligationibus desit, tunc oportet ut ipsum interroget in particulari, saltem circa ejus obligationes principales. Et primo, si est sacerdos qui ad confitendum accedit, interrogetur 1. an satisfecerit Horis canonicis, et oneribus Missarum, vel an has per multum tempus distulerit celebrare? 2. An negotiationem exercuerit? 3. An nimis festinanter Missam absolvat? (circa quod observa quod dictum est *Tr. XV. n. 84. 85. et 86.*) Si est beneficiatus, eum interroget de fructibus beneficii, quomodo eos insumserit? Si est confessarius, præsertim interroget, an absolverit eos qui sunt in occasione proxima antequam illam removerint? aut recidivos sine signis extraordinariis. Si est

parochus, de sui officii peculiaribus muneribus interrogetur, uti dictum est *Tract. VII. ex n. 14.* Sed præsertim 1. an attendat ad debitas correptiones erga subditos? præcise erga eos qui aliquo tenentur odio, aut cum aliqua turpiter conversantur, aut domus sponsarum frequentant? 2. An invigilet, ut sui subditi absque exceptione personarum paschale impleverint præceptum, ab eis schedulas, aut aliam certam notitiam, sine delectu personarum, exquirendo 3. Quam dederint operam concionando diebus Dominicis, aut docendo doctrinam christianam, et ministrandis Sacramentis, præcipue moribundis? 4. Eos interroget an Ordinandis fidem de bonis moribus aut de Sacramentorum frequentia exhibuerint, quin de hoc certi facti sint. Denique si accederet Episcopus, qui sciretur neglectæ esse conscientiæ, confessarius omittere nequit eum interrogare de illius peculiaribus muneribus, de quibus locuti fuimus in eodem *Tract. VII. ex n. 47.*; et præcipue eum interroget, an debitam adhibeat diligentiam, ut se certum faciat de sufficienti scientia, aut de positiva probitate Ordinandorum (prout diximus *Tract. VII. ex n. 47. et 52.*), non acquiescendo solis fidebus parochorum quæ ut plurimum sunt falsæ, aut suspectæ de falsitate, quia ob humanos respectus solent illæ exhiberi. Item si concedit facultatem confessiones excipiendi sacerdotibus, quorum doctrinam et morum probitatem plane exploratam non habeat? Secus ipsi damno potius, quam utilitati erunt. Item an exploret scandala quæ in diœcesi adsunt? Item quomodo invigilet ad visitationem?

32. — II. Si confitetur Monialis, interrogetur 1. An aliquem defectum commiserit circa vota, præsertim paupertatis, accipiendo vel largiendo sine licentia? 2. An satisfecerit Horis canonicis? Opinio enim quod Moniales in privato non teneantur officium recitare, non est satis probabilis, ut ostendimus (1). 3. An erga aliquem mutuam nutrierit benevolentiam periculosam, puta si adfuerint saltem verba, aut litteræ amatoriæ? Et eo casu, si Monialis familiaritatem illam nollet relinquere, constans sit confessarius in neganda ei absolutione; in hujusmodi enim familiaritatibus, licet finis positive pravus absit, semper tamen periculum urget: sal-

(1) *Lib. 4. n. 141. et 142. et prax. confess. tom. 8. c. 3. n. 54.*

tem adest scandalum, et malum exemplum respectu aliarum. 4. An aliquo teneatur odio in suas sorores? 5. Si Monialis aliquod exercet officium, interroget de illo in particulari, puta *rotariæ*, an afferat litteras aut nuntia de malo suspecta? *Portinariæ*, an oscitanter januam reseratam teneat, cum periculo scandali Monialium, aut aliorum? *Abbatissis*, an debitam adhibeant diligentiam, cum viri in monasterium ingrediuntur, aut morantur? aut an novis abusibus conniveant? Advertendo quod licet particulares Moniales peccent leviter, levem regulam transgrediendo, Superiores tamen, quæ non curant impedire cum possint observantiæ relaxationem, peccant in re gravi.

33. — III. Si accedit quis iudicis officio fungens, interrogetur 1. An fuerit personarum acceptor? 2. An causas expediverit? 3. An in iudicando conveniens studium præmiserit, omiserit, vel ex aliqua animi affectione motus erga alteram ex partibus sententias dixerit? IV. Si autem accedit tabellio, interrogetur I. Quomodo se gerat in capiendis informationibus? 2. An intermiserit interrogationes suggestivas? 3. An testium depositiones diminuerit, vel auxerit? V. Si accedit medicus, interrogetur 1. An satis fuerit versatus in studio medicinæ, et in praxi medendi? necnon an studium adhibeat (ut tenetur) in casibus difficilioribus qui occurrunt? 2. An alicui impertierit licentiam edendi carnes ob merum humanum respectum, sine justa causa? 3. An aliquod periculosum remedium applicaverit infirmo, non adhuc de vita desperato? An fuerit causa, ut remedia acciperentur ab aliquo pharmacopola suo amico, quem tamen noverit parum esse fidelem, vel peritum, aut ineptas vendere medicinas? An attenderit ad curandos pauperes, si ad hoc stipendium exegit; vel sine stipendio, si pauperes fuerint in gravi neccessitate? An curaverit suos monere infirmos, ut tempore debito confiterentur, juxta præcepta pontificia? De hoc puncto in pluribus Operis locis sermonem fecimus (1), ubi dictum est quod Innocentius III. medicis præcepit, ne alicujus infirmi curam susciperent, nisi prius ille confessus fuerit; et S. Pius V. confirmans tale præceptum, insuper jussit, ut medicus post tertium

(1) *Lib. 3. n. 182. et melius l. 6. n. 664. et prax. confess. tom. 8. c. 3. n. 57.*

diem relinquat infirmum, nisi sciat ipsum fuisse confessum, item mandavit quod omnes medici, antequam gradum doctoratus assumant, dent juramentum observandi hoc praeceptum; idque mandatum est omnibus collegiis. Sed dubium fit, quomodo hujusmodi praeceptum et juramentum intelligantur. Plures DD. tenuerunt ea procedere, cum infirmitas est periculosa; vel saltem cum dubitatur, an sit periculosa; et in hoc sensu dixerunt Bullam S. Pii receptam fuisse. Sed communior sententia vult, quod praefatum praeceptum, quamvis non obliget in quocumque morbo levi, tamen non intelligendum tantum urgere in morbis actualiter periculosis, sed etiam in illis qui prudenter judicantur posse in posterum fieri periculosi. Et ratio est, quia Innocentius praecipit, ut medicus imponat infirmo confessionem, antequam ejus curationis onus suscipiat, ad hoc, ne infirmus (sic loquitur Pontifex) de confessione monitus in mortali morbo, de salute desperans facilius in mortis periculum incurrat: igitur intendit effici, ut infirmus confiteatur antequam morbus fiat mortalis. Haec sententia mihi videtur vera. Hoc tamen non obstante, in contrarium est praxis medicorum, etiam timoratae conscientiae, qui non solent monere infirmos ad confitendum, nisi cum infirmitas probabiliter jam periculosa effecta est. Neque in hoc putant peccare adversus juramentum praestitum juxta Bullam S. Pii, innixi doctrinae plurium auctorum *Nav. Laym. Vega, Graf. Rodr. Ciera*, etc. (1) sentientium quod praefatum juramentum non obligat, nisi pro illa parte, pro qua a consuetudine receptum est. Caeterum non dubitandum, quin mortaliter peccent saltem medici illi, qui omittunt monere infirmos de confessione cum infirmitas est jam periculosa. Oh quam miserum est videre tot infirmos (et praesertim eos qui spectatae sunt dignitatis) ad incitas mortis reduci, ut rationes vitae Deo mox reddendas parent, tempore quo sunt quasi exanimis, cum vix possint verba tunc modulare, vix alios audire, vix statum concipere propriae conscientiae, suorumque peccatorum dolorem. Et totum hoc evenit culpa istorum medicorum, qui, ne displiceant infirmis, aut eorum propinquis, illos certiores non faciunt de periculo; imo eis blandiri pergunt us-

(1) *Lib. 6. n. 664. v. Circa autem, et prax. confess. tom. 8. c. 3. n. 57. circa med.*

quedum omnino ipsi de vita desperantur. Cum igitur accedit medicus negligentis conscientiae, curet confessarius praecipue eum interrogare et monere, non obiter, sed cum calore, de hac obligatione intimandi confessionem infirmis, saltem quando advertit morbum jam esse gravem, aut dubitat quod sit jam gravis, ut communiter dicunt DD. qui in hoc non discrepant. Dico *cum calore*, nam ex hoc puncto pendet salus spiritualis, non tantum medici poenitentis, sed omnium etiam infirmorum qui sub ejus cura erunt.

34. — VI. Si autem accedit pharmacopola, interrogetur 1. An praestiterit remedia praegnantibus ad abortum procurandum? 2. An vendiderit unum pharmacum pro alio, et carius quam res valebat? Hic adde Gregor. XIII. in Const. 29. *Officii nostri* omnem vetuisse societatem pharmacopolas inter et medicos, aut chirurgos.

VII. Si accedit mercator, interrogetur 1. An deceperit in pondere et mensura? 2. An res vendiderit ultra pretium supremum, praesertim dando merces ad creditum, cum emptores essent securi, et nihil damni ipse esset passurus? An autem pretium augeri possit, vendendo ad creditum, eo quod tale est pretium currens in venditionibus ad creditum juxta communem aestimationem? Et an res, quae venduntur minutatim, carius possint vendi? observa doctrinas adnotatas in *Tract. X. n. 174. et 178.* cum *Less. Lugo, Sa'm., etc.*

VIII. Si accedit sartor, interrogetur 1. An in diebus festis per notabile tempus laboraverit sine extraordinaria causa, ut vestes compleret, et dominis afferret? 2. An jejunia impleverit ab Ecclesia praeepta? nam sartores ob sarciendi laborem minime a jejuniis excusantur. 3. An si alii commiserint ei pannos emendos, ipse pretium majus exegerit, sub colore quod mercator ob peculiarem amicitiam pretio minori pannos ei dederit? Si revera pars illa pretii fuisset ipsi donata, tunc poterit eam exigere, modo moralem praemiserit diligentiam apud alios mercatores, aut certo sciat quod alii communiter mercem illam minori non vendunt pretio: hoc tamen debet esse omnino certum, alioquin nihil amplius potest exigere quam solvit, vide *Tract. X. n. 189.* 4. An sibi retinuerit frustula, sive resegmina vestium, quae injuste retinet, nisi adsit consensus dominorum, aut nisi illi

aliquid injuste detraherent ex pretio debito, adhuc infimo communiter aestimato? 5. An sibi occasio proxima peccandi esset ex accipiendis regulis bene formandi vestes mulierum per ipsarum corporum commensurationem (vulgo ut dicitur, *in pig iar la misura*), aut esset ex aptandis vestibus foeminis, quod nequit fieri nisi cum ipsarum mulierum attrectatione; idque esset sartori occasio proxima incidendi in pravas delectationes, aut desideria, prout non raro accidit improbæ conscientiae viris?

35. IX. Si accedit aliqua venditrix sive proxeneta, (intellige de his quibus traduntur a dominis res ad vendendas licitantibus) interrogetur 1. An aliquid retinuerit pretii ab emptoribus exacti? Tenuimus enim quod venditrix nequit illud superans sibi retinere, etiamsi traderet domino pretium ab eo designatum; quia talis determinatio fit, ut res non vendatur minoris, non autem ut proxeneta illud quod superest sibi retineat; idque procedit, etiamsi a domino fuerit locus designatus, ubi res venderetur, et proxeneta, adhibita ibi debita diligentia, in alio loco multum distant pluris deinde vendidisset: etenim tunc etiam dicimus, quod ipsa nequit omne superfluum retinere, sed tantum id quod ipsi spectare potest ob illum extraordinarium laborem; nam res semper domino fructificat. Excipitur 1. si proxeneta rem meliorem reddidit, et ideo pluris vendidisset quam res prius valebat. 2. Si proxeneta cum domino convenerit, amplius ei non tradere, nisi pretium ab eo determinatum; et hoc sive expresse sive tacite, prout esset si dominus nullum pro ejus labore stipendium assignasset. 3. Si quod superest esset parvi momenti, ita ut præsumeretur dominus condonare. 4. Si proxeneta, facta ordinaria diligentia, ipsa sibiimet emeret rem pretio ab aliis oblato, et postea eam pluris venderet. Idem dicendum, si quis tibi commiserit aliquam rem emendam pretio designato, et tu minoris emisses; tunc enim nihil amplius exigere potes, nisi extraordinarium laborem adhibuisses ut impensæ parceres, aut si rem tuo nomine emisses, periculum in te assumendo; hoc tamen intelligitur, si jam præmisisses moralem diligentiam, nec invenisses a quo rem minoris emere potuisses.

36. X. Si accedit barbitonsor, interrogetur an alios tondeat in diebus festivis, et ubi hujusmodi consuetudo non adsit? Dum contra id ei non est vetitum, ubi consuetudo jam

introducenda est: aut si ibi nequeunt viri tonderi nisi in festis, eo quod in aliis diebus labori operam navare debent, ut se suosque sustentare possint. Præterea interrogetur, an comam mulieribus componat juxta improbum usum hoc tempore a satan inventum. Ordinarie loquendo, puto id esse viris proximam occasionem peccandi lethaliter turpibus delectationibus, aut saltem desideriis; unde dico minime permittendum id alicui, qui in se contrariam non habuisset experientiam. Quod si unquam quis per notabile tempus expertus fuisset, in hujusmodi actione se immunem a peccato, hic revera damnari nequit de mortali; sed hoc non obstante, non omittat confessarius eum remove quantum potest ab hujusmodi officio, quod certe in se periculum continet. Hic discutiendum non aggredior, an foeminae nec ne possint tuta conscientia viros arcessere, ut sibi componant illi comas? Audio quod pluribus in locis ipsæ hoc factitant, et confitentur et communicant; videant ipsæ, et ipsarum confessarii. Saltem confessarius eis imponat, ne alicujus viri junioris opera utantur, ex cujus actionibus perceperunt secum malitiose illum se gerere. Cæterum censeo, quod mulieres purioris conscientiae non quidem virorum utantur opera, sed contentæ erunt sibi a foeminis inserviri, a quibus coma, quo meliori potest modo componatur.

PUNCTUM IV.

Quomodo cum pueris, adolescentibus, et puellis.

37. — CUM pueris adhibere debet omnem charitatem, et modos suaviores quantum fieri potest. Primo eos interrogare debet, an sciant res Fidei? et si nesciant, oportet eos patienter instruere pro tunc, si tempus adest, vel eos mittere ad alium, ut instruantur saltem circa necessaria ad salutem. Cum autem agat de confessione, in principio curare debet, ut pueri ex seipsis confiteantur peccata quorum memores sunt; et postea fieri illis poterunt sequentes interrogationes: 1. An tacuerint aliquod peccatum ob verecundiam? 2. An blasphemaverint in Sanctos, aut dies sanctos? vel an juraverint cum mendacio? 3. An omiserint in festis audire Missam, aut in audienda illa, sermones habuerint? Et an in festis laboraverint? 4. An parentibus fuerint

inobedientes, aut irreverentiam irrogaverint eos subsannando, manus in eos extollendo, vel convicia aut imprecationes coram ipsis proferendo. Et hic advertendum quod dictum est *n. 21.* de modo imponendi pueris petitionem veniæ a parentibus. 5. An aliquod turpe peccatum patraverint? Sed in hac materia confessarius sit valde cautus in interrogando; incipiat interrogare de longe, et verbis generalibus: et prius, an dixerint mala verba? an jocati fuerint cum aliis pueris, aut puellis? Et si jocos illos clam exercuerint? Deinde interroget, an commiserint res turpes? Multoties, etiamsi pueri negant, prodest uti cum eis interrogationibus suggestivis, verb. gr.: *Et nunc dic mihi, quoties hæc fecistis? Quinquies, decies?* interroget, cum quo dormiant, et si in lecto manibus jocati fuerint? Puellas interroget, si aliquem juvenem amore fuerint prosecutæ, et an adfuerint pravæ cogitationes, verba, aut tactus? Et a responsis procedat ad ulteriores interrogationes, sed caveat ab exquirendo a puellis, vel a pueris, an adfuerit seminis effusio: cum his enim melius est deesse in integritate materiali confessionis, quam esse causam, ut apprehendant quæ nondum noverint, vel ponantur in curiositate addiscendi. Interrogetur etiam a pueris, an attulerint nuntia vel dona virorum mulieribus? Et puellis, an acceperint dona a personis suspectis, nempe conjugatis, Ecclesiasticis, aut Religiosis? 6. Interroget, an commiserint furtum, vel an damnum attulerint prædiis alienis, bestiis, aut alio modo? 7. An alicui detraxerint? 8. Circa præcepta Ecclesiæ interroget, an impleverint confessionem et Communionem paschalem? Et an carnes aut lacticinia comederint diebus vetitis?

38. — Quod autem pertinet ad absolutionem his pueris impertiendam, magna requiritur attentio. Si constet quod ipsi sufficientem usum rationis jam habeant, prout si distincte confitentur, vel adæquate interrogationibus respondent, et appareat quod ipsi jam comprehendant cum peccato offendisse Deum, et meruisse infernum; tunc si satis videantur dispositi, absolvantur. At si in peccatis lethali-bus sunt recidivi, ipsi tractandi sunt sicut adulti; unde si non præbeant extraordinaria signa doloris, absolutio eis differri debet. Si autem dubium sit, an puer perfectum usum rationis habeat, prout si ille in actu confessionis non mane-

eis ai

is si si si

eis ai si ai

ret compositus, sed oculos in girum ageret, manibus jocaretur, impertinentia interponeret; tunc si est in periculo mortis, aut in obligatione implendi præceptum paschale, absolvendus est sub conditione; et tanto magis si confessus fuerit aliquod dubium mortale; bene enim potest administrare Sacramentum sub conditione, quando justa adest causa, ut esset hæc liberandi hunc puerum a statu damnationis, si unquam in illum est lapsus. Idque agendum, etiam si puer sit recidivus; dum ideo differri debet absolutio iis qui perfectam discretionem habent, quia spes est quod ex tali dilatione ipsi redeant dispositi; sed spes hæc difficulter haberi potest a pueris, qui perfecto usu rationis carent. Et probabiliter plures DD. dicunt quod pueri isti dubie dispositi absolvi possunt (saltem post duos vel tres menses) sub conditione, licet sola venialia afferrent, ne careant diu gratia sacramentali, et forte etiam sanctificante, si forte aliquam gravem culpam haberent ipsis occultam. Oportet autem curare, ut hi pueri eliciant actum doloris necessarium ad suscipiendam absolutionem, modo respectu ipsorum magis proprio, exempli gratia: *Amasne Deum qui est Dominus tuus tam magnus, et tam bonus, qui te creavit, pro te est mortuus, etc.? Hunc Deum tu offendisti. Ipse tibi veniam dare vult, et tu spera quod propter Sanguinem Jesu Christi Filii sui tibi ignoscat. Sed oportet te pœnitere. Quid dicis? pœnitet te nunc eum offendisse, etc. Istis injuriis quas Deo irrogasti, scis quod infernum meruisti? displicet tibi quod ipsas commisisti? Deus meus, nunquam amplius volo te offendere, etc.* Pœnitentia autem his pueris injungenda levis sit quantum fieri potest, et curandum quod illa ab ipsis quantocius impleatur, alioquin aut eam obliviscentur, aut omittent. Curet etiam confessarius magnopere pueris insinuare devotionem erga Deiparam, utque recitent quotidie Rosarium, et ter Ave mane et sero, semper hanc precem adjungendo: *Mater mea, libera me a peccato mortali.*

39. — Circa vero statum ab aliquo adolescente eligendum, non audeat confessarius illum ei determinare, sed tantum ex indiciis curet suadere statum illum ad quem prudenter judicare potest ipsum a Deo vocari. Præsertim, loquendo de iis qui religionem ingredi volunt, ante omnia curet confessarius bene ponderare, in qualem religionem ingredi cupiant: nam si unquam Institutum illud relaxatum est,

melius erit alicui (ordinarie loquendo) quod in sæculo remaneat; nam illi se aggregando ipse se geret sicut se gerunt alii, et parum illud boni quod prius exequabatur de facili in tali religione negliget, ut misere pluribus accidit. Et præcipue magnum scrupulum sibi faciat confessarius, si ad insinuationem propinquorum suadeat juveni illi, ut intret in aliquam hujusmodi inobservantium communitatum. Si tamen religio observantia floret, confessarius vocationem sui pœnitentis bene probet, inquirendo ad illam habeatne pœnitens impedimentum aliquod inhabilitatis, infirmæ valetudinis, inopiæ parentum? et maxime expendat finem, an sit rectus, nempe magis se conjungendi Deo, aut lapsus emendandi anteactæ vitæ, aut sæculi pericula vitandi? Quod si principalis finis esset mundanus, vitam agendi commodiorem, aut se liberandi a propinquis duræ conditionis, aut complacendi parentibus, qui ad hoc eum impellunt, caveat ne permittat religionem ingredi, nam eo casu illa non est vera vocatio, sine qua hujusmodi ingressus malum habebit eventum. Si autem finis est bonus, et abest impedimentum, nec debet, nec potest confessarius, neque alius, ut docet D. Thomas, sine culpa gravi illi impedire, aut dissuadere vocationem; quamvis prudenter aget aliquando, si executionem illi differat ad melius experiendum, an resolutio sit firma et perseverans; præsertim si noverit adolescentem esse volubilem, aut si deliberatio illa facta fuerit tempore Missionis, vel exercitiorum spiritualium: dum in hujusmodi occasionibus quædam concipiuntur proposita, quæ postmodum primo fervore transacto, deficiunt.

40. — Si aliquis adolescens vellet suscipere statum presbyteri sæcularis, non sit facilis confessarius ad annuendum, sine longa et probata experientia recti finis, et scientiæ, vel sufficientis capacitatis. Sacerdotes quidem sæculares habent eamdem, imo majorem obligationem quam Religiosi; et contra remanent in eisdem sæculi periculis; unde ut quis bonus evadat sacerdos in sæculo (in quo raro, ne dicam rarissime, boni inveniuntur) oportet quod prius egerit vitam valde exemplarem; remotam a ludis, ab otio, a pravis sociis, et deditam orationi et Sacramentorum frequentiæ (sed quis est hic, et laudabimus eum?); alioquin se ponet in statum quasi certæ damnationis; præsertim si hoc faciat, ut obtemperet parentum fini, qui est res domesticas augere.

Jam autem dictum est supra n. 21. et 22. quam gravissimum sit peccatum, quod patrant parentes illi qui filios cogunt, ut statum ecclesiasticum aut religiosum inviti suscipiant. Quoad puellas vero quæ virginitatem suam Jesu Christo consecrare cupiunt, non permittat eis castitatem perpetuo vovere, nisi cognoscat eas bene fundatas in virtutibus, et edoctas in vitæ spiritualis regulis, et præcipue in oratione exercitatas. Sub initio eis tantum permittere potest, ut castitatem voveant per aliquod definitum tempus, nimirum a solemnitate alicujus festi ad aliam alterius.

41. — Demum quoad adolescentes illos qui volunt aut debent ducere uxorem (dico debent, prout probatum est in libro, loquendo de iis qui essent incontinentes et nollent adhibere alia media opportuna ad se continendos) advertendum, quod sicut peccarent parentes qui sine justa causa eis honestum matrimonium impedirent, ita contra peccarent filii (et ideo confessarius tenetur illis hoc prohibere), qui vellent cum dedecore familiæ matrimonium inire; aut quamvis conjugium non esset indecorum, vellent tamen illud contrahere, invitis parentibus, et cum eorum scandalo, quin ipsi filii justam causam habeant ob quam excusentur; observa quomodo in libro id elucidatum est. Vide dicta *Tr. XVIII. n. 16.*

PUNCTUM V.

Quomodo se gerere debeat cum personis devotis?

42. — PERSONIS devotioni deditis, quæ frequenter accedunt ad communionem, ordinarie loquendo, insinuandum, ut saltem in qualibet hebdomada sacramentalem absolutionem suscipiant. Hujusmodi poenitentes, si tantum de imperfectionibus confitentur quæ non pertingunt ad culpas certe veniales, dicit *Bonac.*, hos absolvi posse sub conditione; sed hoc non admittendum censeo, nisi perraro, et cum ipsi non possent materiam certam præteritæ vitæ assignare, vel non sine magna molestia. Ceterum dico, quod si poenitens certam non exhibet materiam, non debet confessarius angi in eam perquirendo, ut illum absolvat; et casu quo perquisisset, nec invenisset, non tenetur ei conditionatam absolutionem impertire. Hoc procedit, cum poenitens confitetur (ut dixi)

de defectibus, de quibus dubitatur, an pertingant ad venialia; at si de certis venialibus confitetur, sed usualibus, sive quotidianis, puta de impatientiis, intemperantiis, distractionibus in officio, in oratione, et similibus, ut absolutio illi præberi possit, spectandum est, an ipse aliquando sibi, quantum potuit, vim intulerit, ac passionem superaverit: quia tunc judicari poterit ejus culpas potius ex humana fragilitate processisse, quam ex defectu doloris aut propositi. E converso, si ille frequenter et sine resistentia in hujusmodi culpas relapsus sit, tunc cum eo agendum tanquam cum recidivo, juxta dicta ex n. 9. hujus tract.

43. — Plura insuper hic notanda: Et 1. caveat confessarius, ne his suis poenitentibus spiritualibus, præsertim foeminis, prohibeat accedere ad alium confessarium; et cum advertat accessisse, ostendat id sibi gratum fuisse; imo ipsis imponat, ut aliquando apud alios confiteantur; præterquam si quis esset valde scrupulosus, de quo prudenter timeat, ne si ad alium accedat, qui ejus conscientiam ignorat, notabiliter esset inquietandus. Caveat pariter confessarius, ne sollicitum se ostendat, se velle alicujus animæ directionem suscipere. 2. Nunquam absque necessitate de aliorum confessariorum defectibus loquatur, sed potius sedulo quærat eos ab aliquo errore commisso excusare. 3. Directionem non suscipiat alicujus qui vult directorem suum relinquere, nisi adsit urgens causa, ut docet S. Philippus Neri, S. Franciscus Salesius, S. Carolus Borromæus, et alii; ex hoc enim sæpe dissipationes, perturbationes et quandoque etiam scandala oriuntur. Advertatque, ad mutandum confessarium non satis esse, quod poenitens aliquam erga eum abominationem sentiat, vel quod videatur verbis ipsius fidem non amplius habere, ut enim ait S. Theresia, sæpe hæc est dæmonis tentatio. Unde S. Franciscus Salesius sic docet: *Confessarius non est variandus sine gravi ratione. Sed contra neque expedit in hoc esse invariabile, si legitimæ causæ mutationis superveniant.* Cæterum dicit S. Theresia justam esse posse causam mutandi confessarium defectum bonitatis; ita inquit: *Si confessarius proclivis alicui vanitati apparet, mutetur; cum ipse sit vanus, vanos alios efficiet.* Propterea poterit esse justa causa mutandi confessarium defectus doctrinæ; de hoc tamen certam oportet habere præsumptionem. De cætero, ait

S. Theresia, quod de dubiis bene potest pœnitens alios doctos directores consulere, imo aliquando hoc omnino expedit. 4. Evitet confessarius partialem se ostendere cum aliquo pœnitente. Quidam ad aliquam animi benevolentiam nimis adjiciunt; cum illa omnem curam, tempus et laborem insumunt. Non negandum quod aliqua anima quandoque majori indigebit assistentia, quam alia; sed alia est assistentia, alia est adhæsiō, quæ efficit ut parcior cura de aliis pœnitentibus habeatur. Ideo expedit, quod confessarius personæ illi indigentiori aliquem diem aut tempus particulare assignet, quin alii incommodum recipiant. Notandum 5. quod in excipiendis confessionibus harum personarum spiritualium confessarius cavere debet, ne nimis attollat vocem quamvis de peccatis non loquatur; quia ex hoc accidere potest, quod alii expavescant suas culpas confiteri, ob hunc timorem quod confessarius alta voce loquatur. 6. Non sit facilis permittere devotis puellis, ut capillos præcidant, et aliquem induant habitum religiosum; sed curet, ut ipsæ prius per multum tempus in vita spirituali et in virtutibus fixius radices immiserint. Propter is am nimiam facilitatem confessoriorum, quot puellæ postea habitum dimittunt, et nuptias ineunt cum scandalo loci, et malo exemplo aliarum! 7. Neque his puellis indulgeat confessarius, ut a viris doceantur legere, et tanto minus scribere. Quot puellæ simplices, quia dedicerunt legere, animæ jacturam luxere! Hæc si non est proxima peccati occasio, saltem est non parum periculosa. Si cupiunt talia addiscere, curent doceri ab aliqua alia muliere. aut ab aliquo fratre parvulo (adhuc cum cautela), alioquin eas non absolvat; nec etiam absolvat matres quæ hoc permittunt. 8. Neque concedat fœminis juvenibus, ut vagent, ecclesias visitando, utque in ecclesia morentur, plus quam est necessarium, cum perturbatione parentum; sed eas moneat, ut attendant eis parere, labores domesticos amplectendo. Quomodo autem, et quantum confessarius cavere debeat a familiaritate suarum pœnitentium, de hoc sermo fiet *puncto X. n. 54.* De directione autem animarum spiritualium loquemur in *Append. I.*

PUNCTUM VI.

Quomodo debeat se gerere confessarius cum mutis et surdis?

44. — Si mutus esset etiam surdus, ut ordinarie evenit ad ejus confessionem excipiendam oportet eum adducere in aliquem occultum locum, ad exigendum quoddam signum suorum peccatorum et doloris, meliori modo quo potest. Sed priusquam eum audiat, curet confessarius instrui ab ejus familiaribus de ipsius vitiis, et de modo tenendo, ut eum percipiat, et ab eo percipiatur; et cum aliquod jam perceperit ejus particulare peccatum, cum signo doloris, illum debet absolvere. Sed ego semper eum sub conditione absolverem, nisi quamdam moralem certitudinem haberem de sua dispositione.

45. — Mutus si sciret scribere, juxta nostram sententiam (1), ipse tenetur ad confitendum per scripturam: qui enim tenetur ad finem, tenetur etiam ad media ordinaria. Dico *ordinaria*, quia scriptum non esset muto ordinarium medium, si alioquin magnum ille deberet laborem subire ad suam confessionem explendam, aut si manifestationis periculum esse posset. Loquendo autem de surdis, si unquam accederet ad confessionarium aliqua mulier surda, aut surdastra, et confessarius in progressu confessionis, interrogans de circumstantiis peccati confessi, adverteret eam esse surdam, vide dicta *Tr. XVI. num. 155*.

PUNCTUM VII.

Quomodo se gerere debeat cum moribundis?

46. — CONFESSARIUS in excipiendis moribundorum confessionibus non debet tam exacte procedere circa numerum et circumstantias; præsertim si jam accessisset sacerdos cum Viatico, aut si medicus instaret, ut cito Viaticum suscipiatur; tunc enim melius est ad dispositionem poenitentis, quam ad confessionis integritatem attendere. Sufficit tunc

(1) Vide tract. XVI. n. 35.

imponere infirmo, ut, cum convaluerit, confessionem repetat. Et satisfactio sit levissima, imponendo proportionatam pro tempore quo ille convalescet; vel satis erit ei injungere ut redeat tempore sanitatis. Vulnerati, et puerperæ, quæ ordinarie nequeunt ab assistentibus deseri, sufficit ut se accusent generice de suis peccatis, et in particulari de aliqua culpa levi, cum proposito integre confitendi si convalescant. Advertat confessarius, quod si moribundus teneatur ad aliquam restitutionem, quam valeat tunc implere, ei imponere debet ut statim faciat; et non sufficit, quod de illa onus hæredibus relinquat, alias eum non absolvat.

47. — Si autem infirmus notabilissimam subiturus esset perturbationem animi, in audiendo quod debeat Viaticum accipere, probabile est posse parochum Eucharistiam ei præbere, reticendo solita verba: *Accipe, frater, Viaticum, etc.*, sed proferendo ordinaria verba Communionis: *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat, etc.* Vide dicta *Tract. XV. n. 50.* Si deinde confessarius adverteret moribundum jam esse in statu, quo teneretur suscipere Extremam-Uctionem, et ille respueret, patefaciat ei magnos effectus hujus Sacramenti, quod grandem præstat animæ fortitudinem ad obsistendum in ultimo agone dæmonum tentationibus; eam solvit a culpis venialibus, et etiam mortalibus, si occultæ sint; et insuper sanitatem adhuc corporis confert, cum animæ saluti expedit: sed hanc sanitatem non præbet, si moribundus eo devenit, ut nequeat amplius nisi per miraculum convalescere; quia Sacramentum per viam ordinariam tantum operatur, causas naturales coadjuvando. Si vero, hoc non obstante, infirmus non acquiesceret, et pergeret nolle ungi, valde probabiliter plures DD. docent eum lethaliter peccare, saltem adversus charitatem erga seipsum, cum ultro se privet tanto auxilio in tanta necessitate. Vide cit. *Tract. XVII. n. 12.*

PUNCTUM VIII.

Quomodo se gerere debeat cum capite damnatis?

48. — CUM his maxima charitas et patientia adhibenda est. Prima vice qua confessarius reum visitat, incipiat ei

significare, mortem illam donum esse Dei, qui vult eum salvum facere. Dicat quod nos omnes ex hoc mundo discessuri sumus, et de brevi, ut ad æternitatem perveniamus, quæ non habet finem. Hinc ipsi loquatur de felici beatorum vita, et de miseria damnatorum. Deinde hortetur eum, ut gratias agat Deo qui usque ad illud tempus ipsum expectavit, nec permisit ut moreretur tempore quo erat in peccato. Demum inducat, ut mortem hilari animo acceptet, eam conjungendo cum morte quam Christus Dominus pro suo amore perpessus est. Eumque confortet dicendo, quod ipse mortem propter sua peccata acceptando, certe salvus est, et cum magno merito salvus, unde in cœlo grandi remunerabitur præmio. Insinuet ei postea, ut confiteatur, et omnia peccata sua libere manifestet, Præcipue interroget, an odio adversus aliquem teneatur? et an servet secum particulas consecratas, aut oleum sanctum, aut superstitiosas scripturas? Interroget etiam, an aliquod inierit cum dæmone pactum? postquam autem eum absolverit, curet ut ille pluries communice; monendo etiam ut frequenter Deiparæ se commendet, ut bonam ipsi mortem obtineat. Dum e carceribus reus ad patibulum pergat, dicat ei: *Eja fili mi! sequere Jesum Christum, qui ante te profectus est ad calvarium, ad subeundam pro te mortem tua longe amariorum.* Cum ad locum supplicii perventum sit, iterum eum reconciliet, et absolvat, moneatque ut aliquam indulgentiam lucretur, et deinde sic dicat: *Eja N. hilari esto animo, jam nunc manes in gratia Dei: jam patent tibi paradisi januæ; ibi te expectant Jesus et Maria. Conjunge mortem tuam cum morte Jesu, qui pro tuo amore exanguis inter ludibria et cruciatus mortuus est. Amasne illum? dic mecum: Domine, super omnia te diligo; mori volo, ut tuam faciam voluntatem. Mortem pro meis peccatis accepto. Spero jam mihi te pepercisse, iterum te offendisse me pœnitet. Cupio cito venire ad cœlum, ad tuos pedes osculandos, ac ad te amandum in æternum.* Cum vitta super oculos reo imponitur, et ipse scalam ascendit, ei dicat: *Fili mi, invoca Dei Matrem, ut tibi assistat. Offer mortem tuam pro culpis tuis. Protestare te nolle consentire ullæ demonis tentationi.* Postquam scalam ascenderit (dum sententia executioni demandanda est), dicat: *Ecce Jesus Christus qui expansis brachiis te expectat, ut amplectatur: Domine, te offendi, mihi displicet;*

nunc te amo toto corde, Deus animæ meæ. Tu me vocas, ecce venio. Maria Virgo, adjuva me. Domine, in manus tuas commendo spiritum meum. Jesus et Maria, Jesus, Maria, Joseph.

49. — Si autem reus obstinate nollet confiteri, quid agendum? 1. Confessarius quærat eum orationibus adjuvare, et curet, ut etiam ab aliis ille Deo commendetur, ac præcipue a communitatibus religiosis, ut Missis et precibus ipsum auxilientur. 2. Intimet damnato, quod sive ipse convertatur, sive non, sententia exequenda erit. 3. Interroget, an forte de sua salute desperet, eo quod animam dæmoni tradiderit? Eo enim casu illi suadere studeat, quod hujusmodi pactum vim non habeat; quia solus Deus est animæ Dominus, et statim ac ipse pravam revocat voluntatem, Deus ipsi omnia peccata remittit. 4. Interroget, an aliquem odio insequatur, ex quo proveniat sua obstinatio? Insuper advertat confessarius primis vicibus, quibus talem obstinatum alloquitur, ne importune cogat ut statim confiteatur, quoniam obstinator fiet. Melius erit sermonem secum facere de morte cui omnes tenemur, de misericordia Dei, de pœnis inferni, et de paradisi gaudiis. Enarret ei exemplum alicujus peccatoris, qui mortuus est impœnitens; aut nonnullius capite damnati, qui sanctam sortitus est mortem, prout illius, qui, cum innocens damnatus fuisset, cumque interrogaretur, qua de re suam non defendisset innocentiam? sic respondit: *Et cur? Ego tot annos Deum rogaui, ut mihi concederet mori morte opprobriosa, sicut Salvator meus obiit pro me; ego jam obtinui quod petebam, et nunc hac optata sorte me privare vellem?* Et ita hilariter ad patibulum perrexit. Dictis his, confessarius relinquat reum, ut secum ista animo revolvat; et postea iterum sciscitetur, an forte mutatus sit, eique dicat: *Fili mi, jam tua mors appropinquat, quid decernis? In tua potestate est infernum, aut cælum eligere. Animadvertite, quod si obstinate decedis, per totam æternitatem te pœnitebit, sed tanto malo nullum amplius remedium suppetit.* Cum adhuc ipsum videat durum, curet ut circumstantes orent pro eo, et præsertim litanias B. Virginis recitent; et deinde ante eum genuflectat, rogetque, ne velit perire. Si ne proficiat quidem eum alloquendo, se vertat ad alloquendum Crucifixum. Deinde, si reus jam advenerit ad supplicii locum, expostu-

let a populo, ut omnes genuflectentes pro illo obstinato preces effundant. Prodesse quoque poterit eum terrere dicendo: *Discede, maledicte, in infernum, quandoquidem vis te perdere. Sed scito, quod tua pæna acrior in inferno erit memoriæ hujus temporis, quod Deus tibi largitur, et tu abuteris*, at postmodum dulcem resumat sermonem. Si unquam damnatus jam scalam ascenderit, et petat confiteri, flagitet justitiæ ministros ut permittant ei descendere, protestando quod tunc ipsi tenentur tempus illi concedere ut confiteatur. Hoc tamen currit pro eo qui nondum confessus est, nam si reus jam alias confessus fuerit, tunc confessarius moneat eum, ut actum contritionis eliciat, et inde sic interroget: *Eja, fili mi, nunc nonne intendis confiteri mihi omnia peccata tua, et præsertim illa quæ mihi dixisti?* Et cum reus annuerit, levissimam ei satisfactionem imponat (v. g. ut invocet Jesum et Mariam) et absolvat.

PUNCTUM IX.

Quomodo se gerere debeat confessarius cum infestatis a dæmone.

50. — ALIQUI obsessi a malis spiritibus vexantur spectris horribilibus, aut corporalibus cruciatibus. Horum facilis est cura; insinuetur eis oratio, patientia, et super omnia divinæ voluntati uniformitas. Confessarius non sit ita incredulus, ut judicet omnes has invasiones, aut infestationes dæmonum esse phantasias, aut corporales infirmitates; quia non negandum, veros obsessos etiam inter Christianos reperiri; Ecclesia enim adversus invasiones istas tot instituit exorcismos, quorum exercitium testatur nobis Concilium Tridentinum semper in usu fuisse apud Ecclesiam. Præterquam quod, si obsessi non existerent, inutiliter Ordo exorcistatus institutus fuisset, quo super energumenos et catechumenos potestas confertur (quod certe non potest supponi); et quidem hic Ordo est unus ex septem, qui semper in Ecclesia Dei fuerunt, ut idem Concilium declaravit. Cæterum consilium est semper de talibus invasionibus suspicionem habere; non enim negandum, majorem earum par-

tem esse aut fictiones, aut imaginationes, aut infirmitates, præsertim in mulieribus.

51. — Qui tamen magis solent confessariorum mentem gravioribus difficultatibus implicare sunt ii qui turpibus visionibus, motibus, ac etiam tactibus vexantur a dæmone, qui non solum fomitem sensualem excitat, sed aliquando etiam cum eis carnale commercium sub forma viri aut mulieris habet, quapropter *succubus*, vel *incubus* appellatur. Quidam hos dæmones incubos, vel succubos dari negarunt; sed communiter id affirmant auctores, ut *Martinus, Delrio in opere Disquis. Magic. P. Hieronym. Menghi l. 2. c. 15. Cardinalis Pettrucci Epist. part. 2. lib. 2 opusc. 5. c. 15. n. 5. et Sixtus Senensis l. 5. Bibl. sacr. Annot. 77. ex Cypr. S. Just. Tertull. etc.* Et maxime hoc confirmat *S. Augustinus l. 15. de Civit. Dei c. 23. in initio* ubi scribit; *Apparuisse hominibus Angelos in talibus corporibus, ut non solum videri, verum etiam tangi possent, verissima scriptura testatur, et multos (quos vulgo incubos vocant) improbos sæpe extitisse mulieribus, et earum appetuisse ac peregissee concubitum. Quosdam demones hanc assidue immunditiam, et tentare, et efficere, plures talesque viri asseverant, ut hoc negare imprudentia videatur.* Equidem possunt dæmones ad hunc improbum usum defunctorum corpora assumere vel de novo sibi assumere ex aëre, et aliis elementis ad carnis similitudinem, ac palpabilium et calidorum corporum humanorum species effingere, et sic ea corpora ad coitum aptare. Immo tenet præfatus *Delrio* citans *D. Thomam, D. Bonav. Scotum, Abulens.* aliosque plures, quod dæmon potest etiam verum semen afferre aliunde acceptum, naturalemque ejus emissionem imitari, et quod ex hujusmodi concubitu vera proles possit nasci, cum valeat dæmon semen illud accipere, puta a viro in somno pollutionem patiente, et prolificum calorem conservando, illico in matricem infundere; quo casu proles illa non erit quidem filia dæmonis, sed illius cujus est semen, ut ait *D. Thomas* apud citatum auctorem. An autem, inspectis legibus a divina providentia constitutis pro propagatione generis humani, hæc aliquando evenisse, aut evenire posse credendum sit, sapientiorum judicio remittimus. Hic autem fit dubium, an possit dæmon, permittente Deo, absque hominis culpa manus illius admoveere ad se tactibus polluendum? Affirmat

P. Gravina Dominicanus, et quidem probabiliter; si enim valet dæmon corpus alicujus totum movere, ut narratur de Simone mago, ope dæmonis in aërem sublato; cur non poterit et manum? Præterea, si dæmon potest alicujus commovere linguam, ut invitus proferat obscœna verba, aut blasphemias contra Deum, quidni manus, ut turpia patrentur? Idem sentit *Cardin. Petrucci* l. c. n. 8. ubi sic inquit: *Non semel compertum fuisse, quod dæmon aliquam partem in humano corpore cæperit quodammodo possidere, puta oculos, linguam, vel etiam verenda. Hinc fit linguam obscœnissima verba proferre, licet mens talia tunc non advertat. Hinc impetus et affectus quandoque se turpiter denudandi proveniunt. Hinc fœdiora, quæ me conscribere pudet: sed maxime prædicta confirmantur a S. Thoma 1. 2. quæst. 80. art. 3. in corp. qui sic ait: Respondeo dicendum quod diabolus propria virtute, nisi refrænetur a Deo, potest aliquem inducere ex necessitate ad faciendum aliquem actum, qui de suo genere peccatum est, non autem potest inducere necessitatem peccandi; quod patet ex hoc, quod homo motivo ad peccandum non resistit, nisi per rationem, cujus usum totaliter impedire potest, movendo imaginationem et appetitum sensitivum, sicut in arreptitiis potest; sed tunc ratione sic illigata, ut quidquid homo agat, non imputatur ei ad peccatum; sed si ratio non sit totaliter ligata, ex ea parte quæ est libera, potest resistere peccato, sicut supra dictum est. Unde manifestum est quod diabolus nullo modo potest necessitatem inducere homini ad peccandum. Juxta igitur S. Thomam, bene potest dæmon (permittente Deo) omnem libertatem ad resistendum homini auferre, sicut aufert obsessis, eumque inducere ad faciendum actum de se peccaminosum sine hominis peccato formali. Insuper juvat hic adnotare id quod super hoc puncto sapienter scribit *P. Scaramelli* (1) dicens; Id potest peragi sine peccato formali creaturæ, si scilicet dæmon eo tempore quo exterius operatur, interius usum rationis totaliter impediat, ut omnem demat libertatem ad resistendum: quod per D. Thomam fieri potest, ita vehementer movendo imaginationem et appetitum sensitivum ut per tales perturbationes omne rationis lumen extinguatur. Hinc confessarius examinet pœnitentem, an in his, quæ patitur,*

(1) *P. Scaramel. Direct. Mystic. tract. 5. cap. 11. n. 124.*

advertat quemadmodum malitiam peccati, et an habeat aliquem stimulum retrahentem ab illa actione. Nam si dicat, durante illa tentatione, ita mentem sibi offundi, ut nihil cognoscat, nec ullum remorsum sentiat, tunc poterit censi immunisa peccato. Secus si eo tempore in ipso effulgeat aliquod lumen rationis, ita ut ratio non sit totaliter ligata, et possit resistere. Præterea advertit præfatus auctor, monetque confessarios, ut curent quod talia patientes semper subjiciant clavibus Sacramenti hujusmodi actus, quia ipsi vix credi possunt immunes saltem a peccato veniali vel propter advertentiam imperfectam, vel propter aliquam deficientiam resistentiæ, quam adhibere debebant.

52. — Si quis unquam advenit infestatus ab hoste hujusmodi genere tentationis (dictæ *spiritus fornicationis*, a quo S. Ecclesia nobis præcipue injungit petere a Domino, ut nos liberet), debet confessarius multum satagere ad præmuniendum pœnitentem in tam horrendo conflictu; nam ait doctus Cardinalis Petruccius, eas animas in magno periculo versari, si remedia non adhibeant multum efficacia, et aliquando, si oportet, etiam extraordinaria: cum enim ad resistendum requiratur iagens subsidium ex parte Dei, et magna violentia ex parte patientis, difficulter ab hujusmodi pugnis victor egredietur, qui perseveranter non adjiciet magnam mortificationem, et super omnia validam orationem, centies et millies se commendando, gemendo, et misericordiam petendo ad Crucifixi et Deiparæ pedes, lugendo, exclamando, et misericordiam petendo. Alioquin si anima tepescit, et deficit in orando, aut se mortificando, dicit Petruccius, quod ipsa in magno erit periculo ruendi saltem indirecte in aliquam occultam illarum turpium delectationum complacentiam. Itaque, ut deveniamus ad remedia, si confessarius judicare potest nullam omnino adesse culpam in hac tentatione ex parte pœnitentis, ipsum ante omnia moneat hæc adhibere: jugibus precibus sibi subveniat, frequenter invocando SS. nomina Jesu et Mariæ: se diligenter avertat a sensuum voluptatibus: Communionem frequentet: protestetur sæpe nolle consentire cuicumque tentationi, aut delectationi quam opera dæmonis sentiret: sæpe utatur signo crucis (illam ferendo quoque secum), et aqua benedicta; cum ipsa lectum et cubiculum aspergendo: afferat etiam secum aliquam reliquiam Sanctorum, et Evangeliorum

librum: secum pariter adhibeat exorcismos privatos, dicendo: *Spiritus nequam, in nomine Jesu Christi præcipio tibi, ut a me discedas, et ne me amplius vexes*: hortetur præterea quod vexatus ille sæpe humilietur, et in hujusmodi humilitatis actibus sæpe se exercitet; cum Deus aliquando ad aliquam internam superbiam ab anima removendam hujusmodi tentationes permittat.

53. — Si quis autem in his tentationibus misere cadit aut earum occasiones magis quærit quam effugit, hujus curatio est valde difficilis; nam hujusmodi peccatores, qui cum dæmone commercium habent, difficillime ex corde convertuntur. Ex una parte enim erga hos dæmon dominium quoddam acquirit super eorum voluntates, et ex altera ipsi remanent nimis debiles ad resistendum; indigerent extraordinaria gratia Dei, sed difficillime solet hanc Deus hujusmodi impiis concedere. Verumtamen confessarius, si quis eorum accesserit, non diffidat, sed curet cum ipso summam adhibere charitatem, confortetque dicendo, quod ubi non est voluntas, non est peccatum; hinc si ipse voluntate resistet, minime peccat. In his casibus ante omnia confessarius adversus dæmonem præmittat exorcismum, saltem privatum, qui certe licitus est hoc modo: *Ego ut Dei minister præcipio tibi, aut vobis, spiritus immundi, ut recedatis ab hac creatura Dei*. Deinde poenitentem interroget, an unquam hostem invocaverit, et cum eo aliquod inierit pactum? an aliquando Fidem negaverit, aut contra ipsam actum aliquem exercuerit? interroget, qua forma ipsi dæmon appareat, an hominis, mulieris aut belluæ. Tunc enim, si cum illo coit, præter peccatum contra castitatem et religionem, reus erit peccati fornicationis, aut sodomiae, aut incestus (intellige affectivi), adulterii, aut sacrilegii. Item interroget, quo loco et tempore hoc commercium habuerit? Ostendat ei postea hujusmodi criminis immanitatem, quæratque eum inducere ad veram conversionem, et confessionem integram faciendam; isti enim perditii homines, etiamsi confiteantur, de facili peccata committunt. Eadem demum remedia supra adnotata illi præscribat, nempe quod sæpe ad Deum, et B. Virginem recurrat: frequenter nomina Jesu et Mariæ invocet: aquam lustralem, et crucis signum adhibeat; aliquam reliquiam et Evangelium secum ferat: sæpe etiam privatum proferat exorcismum, prout dictum est supra. Dif-

ferat deinde eum absolvere, sed hortetur ut sæpe redeat, ut sic cognosci possit, quomodo se gerat in resistendo hostis invasionibus, et in remediis adhibendis; nec eum absolvat, nisi post longum experimentum: tales enim conversiones, ut diximus, raro sunt veræ, et rarissime perseverantes.

PUNCTUM X.

Quomodo se gerere debeat confessarius in excipiendis confessionibus mulierum.

54. — IV. SUMME cautus debet esse confessarius in excipiendis confessionibus mulierum. Et primo notandum quod in Decr. S. C. Episcoporum 24. Jan. 1610. dicitur: *Confessarii sine necessitate audire non debent mulierum confessiones post crepusculum vespertinum, et ante auroram.* Loquendo autem de prudentia confessarii, ipse regulariter in confessionario cum junioribus sit potius rigidus quam suavis, nec permittat illas ante confessionarium accedere, ut sibi loquantur, et multo minus ut manus deosculentur. In actu confessionis non ostendat eas agnoscere; aliquæ enim, quæ religiosæ haberi volunt, aliquando advertentes se nosci a confessario, non faciunt integram confessionem. Imprudentia quoque est conjicere oculos in poenitentes, cum e confessionario recedunt, easque per aliquod tempus intueri. Extra confessionarium nec etiam immoretur ad colloquendum cum ipsis in ecclesia, omnemque familiaritatem devitet. Abstineat etiam a recipiendis munusculis; et præcipue ad illarum domos nunquam accedat, uno excepto casu gravis infirmitatis, et tunc nonnisi vocatus accedat; et tunc magnam adhibeat diligentiam in audiendis illarum confessionibus: unde januam apertam relinquat, sedeat in loco ubi videri possit ab aliis, oculosque in faciem poenitentis nunquam defigat. Et hoc præsertim currit, si sint personæ spirituales, cum quibus est periculum majoris adhæSIONIS. Dicebat Ven. P. Sertorius Caputus, diabolum, ad conjungendas inter se personas spirituales, ab initio uti prætextu virtutis, ut deinde affectus a virtute transeat ad personam:

unde ait S. Augustinus apud S. Thomam (1): *Sermo brevis et rigidus cum his mulieribus habendus est; nec tamen quia sanctiores, ideo minus cavendæ; quo enim sanctiores fuerint, eo magis alliciunt. Et idem angelicus Doctor addit: Licet carnalis affectio sit omnibus periculosa, ipsis tamen magis perniciosa, quando conversantur cum persona quæ spiritualis videtur: nam quamvis principium videatur purum, tamen frequens familiaritas domesticum est periculum; quæ quidem familiaritas, quando plus crescit, infirmatur principale motivum, et puritas maculatur. Et subjungit, quod tales personæ hoc non statim advertunt: quoniam diabolus ab initio non emittit sagittas venenatas, sed illas tantummodo quæ aliquantulum feriunt, et augent affectum. Sed brevi hujusmodi personæ eo deveniunt, ut non amplius agant secum tanquam Angeli, quemadmodum coeperant, sed tanquam carne vestiti: vicissim se intuentur, mentesque sibi feriunt blandis allocutionibus, quæ adhuc a prima devotione videntur procedere: hinc alter alterius præsentiam incipit appetere: sicque (concludit) spiritualis devotio convertitur in carnalem. Et quidem oh quot sacerdotes qui antea erant innocentes, ob similes adhæSIONES quæ spiritu coeperant, Deum simul, et spiritum perderunt!*

55.— Deinde confessarius non adeo mulierum confessionibus sit addictus, ut per hoc homines ad se venientes audire recuset. Oh qualis miseria est cernere tot confessarios qui impendunt bonam diei partem in audiendis religiosis aliquibus mulierculis, quas vulgo dicunt *bizocas* (2); et cum postea vident ad se accedere homines aut foeminas uxortas, qui sunt pleni angustiis, et molestiis, et qui ægre domos et negotia sua relinquere potuerunt, dimittunt eos dicendo: *Habeo aliud quod agam, ite ad alios*; unde fit, ut isti, non invenientes cui sua peccata confiteantur, vivant per tot menses et annos sine Sacramentis, et sine Deo. Hoc non est audire confessiones ut Deo placeamus, sed potius ut genio serviamus; quare nescio quale meritum apud Deum sint habituri confessarii illi qui hoc modo suum ministerium exercent. Scio ego, immo et contra aliorum opinio-

(1) S. Th. Opusc. 6. tit. de Per. famil. — (2) germanice: Betschwestern.

nem, qui asserunt esse tempus frustra impensum, teneo esse opus valde Deo charum dirigere animas ad viam perfectionis; ideoque de hoc fusius loquar capite ultimo; sed assero, quod probi confessarii, qui tantum ut Deo placeant confessiones excipiunt (quemadmodum facere consueverunt S. Philippus Neri, S. Joannes a Cruce, S. Petrus de Alcantara, aliique) quando cernunt aliquam animam indigentem, præferunt eam animabus devotis, quibus audiendis auxiliandisque, quando confessarius vult, tempus non deerit.

FINIS TOMI TERTII.

Bei G. J. Manz in *Regensburg* ist erschienen und durch alle Buchhandlungen zu beziehen:

Archiv für theologische Literatur. In Verbindung mit mehreren Gelehrten herausgegeben von den Professoren der theologischen Facultät der *Universität München*. I. Jahrg. 1842. 9 Hefte. gr. 8. Velinp. geh. 6 fl. od. 3 Thlr. 16. gr. — — dasselbe II. Jahrg. 1843. 12 Hefte. gr. 8. Velinp. geh. 8 fl. oder 5 Thlr.

„Diese Zeitschrift hat sich zur Aufgabe gemacht, über die neuen Erscheinungen der Theologie, sowohl der katholischen, als auch der akatholischen, (in ihren bedeutendsten Leistungen) der inländischen, wie der nicht-deutschen fortlaufenden Bericht zu erstatten.

Abhandlungen und Aufsätze, welche einem rein wissenschaftlichen Interesse dienen und dem vorherrschend literarisch-kritischen Charakter des Blattes keinen Eintrag thun, sind von dem Plane des Archivs keineswegs ausgeschlossen; und es wird an Gelegenheiten nicht fehlen, hie und da wichtige Gegenstände ausführlicher zu besprechen.

Die Ansicht und Ueberzeugung, von welcher die Herausgeber bei Gründung des Archivs ausgingen, — dass eine katholisch-theologische Zeitschrift, welche den Leser mit der theologischen und religiösen Literatur in ihrem ganzen Umfange in laufender Bekanntschaft erhielte, und den grössten, immer tiefer in die Gegenwart eingreifenden Kämpfen und Bewegungen auf diesem Gebiete als besonnene, klar und ruhig beurtheilende Berichterstatteerin folgte, einem wirklichen Bedürfnisse der Zeit entgegenkomme, — hat durch das Interesse und die Theilnahme, welche das Unternehmen sogleich erweckte und bisher gefunden hat, in erfreulicher Weise ihre volle Anerkennung und Bestätigung erhalten, und es ist kaum zu zweifeln, dass diese Ueberzeugung von der Wichtigkeit der Literatur, und von dem Einflusse der Wissenschaft auf das katholische Leben immer mehr durchdringen, und sich in noch höherem Maasse wirksam erweisen werde.

Die Herausgeber und Mitarbeiter dieser Zeitschrift werden nicht ermangeln, nach Kräften hiezu das Ihrige beizutragen, und sie versprechen sich insbesondere desswegen den besten Erfolg, weil sie das Bewusstsein hegen, dass sie in der allen gemeinsamen katholischen Gesinnung, in der gänzlichen Abwesenheit aller Parteizwecke und Systemsinteressen und in ihrem festen Vorsatze, die alte, sich stets gleich bleibende katholische Wahrheit als einzigen Leitstern gelten zu lassen, — einen festen Punkt der Vereinigung besitzen und ihren Lesern eine sichere moralische Bürgschaft darbieten. Als treue Söhne der Kirche suchen und erstreben sie, wie bisher, nichts, als die Ehre Gottes, das Wohl seiner heiligen Kirche und das hiedurch

bedingte, und dieses hinwiederum bedingende Gedeihen gründlich theologischer Wissenschaft.

München, am 1. Dezember 1842.

Die Herausgeber.

Hunolt d. G. J., P. F., *christliche Sittenlehre* der evang. Wahrheiten, dem christl. Volke in sonn- und festtäglichen Predigten vorgetragen. Neue (unveränderte, blos in der Sprachweise verb.) Ausg. Ite Abtheil.: Christlicher Lebensstand in vier Theilen, welche handeln von den vornehmsten Pflichten der Christen überhaupt, und der einzelnen Stände insbesondere, als: der Jugend gegen Gott, gegen die Aeltern, gegen sich selbst, im Betreffe der Bewahrung der Seele und Erwählung eines Lebensstandes; derer, welche sich in den Ehestand begeben; der Eheleute gegen einander; der Aeltern gegen ihre Kinder, rücksichtlich ihrer zeitlichen und ewigen Wohlfahrt; der Hausväter gegen ihre Dienstboten; der Dienstboten gegen ihre Herrschaften; der Unterthanen gegen ihre geistlichen und weltlichen Obrigkeiten; der Laien gegen die Priester; der Reichen gegen Gott und die Armen; von dem Stande, der Würde und Glückseligkeit der Armen; von der Zufriedenheit und dem Vertrauen eines jeden in seinem Stande auf Gott; von der Bewahrung und Wiedereinlösung der Lebenszeit; von dem guten Gebrauche der Morgen- und Abendzeit etc. In 76 Predigten auf alle Sonn- und Festtage des Jahres. Sammt vollständigem Sachregister. 4 Thle. gr. 8. (81 Druckbogen.) 4 fl. 36 kr. od. 2 Thlr. 21 gr.

Das ganze Werk erscheint in 6 Abtheilungen, wovon jede selbstständig ist, und auch einzeln abgegeben wird.

Reuter d. G. J., J., der Beichtvater in allen seinen Amtsverrichtungen. Aus dem Lateinischen von einem katholischen Geistlichen. gr. 8. 1841. 2 fl. oder 1 Thlr. 6 gr.

„Unter den Schriften, welche dem Referenten über diesen Gegenstand zu Gesichte gekommen sind, erscheint ihm vorliegende als eine der belehrendsten, gründlichsten und erschöpfendsten. Die Durchführung ist systematisch geordnet und ganz praktisch. Im ersten Haupttheile wird gezeigt: Was der Beichtvater in der Praxis im Allgemeinen zu beobachten habe; im zweiten: Was ein Beichtvater zu beobachten habe sowohl im

Allgemeinen in Hinsicht der öfter vorkommenden Sünden, als auch insbesondere in Rücksicht der durch Alter, Geschlecht, Lebensart und Stand unterschiedenen Personen. Dieser Haupttheil enthält sieben Unterabtheilungen, die wieder in mehrere Abschnitte zerfallen, in welchen von speziellen Vergehungen, wie von den speziellen Verhältnissen, in welchen sich die Beichtenden in Hinsicht auf Alter, Geschlecht und Stand befinden, gehandelt wird. Der dritte Haupttheil endlich zeigt in dreizehn Unterabtheilungen: Was ein Beichtvater zu beobachten habe rücksichtlich der Personen, die verschiedenen Fehlern, Sünden und Mängeln, sowohl physischen als moralischen unterworfen sind. Nach fleissiger Durchlesung muss Referent dem seel. Verfasser das Zeugniß geben, dass, soweit diess möglich ist, die verschiedensten menschlichen Zustände, wie sie im Beichtstuhle nur vorkommen können, in diesem Theile besprochen und über deren Behandlung von Seite des Beichtvaters die gründlichsten Anweisungen gegeben sind. Eben desswegen kann diese Schrift auch allen Seelsorgern, welche von der hohen Wichtigkeit des Beichtvateramtes sowohl, als von der schweren Verantwortlichkeit, welche dasselbe auflegt, durchdrungen sind, und die dieses heilige Amt mit wahrer Frucht zum Heile der Seelen verwalten wollen, bestens empfohlen werden.“ Kathol. Stimmen. 1841. 2s Hft.

Seitz, Dr. E., Recht des Pfarramtes der katholischen Kirche. (Mit Hinblicken auf die einschlagenden Landesgesetze des Königreichs Bayern.) Ein Handbuch für Kirchen- und Staatsbeamte. 1r Thl. Auch u. d. Titel: Von den Pfarreien und Pfarrkirchen und von dem Pfarrkirchenvermögen der Katholiken. gr. 8. 1840. Velinpapier. 2 fl. 24 kr. od. 1 Thlr. 12 gr.

— — dasselbe. 2r Thl. 2te Abth. Auch u. d. Titel: Die Pflichten des Pfarrers zur Wachsamkeit über seine Gemeinde und sein Amt in Absicht auf die Religionslehre und die Celebration des heiligen Messopfers. Der Seelsorge erster Theil. gr. 8. 1841. Velinpapier. 2 fl. od. 1 Thlr. 6. gr.

(2r Thl. 1te Abth. erscheint im Laufe 1843.)

In Mitten der, das Wiedererwachen und den höhern Aufschwung des religiösen Geistes verkündenden Bewegungen im kirchlichen Leben, wie wir sie von der Wiederherstellung der Gesellschaft Jesu an bis zum jüngsten Beschlusse der schweizerischen Conföderation in Sachen der aargauischen Klösteraufhebung und bis zur Freierklärung des Verkehrs der preussischen und bayerischen Erzbischöfe und Bischöfe mit dem apostolischen Stuhle beobachtet haben, ist das Erscheinen des vorliegenden, mit den Waffen der Gelehrsamkeit und der Begeisterung nach Wiederherstellung einer den Gesetzen der Kirche entspre-

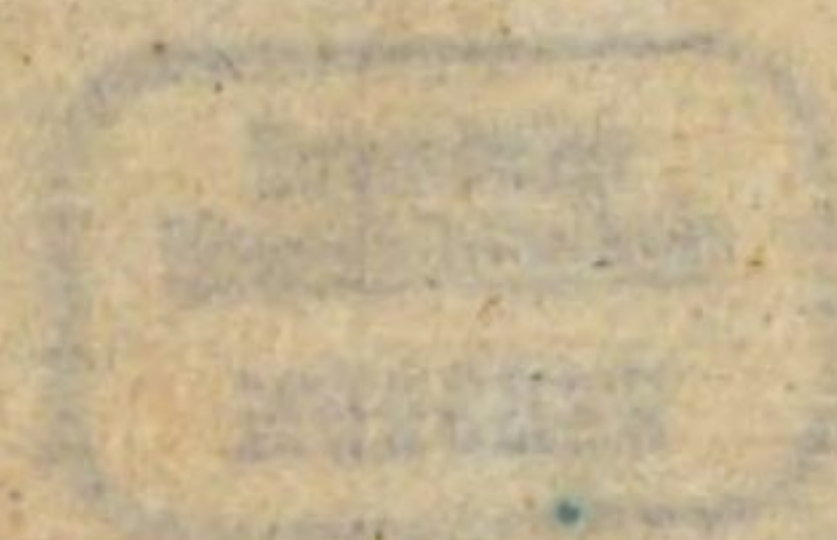
chenden Disciplin in der Amtssphäre des Pfarrers ringenden Werkes von tiefer Bedeutung. Nicht eine trockene aus den Constitutionen der Päpste und aus den Canones und Decreten der Kirche blos exzerpirte Pfarramtsinstruction, sondern ein lebendes Bild mit historischen Perspektiven in die Incunabeln der christlichen Kirche, in die jüdische Synagoge, ja in den heidnischen Tempel bietet dieses Handbuch der Parochialrechte dar. Besonders empfiehlt sich des II. Theils 2te Abth. durch ihren 2ten Abschn., welcher auf 250 grossen Octavseiten eine ausführliche und streng nach den Quellen bearbeitete Darstellung der Lehre von dem Amte des Pfarrers in Absicht auf das heiligste Opfer der Messe enthält. Welches Ansehen dieses Sr. Majestät d. König Ludwig von Bayern dedicirte Werk in der gelehrten Welt bereits besitzt, beweist z. B. der Umstand, dass es in der neuesten systematischen Darstellung des Kirchenrechts (Handbuch des gemeinen und preussischen Kirchenrechts der Katholiken und Evangelischen, von Dr. L. Gitzler) nahe an 100 mal citirt wurde. Kein Pfarrer, dem an einer mit den Kirchengesetzen harmonirenden Verwaltung seines Amtes gelegen ist, wird dieses Werk entbehren wollen. — Druck und Papier sind geschmackvoll und von vorzüglicher Feinheit. Jeder Band bildet ein in sich abgeschlossenes Ganze und ist einzeln verkäuflich.

Stimmen, katholische. Ein Archiv der Interessantesten und Vorzüglichsten a. d. kirchlichen Leben u. a. d. kirchl. Literatur. Fünfter Jahrgang. 1843. In 12 Monatheften durch den Buchhandel 4 fl. od. 2 Thlr. 16 gr. Durch die Postämter mit geringem Portoaufschlag wöchentlich zweimal. (Das k. Oberpostamt Regensburg hat die Haupt-Expedition.)

Zeitschrift für Kirchenrechts- und Pastoralwissenschaft. Angelegt von Dr. E. Seitz. I. Band. 3 Hefte. gr. 8. Velinp. 3 fl. oder 1 Thlr. 18 gr.

(Wird fortgesetzt.)

**Bayerische
Staatsbibliothek
MÜNCHEN**

Liguori, Alfonso Maria <<de'>> ,

Sämmtliche Werke des heiligen Alphons Maria von Liguori

Bd.: 3,3

Regensburg 1843

Th.u. 227 n-3,3

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10785944-2